

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
โครงการวิถีชาติพันธุ์ของ อำเภอกาฬสินธุ์ จังหวัดจันทบุรี : การใช้ประโยชน์
ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนกับการแพทย์พื้นบ้าน

Sustainable Use of Biodiversity and Indigenous Medicine of
Chong Ethnic, Khao Kitchakood District, Chantaburi Province

ศิริอร ศักดิ์วิไลสกุล
พีรพัฒน์ มั่งคั่ง
สกุล ศิริกิจ
วรัมพา สุวรรณรัตน์
พรรณภัทร อินทฤทธิ์
ธนัชพร นุตมากุล
ชลียา ใจเย็น อะฮิตะ
ศิริวดี บุญมโหตรม
ธรรมศักดิ์ สงกา
วัชรพงษ์ สุขีวงศ์
จุฑารัตน์ ตำนานวัน

โครงการวิจัยประเภทงบประมาณเงินรายได้
จากเงินอุดหนุนรัฐบาล (งบประมาณแผ่นดิน)
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2559 มหาวิทยาลัยจันทบุรี

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
โครงการวิจัยชาติพันธุ์ของ อ่าเภอเขาकिชมภู จังหวัดจันทบุรี : การใช้ประโยชน์
ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนกับการแพทย์พื้นบ้าน

Sustainable Use of Biodiversity and Indigenous Medicine of
Chong Ethnic, Khao Kitchakood District, Chantaburi Province

ศิริอร ศักดิ์วิไลสกุล
พีรพัฒน์ มั่งคั่ง
สกุล ศิริกิจ
วรัมพา สุวรรณรัตน์
พรรณภัทร อินทฤทธิ
ธนัชพร นุตมากุล
ชลिया ใจเย็น อะอิตะ
ศิริวดี บุญมโหดม์
ธรรมศักดิ์ สงกา
วัชรพงษ์ สุชีวงศ์
จุฑารัตน์ ตำนานวัน

โครงการวิจัยประเภทงบประมาณเงินรายได้
จากเงินอุดหนุนรัฐบาล (งบประมาณแผ่นดิน)
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2559 มหาวิทยาลัยบูรพา

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากงบประมาณเงินรายได้จากเงินอุดหนุน
รัฐบาล (งบประมาณแผ่นดิน) ประจำปี พ.ศ. 2559 มหาวิทยาลัยบูรพา เลขที่สัญญา 162/2559

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยบูรพาที่สนับสนุนงบประมาณเงินรายได้จาก
เงินอุดหนุนรัฐบาล (งบประมาณแผ่นดิน) ประจำปี พ.ศ. 2559 ให้ดำเนินงานในโครงการวิจัยชาติพันธุ์
ของ อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี : การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนกับ
การแพทย์พื้นบ้าน ในครั้งนี้ รวมทั้งคุณวาสนา สุขไพศาล รักษาการหัวหน้ากลุ่มงานการแพทย์
แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก โรงพยาบาลพระปกเกล้า และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์
พราหมณ์พันธุ์ ผู้อำนวยการ สำนักบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยบูรพา ที่ให้คำปรึกษาแนะนำในการ
ดำเนินงาน ตลอดจนคณะผู้บริหารและบุคลากรของเทศบาลตำบลคลองพลูและเทศบาลตำบล
ตะเคียนทอง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนชาวบ้านชาติพันธุ์ของ และแพทย์พื้นบ้านชาติพันธุ์ของ ตำบล
คลองพลูและตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี และบุคลากรของสำนักบริการ
วิชาการ มหาวิทยาลัยบูรพา ที่สนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

ท้ายนี้ขอขอบคุณบุคลากรกองบริหารการวิจัยและนวัตกรรม มหาวิทยาลัยบูรพา
ที่กรุณาอำนวยความสะดวกและให้คำแนะนำระหว่างการดำเนินงานในโครงการนี้จนสำเร็จเรียบร้อย

ศิริอร ศักดิ์วีไลสกุล และคณะ

บทคัดย่อ

โครงการวิถีชาติพันธุ์ของ อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง : การใช้ประโยชน์ ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนกับการแพทย์พื้นบ้าน มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อสำรวจ รวบรวม คัดสรร จัดระบบองค์ความรู้การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืช สมุนไพรกับการแพทย์พื้นบ้าน ของชุมชนชาติพันธุ์ของ อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง 2) เพื่อ ส่งเสริมฟื้นฟูการใช้ภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพของชุมชนชาติพันธุ์ของอำเภอลำปาง จังหวัด ลำปาง ให้เกิดปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน 3) เพื่อสืบหาค้นคว้าองค์ความรู้การใช้ประโยชน์ความ หลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพรกับการแพทย์พื้นบ้านของชุมชนชาติพันธุ์ของ อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง สุ่มค้นคว้าใหม่และจัดทำเอกสาร ตำราการแพทย์พื้นบ้านของชาติพันธุ์ของ 4) เพื่อเผยแพร่และแลกเปลี่ยนเรียนรู้การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืช สมุนไพรกับการแพทย์พื้นบ้านของชุมชนชาติพันธุ์ของ อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง ร่วมกับ เครือข่ายหมอพื้นบ้านชาติพันธุ์อื่นๆ ในเวทีสาธารณะ การวิจัยนี้เป็นการศึกษาด้านวัฒนธรรมสุขภาพ (Health Culture) เชิงคุณภาพ (Qualitative Study) ร่วมกับการสำรวจตรวจสอบ (Exploratory Research) และการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) โดยการเก็บข้อมูล สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แพทย์พื้นบ้านชาติพันธุ์ของในการใช้พืชสมุนไพร บันทึกชนิด พันธุ์สมุนไพรที่ใช้ และแหล่งของพืชสมุนไพรด้วยการใช้เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศในตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง

ผลการศึกษาพบว่าหมอยาพื้นบ้านชาติพันธุ์ของในตำบลคลองพลู อำเภอลำปาง จังหวัด ลำปาง มีจำนวน 10 คน และตำบลตะเคียนทอง อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง มีจำนวน 8 คน และสามารถแบ่งหมอยาพื้นบ้านตามวิธีการรักษา คือ การรักษาด้วยการเป่า การรักษาด้วยน้ำมัน การรักษาด้วยสมุนไพร การรักษาด้วยพิธีกรรม และการรักษาด้วยวิธีเหนือธรรมชาติ ซึ่งหมอยา พื้นบ้าน ไม่มีใบประกอบโรคศิลป์ รวมจำนวน 18 คน นอกจากนี้หมอยาพื้นบ้าน 1 คน ใช้วิธีการ รักษามากกว่า 1 วิธี เรียกว่า การรักษาแบบผสมผสานขึ้นอยู่กับอาการของผู้ป่วย ซึ่งเป็นการรักษา ควบคู่กับการรักษาทางด้านจิตใจด้วย และจากการสำรวจพรรณไม้สมุนไพรในบริเวณป่าชุมชนของ ตำบลคลองพลู และเส้นทางเดินในป่าชุมชนบริเวณน้ำตกตะเคียนทอง ผลการสำรวจพบว่ามีพืช สมุนไพร จำนวน 90 ชนิด ทั้งนี้ไม่สามารถระบุชื่อพฤกษศาสตร์หรือชื่อวิทยาศาสตร์ได้ จำนวน 16 ชนิด

คำสำคัญ : ชาติพันธุ์ของ การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน การแพทย์พื้นบ้าน

Abstract

The sustainable use of biodiversity and indigenous medicine of Chong ethnic, Khao Kitchakood District, Chantaburi Province Project aims 1) to survey and collect the knowledge of utilize biological diversity on indigenous medicine of Chong Ethnic in Khao Kitchakood District, Chantaburi Province 2) to promote the revitalization of the use of wisdom in health care of the Chong ethnic community 3) to inherit the knowledge of the use of biological diversity on medicinal plants and indigenous medicine of Chong ethnic communities to new generation 4) to disseminate and exchange knowledge about the use of biodiversity in medicinal plants and the indigenous medicine of the Chong ethnic community together with the network of other ethnic doctors in the public area. This research is a study of health culture (Qualitative Study) in conjunction with exploratory research and participatory action. Participatory Research by in-depth interviews with the Chong ethnic doctors in the use of medicinal plants and also recorded the herbs used. The source of medicinal plants using geo-informatics technology in Tambon Klong Plu and Tambon Takianthong, Khao Kitchakut District, Chantaburi Province.

The result was that 10 Chong ethnic doctors in Tambon Klong Plu and 8 Chong ethnic doctors in Tambon Takianthong. The qualitative data analysis five categories of Chong indigenous medicine including; 1) blow treatment 2) oil treatment 3) herbal treatment 4) ritual treatment and 5) conjuror or shamanism. 18 Chong ethnic doctors did not have the certificate. They used to treat more than one method; a integrated of treatment that depending on the capabilities of Chong indigenous medicine and diseases. A treatments are also integrated with psychotherapy. The herbal plants found at the trails in Tambon Klong Plu and Tambon Takianthong were comprised of 90 species in total. In this trails, 16 species; could not be classified its family.

Key words : Chong Ethnic, Sustainable Use of Biodiversity, Indigenous Medicine

สารบัญเรื่อง

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ค
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
สารบัญเรื่อง	ฉ
สารบัญตาราง	ณ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญและที่มาของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	2
ขอบเขตการวิจัย	2
แนวคิด ทฤษฎี และทบทวนเอกสารรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
ความหลากหลายทางชีวภาพ	7
การแพทย์พื้นบ้าน	9
ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์	10
ระบบกำหนดตำแหน่งบนโลก	12
ข้อมูลภูมิสารสนเทศพื้นฐานของประเทศ	15
การเก็บรวบรวมข้อมูลและการสำรวจภาคสนาม	19
ประโยชน์ที่จะได้รับ	22
บทที่ 2 วิธีดำเนินการวิจัยและผลการวิจัย	23
วิธีดำเนินการวิจัย	23
ผลการวิจัย	25
ข้อมูลด้านสังคม	26
ข้อมูลด้านสำรวจการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพด้าน	68
พรรณไม้สมุนไพรในตำบลคลองพลูและตำบลตะเคียนทอง อำเภอ	
เขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี	
บทที่ 3 อภิปรายผลการวิจัย	72
บทที่ 4 สรุปข้อเสนอแนะ	79
ข้อเสนอแนะจากการนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์	
ผลผลิต	80

สารบัญเรื่อง (ต่อ)

	หน้า
บรรณานุกรม	81
ภาคผนวก	
ก รายละเอียดพรรณไม้	
ข ภาพกิจกรรมการเก็บรวบรวมข้อมูลหมอยาพื้นบ้านและการสำรวจ พรรณไม้สมุนไพร ตำบลคลองพลูและตำบลตะเคียนทอง อำเภอ เขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี	
ค ประวัติคณะผู้วิจัย	

สารบัญตาราง

		หน้า	
ตารางที่	1	รายชื่อพรรณไม้สมุนไพรและตำแหน่งที่พบในพื้นที่ป่าชุมชนของตำบล คลองพลูและตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี	68
ตารางที่	2	รายชื่อพรรณไม้สมุนไพรที่พบในพื้นที่ป่าชุมชนของตำบลคลองพลูและ ตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี	76

สารบัญภาพ

		หน้า
ภาพที่	1 แผนที่แสดงตำบลเขตพื้นที่ศึกษา จังหวัดชลบุรี	3
ภาพที่	2 แผนที่แสดงตำบลเขตพื้นที่ศึกษา อำเภอเขาชีมณภูมิ จังหวัดชลบุรี	4
ภาพที่	3 แผนที่แสดงตำบลเขตพื้นที่ศึกษา ตำบลคลองพลูและตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาชีมณภูมิ จังหวัดชลบุรี ชุดที่ 1	5
ภาพที่	4 แผนที่แสดงตำบลเขตพื้นที่ศึกษา ตำบลคลองพลูและตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาชีมณภูมิ จังหวัดชลบุรี ชุดที่ 2	6

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ชุมชนชาติพันธุ์ของเป็นชุมชนชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงของประเทศไทยมาเป็นเวลานานในจังหวัดฉะเชิงเทรา ระยอง จันทบุรี และตราด โดยเฉพาะตำบลคลองพลูและตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาชะเมา จันทบุรี เป็นพื้นที่ที่มีกลุ่มชุมชนชาติพันธุ์ของตั้งถิ่นฐานหนาแน่นที่สุดในประเทศไทย ชาวของมีภาษาและวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว แต่สถานการณ์การใช้ภาษาและวัฒนธรรมเข้าสู่ช่วงวิกฤต เนื่องจากขาดการสืบทอดจากคนรุ่นหลัง อย่างไรก็ตามชุมชนชาติพันธุ์ของได้เริ่มตระหนักถึงวิกฤตการณ์ดังกล่าวจึงได้เกิดงานวิจัยเพื่อหาวิธีการเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาของมาอย่างต่อเนื่อง โดยการสนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนินโครงการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค และสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล (สิริรัตน์ สีสสมบัติ, 2552) ซึ่งจากการดำเนินงานได้มีการพัฒนาระบบตัวเขียนภาษาของได้อย่างเป็นระบบในรูปแบบแผ่นโปสเตอร์ พจนานุกรมฉบับชาวบ้าน และหนังสือภาษาของ ทำให้คนในชุมชนได้กลับมาให้ความสำคัญกับภาษาและวัฒนธรรมของตนเอง

สำหรับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวของ โดยเฉพาะวัฒนธรรมและประเพณี ชาวของอาวุโสได้ให้ความสำคัญและมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูสิ่งที่เป็นอัตลักษณ์ให้กลับเข้ามาอยู่ในวิถีชีวิตประจำวัน ซึ่งมุ่งเน้นการพึ่งพาตนเองได้ภายใต้กระแสสังคมและวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การพึ่งพาตนเองในวิถีชีวิตของชาวของนอกจากเรื่องวัฒนธรรมและประเพณีแล้ว ศาสตร์แห่งการใช้ภูมิปัญญาด้านการแพทย์พื้นบ้านและการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพรเป็นอีกหนึ่งองค์ความรู้ที่จะต้องอนุรักษ์และฟื้นฟูจากหมอพื้นบ้านชาวของ ซึ่งจากพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ.2552 ได้กำหนดความหมายของคำว่า “หมอพื้นบ้าน” ว่าหมายถึง บุคคลซึ่งมีความรู้ความสามารถในการส่งเสริมและดูแลสุขภาพของประชาชนในท้องถิ่นด้วยภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ตามวัฒนธรรมของชุมชนสืบทอดกันมานาน” ทั้งนี้ด้วยสภาพภูมิประเทศของจังหวัดจันทบุรี มีพื้นที่ทั้งที่เป็นภูเขา ที่ราบลุ่ม มีพื้นที่ป่าที่มีความหลากหลายของพรรณไม้ สามารถใช้ประโยชน์ในด้านพืชอาหารและพืชสมุนไพร จึงเป็นแหล่งทรัพยากรที่มีความสำคัญทั้งทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการอนุรักษ์และฟื้นฟูการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพรกับการแพทย์พื้นบ้าน จึงเป็นวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับการใช้ชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่ส่งเสริมให้มีการพึ่งพาตนเอง ลดการใช้จ่ายด้านสุขภาพที่ไม่จำเป็น การศึกษาวิถีชาติพันธุ์ของ อำเภอเขาชะเมา จันทบุรี : การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนกับการแพทย์พื้นบ้าน จะช่วยให้เกิดการสนับสนุนให้มีการจัดระบบฐานข้อมูลพืชสมุนไพรและการดูแลสุขภาพของชาวของด้วยการแพทย์พื้นบ้านของชุมชน รวมทั้งเกิดประโยชน์และนำไปศึกษาค้นคว้าต่อยอดได้ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.2.1 เพื่อสำรวจ รวบรวม คัดสรร จัดระบบองค์ความรู้การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพรกับการแพทย์พื้นบ้าน ของชุมชนชาติพันธุ์ของ อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

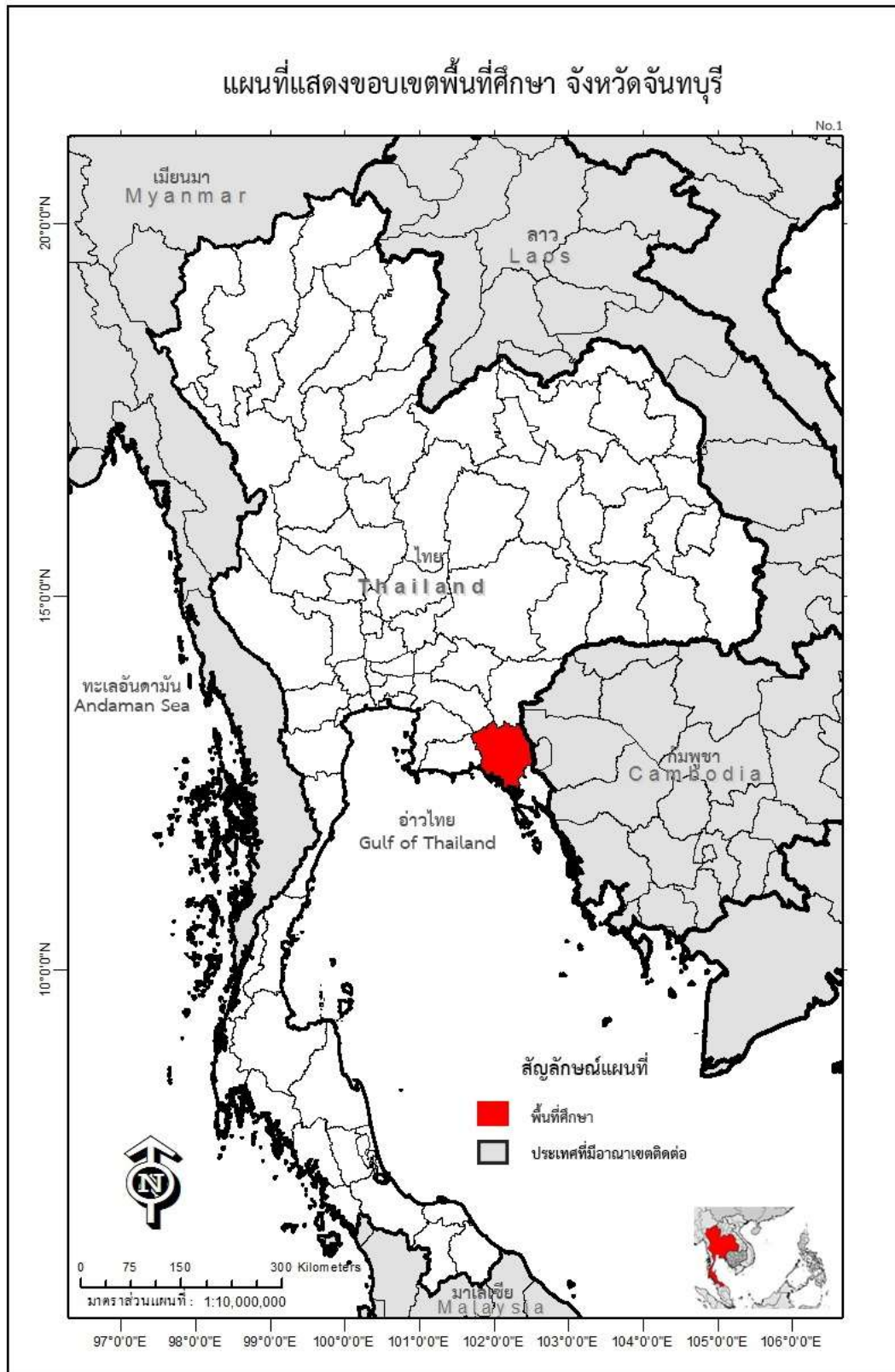
1.2.2 เพื่อส่งเสริมฟื้นฟูการใช้ภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพของชุมชนชาติพันธุ์ของ อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ให้เกิดปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน

1.2.3 เพื่อสืบทอดองค์ความรู้การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพรกับการแพทย์พื้นบ้านของชุมชนชาติพันธุ์ของ อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี สู่คนรุ่นใหม่และจัดทำเอกสาร ตำราการแพทย์พื้นบ้านของชาติพันธุ์ของ

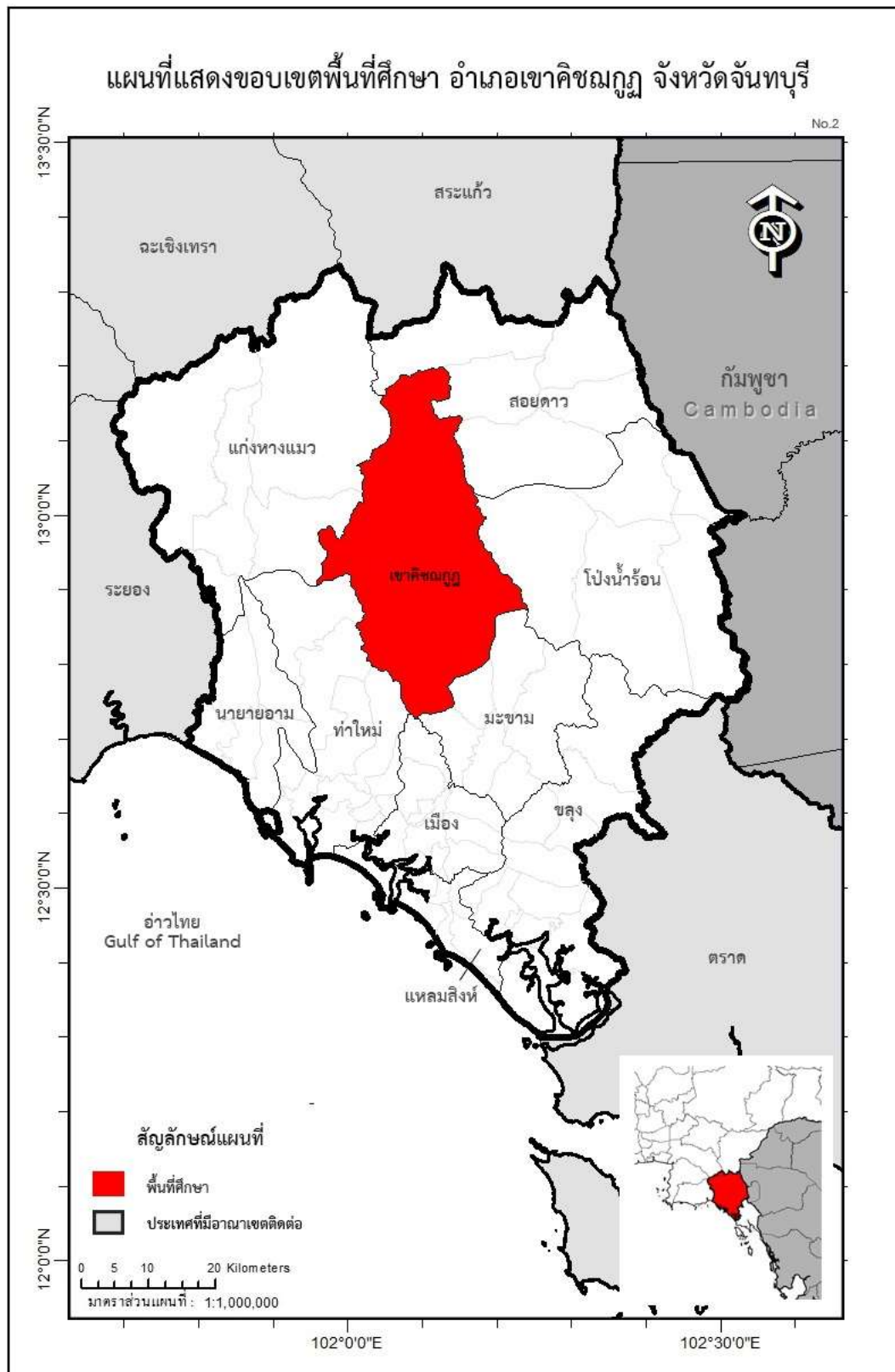
1.2.4 เพื่อเผยแพร่และแลกเปลี่ยนเรียนรู้การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพรกับการแพทย์พื้นบ้านของชุมชนชาติพันธุ์ของ อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ร่วมกับเครือข่ายหมอพื้นบ้านชาติพันธุ์อื่นๆ ในเวทีสาธารณะ

1.3 ขอบเขตการวิจัย

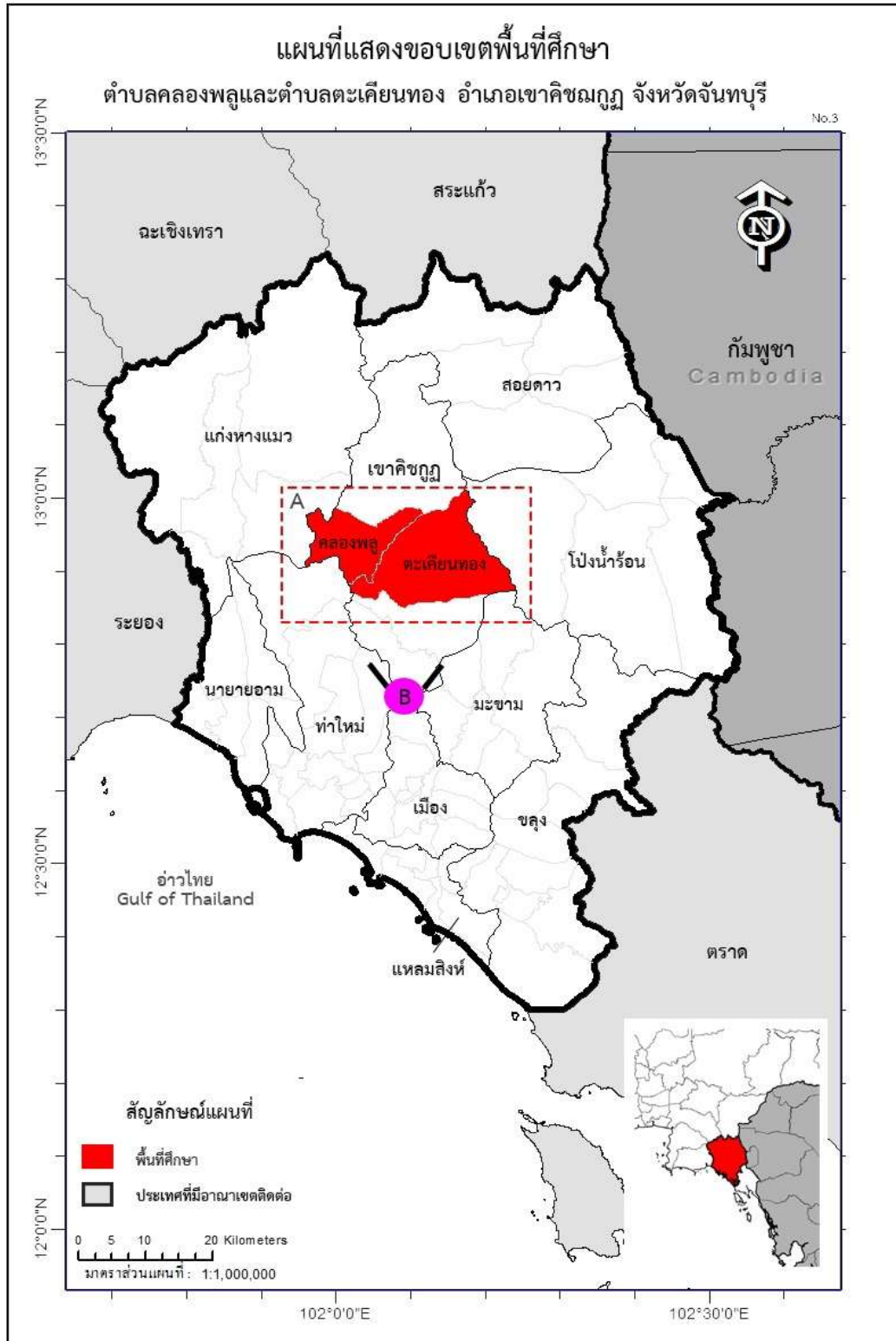
เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพรกับการแพทย์พื้นบ้านของชุมชนชาติพันธุ์ของในตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี โดยการศึกษาด้านวัฒนธรรมสุขภาพ (health culture) เพื่อทำความเข้าใจและอธิบายปรากฏการณ์สัมพันธ์ภาพระหว่างชุมชนกับความหลากหลายทางชีวภาพในวิถีชีวิต โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย ผู้นำชุมชน หมอพื้นบ้าน ปราชญ์ชาวบ้านของชาติพันธุ์ของ ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา จังหวัดจันทบุรี

ภาพที่ 2 แผนที่แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา อำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดจันทบุรี

ภาพที่ 3 แผนที่แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา ตำบลคลองพลูและตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ชุดที่ 1

1.4 แนวคิด ทฤษฎี และทบทวนเอกสารรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.4.1 ความหลากหลายชีวภาพ

วิสุทธิ ไปไม้ (2548) กล่าวว่า ความหลากหลายทางชีวภาพ มีความหมายกว้างและซับซ้อนมากกว่าคำว่า สิ่งมีชีวิต (life) แต่พอจะสรุปได้ว่าหมายถึง องค์รวมของความหลากหลายของสรรพชีวิตในทุกระดับนับตั้งแต่ความหลากหลายทางพันธุกรรมที่มีอยู่ในประชากรธรรมชาติในแต่ละพื้นที่ที่มีความหลากหลายของชนิดหรือสปีชีส์ ซึ่งจัดว่าเป็นหน่วยพื้นฐานของวิวัฒนาการและมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างเป็นระบบจนเกิดความหลากหลายทางนิเวศวิทยา ที่มีอยู่มากมายในชุมชนสิ่งมีชีวิตทั่วทุกภูมิภาคของโลกที่มีความเชื่อมโยงกันเป็นระบบใหญ่ที่เรียกว่า “ชีวมณฑล” (biosphere) ความหลากหลายในสรรพชีวิตทำให้โลกเรามีสีสันและมีชีวิตชีวาที่ทรงคุณค่าเหนือกว่าดาวเคราะห์ดวงอื่นในระบบสุริยะของเรา

สุวิทย์ วรรณศรี และประจักษ์ บัวพันธ์ (2556) ประเภทของความหลากหลายทางชีวภาพ ความหลากหลายทางชีวภาพ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ความหลากหลายของชนิด (Species diversity) เป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพเนื่องจากนักนิเวศวิทยาได้ศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มสิ่งมีชีวิตในพื้นที่ต่างๆ รวมถึงการศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงกลุ่มของสิ่งมีชีวิตในเขตพื้นที่นั้น เมื่อเวลาเปลี่ยนแปลงไป

2. ความหลากหลายทางพันธุกรรม (Genetic diversity) เป็นส่วนที่มีความเกี่ยวข้องมาจากความหลากหลายของชนิดและมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อกลไกวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิต การปรากฏลักษณะของสิ่งมีชีวิตทุกชนิดจะถูกควบคุมโดยหน่วยพันธุกรรมหรือยีน และการปรากฏของยีนจะเกี่ยวข้องกับการปรับตัวของสิ่งมีชีวิตที่ทำให้สิ่งมีชีวิตนั้นดำรงชีวิตอยู่ได้ และมีโอกาสถ่ายทอดยีน นั้นต่อไปยังรุ่นหลัง เนื่องจากในสิ่งมีชีวิตแต่ละชนิดจะมียีนจำนวนมาก และลักษณะหนึ่งลักษณะของสิ่งมีชีวิตนั้นจะมีหน่วยพันธุกรรมมากกว่าหนึ่งแบบ จึงทำสิ่งมีชีวิตชนิดเดียวกันมีลักษณะบางอย่างต่างกัน

3. ความหลากหลายของระบบนิเวศ (Ecological diversity) หรือ ความหลากหลายของภูมิประเทศ (Landscape diversity) ในบางถิ่นกำเนิดตามธรรมชาติที่เป็นลักษณะสภาพทางภูมิประเทศแตกต่างกันหลายแบบ

พรชัย ปรีชาปัญญา (2557) ได้สรุปแนวคิดการจัดการภูมิปัญญาถิ่นท้องถิ่นเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพ ไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นความรู้ชาวบ้านที่ถูกสร้างขึ้นจากความรู้ความสามารถ ตลอดจนประสบการณ์ และถูกถ่ายทอดซึ่งกันและกันในชุมชน หรือชุมชนใกล้เคียงในสภาพนิเวศและวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นของแต่ละชุมชน อาจพัฒนาขึ้นมาได้โดยการปรับเอาเทคโนโลยีจากภายนอกมาบูรณาการ หรือ ด้อยลงเพราะเทคโนโลยีจากภายนอกมาดบัง อาจตกทอดและสละสลวยจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง หรืออาจถูกทอดทิ้ง เนื่องจากชุมชนที่ไม่เห็นความสำคัญหรือไม่เหมาะสมกับกาลเวลาหรือสถานที่ ทำให้เห็นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะที่เป็นพลวัต และเป็นทรัพยากรทางปัญญาที่มีคุณค่า เพราะวาผานการทดสอบแบบลองผิดลองถูกมานาน ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังไปเกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางชีวภาพทั้งในระดับนิเวศ ชนิด และพันธุกรรม ทั้งนี้ เพราะวาสวนใหญ่ แล้วคนในชนบทจำเป็นต้องอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อ

ประโยชน์ในชีวิตประจำวันชุมชนในชนบทอยู่ในภูมิภาคที่แตกต่างกัน ดังนั้นคนในแต่ละชุมชนจึงมีความรู้ความเข้าใจ ระบบนิเวศที่แตกต่างกันไป ตัวอย่างเช่น คนที่อยู่บนภูเขาอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธารเพื่อให้ได้น้ำบริโภคและอุปโภคโดยชีพืชของถิ่นที่ผสมผสานกัน เช่น กล้วยป่า ไม้อ้อ อบเชย ตุ่มเตน ยมหอม ดีหมี กระโดน และมะกอก ชุมชนที่อยู่ในที่ราบหุบเขาจัดระบบนิเวศลุ่มน้ำ โดยสร้างฝายที่ทำจากไม้กั้นน้ำ และขุดคลองดินส่งน้ำเขานาที่มีพืช เช่น ต้นไคร่น้ำ มะกอกน้ำ กุ่ม พง และอ้อ ปกกันตลิ่งพัง ชุมชนคนป่าเมี่ยงและป่าผลไม้อื่นๆ ป่าธรรมชาติที่ชุ่มชื้นและมีร่มเงาปลูกชา ทุเรียน กาแฟ มังคุด และสมุนไพรต่าง ๆ ชุมชนชาวนาภาคเหนือตอนกลาง ภาคกลางตอนบน และภาคตะวันออกเฉียงเหนือใช้การขึ้นลงของน้ำในแม่น้ำ และน้ำป่า ตลอดจนปล่อยให้ต้นไม้อื่นๆ ขึ้นในนาในการเพิ่มผลผลิตของข้าว และเป็นแหล่งอาหารประจำวัน ในขณะที่ชุมชนใกล้ป่าชายเลนใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพของระบบนิเวศดังกล่าวเพื่อการจับสัตว์น้ำชายฝั่งเป็นอาหารและรายได้

ชาวชนบทมีภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพ โดยการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์เพื่อปัจจัย 4 เช่น การใช้ประโยชน์จากไม้สักในการสร้างบ้านและเครื่องใช้ เปลาบอยเพื่อเป็นสมุนไพร ครามป่าเพื่อเป็นสีย้อมผ้า หมอนและไหมเพื่อทอเป็นเสื้อผ้า ผักเสียดที่ใช้เป็นผักพื้นบ้านหรือชาที่เป็นเครื่องดื่ม ภูมิปัญญาสวนนี้มีประโยชน์ในการคัดเลือกไม้หรือแมลงป่ามาปลูกหรือเลี้ยงในพื้นที่เพาะปลูก เช่น นำทองหลางจากป่ามาปลูกในพื้นที่เพื่อช่วยปรับปรุงดิน อบเชย และกฤษณา มาปลูกเพื่อเพิ่มรายได้หรือนำหน่อไม้ไผ่มาขยายพันธุ์ในกอไม้ไผ่ที่ปลูกรอบสวน นอกจากนี้ชุมชนในชนบทยังใช้ชนิดของความหลากหลายในการพยากรณ์ดิน ฟ้า อากาศ หรือเป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เช่น การใช้เสียงร้องแมงกิ้งก่าในการทำนายการตกของฝนใน 2-3 วันข้างหน้า การชนไขของมดงามที่ทำนายการเกิดน้ำท่วม การใช้การเจริญเติบโตของดอกทานตะวันป่า เป็นดัชนีความอุดมสมบูรณ์ของดิน หรือแม่แต่การใช้การแตกตื่นของกวาง วัว ควายและช้าง ที่บอกเหตุการณ์เกิดน้ำท่วม และดินถล่มอย่างรุนแรง เป็นต้น

สุวิทย์ วรรณศรี และประจักษ์ บัวพันธ์ (2556) ได้กล่าวโดยสรุปว่า ประเทศไทยมีความหลากหลายทางชีวภาพสูงมากและรัฐบาลในอดีตก็เห็นความสำคัญที่จะต้องอนุรักษ์ไว้ ดังแสดงออกจากการเข้าร่วมอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งชนิดพันธุ์พืชและสัตว์ป่าหายาก (Convention on International in Endangered Wild Flora and Fauna Species) หรือ CITES และสนธิสัญญาเกี่ยวกับการอนุรักษ์อื่น ๆ อีกเช่น อนุสัญญาแรมซาร์ (Ramsar Convention) ซึ่งเกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำและนกน้ำในส่วนที่เกี่ยวข้องภายในประเทศก็ได้มีพระราชบัญญัติหลายฉบับที่รัฐบาลใช้ในการป้องกันความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศ ทั้งที่โดยตรงเช่น พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติพรรณพืช พ.ศ. 2535 เป็นต้น และโดยอ้อม เช่น พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 พระราชบัญญัติประมง พ.ศ. 2490 และพระราชบัญญัติสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 ความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งระดับพันธุกรรม ระดับชนิดพันธุ์ และความหลากหลายระดับระบบนิเวศหรือสังคม เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อความคงอยู่ และอยู่รอดของชนิดและประชาสังคมธรรมชาติ ทั้งหลายและทั้งหมดเป็นสิ่งสำคัญต่อมวลมนุษยชาติ

1.4.2 การแพทย์พื้นบ้าน

สำนักงานการแพทย์พื้นบ้านไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทย กระทรวงสาธารณสุข (2557) ได้สรุป แนวคิดการแพทย์พื้นบ้านไว้ดังนี้

ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสุขภาพนับเป็นวัฒนธรรมการดูแลสุขภาพและความเจ็บป่วยของประชาชน ซึ่งมีความหลากหลายทั้งชาติพันธุ์และวัฒนธรรมย่อยในสังคมไทย เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่เกิดผลึกจากการสังเกตทดลองใช้ คัดเลือก กลั่นกรอง และสั่งสมสืบทอดจากคนรุ่นก่อน สู่คนรุ่นหลัง เป็นสิ่งสะท้อนระบบคิด ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ เพื่อการดำรงอยู่ การพึ่งพาตนเอง นอกจากนี้ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสุขภาพยังมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ในสังคมไทยยุคปัจจุบันภูมิปัญญาด้านสุขภาพของคนไทยสามารถพิจารณาคุณค่าและความหมายในหลายมิติ และยังเป็นทุนทางปัญญาและเทคโนโลยีที่เรียบง่ายสามารถเข้าถึง ใช้ประโยชน์ และพึ่งตนเองได้ อันเป็นแบบแผนการดูแลสุขภาพตนเองบนฐานแนวคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสามารถพัฒนาต่อยอดและประยุกต์ใช้เป็นสินค้าและบริการในสังคมทุนนิยมได้ด้วย เป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่สังคมควรดูแล คุ้มครอง ส่งเสริมให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนและยุติธรรม

ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสุขภาพ สามารถจำแนกเป็น 2 ลักษณะ คือ ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสุขภาพ (Indigenous health) และภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้าน (Indigenous Medicine)

"ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสุขภาพ" หมายถึง วัฒนธรรมการดูแลสุขภาพของกลุ่มชนและชาติพันธุ์และเป็นระบบคิด องค์ความรู้ และวิถีปฏิบัติเพื่อการดูแลสุขภาพและรักษาความเจ็บป่วย มีอัตลักษณ์ สัมพันธ์กับวัฒนธรรม เคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงและผสมผสานกับการแพทย์แบบอื่น นอกจากนี้ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสุขภาพได้รับการถ่ายทอดผ่านประสบการณ์ตรง นับเป็นความรู้เชิงประสบการณ์ (experienced-knowledge) ภายใต้บริบทสังคมวัฒนธรรมและระบบนิเวศน์

"การแพทย์พื้นบ้าน" หมายถึง ภูมิปัญญาการรักษาโรคของท้องถิ่นและชาติพันธุ์ที่มีฐานความคิดและแบบแผนการปฏิบัติที่ผสมผสานระหว่างอำนาจเหนือธรรมชาติ ศาสนา และประสบการณ์จากการปฏิบัติจริงที่สะสม สืบทอด และใช้ประโยชน์ในท้องถิ่น โดยหมอพื้นบ้านมีบทบาทสำคัญในการรักษาโรค

"หมอพื้นบ้าน" หมายถึง บุคคลซึ่งมีความรู้ความสามารถในการส่งเสริมและดูแลสุขภาพของประชาชนในท้องถิ่น ด้วยภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยหรือการแพทย์พื้นบ้าน ตามวัฒนธรรมของชุมชนสืบทอดกันมานานเป็นที่นิยมยกย่องจากชุมชน

ลักษณะเด่นของการแพทย์พื้นบ้าน (สถาบันการแพทย์แผนไทย, 2553) มีดังนี้

1. เป็นระบบการแพทย์แบบองค์รวม
2. วินิจฉัยและรักษาโรคโดยบริบททางสังคมวัฒนธรรม
3. รักษาได้ผลดีในกลุ่มอาการทางโรคที่ไม่ชัดเจนระหว่างโรคทางกาย และ โรคทางจิต
4. สอดคล้องกับวิถีชุมชน
5. มีประสิทธิภาพในการรักษาโรคบางโรคได้แน่นอน เช่นงูสวัด
6. เสียค่าใช้จ่ายน้อย
7. ผู้ป่วยมีความพอใจในรูปแบบการบริการ เพราะไม่ยุ่งยากซับซ้อน

คุณสมบัติของหมอพื้นบ้าน

หมอพื้นบ้านส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีคุณธรรม มีจริยธรรม เป็นผู้นำทางปัญญา และมักเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมของชุมชนเป็นผู้อาวุโสที่ผ่านการบวชเรียนมาแล้ว ดังนั้น จึงเป็นบุคคลที่ชุมชนให้การเคารพนับถือ คุณสมบัติเหล่านี้ล้วนสร้างความศรัทธาและความน่าเชื่อถือแก่ชาวบ้านอันมีผลทางอ้อมต่อการรักษาการแพทย์พื้นบ้าน (เพ็ญณาและคณะ, 2543)

1.4.3 ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

สิริพร กมลธรรม (อ้างอิง ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์, ม.ม.ป., หน้า 1) ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS : Geographic Information System) เป็นระบบสารสนเทศข้อมูลเชิงพื้นที่หรือข้อมูลที่มีพิกัดตำแหน่ง ซึ่งเป็นการผสมผสานการทำงานระหว่างกระบวนการวิเคราะห์ร่วมกับระบบฐานข้อมูลที่มีการอ้างอิงเชิงพิกัด ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์จึงหมายถึงทั้งระบบของการให้คำตอบเชิงพื้นที่ ซึ่งใช้เทคโนโลยี เพื่อดำเนินในขั้นตอนต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่การรวบรวมและนำข้อมูลข้อมูลการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ การกำหนดเงื่อนไขสำหรับเลือกใช้ข้อมูลเพื่อนำไปวิเคราะห์ หรือสร้างแบบจำลองเชิงพื้นที่ และในท้ายที่สุดจะทำการแสดงผลซึ่งเป็นการตอบคำถามเชิงพื้นที่ให้แก่ผู้ใช้

ฐานข้อมูลเป็นองค์ประกอบสำคัญในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์โดยทั่วไป ระบบสารสนเทศ ภูมิศาสตร์ในระยะฐานข้อมูลได้จัดเก็บโดยใช้โปรแกรมกระตาคำนวณ (Spreadsheet) และพัฒนาเป็นระบบฐานข้อมูลเชิงสัมพันธ์ (Relational Database) และในปัจจุบันมีการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเชิงวัตถุ (Object-oriented Database) ซึ่งสิ่งที่เก็บอยู่ในฐานข้อมูลประกอบไปด้วยข้อมูลตัวเลข และข้อมูลตัวอักษร ข้อมูลประเภทนี้ปัจจุบันไม่เพียงพอสำหรับระบบสารสนเทศ ภูมิศาสตร์ ซึ่งมีความจำเป็นจะต้องมีการทดแทนด้วยลักษณะสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่จริงในพื้นที่ เช่น วัด แม่น้ำ รวมถึงพื้นที่ทางการเกษตร ดังนั้นระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์จึงจำเป็นต้องลักษณะวัตถุเชิงนามธรรมเพื่อทดแทนสิ่งต่างๆที่มีอยู่จริง ลักษณะวัตถุเชิงนามธรรม เรียกว่า ฟีเชอร์ (Feature) ซึ่งแบบออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ จุด (Point) เส้น (Line) พื้นที่ (Polygon)

นอกจากนี้ฟีเชอร์ยังสามารถใช้แสดงกิจกรรมของสิ่งมีชีวิต เช่น การแพร่กระจายของประชากรแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า และการแพร่กระจายของโรคระบาด เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้มักจะเกิดในช่วงเวลาหนึ่ง เมื่อเวลาผ่านไปกิจกรรมของสิ่งมีชีวิตก็จะเปลี่ยนไป เช่น เมื่อฤดูกาลเปลี่ยนไปเกษตรกรอาจเป็นการเพาะปลูกจากข้าวเป็นพืชตระกูลถั่ว หรือ เมื่อเวลาผ่านไปหลายปีเส้นทางน้ำหลายมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เป็นต้น

ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ยังสามารถวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อตอบสนองความต้องการหลากหลายรูปแบบของผู้ใช้ เช่น เพื่อตรวจสอบข้อมูล ใช้ประกอบการแก้ปัญหา หรือเพื่อสร้างแบบจำลองเชิงพื้นที่ ดังนั้นการจัดเก็บข้อมูลจึงจำเป็นต้องเก็บในลักษณะข้อมูลเชิงเลข (Digital) เพื่อให้การเรียกใช้ข้อมูลมีความสะดวกและรวดเร็ว และสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้หลายคน ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการใช้งานที่หลากหลายแตกต่างกันไป องค์ประกอบของระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ สามารถกล่าวได้ 4 ประการ อันได้แก่

1) ข้อมูลเชิงพื้นที่ ข้อมูลประเภทนี้จะจัดสร้างโดยหลายหน่วยงาน ส่วนใหญ่จะแสดงในรูปแบบของแผนที่ภาพถ่ายจากดาวเทียม ภาพถ่ายทางอากาศ รวมไปถึงข้อมูลจาก Global Positioning Systems (GPS) ตลอดจนข้อมูลจากรายงานต่างๆ ซึ่งเป็นตัวเลข อักษร หรือตาราง เนื่องจากข้อมูลมีที่มาจากหลายแหล่งทำให้มีรูปแบบการจัดเก็บที่หลากหลาย และข้อมูลอาจมีระบบพิกัดที่ใช้ในการอ้างอิงที่แตกต่างกันทำให้ส่งผลกระทบต่อองค์ประกอบอื่น ๆ ของระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ให้ต้องมีสมรรถนะเพียงพอเพื่อให้สามารถดำเนินการกับข้อมูลเชิงพื้นที่ได้

2) บุคลากร เนื่องจากงานด้านระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ประกอบด้วยกระบวนการที่ซับซ้อน ดังนั้นผู้ปฏิบัติงานจึงจำเป็นต้องมีความชำนาญ เฉพาะทาง มีประสบการณ์ ตลอดจนมีความรู้ในสาขาวิชาอื่นๆ เพื่อการนำระบบสารสนเทศภูมิสารสนเทศไปประยุกต์ โดยพื้นฐานของบุคลากรด้านนี้ ควรมีความรู้ด้านภูมิศาสตร์ การแผนที่ สารสนเทศ และคอมพิวเตอร์ นอกจากนี้ควรมีประสบการณ์ในการใช้ซอฟต์แวร์ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ อีกทั้งมีความเข้าใจข้อมูลเชิงพื้นที่ และมีความสามารถในการคิดและผสมผสานกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล

3) ฮาร์ดแวร์ ข้อมูลในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์มีปริมาณมากจึงต้องจัดเก็บข้อมูลแบบเชิงเลข ดังนั้นฮาร์ดแวร์คอมพิวเตอร์จึงมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนกระบวนการทำงาน โดยฮาร์ดแวร์ประกอบด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์นำเข้าข้อมูล สื่อบันทึกข้อมูล และอุปกรณ์สำหรับแสดงผลฮาร์ดแวร์ทั้งหมดจะต้องมีสมรรถนะ เพียงพอสำหรับการจัดเก็บและจัดการข้อมูล

4) ซอฟต์แวร์ โปรแกรมระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ต้องมีความสามารถเชิงกราฟิกในการแสดงภาพรูปแบบต่างๆ และต้องมีความสามารถในการจัดการฐานข้อมูลอื่นๆ ได้ นอกจากนี้ซอฟต์แวร์นี้ยังต้องมีความสามารถในการนำเข้าข้อมูล แก้ไข และแปลงรูปแบบข้อมูลมีกระบวนการจัดเก็บข้อมูลลงสื่อ สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ตามเงื่อนไขที่กำหนด มีความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่ในฟังก์ชันพื้นฐาน ได้แก่ การซ้อนทับข้อมูล (Overlay) การสร้างพื้นที่กันชน (Buffers) การวิเคราะห์พื้นที่ผิว อีกทั้งยังต้องมีความสามารถในการแปลงระบบพิกัดภูมิศาสตร์ และท้ายที่สุดต้องสามารถแสดงผลข้อมูลได้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้

หากกล่าวถึงโครงสร้างในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ สามารถแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ โครงสร้างข้อมูลแบบเวกเตอร์ และ โครงสร้างข้อมูลแบบแรสเตอร์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) โครงสร้างข้อมูลแบบเวกเตอร์ ในทางคณิตศาสตร์คุณสมบัติของเวกเตอร์ต้องประกอบด้วย จุดเริ่มต้น ขนาด และทิศทาง ข้อมูลในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ที่มีโครงสร้างแบบเวกเตอร์ ได้แก่ ข้อมูลประเภทจุด เส้น และอาณาบริเวณ โดยข้อมูลเหล่านี้มีคุณสมบัติของเวกเตอร์ดังนี้

1.1) จุด เป็นหน่วยย่อยที่สุดของเวกเตอร์ ซึ่งมีจุดเริ่มต้น โดยขนาดและทิศทางมีค่าเท่ากับ 0 จุด เป็นเพียงตำแหน่งซึ่งไม่สามารถวัดพื้นที่ได้

1.2) เส้น ประกอบด้วยเวกเตอร์ซึ่งมีลักษณะเป็นเส้นตรงเรียงต่อเนื่องกันเป็นลำดับ เส้นมีเพียง 1 มิติ คือความยาว ไม่มีความกว้าง

1.3) อาณาบริเวณ หรือ พื้นที่ ประกอบด้วยเวกเตอร์ที่เรียงต่อกันเนื่องกันเป็นอนุกรม ซึ่งมีลักษณะเป็นเส้นปิด ดังนั้นข้อมูลประเภทอาณาบริเวณจึงสามารถวัดพื้นที่ได้

การแทนข้อมูลในพื้นที่จริงโดยใช้โครงสร้างข้อมูลแบบเวกเตอร์ เช่น การแทนตำแหน่งของบ้านด้วยจุด แม่น้ำแทนด้วยเส้น และพื้นที่ป่าแทนด้วยอาณาบริเวณ ตำแหน่งหรือรูปร่างของสิ่งที่ปรากฏบนพื้นโลกสามารถแทนด้วยพีเซอร์ชนิดต่างๆ ซึ่งจัดว่าเป็นข้อมูลกราฟิก (Graphic Data) แต่ข้อมูลในพื้นที่จริงยังมีรายละเอียดบ่งบอกลักษณะต่างๆ เช่น บ้านมีข้อมูลเลขที่บ้าน ตำบลอำเภอ จังหวัด และชื่อของเจ้าบ้าน แม่น้ำมีข้อมูลชื่อแม่น้ำ ป่าไม่มีข้อมูลชนิดป่า ข้อมูลเหล่านี้เรียกว่าข้อมูลลักษณะสัมพันธ์ ซึ่งอาจเป็นข้อมูลตัวเลขหรือข้อมูลตัวอักษรก็ได้ ข้อมูลลักษณะสัมพันธ์มีการจัดเก็บในฐานข้อมูล และมีรหัสสำหรับเชื่อมโยงไปยังข้อมูลกราฟิกได้อย่างเจาะจง ในปัจจุบันฐานข้อมูลลักษณะสัมพันธ์นิยมใช้โครงสร้างตามหลักการของฐานข้อมูลเชิงสัมพันธ์ (Relational Database) ซึ่งสามารถใช้ระบบจัดการฐานข้อมูลเชิงสัมพันธ์ (Relational Database Management System: RDBMS) ทัวไปเพื่อการจัดการฐานข้อมูล เช่น Microsoft Access Oracle และ dBase การเชื่อมโยงระหว่างข้อมูลกราฟิกและข้อมูลลักษณะสัมพันธ์ได้ โครงสร้างข้อมูลแบบเวกเตอร์มีจุดเด่นในด้านไฟล์ข้อมูลมีขนาดเล็ก จึงใช้พื้นที่สำหรับการจัดเก็บน้อย และยิ่งเหมาะสำหรับใช้แทนลักษณะของพื้นที่ซึ่งมีขอบเขตคดโค้งทำให้สามารถแบ่งขอบเขตของพื้นที่ได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังสามารถแทนข้อมูลได้อย่างมีความแม่นยำเชิงตำแหน่ง

2) โครงสร้างข้อมูลแบบแรสเตอร์ ข้อมูลแบบแรสเตอร์มีโครงสร้างเป็นช่องสี่เหลี่ยมเรียกว่า จุดภาพ หรือ กริดเซลล์ (Grid Cell) เรียงต่อเนื่องกันในแนวราบและแนวดิ่ง ในแต่ละจุดภาพสามารถเก็บค่าได้ 1 ค่า โครงสร้างข้อมูลแบบแรสเตอร์สามารถจัดเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่โดยการแทนค่าข้อมูลจากพื้นที่จริงลงในจุดภาพซึ่งมีตำแหน่งตามแนวแกน X และ Y ตรงกัน ค่าที่เก็บในแต่ละจุดภาพสามารถเป็นได้ทั้งข้อมูลลักษณะสัมพันธ์ หรือรหัสที่ใช้อ้างอิงถึงข้อมูลลักษณะสัมพันธ์ที่เก็บอยู่ในฐานข้อมูลก็ได้ ข้อมูลแบบแรสเตอร์มีจุดเด่นในด้านโครงสร้างซึ่งไม่ซับซ้อน ทำให้การประมวลผลในระดับจุดภาพมีความสะดวก ไม่ว่าจะเป็นการเปรียบเทียบระหว่างจุดภาพหรือการซ้อนทับข้อมูลเชิงพื้นที่ ตลอดจนการนำข้อมูลไปใช้ร่วมกับภาพถ่ายจากดาวเทียม หรือภาพถ่ายทางอากาศที่สแกนแล้วเก็บเป็นไฟล์เชิงเลข นอกจากนี้ข้อมูลแบบแรสเตอร์ยังมีความเหมาะสมกับการแทนลักษณะของพื้นผิว (Surface) ที่มีความต่อเนื่องกัน แต่ข้อมูลแรสเตอร์ก็มีจุดด้อย คือ ไฟล์มีขนาดใหญ่จึงใช้พื้นที่ในการจัดเก็บมาก และยังไม่มีความเหมาะสมในการแทนข้อมูลที่เป็นเส้นโค้ง หรือแทนตำแหน่งของจุด เพราะต้องใช้ 1 จุดภาพสำหรับแทนตำแหน่ง 1 ตำแหน่ง

1.4.3 ระบบกำหนดตำแหน่งบนโลก (GPS : Global Positioning System)

เจียมศักดิ์ ทองรุ่ง (อ้างอิง ประวัติและการพัฒนาดาวเทียม GPS, ม.ม.ป., หน้า 1) GPS หรือ Global Positioning System ชื่อภาษาไทยบัญญัติโดยคณะกรรมการบัญญัติศัพท์เทคโนโลยีสารสนเทศ ราชบัณฑิตยสถาน เมื่อเดือนพฤษภาคม 2541 ไว้ว่า "ระบบกำหนดตำแหน่งบนโลก" ชื่อเต็มของระบบนี้คือ NAVSTAR Global Positioning System คำว่า NAVSTAR เป็นอักษรย่อมาจาก Navigation Satellite Timing and Ranging ภาคของคำว่าดาวเทียมสำหรับนำร่องคือระบบที่ระบุตำแหน่งทุกแห่งบนโลกจากกลุ่มดาวเทียม 24 ดวง (ใช้งานจริง 21 ดวง สำรอง 3 ดวง) ที่โคจรรอบโลกจะโคจรดวงละ 2 รอบต่อ 1 วัน ในระดับสูงที่พ้นจากคลื่นวิทยุรบกวนของโลก ประมาณ 20,200 กิโลเมตรและวิธีการที่สามารถให้ความถูกต้องเพียงพอที่จะใช้ชี้บอกตำแหน่งได้

ทุกแห่งบนโลกตลอดเวลา 24 ชั่วโมง จากการนำมาใช้งานจริงจะให้ความถูกต้องสูง โดยที่ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของตำแหน่งทางราบต่ำกว่า 50 เมตร และถ้าเป็นแบบวิธี "อนุพันธ์" (Differential) จะให้ความถูกต้องถึงระดับเซนติเมตรจากการพัฒนาทางด้านอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ทำให้สามารถผลิตเครื่องรับ GPS ที่มีขนาดลดลง และมีราคาถูกลงกว่าเครื่องรับระบบ TRANSIT เดิมเป็นอันมาก และองค์ประกอบของระบบกำหนดตำแหน่งบนโลก ได้แก่

1) ส่วนอวกาศ Space segment เป็นส่วนที่อยู่บนอวกาศ ประกอบด้วยดาวเทียม 24 ดวง โดยมี 21 ดวง ทำหน้าที่ส่งสัญญาณคลื่นวิทยุจากอวกาศ (Space Vehicles, SVs) ส่วนอีก 3 ดวง สำหรับเป็นดาวเทียมปฏิบัติการเสริมวงโคจรของดาวเทียมแต่ละดวงจะใช้เวลาโคจร 12 ชั่วโมงต่อ 1 รอบ โดยมีทั้งหมด 6 วงโคจร แต่ละวงโคจรมีดาวเทียม 4 ดวง วงโคจรมีมุมเอียง 55 องศา กับระนาบศูนย์สูตรและห่างกัน 60 องศา วงโคจรในลักษณะดังกล่าวทำให้มีดาวเทียมอย่างน้อย 4 ดวงอยู่บนท้องฟ้าทุกๆ จุดบนพื้นผิวโลกตลอดเวลา 24 ชั่วโมง ดาวเทียมแต่ละดวงจะมีนาฬิกาที่มีความแม่นยำสูง เรียกว่า นาฬิกาอะตอมซีเซียมแบบซีเซียม (Very High Precision Cesium Atomic Clock) ซึ่งได้รับการออกแบบและผลิต โดยบริษัท Datum Incorporation USA ซึ่งจะช่วยในการคำนวณระยะทางระหว่างดาวเทียมกับเครื่องรับสัญญาณเพื่อที่จะคำนวณค่าพิกัดตำแหน่งนาฬิกา ภาคกำเนิดสัญญาณเวลาความแม่นยำสูงเป็นหัวใจสำคัญที่เป็นตัวกำหนดความแม่นยำและถูกต้องในการคำนวณตำแหน่งพิกัดของ GPS Receiver ที่รับสัญญาณบนโลก หากภาคกำเนิดสัญญาณเวลาบนดาวเทียมดวงใดเสื่อมสภาพหรือไม่มีความแม่นยำเพียงพอ ดาวเทียมดวงนั้นจะถูกปลดออกจากการใช้งานตามแผนงาน จะมีดาวเทียมโคจรทั้งหมด 24 ดวง และสำรอง 3 ดวง โดยมีการส่งดาวเทียมใหม่เข้าสู่วงโคจรตามระยะเวลาที่เหมาะสม เพื่อชดเชยดาวเทียมที่เสื่อมสภาพ แต่เนื่องจากเทคโนโลยีของดาวเทียมและภาคกำเนิดสัญญาณเวลาความแม่นยำสูง มีการพัฒนาตลอดเวลา ทำให้อายุการใช้งานของดาวเทียมยาวกว่าที่คำนวณไว้ ดาวเทียมจำนวนมากยังอยู่ในภาวะใช้งานได้ปกติ ถึงแม้จะอยู่ในวงโคจรมานานกว่า 8 ปี (อายุเฉลี่ยของดาวเทียม) ทำให้ปัจจุบันมีดาวเทียมอยู่ในวงโคจร ที่ใช้งานได้จำนวนมากกว่า 30 ดวง ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้งาน (aerocommthailand, ม.ป.ป.)

ชุดนี้ยังใช้ในการควบคุมความถี่ของคลื่นส่งและรหัสที่ใช้ในระบบดาวเทียม GPS ส่งออกมาเป็นคลื่นในช่วงที่เรียกว่า L band มี 2 ความถี่ (ภาควิชาวิศวกรรมไฟฟ้า คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2552) คือ

- คลื่น L1 ที่ความถี่ 1575.42 MHz เป็น 154 เท่าของความถี่พื้นฐาน มีความยาวคลื่นเป็น 19 ซม.
- คลื่น L2 ที่ความถี่ 1227.60 MHz เป็น 120 เท่าของความถี่พื้นฐาน มีความยาวคลื่นเป็น 24 ซม.

รหัสที่ใช้มี 2 ชนิด คือ รหัส C/A (coarse/acquisition) และรหัส P (Precision)

- รหัส C/A มีความถี่เป็น 1/10 ของความถี่พื้นฐาน คือ 1.023 MHz ความยาวคลื่นเป็น 300 เมตร มีคาบเป็น 1 ใน 1,000 วินาที นั่นคือในช่วงเวลา 1 วินาที จะสร้างรหัส C/A ที่มีรูปแบบเหมือนกันซ้ำถึง 1,000 ครั้ง การตรวจสอบรูปแบบของรหัส C/A จึงทำได้ง่าย และรวดเร็วมาก รหัส C/A จึงทำได้ง่าย และรวดเร็วมาก รหัส C/A เปิดให้ทุกคนใช้ได้อย่างอิสระ

- รหัส P มีความถี่เท่ากับความถี่พื้นฐานคือ 10.23 MHz ความยาวคลื่นเป็น 30 เมตร และมีคาบเป็น 267 วัน นั่นคือ ในช่วง 267 วัน รหัส P ที่ส่งออกมาจะมีรูปแบบที่ไม่ซ้ำเลย จึงเป็นการยากที่จะตรวจสอบว่ารหัส P ที่ดาวเทียมใช้ในแต่ละวันเป็นส่วนไหนของรหัส ผู้ที่ไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างรหัส P ของดาวเทียม จึงไม่อาจใช้ประโยชน์จากรหัส P เพื่อหาตำแหน่งได้ รหัส P จะถูกส่งวนไว้ใช้เฉพาะวงการทหาร และบางหน่วยงานของรัฐบาลสหรัฐอเมริกา รวมทั้งพันธมิตรทางทหารของสหรัฐอเมริกาเท่านั้น

คลื่นส่ง L 1 ถูก Modulate ด้วยรหัสทั้งสองชนิด ส่วนคลื่นส่ง L 2 มีเพียงรหัส P รหัส P จะถูกเปลี่ยนเป็นรหัส Y ในกรณีที่ต้องการป้องกันการใช้ประโยชน์จากรหัส P

2) ส่วนสถานีควบคุม (Control Segment) ประกอบไปด้วยสถานีภาคพื้นดินที่ควบคุมระบบ (Operational Control System : OCS) ที่กระจายอยู่ตามส่วนต่าง ๆ ของโลก โดยแบ่งออกเป็น(สุรชัย รัตนเสริมพงศ์, ม.ป.ป.)

2.1) สถานีควบคุมหลัก ตั้งอยู่ที่ฐานทัพอากาศในเมืองโคโลราโดสปริงส์ (Colorado Springs) มลรัฐโคโลราโดของสหรัฐอเมริกา

2.2) สถานีติดตามดาวเทียม 5 แห่ง ทำการรังวัดติดตามดาวเทียมตลอดเวลา

2) ส่วนผู้ใช้ (User Segment) ประกอบด้วย เครื่องรับสัญญาณหรือตัว GPS ที่ใช้ อยู่มีหลายขนาดสามารถพกพาได้ หรือติดไว้ในรถ เรือ หรือเครื่องบิน เครื่อง GPS จะทำหน้าที่ในการเปลี่ยนสัญญาณจาก SVs เป็นตำแหน่ง ความเร็วและเวลาโดยประมาณ ถ้าหากต้องการทราบค่า X Y Z (Position) และเวลาต้องใช้ดาวเทียมอย่างน้อย 4 ดวง ความถูกต้องของตำแหน่งขึ้นอยู่กับ นาฬิกาและตัว GPS ซึ่งอาจจะหาตำแหน่งที่มีความผิดพลาดได้น้อยกว่า 3 ฟุต นาฬิกาที่ใช้จะมีความถูกต้องสามารถวัดได้ในเวลา 0.000000003 วินาที ซึ่งเวลาที่ใช้ในการอ้างอิงสำหรับระบบ ดาวเทียม GPS เรียกว่าเวลา GPS สถานีภาคพื้นดินที่ควบคุมระบบจะเฝ้าระวังติดตามดาวเทียม และ ข้อมูลที่ได้จากการเฝ้าระวังติดตามดาวเทียมสามารถที่จะบอกวงโคจรล่วงหน้าได้อย่างถูกต้อง แม่นยำ และจะส่งสัญญาณข้อมูลวงโคจรจากสถานีสู่ดาวเทียมวันละ 3 ครั้ง และกระจายข้อมูลวงโคจร เหล่านั้นจากดาวเทียมสู่เครื่องรับสัญญาณ GPS ได้ การรับสัญญาณนี้เรียกว่า “Broadcast Ephemeris” ซึ่งจะทำให้เครื่องรับสัญญาณ GPS คำนวณตำแหน่งในเวลาจริงได้ สำหรับการสำรวจ ในทาง Geodetic อาจจะไม่ละเอียดเพียงพอ อย่างไรก็ตามก็ไม่มี ความจำเป็นที่จะต้องคำนวณ ตำแหน่งในเวลาจริง แต่อาจสามารถทำได้ด้วยวิธีที่เรียกว่า Precise Ephemeris ซึ่งจะให้ข้อมูล เกี่ยวกับวงโคจรภายหลังที่ละเอียดกว่า การติดตามเฝ้าระวังไม่เพียงแต่ใช้สถานี OCS ทั้ง 5 สถานี แต่ ใช้สถานีเครือข่ายอื่นๆ “Cooperative International GPS Network” (CIGNET) ซึ่งมีอยู่ทั้งสิ้น 29 สถานีกระจายทั่วโลก (สุรชัย รัตนเสริมพงศ์, ม.ป.ป.)

หากกล่าวถึงความคลาดเคลื่อนในงานรังวัดดาวเทียมระบบกำหนดตำแหน่งบนโลก อาจพิจารณาแยกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มเกี่ยวข้องกับดาวเทียม ได้แก่ ความคลาดเคลื่อนวงโคจรและความคลาดเคลื่อนนาฬิกาอะตอม กลุ่มเกี่ยวข้องกับการแพร่กระจายของสัญญาณ ได้แก่ ความคลาดเคลื่อนของการหักเหในชั้นบรรยากาศและการเกิดคลื่นสะท้อน กลุ่มสุดท้ายเกี่ยวข้องกับเครื่องรับสัญญาณ (สุรชัย รัตนเสริมพงศ์, ม.ป.ป.)

1) ความคลาดเคลื่อนวงโคจรดาวเทียม ความคลาดเคลื่อนวงโคจรดาวเทียมมีสาเหตุมาจากวงโคจรดาวเทียมที่ได้มาจากข้อมูลดาวเทียมในสัญญาณที่รับได้นั้นเป็นวงโคจรที่ได้จากการคำนวณล่วงหน้า โดยอาศัยรูปจำลองของแรงต่างๆ ที่กระทำต่อดาวเทียม รูปจำลองที่ใช้ อาจจะไม่ถูกต้องหรือไม่ละเอียดเพียงพอเมื่อเทียบกับแรงจริงๆ ที่กระทำต่อดาวเทียมในขณะที่ทำการวัด ดังนั้นตำแหน่งดาวเทียมจากอิพีเมอร์ซิส ดาวเทียมที่ส่งกระจายลงมาพร้อมสัญญาณดาวเทียมจึงไม่ถูกต้อง ซึ่งมีผลต่อการหาตำแหน่งบนพื้นโลก การหาตำแหน่งแบบสัมพันธ์จะหาความคลาดเคลื่อนวงโคจรลดลงได้

2) ความคลาดเคลื่อนเวลาดาวเทียมและเครื่องรับ เวลาดาวเทียม หมายถึง เวลาที่อ่านได้จากนาฬิกาของดาวเทียมบนดาวเทียมแต่ละดวงมีนาฬิกาที่มีมาตรฐานสูง 4 เครื่อง สถานีควบคุมหลักสามารถควบคุมเวลาดาวเทียมให้ต่างจากเวลา GPS ไม่เกินกว่า 1 ใน 1,000 วินาที (1ms) และควบคุมความถี่ให้มีความถูกต้องถึง 10^{-9} เวลาที่ถูกต้องของเครื่องรับสามารถหาได้จากสัญญาณดาวเทียมที่มีเวลาจากนาฬิกาดาวเทียมอยู่ เมื่อเครื่องรับถอดรหัสได้ก็จะรู้เวลา GPS เครื่องรับจึงไม่จำเป็นต้องมีนาฬิกาที่มีมาตรฐานสูง

3) ความคลาดเคลื่อนเนื่องจากการหักเหในชั้นบรรยากาศ ชั้นบรรยากาศชั้นไอโอโนสเฟียร์และชั้นโทรโพสเฟียร์มีผลต่อการหักเหคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า ทำให้เส้นทางการเคลื่อนที่ของคลื่นเบี่ยงเบนไป

4) คลื่นสะท้อน (Multipath) หมายถึงการแพร่กระจายของคลื่นที่มีการสะท้อนตั้งแต่หนึ่งครั้งขึ้นไป พื้นผิวที่สะท้อนอาจจะอยู่ในแนวตั้ง ราบ หรือเอียงก็ได้ เช่น ผังตึก ถนน ผิวน้ำ หรือยานพาหนะ คลื่นสะท้อนมีผลกับทั้งรหัสและคลื่น ผลของคลื่นสะท้อนเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดคลื่นหลุด (Cycle Slip) เพราะช่องรับสัญญาณไม่สามารถล็อกสัญญาณดาวเทียมได้ การรังวัดเป็นเวลานานจะทำให้ผลของคลื่นสะท้อนลดลง แต่เทคนิคของการรังวัดบางวิธีไม่สามารถวางเสาอากาศทิ้งไว้เป็นเวลานานๆ ได้ ดังนั้นจึงต้องหลีกเลี่ยงการรับสัญญาณที่มีคลื่นสะท้อนโดยเลือกจุดวางเครื่องรับที่ไม่มีพื้นผิวสะท้อนอยู่ใกล้เคียง เลือกเสาอากาศที่ออกแบบเฉพาะ เช่น เสาอากาศที่มีแผ่นกราวด์ หรือใช้วัสดุที่ดูดซับคลื่นวางรอบเสาอากาศ

5) ความคลาดเคลื่อนของเครื่องรับมีสาเหตุมาจากหลายส่วน ได้แก่ Noise ในการวัดของเครื่องรับ Bias ระหว่างช่องรับสัญญาณ การประวิงของเฟส ความไม่เสถียรของออสซิลเลเตอร์ จุดศูนย์กลางเฟสของเสาอากาศ

1.4.4 ข้อมูลภูมิสารสนเทศพื้นฐานของประเทศ (Fundamental Geographic Data Set (FGDS))

NSDI Thailand, 2556 (อ้างอิง ฝ่ายพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานภูมิสารสนเทศของประเทศ (NSDI) สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (องค์การมหาชน) ข้อมูลภูมิสารสนเทศพื้นฐานของประเทศ (Fundamental Geographic Data Set : FGDS) หมายถึง ชั้นข้อมูลที่มีศักยภาพสูงที่สามารถนำมาใช้งานร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่างๆ และสามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการอ้างอิงเพื่อเพิ่มเติมชั้นข้อมูล ในด้านอื่นๆ ได้ โดยข้อมูลประเภทนี้เกี่ยวข้องกับลักษณะของภูมิประเทศทั่วไป คณะกรรมการภูมิสารสนเทศแห่งชาติได้มีกำหนดชั้นข้อมูล

ภูมิสารสนเทศพื้นฐาน โดยมีผู้ดูแลชุดข้อมูล ภูมิสารสนเทศพื้นฐานเป็นหน่วยงานราชการต่างๆ และได้มีการกำหนดมาตราส่วนแผนที่ฐานของประเทศไว้ 5 มาตราส่วน คือ 1:250,000 1:50,000 1:25,000 1:10,000 และ 1:4,000 เพื่อให้ทุกหน่วยงานสามารถจัดทำแผนที่ให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน และสามารถใช้งานร่วมกันได้ คณะกรรมการภูมิสารสนเทศแห่งชาติได้มีกำหนดชั้นข้อมูล ภูมิสารสนเทศพื้นฐานของประเทศไทยไว้ทั้งหมด 13 ชั้นข้อมูล ดังนี้

1) ชั้นข้อมูลการใช้ที่ดิน หมายถึง ข้อมูลประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ถูกจำแนกจากข้อมูลการสำรวจจากระยะไกลและการสำรวจภาคสนามตามระบบการจำแนกการใช้ประโยชน์ที่ดินมาตรฐานที่ถูกกำหนดขึ้นไว้ล่วงหน้าตามมาตรฐานข้อกำหนดข้อมูล FGDS ชั้นข้อมูลการใช้ที่ดินนี้ประกอบด้วยประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินในระดับที่ 1 และ ประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินในระดับที่ 2 ซึ่งได้สามารถวิเคราะห์และแปลตีความจากภาพถ่ายทางอากาศ ภาพถ่ายจากดาวเทียม หรือการสำรวจภาคสนาม โดยข้อมูลประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินจัดเก็บในรูปของแผนที่ลายเส้น (vector) แบบดิจิทัล

2) ชั้นข้อมูลความสูงภูมิประเทศเชิงเลข (DEM) หมายถึง ข้อมูลที่ใช้แสดงลักษณะความสูงภูมิประเทศเชิงเลขในพื้นที่แห่งหนึ่งโดยการบันทึกค่าระดับของกลุ่มของจุดที่มีระยะห่างระหว่าง จุดคงที่ครอบคลุมพื้นที่นั้นๆ ลงในแฟ้มข้อมูลคอมพิวเตอร์ มาตรฐานข้อกำหนดสมบัติเฉพาะของข้อมูล FGDS ชั้นข้อมูลความสูงภูมิประเทศเชิงเลขฉบับนี้ จะอธิบายสมบัติเฉพาะที่สำคัญของชั้นข้อมูลความสูง ภูมิประเทศเชิงเลข โดยเฉพาะรายละเอียดรายการและนิยามที่ชัดเจนของข้อมูลภูมิศาสตร์ และเกณฑ์คุณภาพของข้อมูลในขณะที่ข้อกำหนดวิธีการในการสำรวจจัดทำข้อมูลนั้นจะมีระบุหรืออธิบายไว้ในลักษณะของแนวทางหรือข้อเสนอแนะสำหรับวิธีการหลัก ๆ เท่านั้น

3) ข้อมูลป่าไม้ พื้นที่ป่าไม้ตามกฎหมาย หมายถึง ขอบเขตพื้นที่ป่าไม้ที่ถูกประกาศจัดตั้งหรือดูแลรักษาโดยรัฐภายใต้กฎหมายเฉพาะสำหรับการใช้ในการจัดตั้ง ดูแลรักษาเขตป่าไม้ตามกฎหมาย เช่น อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ป่าสงวนแห่งชาติ เขตห้ามล่าสัตว์ป่า อุทยานแห่งชาติ (เตรียมการ) และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า (เตรียมการ)

พื้นที่การปกคลุมป่าไม้ หมายถึง พื้นที่ป่าไม้ที่มีขนาดมากกว่า 4 ไร่ มีต้นไม้ที่มีความสูงเฉลี่ยไม่น้อยกว่า 5 เมตร และมีการปกคลุมของเรือนยอดมากกว่า 10 % (ดัดแปลงจาก FAO, 2006) ซึ่งสามารถวิเคราะห์และแปลตีความจากข้อมูลภาพถ่ายทางอากาศ ภาพถ่ายจากดาวเทียม หรือ การสำรวจข้อมูลภาคสนาม

ตามมาตรฐานข้อกำหนดข้อมูล FGDS ชั้นข้อมูลป่าไม้ นี้ อธิบายข้อกำหนดสำหรับข้อมูล (1) พื้นที่ป่าไม้ตามกฎหมาย ซึ่งประกาศและจัดตั้งตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และ (2) พื้นที่การปกคลุมป่าไม้ ซึ่งได้จากการวิเคราะห์และแปลตีความจากภาพถ่ายทางอากาศ ภาพถ่ายจากดาวเทียม หรือการสำรวจภาคสนาม โดยข้อมูลทั้งสองประเภทจัดเก็บในรูปของแผนที่ลายเส้น (Vector) แบบดิจิทัล

.4) ชั้นข้อมูลภาพถ่ายจากดาวเทียมออร์โธ ชั้นข้อมูลภาพถ่ายจากดาวเทียมหมายถึง ภาพจากข้อมูล Remote Sensing ที่ผ่านการปรับแก้ความคลาดเคลื่อนที่เกิดจาก Orientation ของตัว Sensor เอง รวมไปถึงความคลาดเคลื่อนเนื่องจากความสูงภูมิประเทศเชิงเลข นอกจากนี้ข้อมูลภาพถ่ายจากดาวเทียมจะมีคุณลักษณะทางตำแหน่งเหมือนกับแผนที่และทางการมองเห็นเหมือน

ภาพถ่าย ข้อมูลภาพถ่ายจากดาวเทียมมีลักษณะของข้อมูลที่เป็นตารางกริดที่มีค่าพิกัดแน่นอน และภายในตารางกริดนั้นๆ จะมีค่าการสะท้อนพลังงานเก็บอยู่ในรูปแบบของค่า Digital Value มาตรฐานแผนที่ภาพถ่ายจากภาพถ่ายดาวเทียมเชิงเลขนี้จะใช้การอธิบายข้อมูลที่นำมาใช้กระบวนการทำแผนที่ภาพจากภาพถ่ายดาวเทียมเชิงเลข ความถูกต้อง และเป็นมาตรฐาน Data Content Standard ของแผนที่ภาพถ่ายจากภาพถ่ายดาวเทียมเชิงเลข ทั้งนี้ข้อกำหนดต่างๆเป็นไปตามมาตรฐาน NSDI, FGDC และ ISO อย่างเคร่งครัด

5) ชั้นข้อมูลภาพถ่ายทางอากาศออร์โธ ชั้นข้อมูลภาพถ่ายทางอากาศ หมายถึง ภาพราสเตอร์ของภาพถ่ายทางอากาศที่ผ่านการกระบวนการตัดแก้ (Rectified) ผลกระทบจากการถ่ายภาพเอียง (Tilted) และความสูงของภูมิประเทศ (Relief Displacement) โดยอ้างอิงกับระบบพิกัดโลกเรียบร้อยแล้วมาตรฐานข้อกำหนดสมบัติเฉพาะของข้อมูล FGDS ชั้นข้อมูลภาพถ่ายทางอากาศฉบับนี้ประกอบด้วยข้อกำหนดสมบัติเฉพาะ (Characteristics) ของชั้นข้อมูล FGDS ตามกรอบหลักการของเอกสารข้อกำหนดข้อมูลที่กำหนดในมาตรฐานระหว่างประเทศ ISO 19131 Geographic Information – Data Product และได้กำหนดมาตราส่วนดังนี้ 1:4,000 1:10,000 1:25,000 และ 1:50,000

6) ชั้นข้อมูลหมวดหลักฐานและการพัฒนาสถานีเครือข่ายกำหนดตำแหน่งด้วยดาวเทียม หมวดหลักฐานแผนที่ มีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการจัดทำแผนที่และเป็นขั้นตอนแรกที่ต้องจัดสร้างขึ้นหรือจัดหา เพราะค่าพิกัดของรายละเอียดแผนที่หรือชั้นข้อมูลอื่นๆ ต้องอ้างอิงมาจากค่าพิกัดของหมวดหลักฐานแผนที่นี้ วิธีการรังวัดเพื่อให้มาซึ่งค่าพิกัดของหมวดหลักฐานอาจเป็นวิธีการรังวัดภาคพื้นดินหรือการรังวัดดาวเทียม วิธีการรังวัดภาคพื้นดินหรือวิธีการรังวัดแบบดั้งเดิม ได้แก่ งานข่ายสามเหลี่ยม (Triangulation) งานวงรอบ (Traversing) และงานข่ายสามเหลี่ยมเชิงด้าน (Trilateration) เป็นต้น

7) ชั้นข้อมูลอุทกศาสตร์ทางทะเล หมายถึง ข้อมูลการบรรยายลักษณะทางกายภาพของทะเลในเขตไหล่ทวีปและเขตเศรษฐกิจจำเพาะที่ประเทศไทยประกาศไว้ ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น ประกอบด้วย ข้อมูลเชิงราบและข้อมูลเชิงตั้ง ได้แก่ ลักษณะชายฝั่ง (Coastline) ความลึก (Depth) เส้นชั้นความลึกเท่า (Depth Contour) ระดับน้ำและกระแสน้ำ (Tide and Current) ชื่อภูมิศาสตร์ (Geographic Name) เครื่องช่วยในการนำเรือ (Aids to Navigation เช่น ไฟ ทู่น กระโจมไฟ สัญญาณหมอก) สิ่งอันตรายใต้น้ำ (Underwater Danger เช่น หิน เรืออัปปาง สิ่งกีดขวางการเดินเรือ) ลักษณะพื้นท้องทะเล (Nature of Seabed เช่น ทราย โคลน กรวด เปลือกหอย) สิ่งก่อสร้างบนฝั่ง (Onshore Installation) สิ่งก่อสร้างนอกฝั่ง (Offshore Installation เช่น ฐานขุดเจาะ น้ำมันและก๊าซ สายเคเบิลใต้น้ำ ท่อ อูโมงค์ใต้น้ำ) สถานีต่างๆ (Miscellaneous Stations เช่น สถานีนำร่อง สถานียามรักษาฝั่ง สถานีกู้ภัยสถานีวิทยุ เรดาร์ และระบบหาดำบลที่เรืออิเล็กทรอนิกส์) และข้อมูลทางกายภาพอื่นๆ ของทะเลที่สามารถสำรวจได้ มาตรฐานข้อกำหนดข้อมูล FGDS ชั้นข้อมูลอุทกศาสตร์นี้ อธิบายข้อกำหนดสำหรับข้อมูลได้แก่

-ข้อมูลบนบกที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและสิ่งที่ถูกสร้างเพื่อประโยชน์ต่อการเดินเรือ (เช่น ภูเขาที่สามารถสังเกตเห็นได้จากในทะเลหรือหลักนำ) สิ่งปลูกสร้าง และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ (เช่น ท่าเรือ)

-ข้อมูลในทะเล เช่น ประภาคาร กระจงไฟ เกาะ หิน ที่จำเป็นและมีผลกระทบต่อการบินเรือ

8) ชั้นข้อมูลเขตการปกครอง หมายถึง ข้อมูลเวกเตอร์ที่เป็นข้อมูลประเภทจุดเส้นหรือรูปปิด ประกอบด้วย ข้อมูลหลักเขตการปกครอง เส้นเขตการปกครอง พื้นที่การปกครอง และตำแหน่งแทนพื้นที่การปกครองตามมาตรฐานข้อกำหนดข้อมูล FGDS ชั้นข้อมูลเขตการปกครองนี้ประกอบด้วย 4 ชั้นข้อมูล ได้แก่ ชั้นข้อมูลหลักเขต ชั้นข้อมูลเส้นเขตการปกครอง ชั้นข้อมูลพื้นที่การปกครองและชั้นข้อมูลตำแหน่งแทนพื้นที่การปกครอง โดยที่แต่ละชั้นข้อมูลดังกล่าวจะประกอบด้วย ชั้นข้อมูลย่อยลงไปอีกตามประเภทของเขตการปกครอง ได้แก่ ประเทศ จังหวัด อำเภอ/เขต ตำบล/แขวง หมู่บ้าน เทศบาลนคร/เทศบาลเมือง/เทศบาลตำบล และ องค์การบริหารส่วนจังหวัด/องค์การบริหารส่วนตำบล

9) ชั้นข้อมูลเขตชุมชนตัวเมือง ชั้นข้อมูลเขตชุมชน หมายถึง ชั้นข้อมูลที่ใช้จัดเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเขตชุมชนของมนุษย์ ซึ่งประกอบไปด้วย อาคาร สิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ ตลอดไปถึงสถานที่ที่มนุษย์สามารถใช้ในการอ้างอิงตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ร่วมกัน การกำหนดชั้นข้อมูลเขตชุมชนจะใช้หลักการจัดกลุ่มข้อมูลให้สอดคล้องกับกิจกรรมหลักของมนุษย์ การพัฒนาเมือง และการบริการขั้นพื้นฐานที่ประชาชนควรจะได้รับจากชุมชนตามมาตรฐานข้อกำหนดข้อมูล FGDS ชั้นข้อมูลเขตชุมชนนี้ จะกล่าวเฉพาะวิธีการสร้างขึ้นโดยวิธีแปลความจากภาพถ่ายทางอากาศ ภาพถ่ายจากภาพถ่ายเทียมเชิงเลขมาประกอบเป็นฉากหลังและ/หรือการสำรวจข้อมูลลักษณะประจำจากภาคสนาม การจัดเก็บจะจัดเก็บในรูปแบบของแผนที่ลายเส้น (Vector) แบบดิจิทัล ชั้นข้อมูลนี้ใช้เก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชุมชนของมนุษย์ ซึ่งประกอบไปด้วย อาคาร สิ่งปลูกสร้าง ตลอดไปถึงสถานที่ที่มนุษย์ใช้ในการอ้างอิงตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ เป็นชั้นข้อมูลที่ถูกประยุกต์ขึ้นจากชั้นข้อมูลอาคารและสิ่งปลูกสร้างตลอดจนพฤติกรรมภาพรวมของชุมชนนั้น ๆ ซึ่งอาจกล่าวอ้างได้ในหลายมิติ เช่น ประเพณี วัฒนธรรม การค้า การท่องเที่ยว และการรวมเป็นกลุ่มก้อนของการทำกิจกรรมของมนุษย์ในพื้นที่หรือบริเวณใดบริเวณหนึ่ง เป็นต้น

10) ชั้นข้อมูลเส้นทางคมนาคม หมายถึง ชั้นข้อมูลที่เป็นสื่อกลางสำหรับการแลกเปลี่ยนและการใช้ประโยชน์ร่วมกันในงานด้านสารสนเทศภูมิศาสตร์ด้านการคมนาคม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการจัดระบบหมวดหมู่ข้อมูลที่มีความหลากหลายและการปรับความเข้าใจพื้นฐานของแต่ละหน่วยงานที่จะนำเอกสารชุดนี้ไปใช้งาน เกิดความเข้าใจร่วมกันและสื่อสารได้ตรงกันระหว่างหน่วยงานตามมาตรฐานข้อกำหนดข้อมูล FGDS ชั้นข้อมูลเส้นทางคมนาคม ทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ นี้ประกอบด้วย ชั้นข้อมูลย่อย 11 ชั้นข้อมูลย่อย ซึ่งแบ่งตามลักษณะการเกิดของชั้นข้อมูลเป็น 2 กลุ่ม คือ ข้อมูลปฐมภูมิ และข้อมูลทุติยภูมิ ข้อมูลปฐมภูมิเกิดจากเก็บข้อมูลจากวัตถุจริง เช่น ขอบถนน หรือ เส้นกึ่งกลางถนน ส่วนข้อมูลทุติยภูมิ คือ ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูล หรือประยุกต์ใช้ข้อมูลที่ได้มีการจัดทำไว้แล้ว เช่น อาคาร สถานที่ต่างๆ เป็นต้น

11) ชั้นข้อมูลรูปแปลงที่ดิน หมายถึงชั้นข้อมูลรูปแปลงที่ดินของรัฐและเอกชน ส่วนราชการที่มีหน้าที่เกี่ยวกับมาตรฐานการจัดทำระวางแผนที่และแผนที่รูปแปลงที่ดินของรัฐ และข้อมูลรูปแปลงที่ดินของเอกชนได้จากการเผยแพร่ของ กรมที่ดิน กระทรวงมหาดไทยตามมาตรฐานข้อกำหนดข้อมูล FGDS ชั้นข้อมูลรูปแปลงที่ดินนี้ ประกอบด้วย ชั้นข้อมูลข้อมูลที่ดินย่อย 2 ชั้นข้อมูล

คือ ชั้นข้อมูลรูปแปลงที่ดินของรัฐ ชั้นข้อมูลรูปแปลงที่ดินของเอกชน รายละเอียดข้อมูลรูปแปลงที่ดินจะมีให้ไว้ในระดับขั้นต้น เพียงพอสำหรับการบ่งชี้รูปแปลงที่ดิน ตำแหน่งที่ตั้ง และรหัสแปลงที่ดิน (Parcel ID) ซึ่งผู้ใช้สามารถนำไปติดต่อหน่วยงานดูแลข้อมูลรูปแปลงที่ดินต่อไป ข้อมูลรูปแปลงที่ดินนี้จะส่งเสริมการบริหารจัดการภาครัฐที่ดี สร้างความโปร่งใสของการบริหารจัดการที่ดินของภาครัฐ เป็นกลไกส่งเสริมตลาดอสังหาริมทรัพย์สนับสนุนนโยบายการกระจายการถือครองที่ดินของประชาชน

ชั้นข้อมูลรูปแปลงที่ดินของรัฐอาจมีข้อขัดแย้ง มีการทับซ้อนกับรูปแปลงที่ดินของเอกชน หรือข้อขัดแย้งภายในรูปแปลงที่ดินของรัฐด้วยกัน หรือข้อขัดแย้งภายในรูปแปลงที่ดินของเอกชนด้วยกัน ให้ถือว่าการนำเสนอชั้นข้อมูลรูปแปลงที่ดินนี้เป็นข้อมูลเบื้องต้น ยังไม่เป็นที่สิ้นสุด ส่วนสถานะภาพของรูปแปลงที่ดินเป็นสถานะล่าสุดตามประกาศ

12) ชั้นข้อมูลภาพแผนที่ภูมิประเทศ หมายถึง ข้อมูลภาพ (Image) ของแผนที่ภูมิประเทศมาตราส่วนหลักของประเทศไทย โดยข้อมูลภาพจะประกอบด้วย เซ็ทของค่าหรือจุดภาพ (Pixel) ที่มาพร้อมกับข้อมูลอธิบายข้อมูล (Metadata) ที่ใช้ในการอธิบายค่าของข้อมูลมาตรฐาน ข้อกำหนดสมบัติเฉพาะของข้อมูล FGDS ชั้นข้อมูลภาพแผนที่ภูมิประเทศฉบับนี้ จะอธิบายข้อกำหนดสำหรับข้อมูลแผนที่ภูมิประเทศเชิงจุดภาพ (Raster Map) ที่ผลิตโดยการกราดข้อมูล (Scan) และที่เป็นผลผลิตจากกระบวนการทำแผนที่เชิงเลข (Cartographic Process) โดยจะประกอบด้วยข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับข้อมูลเนื้อหาและโครงสร้างของข้อมูล ระบบอ้างอิง ข้อกำหนดด้านคุณภาพข้อมูล การส่งมอบผลิตภัณฑ์ข้อมูล ข้อกำหนดด้านคำอธิบายข้อมูล การสำรวจนำเข้าข้อมูล การบำรุงรักษาข้อมูลและการนำเสนอถ่ายทอดข้อมูล

13) ชั้นข้อมูลแม่น้ำลำธารแหล่งน้ำตามมาตรฐานข้อกำหนดข้อมูล FGDS ชั้นข้อมูลนี้ อธิบายข้อกำหนดสำหรับข้อมูล 2 ประเภท ได้แก่

- แหล่งน้ำธรรมชาติ ได้แก่ แม่น้ำ หนอง บึง และทะเลสาบ
- แหล่งน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ อ่างเก็บน้ำ บ่อน้ำในไร่นา บ่อบาดาล

และคลองชลประทาน

โดยที่ข้อมูลแหล่งน้ำทั้งหมดเป็นข้อมูลภูมิสารสนเทศในรูปแบบแผนที่ลายเส้น (Vector) ในรูปแบบดิจิทัล

1.4.4 การเก็บรวบรวมข้อมูลและการสำรวจภาคสนาม

สมชาย วรภิเษมสกุล (2554) (อ้างถึงในหนังสือ ระเบียบวิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์ หน้า 211-263) ในการวิจัยใด ๆ ที่ผู้วิจัยจะสามารถนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาใช้ตอบปัญหาการวิจัยที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้อย่างชัดเจนนั้น ผู้วิจัยจำเป็นต้องเข้าใจในขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือ หรือวิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมที่มีคุณภาพ โดยเริ่มต้นจากการทำความเข้าใจในธรรมชาติของเครื่องมือหรือวิธีการที่ใช้ มีการศึกษาตัวแปรที่ต้องการศึกษาเพื่อนำมาสร้างและพัฒนาเครื่องมือ/วิธีการให้มีความสอดคล้องกับลักษณะหรือประเภทของข้อมูลที่ต้องการใช้ต่อไป ซึ่งมีรายละเอียดการเก็บรวบรวมข้อมูลและการสำรวจภาคสนามที่สำคัญดังต่อไปนี้

1) ความหมายของการเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นกระบวนการที่มีระบบขั้นตอนในการดำเนินการของการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพจากแหล่งข้อมูลที่กำหนดไว้ที่จะนำมาวิเคราะห์ในการตอบปัญหาการวิจัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Kerlinger, 1986 (อ้างถึง สมชาย วรภิเกษมสกุล, 2554))

2) ลักษณะสำคัญของการเก็บรวบรวมข้อมูล ลักษณะสำคัญของการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ติดต่อการวิจัย มีดังต่อไปนี้

2.1) จำต้องสนองตอบต่อวัตถุประสงค์ของการวิจัยอย่างครบถ้วน โดยหลังจากผู้วิจัยวางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูลเสร็จแล้ว ควรพิจารณาว่าข้อมูลที่ได้มีความครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย หรือไม่

2.2) จะต้องสนองตอบต่อการวิจัยตามกรอบแนวคิดการวิจัยและใช้ในการทดสอบสมมติฐานได้อย่างครบถ้วน

2.3) การเตรียมการสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งในขั้นตอนการเตรียมการสำหรับการเก็บข้อมูลมีดังต่อไปนี้ (บุญธรรม จิตอนันต์, 2540 (อ้างถึง สมชาย วรภิเกษมสกุล, 2554))

ก) วิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจะต้องดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้โดยอาจใช้เครื่องมือประเภทใดประเภทหนึ่งหรือสองประเภท เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจนและสมบูรณ์มากที่สุด

ข) ผู้เก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยใด ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ผู้วิจัยจะต้องเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง เนื่องจากเป็นผู้ที่วางแผนและรู้เรื่อง/ข้อมูลที่จะเก็บรวบรวมได้ดีที่สุด แต่ถ้าในการวิจัยมีผู้ช่วยเก็บรวบรวมข้อมูล จะต้องให้คำแนะนำ หรือคำชี้แจงให้แก่ผู้เก็บรวบรวมข้อมูลได้เข้าใจวิธีการและข้อมูลที่ต้องการเก็บรวบรวม เพื่อให้การเก็บรวบรวมข้อมูลมีความถูกต้องครบถ้วนและปราศจากความลำเอียง

ค) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการเก็บรวบรวมข้อมูล จะต้องทราบว่าเป็นใคร จำนวนเท่าไร อยู่ที่ไหน ที่จะปรากฏในแผนการดำเนินการวิจัยที่จะต้องกำหนดให้ชัดเจนว่าจะเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง หรือจัดส่งทางไปรษณีย์ หรือใช้ผู้ช่วยผู้วิจัย

ง) ลักษณะเฉพาะของผู้ให้ข้อมูล เป็นลักษณะของผู้ให้ข้อมูลที่ผู้วิจัยจะต้องรับทราบว่าเป็นอย่างไร โดยเฉพาะเวลาที่จะให้แก่ผู้วิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูล

จ) กำหนดระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล จะต้องทราบว่า จะเก็บข้อมูลในช่วงใดที่สอดคล้องกับประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ควรจะต้องมีการวางแผนดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลว่าจะใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลเท่าไร ใช้งบประมาณและแรงงานในการเก็บรวบรวมข้อมูลมากน้อยเพียงใด

ฉ) จำนวนข้อมูลที่ได้รับคืนจากการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยเฉพาะจากการจัดส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์จะต้องได้รับกลับคืนไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของแบบสอบถามที่จัดส่งทั้งหมด และถ้ารวมกับจำนวนข้อมูลที่เก็บรวบรวมด้วยตนเองจะมีการสูญหายของข้อมูลได้ไม่เกินร้อยละ 5 จึงจะเป็นข้อมูลที่เพียงพอและน่าเชื่อถือที่จะนำมาวิเคราะห์สรุปผลการวิจัย

ข) การตรวจสอบความเรียบร้อยของข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล เมื่อได้รับข้อมูลกลับคืนแล้วจะต้องตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลว่ามีความครบถ้วนตามที่ต้องการหรือไม่ ถ้าตรวจสอบแล้วพบว่าการไม่ตอบในบางประเด็นอาจจะต้องมีการติดตามเป็นการเฉพาะรายบุคคลอย่างเร่งด่วน แต่ถ้าไม่สามารถดำเนินการได้หรือพิจารณาแล้วว่าจะมีความไม่สมบูรณ์ของข้อมูลให้นำข้อมูลชุดนั้นออกจากการวิเคราะห์ข้อมูล

3) ขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการเก็บรวบรวมข้อมูล จำแนกขั้นตอนดังต่อไปนี้

ก) กำหนดข้อมูลและตัวชี้วัด เป็นการกำหนดว่าข้อมูลที่ต้องการมีอะไรบ้างโดยการศึกษาและวิเคราะห์จากวัตถุประสงค์หรือปัญหาของการวิจัยว่ามีตัวแปรอะไรบ้างที่เป็นตัวแปรอิสระ ตัวแปรตาม และตัวแปรที่เกี่ยวข้อง และจะใช้อะไรเป็นตัวชี้วัดจึงจะได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง

ข) กำหนดแหล่งข้อมูล เป็นการกำหนดว่าแหล่งข้อมูลหรือผู้ให้ข้อมูลเป็นใครอยู่ที่ไหน มีขอบเขตเท่าไร ที่จะต้องกำหนดให้ชัดเจน และเป็นแหล่งข้อมูลปฐมภูมิหรือทุติยภูมิ แล้วจะต้องพิจารณาว่าแหล่งข้อมูลนั้น ๆ สามารถที่จะให้ข้อมูลได้อย่างครบถ้วนหรือไม่

ค) กำหนดกลุ่มตัวอย่าง เป็นการเลือกใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างเหมาะสม และขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม

ง) เลือกวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล จะต้องเลือกใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เหมาะสม (แหล่งข้อมูล/ขนาดกลุ่มตัวอย่าง/การวิเคราะห์ข้อมูล) ประหยัด ได้ข้อมูลอย่างครบถ้วนมีมากเพียงพอและเป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้

จ) นำเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลไปทดลองใช้ เป็นการทดลองใช้เครื่องมือที่สร้างขึ้นหรือนำของคนอื่นมาใช้กับกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็ก เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตรวจสอบคุณภาพที่จะต้องปรับปรุงและแก้ไขให้อยู่ในสภาพที่สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ฉ) การสำรวจภาคสนาม เป็นการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแผนการและกำหนดการที่จัดเตรียมไว้และปรับเปลี่ยนวิธีการตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง เพื่อให้ได้รับข้อมูลที่ เป็นประโยชน์กลับคืนมาให้มากที่สุด

4) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาเลือกเครื่องมือและวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการพิจารณาเลือกเครื่องมือและวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ (ปาริชาติ สถาปิตานนท์, 2546 (อ้างถึง สมชาย วรกิจเกษมสกุล, 2554))

ก) ลักษณะของปัญหาการวิจัยที่ต้องชัดเจน ที่จะช่วยให้ทราบประเด็นสำคัญกลุ่มเป้าหมายที่จะเป็นกฎเกณฑ์เบื้องต้นในการเลือกใช้เครื่องมือและวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตอบปัญหาการวิจัย

ข) กรอบแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จะช่วยให้เห็นแนวทางของการวิจัยในประเด็นใด ๆ ในอดีตที่ใช้ระเบียบการวิจัยอย่างไรในการดำเนินการวัดตัวแปรนั้น ๆ

ค) ระเบียบวิธีวิจัยที่แต่ละรูปแบบจะมีหลักการ ประเด็นคำถามและแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลอยู่แล้ว

ง) หน่วยการวิเคราะห์ ได้แก่ บุคคล กลุ่มบุคคล วัตถุ ที่ใช้เป็น “เป้าหมาย” ในการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามตัวแปรที่กำหนดตามเครื่องมือและวิธีการที่สอดคล้องกับหน่วยการวิเคราะห์

จ) ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อพิจารณาการใช้เวลาและงบประมาณในการวิจัย

ฉ) คุณสมบัติเฉพาะของกลุ่มตัวอย่าง อาทิ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเด็กเล็กจะต้องใช้วิธีการสัมภาษณ์ หรือการสังเกตแทนการใช้แบบสอบถาม เป็นต้น

1.5 ประโยชน์ที่จะได้รับ

1.5.1 องค์ความรู้การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพรกับการแพทย์พื้นบ้านของชุมชนชาติพันธุ์ของ อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

1.5.2 การอนุรักษ์และขยายพันธุ์พืชสมุนไพรที่พบในท้องถิ่น จะช่วยรักษาพรรณไม้ให้คงอยู่คู่กับชุมชน และยังสามารถขยายโอกาสในการเป็นพืชสมุนไพรเศรษฐกิจ

1.5.3 ชุมชนชาติพันธุ์ของซึ่งเป็นเจ้าขององค์ความรู้การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพรกับการแพทย์พื้นบ้าน จะเกิดความตระหนักและรู้คุณค่าภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ของตนเอง

บทที่ 2

วิธีดำเนินการวิจัยและผลการวิจัย

2.1 วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิถีชาติพันธุ์ของ อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี : การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนกับการแพทย์พื้นบ้าน เป็นการศึกษาด้านวัฒนธรรมสุขภาพ (Health Culture) เพื่อทำความเข้าใจและอธิบายปรากฏการณ์สัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับความหลากหลายทางชีวภาพในวิถีชีวิต โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย ผู้นำชุมชน หมอพื้นบ้าน ประชาชนชาวบ้านของชาติพันธุ์ของที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

2.1.1 พื้นที่ศึกษา

พื้นที่ในการศึกษาครั้งนี้ คือ พื้นที่ตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

2.1.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาเชิงสำรวจตรวจสอบ (Exploratory Research) และเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพรกับการแพทย์พื้นบ้านของชุมชนชาติพันธุ์ของในตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี โดยการศึกษาด้านวัฒนธรรมสุขภาพ (Health Culture) เพื่อทำความเข้าใจและอธิบายปรากฏการณ์สัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับความหลากหลายทางชีวภาพในวิถีชีวิต โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย

ประชากรเป้าหมาย คือ ประชาชนชาติพันธุ์ของที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้นำชุมชน หมอพื้นบ้าน ประชาชนชาวบ้านของชาติพันธุ์ของที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

2.1.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลบริบทชุมชน การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพร ประวัติผู้ทำการรักษา (หมอพื้นบ้าน) โรคที่รักษา ขั้นตอนการรักษาโรค สถานที่เก็บพืชสมุนไพร วิธีการจัดเก็บรักษาสภาพพืชสมุนไพรตำรายาที่ใช้รักษาโรค ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรักษาโรค

ส่วนที่ 2 แบบบันทึกข้อมูลพรรณไม้ เพื่อใช้บันทึกลักษณะต่างๆ ของพรรณไม้ และเพื่อนำมาวิเคราะห์หาชื่อที่แน่นอน คือ ชื่อพฤกษศาสตร์ (ชื่อวิทยาศาสตร์) ของพรรณไม้ ทั้งนี้

เนื่องจากพรรณไม้ชนิดเดียวกัน โดยมากมีชื่อเรียกหลายชื่อตามท้องถิ่นนั้นๆ และในทำนองเดียวกัน ชื่อท้องถิ่นเหมือนกัน อาจเป็นพรรณไม้คนละชนิดกัน ดังนั้นเพื่อป้องกันความสับสนในการเรียกชื่อพรรณไม้ จึงต้องใช้ชื่อพฤกษศาสตร์เป็นสำคัญ

2.1.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) สร้างความสัมพันธ์กับชุมชนชาติพันธุ์ของ ในพื้นที่ตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี โดยการติดต่อประสานงานกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง อาทิ องค์การบริหารส่วนตำบลตะเคียนทอง และองค์การบริหารส่วนตำบลคลองพลู รวมทั้งผู้นำชุมชนชาติพันธุ์ของในพื้นที่ตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

2) ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลตะเคียนทอง และองค์การบริหารส่วนตำบลคลองพลู เพื่อเชิญบุคลากรในพื้นที่ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านพืชสมุนไพรเข้าร่วมเป็นผู้ช่วยนักวิจัยในพื้นที่ในการเป็นสื่อกลางระหว่างคณะผู้ศึกษากับกลุ่มตัวอย่างในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้

3) การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยคณะนักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยในพื้นที่ ซึ่งเป็นบุคคลในพื้นที่ชุมชนชาติพันธุ์ของร่วมเก็บข้อมูล ประกอบด้วยประเด็นที่ต้องการศึกษา ดังนี้

3.1) ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ เช่น ที่ตั้งชุมชน สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ และสภาพภูมิอากาศ เป็นต้น

3.2) ประวัติความเป็นมาของชุมชน และพัฒนาการตั้งถิ่นฐาน

3.3) ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น รายรับ รายจ่าย การถือครองที่ดิน โครงสร้างทางสังคม ประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรม เป็นต้น

3.4) องค์ความรู้การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพรกับการแพทย์พื้นบ้าน ซึ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตประจำวัน โดยมีการดำเนินงานดังนี้

- สสำรวจและเก็บตัวอย่างพรรณพืชในป่าชุมชนและบริเวณใกล้เคียงโดยรอบชุมชนชาติพันธุ์ของในตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

- บันทึกภาพพรรณพืชก่อนเก็บตัวอย่างทุกครั้ง เพื่อใช้ประกอบในการสัมภาษณ์ และตรวจสอบเอกลักษณ์พืช รวมทั้งตรวจวิเคราะห์จำแนกชนิดพืช เพื่อระบุชื่อวิทยาศาสตร์ที่ถูกต้อง โดยการตรวจลักษณะของพืชจากเอกสารรูปวิธานพรรณพืช (Taxonomic Keys) และตรวจสอบกับนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านพฤกษศาสตร์เพื่อยืนยันความถูกต้อง

- บันทึกข้อมูลการใช้ประโยชน์จากพืชพรรณ การเรียกชื่อชื่อท้องถิ่น วิธีการและส่วนที่นำมาให้ประโยชน์ในด้านพืชสมุนไพร โดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างทั้งเพศชายและเพศหญิงที่เป็นแพทย์พื้นบ้านหรือหมอพื้นบ้าน นำมาเปรียบเทียบและตรวจสอบการใช้ประโยชน์จากหนังสือ เอกสารพรรณพืชในหอสมุด หอพรรณไม้ และการเรียกชื่อภาษาไทยอ้างอิงจากหนังสือชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทยของศาสตราจารย์ ดร.เต็ม สมิตินันท์

4) คณะผู้ศึกษาได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่าง โดยเข้าไปพบกับหมอพื้นบ้านหรือปราชญ์ชาวบ้านของชาติพันธุ์ของที่บ้านพัก

อาศัย เนื่องจากหมอพื้นบ้านหรือปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้สูงอายุ จึงไม่สามารถมาเข้าร่วมประชุมในลักษณะของการจัดกลุ่มเวทีชุมชนได้ ทั้งนี้ผลการศึกษาจะได้ถูกเผยแพร่ในที่ประชุมวิชาการในโอกาสต่อไป เพื่อจะได้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มหมอยาพื้นบ้านชาติพันธุ์ต่อไป

2.1.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้จะทำการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) และการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) โดยแบ่งข้อมูลเป็น 2 ส่วน คือ ด้านสังคม และด้านสำรวจการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพร

1) ข้อมูลด้านสังคม

ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ เช่น ที่ตั้งชุมชน สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ และสภาพภูมิอากาศ ประวัติความเป็นมาของชุมชน และพัฒนาการตั้งถิ่นฐาน ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น รายรับ รายจ่าย การถือครองที่ดิน โครงสร้างทางสังคม ประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรม และ องค์ความรู้การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพรกับการแพทย์พื้นบ้าน ซึ่งเป็นข้อมูลการศึกษาวิธีการรักษาโรคและบำรุงร่างกายด้วยพืชสมุนไพรจากหมอพื้นบ้านในชุมชนชาติพันธุ์ของ ตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตประจำวัน ทำการวิเคราะห์เนื้อหาในข้อความปลายเปิด และสรุปเป็นความเรียง

2) ข้อมูลด้านสำรวจการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพร แบ่งเป็น

- ข้อมูลจากเอกสารทำการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพรในตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

- ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจพืชสมุนไพรในตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี นำมาวิเคราะห์หาชื่อ ชนิด บริเวณที่พบ รูปชีวิต สรรพคุณ ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

2.2 ผลการวิจัย

ผลการวิจัยในครั้งนี้นำเสนอตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่หนึ่ง ข้อมูลด้านสังคม ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ และองค์ความรู้การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพรกับการแพทย์พื้นบ้าน

ส่วนที่สอง ข้อมูลด้านสำรวจการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพด้านพรรณไม้สมุนไพรในตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

2.2.1 ข้อมูลด้านสังคม

2.2.1.1 ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่

1) ตำบลคลองพลู อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

1.1) อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลจันทเขลม อำเภอเขาคิชฌกูฏ
 ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลเขาแก้ว อำเภอท่าใหม่
 ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ
 ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลแก่งหางแมว
 อำเภอแก่งหางแมว

1.2) ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ

ตำบลคลองพลู มีลักษณะเป็นที่ราบสลับสันเขา พื้นที่ส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 62 เป็นที่ราบลุ่ม และประมาณร้อยละ 32 เป็นสันเขา สภาพภูมิอากาศขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองพลู อยู่ในเขตที่มีอากาศร้อนชื้น มีฝนตกชุกติดต่อกันประมาณ 6 เดือนต่อปี แบ่งออกเป็น 3 ฤดู คือ ฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์ ถึงกลางเดือนพฤษภาคม ระยะเวลาประมาณ 4 เดือน ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคม ถึงกลางเดือนตุลาคม ระยะเวลาประมาณ 6 เดือน และฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤศจิกายน ถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์ ระยะเวลาประมาณ 4 เดือน

1.3) การปกครอง

ตำบลคลองพลู แบ่งการปกครอง ดังนี้

- หมู่ที่ 1 บ้านคลองเกวียนลอย
- หมู่ที่ 2 บ้านน้ำขุ่น
- หมู่ที่ 3 บ้านน้ำขุ่น
- หมู่ที่ 4 บ้านคลองพลู
- หมู่ที่ 5 บ้านคลองพลู
- หมู่ที่ 6 บ้านทุ่งกบิล
- หมู่ที่ 7 บ้านชำตาเรือ
- หมู่ที่ 8 บ้านหลังเนิน
- หมู่ที่ 9 บ้านคลองตาอิน
- หมู่ที่ 10 บ้านวังยายมุก

1.4) ประชากร

ประชากรในตำบลคลองพลู มีจำนวนทั้งสิ้น 6,153 คน แยกเป็นชาย 3,042 คน หญิง 3,111 คน สำหรับหมู่บ้านที่มีประชากรมากที่สุด ได้แก่ หมู่ที่ 7 บ้านชำตาเรือ มีจำนวนประชากร 837 คน และหมู่บ้านที่มีจำนวนประชากรน้อยที่สุด ได้แก่ หมู่ที่ 9 บ้านคลองตาอิน มีจำนวนประชากร 312 คน มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 2,178 ครัวเรือน

1.5) สภาพสังคมและเศรษฐกิจ

ในพื้นที่ตำบลคลองพลูมีโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 3 แห่ง โรงเรียนมัธยมศึกษา 1 แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 4 แห่ง ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (บ้านของ) จำนวน 1 แห่ง สนามกีฬาระดับอำเภอ - ตำบล จำนวน 1 แห่ง วัด จำนวน 4 แห่ง ได้แก่ วัดคลองเกวียนลอย (ทุ่งจันดำ) วัดโปรงจันทร์ น้ำขุ่น วัดคลองพลู วัดทุ่งกบิล และมีสำนักสงฆ์ จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ สำนักสงฆ์ฆ่าตาเรือง และสำนักสงฆ์เขาคิซมัญญ- พระภาวนา นอกจากนี้ยังมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 1 แห่ง คือ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านคลองพลู

ประชากรส่วนใหญ่ของตำบลคลองพลูประกอบอาชีพการเกษตร ทำสวนผลไม้ ผลผลิตที่สำคัญ ได้แก่ ทุเรียน มังคุด เงาะ กล้วยไข่ ยางพารา ลองกอง เป็นต้น นอกจากนี้ประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์ ค้าขาย รับราชการ และมีการรวมกลุ่มอาชีพต่าง ๆ

สำหรับการคมนาคมขนส่งในพื้นที่ตำบลคลองพลู การสัญจรสะดวกสบาย มีจำนวนครัวเรือนที่มีไฟฟ้าใช้ จำนวนทั้งสิ้น 1,468 ครัวเรือน มีแหล่งน้ำธรรมชาติ ได้แก่ ลำคลองธรรมชาติ 42 สาย

ทั้งนี้เทศบาลตำบลคลองพลู ซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ดูแลพื้นที่ตำบลคลองพลู ภายใต้การบริหารของนายกเทศมนตรีตำบลคลองพลูที่วิสัยทัศน์ที่ว่า “ตำบลคลองพลูเป็นเมือง นานอยู่ ชุมชนเข้มแข็ง ส่งเสริม ธรรมาภิบาล สืบสานวัฒนธรรมของ” ซึ่งจะมุ่งเน้นการพัฒนาพื้นที่ให้มีศักยภาพในการรองรับการให้บริการแก่ประชาชนในพื้นที่ รวมถึงการส่งเสริมและสนับสนุนวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ของที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลคลองพลูให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น และสามารถรองรับการบริการท่องเที่ยวชุมชนและผลิตภัณฑ์ชุมชนให้แก่นักท่องเที่ยวในอนาคตต่อไป

2) ตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

2.1) อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลคลองพลู อำเภอเขาคิชฌกูฏ
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลพลวง อำเภอเขาคิชฌกูฏ
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	เทือกเขาสอยดาว
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ตำบลพลวง อำเภอเขาคิชฌกูฏ

2.2) ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ

ตำบลตะเคียนทอง มีเนื้อที่รวมทั้งหมดประมาณ 217 ตารางกิโลเมตร หรือ 135,625 ไร่ เป็น พื้นที่ป่าไม้ประมาณ 165 ตารางกิโลเมตร หรือ 102,500 ไร่ เป็นที่ราบลุ่มประมาณ 52 ตารางกิโลเมตร หรือ 33,125 ไร่ ลักษณะภูมิประเทศทางด้านทิศตะวันออกเป็นภูเขาน้อยใหญ่จำนวนมากเนื่องจากการดันตัวของเปลือกโลก พื้นที่ป่าไม้มีความอุดมสมบูรณ์ มีเขา

ตะเคียนทองซึ่งเป็นต้นกำเนิดของคลองตะเคียนทอง สภาพป่ามี 2 ประเภท คือ ป่าดิบชื้นครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ของพื้นที่ป่าและป่าดงดิบเขาอยู่สูงกว่าระดับน้ำ ทะเลกว่า 800 เมตร ลักษณะโครงป่าหลายชั้น พันธุ์ไม้ที่ขึ้นอยู่ได้แก่ หย่อง สำรอง ยางแดง จิกดง เลือดควาย ตะเคียนทอง ยางหิน ฯลฯ โดยเฉพาะพันธุ์กล้วยไม้เหลืองจันทร์ ซึ่งมีในบริเวณป่าแห่งนี้ รวมทั้งเฟิร์นหลวงหลังลาย นอกจากนี้ยังมีน้ำตกที่สวยงาม ได้แก่ น้ำตกตะเคียนทอง และน้ำตกคลองไพบูลย์ มีลำน้ำสายหลัก คือ แม่น้ำจันทบุรี คลองไพบูลย์หรือคลองกระสือใหญ่ และคลองตะเคียน ทางด้านทิศเหนือ ทิศใต้และทิศตะวันตก มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำสวน และตั้งบ้านเรือนในที่ดินของตนเอง

สภาพภูมิอากาศอยู่ในเขตที่มีอากาศร้อนชื้น มีฝนตกชุกติดต่อกันประมาณ 6 เดือน/ปี อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปี 28.46 องศาเซลเซียส และได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ทำให้มี 3 ฤดู คือ ฤดูร้อนตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์ถึงกลางเดือนพฤษภาคม ฤดูฝนตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนตุลาคม และฤดูหนาวตั้งแต่กลางเดือนพฤศจิกายนถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์

2.3) การปกครอง

เขตการปกครองของตำบลตะเคียนทอง แบ่งออกเป็น 9 หมู่บ้าน
ได้แก่

- หมู่ที่ 1 บ้านลำพัง
- หมู่ที่ 2 บ้านตะเคียนทอง
- หมู่ที่ 3 บ้านตะเคียนทอง
- หมู่ที่ 4 บ้านตะเคียนทอง
- หมู่ที่ 5 บ้านตะเคียนทอง
- หมู่ที่ 6 บ้านชำแระหะห์
- หมู่ที่ 7 บ้านคลองกระสือ
- หมู่ที่ 8 บ้านคลองน้ำเป็น
- หมู่ที่ 9 บ้านคลองไพบูลย์

2.4) ประชากร

ประชากรในตำบลตะเคียนทองมีจำนวนทั้งสิ้น 4,425 คน แยกเป็นชาย 2,242 คน หญิง 2,183 คน สำหรับหมู่บ้านที่มีประชากรมากที่สุดได้แก่ หมู่ที่ 7 มีจำนวน 795 คน และหมู่บ้านที่มีจำนวนประชากรน้อยที่สุด ได้แก่ หมู่ที่ 8 มีจำนวน 269 คน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 20 คน/ตารางกิโลเมตร มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 1,668 ครัวเรือน

2.5) สภาพสังคมและเศรษฐกิจ

ในพื้นที่ตำบลตะเคียนทอง มีโรงเรียนวัดตะเคียนทอง ศูนย์การเรียนชุมชนศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลตะเคียนทอง และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ในตำบลตะเคียนทองมีวัด จำนวน 4 แห่ง ได้แก่ วัดท่าอู๊ดม วัดตะเคียนทอง วัดสุวรรณคีรีราม (วัดเขาน้อย) วัดคลองไพบูลย์ และมีสำนักสงฆ์ จำนวน 1 แห่ง

ได้แก่ สำนักสงฆ์ปฏิบัติธรรมสวนป่า ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 นอกจากนี้ยังพบว่ามีศาลเจ้า จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ ศาลเจ้าพ่อศรนารายณ์ และศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่ตะเคียนทอง

ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลตะเคียนทอง ร้อยละ 86 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ ทุเรียน มังคุด เงาะ กล้วยไข่ ยางพารา ลองกอง เลี้ยงสัตว์ รับจ้าง ค้าขาย รับราชการ

การคมนาคมขนส่งในพื้นที่ตำบลตะเคียนทอง มีการสัญจรสะดวกสบาย ทุกครัวเรือนมีน้ำอุปโภค-บริโภค ที่ใช้มาจากน้ำฝและน้ำจากบ่อน้ำที่ประชาชนขุดบ่อกันเอง หรือจากแหล่งน้ำธรรมชาติ นอกจากนี้แหล่งน้ำธรรมชาติยังเป็นสิ่งสำคัญที่ใช้ในการประกอบอาชีพด้าน การเกษตรเป็นอย่างดี เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม น้ำจึงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญ สำหรับไฟฟ้าใช้ครบทุกหมู่บ้าน แต่ยังไม่ครบทุกครัวเรือน และปัจจุบันตำบลตะเคียนทองมีปัญหา คือ กระแสไฟฟ้าไม่เพียงพอกับความต้องการของประชาชน ทำให้เกิดไฟตกอยู่บ่อยครั้ง เนื่องจากในช่วงฤดูแล้งประชาชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมจะใช้ไฟเพื่อการเกษตรมากขึ้น

ทั้งนี้เทศบาลตำบลตะเคียนทองซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ดูแลพื้นที่ตำบลตะเคียนทองภายใต้การบริหารของนายกเทศมนตรีตำบลตะเคียนทองที่ให้วิสัยทัศน์ที่ว่า “เทศบาลตำบลตะเคียนทอง มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้ยั่งยืน” ซึ่งจะมุ่งเน้นการพัฒนาพื้นที่ให้มีศักยภาพในการรองรับการให้บริการแก่ประชาชนในพื้นที่ รวมถึงการส่งเสริมและสนับสนุนวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ของ ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น และสามารถรองรับการบริการท่องเที่ยวชุมชนและผลิตภัณฑ์ชุมชนให้นักท่องเที่ยวในอนาคตต่อไป

3) ประวัติความเป็นมาของชุมชนและพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของชาติพันธุ์ของ

ศุภย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ได้ศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนและพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของชาติพันธุ์ของ ดังนี้

ชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ : กะชอง

ชื่อเรียกตนเอง : กะชอง

ชื่อที่ผู้อื่นเรียก : คนโดยทั่วไปเรียกว่า ชอง, ชองของตราด

ภาษาที่ใช้พูดและเขียน : ไม่มีภาษาเขียนเป็นของตนเอง แต่มีภาษากะชองเป็นภาษาพูด จัดอยู่ในตระกูลออสโตรเอเชียติก

มิติทางประวัติศาสตร์ของชาติพันธุ์ของ

เดิมชาวกะชองมี ชื่อเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnonym) ทั้งชื่อเรียกตนเอง และชื่อที่คนอื่นเรียกว่า “ชอง” ปรากฏในเอกสารทางราชการ ดังนี้

เอกสารกรมราชเลขาธิการ กระทรวงมหาดไทย รัชกาลที่ 5 (ม.4 เรื่องที่ 2 มณฑลจันทบุรี) รายงานว่า

พระยาริษยาธิปัตย์ ผู้ว่าราชการเมืองจันทบุรี แจ้งว่ามีพวกเงี้ยวพม่า 11 คน มาจากไซ่ง่อน ขึ้นที่บ่อพลอยไพลิน ดังใจความต่อไปนี้ (หน้า3)...สืบได้ความว่ามีพวกเงี้ยวพม่ารวม11คน มาจากไซ่ง่อนโดยเรือเมล็โตนัยเมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม พวกนี้ได้แยกกันอยู่หลายแห่ง วันที่ 29 กรกฎาคม พวกนี้พากันขึ้นไปบ่อพลอยไพลิน 8 คน ต่อมาวันที่ 30 กรกฎาคม ได้ขึ้นไปบ่อพลอยไพลินอีก 3 คน ในพวกนี้ พระยาริษยาธิปัตย์สืบได้ความว่า คนหนึ่งเป็นคนชาติพม่า ชื่อมองเกล้าปู่เดิม อยู่กบมองจะเรบั้งยาที่เมืองจันทบุรี แล้วพากันไปหาเจ้าเมงกุนที่ไซ่ง่อน ไม่ได้ความว่าพวกนี้มาเพื่อเหตุใด...

อีกฉบับรายงานว่า

พระยาริษยาธิปัตย์ ผู้ว่าราชการเมืองจันทบุรี แจ้งว่ามีพวกลาว 10 คน เทียวซุ่มซ่อนอยู่ตามดงยายไต้ ดังใจความต่อไปนี้(หน้า31)...ได้รับรายงานนานวาศ ปลัดอำเภอกุ่งใหญ่ ลงวันที่ 17 เมษายน ร.ศ.124 ว่ามีพวกลาวประมาณ 10 คน ถืออาวุธครบมือกัน เทียวซุ่มซ่อนอยู่ตามดงยายไต้ ปลายเขตรแดนแลตำบลท่าโสม อำเภอกุ่งใหญ่... พระยาตรังค ได้ตรวจเขตรท้องที่อำเภอกุ่งใหญ่ จนถึงพรหมแดนต่อ(ต่อ)เขตรกับเมืองพระตะบอง ได้แจ้งถึงกลุ่มชาติพันธุ์ของผู้คนแถบนี้ ดังนี้ (หน้า49)...ตำบลซึ่งต่อเขตรแดนกับพระตะบองนั้น ราษฎรชาวบ้านเป็นพวกเขมรทั้งสิ้น ตำบลซึ่งต่อกับเมืองปาจิณ เป็นลาวบ้าง ของบ้าง เขมรบ้าง ตำบลทับไชนั้นเป็นพวกของทั้งสิ้น...

นอกจากนี้ อิศรพรรณ วัฒนกุล ได้ศึกษาชุมชนชาวของ ในพื้นที่ตำบลคลองพลู อำเภอกาจิสมญู จังหวัดจันทบุรี ซึ่งพบว่าในอดีตมีกล่าวถึงชนชาติพันธุ์ของไว้เช่นกันโดยปรากฏในเอกสารชีวิตและงานของสุนทรภู่ (กรมศิลปากร, 2538)

...ครั้นแล้วลาฟ้าเท้าท่านบิดรงค์ ไปบ้านพงค้อตั้งริมฝั่งคลอง
ดูหนุ่มสาวชาวบ้านรำคาญจิต ไม่น่าคิดเข้าในกลอนอักษรสนอง
ล้วนวงศ์วานว่านเครือเป็นเชื้อของ ไม่เหมือนน้องนิกานาตากระเด็น...

ชนชาติพันธุ์ของหรือชาว “ของ” (Chong, Shong, Xong) เป็นชนเผ่าโบราณเผ่าหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ออสโตร-เอเชียติก (Austro-Asiatic) ตระกูล มอญ-เขมร (Mon-Khmer) มีภาษาพูดของตนเอง แต่ไม่มีภาษาเขียน (ทางวิชาการเรียกว่า กลุ่มเปียร์ริก) นับถือผีบรรพบุรุษ มีวัฒนธรรมความเชื่อ มีเอกลักษณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เป็นของตนเองอาศัยอยู่บริเวณที่ราบเชิงเขา เช่น บ้านคลองพลู บ้านกระทิง บ้านตะเคียนทอง บ้านคลองน้ำเย็น อำเภอกาจิสมญู บ้านวังแฉ่ม บ้านปิต ตำบลปถวี อำเภอมะขาม ตำบลทับไทร อำเภโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี บ้านกร่ำ ตำบลเนินซ้อ อำเภอกาแลง จังหวัดระยอง บ้านคลองแสง บ้านด่านชุมพล บ้านปะดา อำเภอบ่อไร่ รวมทั้งแถบบริเวณเทือกเขาบรรทัด จังหวัดตราด และเลยเข้าไปที่จังหวัดไพลิน เสาธง พระตะบอง และจังหวัดกำปอด ของประเทศกัมพูชา ตรี อมาตยกุล อ้างใน อิศรพรรณ วัฒนกุล, 2560 กล่าวไว้ในหนังสือประวัติเมืองจันทบุรี และอักษรานุกรมภูมิศาสตร์จังหวัดจันทบุรี ว่าพวกของนี้ในปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2500) ยังคงมีอยู่ในจังหวัดจันทบุรีอีกมาก อาจจะสามารถได้ว่ามีมากกว่าจังหวัดอื่น ๆ ทั้งสิ้น ทั้งนี้ชาวของส่วนใหญ่จะอยู่ที่อำเภอกาจิสมญู จังหวัดจันทบุรี

จากการศึกษาของ โสวัตรี ณ ถลาง (2556) กล่าวว่า กลุ่มชาติพันธุ์ของเปนกลุ่ม ชาติพันธุ์ 1 ในจำนวน 5 กลุ่มชาติพันธุ์ ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดจันทบุรี (ชาติพันธุ์ของ

ชาติพันธุ์จีน ชาติพันธุ์ญวน ชาติพันธุ์กุหลา และชาติพันธุ์เขมร) มีวิถีชีวิตสัมพันธ์กับป่าเขาธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะบริเวณเทือกเขาสอยดาว เทือกเขาฉิมกู่ ลักษณะทางกายภาพของคนชาติพันธุ์ของจะมีรูปร่างสันทัด สูงประมาณ 5 – 5.5 ฟุต เมื่อเทียบกับชนชาติอื่นถือว่ารูปร่างไม่คอสสูง โดยเฉพาะเพศชายนั้นถือได้ว่าตัวเล็ก ผมหยิกขดติดหนังศีรษะและตัดเรียบแบน ใบหน้าเหลี่ยม คางเหลี่ยม ขากรรไกรกว้าง หน้าผากกว้างเล็ก ศีรษะโต สีผิวเข้มออกดำแดง ริมฝีปากหนา จมูกแบนจนไม่มีตั้ง รูปปกจมูกใหญ่ ตาโปนโต คิ้วดก ลักษณะของหน้าตาจะเหมือนกับชนพื้นเมืองในประเทศออสเตรเลียมาก (ตาโต ผิวดำ ผมหยิก สันคิ้วหนา) และประการสำคัญทั้งผู้หญิงและผู้ชายชาวของจะมีลักษณะของโครงกระดูกด้านหลังยกขึ้นสูงไม่ต่ำราบ (ดูจากไหล่และสะบัก) เมื่อเทียบกับคนทั่วไป ลักษณะกลามเนื้อตั้งแต่สะบักถึงเอวมีล้ามเนื้ที่นูนแผ่กว้างเต็มทั้งแผ่นหลัง รองกระดูกสันหลังลึกด้วยลักษณะทางกายภาพนี้ จึงทำให้นักมานุษยวิทยาจัดให้กลุ่มชาติพันธุ์ของอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ตระกูลเขมรและมอญ (Mon Khmer) ซึ่งถูกบรรจุเป็นสาขาย่อยของกลุ่มชาติพันธุ์ตระกูลออสโตร – เอเชียติก (Austro-Asiatic)

มิติทางด้านภาษาของชาติพันธุ์ของ

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ได้สรุปการศึกษาเกี่ยวกับการใช้ภาษาของชนชาติพันธุ์ไว้ว่า ภาษากะซอง (Kasong) จัดอยู่ในภาษาศาสตร์สาขาเพิร์ริก (Pearic) หมวดภาษามอญ-เขมร (Mon-Khmer) กลุ่มตระกูลออสโตรเอเชียติก (Austro-Asiatic) หากชาวกะซองจำนวนน้อยมากที่พูดภาษากะซอง ภาษาของมีจำนวนเสียงสระทั้งหมด 46 เสียง เสียงพยัญชนะ /p t c k r/ เป็นพยัญชนะที่กล้ำเนื้อเวลา ออกเสียงจะเครียดมาก ภาษาของเป็นภาษาที่ไม่มีตัวอักษร

คำศัพท์ภาษากะซอง 2,481 คำ จำแนกเป็นหมวดต่าง ๆ อาทิ หมวดอวัยวะร่างกาย, พืช ต้นไม้ ส่วนประกอบต้นไม้, ลักษณะภูมิประเทศ ปรากฏการณ์ธรรมชาติ, สัตว์น้ำ สัตว์บก สัตว์เลื้อยคลาน สัตว์ปีก, ผลไม้, ของใช้, แมลง – แมง, อวัยวะสัตว์, กิริยาอาการ (ของพืช) เป็นต้น

อิศรวรรณ วัฒนกุล ได้กล่าวว่า ที่ผ่านมาชาวของได้มีการรวมกลุ่มอนุรักษ์ฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของ ขึ้นเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของตนเอง มีการจัดทำโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของ ตำบลตะเคียนทอง ตำบลคลองพลู อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี โดยได้รับความร่วมมือจากสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล และได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย สำนักงานภาค ทำให้มีการคิดค้นภาษาเขียน ซึ่งได้สร้างระบบตัวเขียนภาษากะซองขึ้นมา ได้แก่ พยัญชนะภาษากะซอง 21 ตัว สระภาษากะซอง 21 ตัว ตัวสะกด 12 ตัว วรรณยุกต์ 4 เสียงเพื่อใช้เป็นเครื่องมือบันทึกภาษา วัฒนธรรม ประเพณี นิทานพื้นบ้าน ตำนาน ประวัติศาสตร์ของชาวของ โดยมีการรวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญาดั้งเดิมและจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นภาษาของเพื่อใช้สอนเด็กๆ ในโรงเรียนซึ่งอยู่ในพื้นที่ ซึ่งโครงการนี้ได้รับรางวัลดีเด่นของ สกว. ปีพ.ศ. 2547 และชาวของยังร่วมมือกับนักภาษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดลร่วมกันประดิษฐ์ตัวหนังสือของขึ้น เพื่อบันทึกประวัติศาสตร์ ภาษา ประเพณี เรื่องเล่า เพลงพื้นบ้าน ทำให้ชะลอการตายของภาษาในอนาคตได้ใน

ระยะหนึ่ง ประกอบกับชาวของต้องการปลูกจิตสำนึกของลูกหลานชาวของให้เห็นถึงความสำคัญและความเป็นเอกลักษณ์ รวมทั้งก่อให้เกิดความภาคภูมิใจของชาติพันธุ์ของตนเองอีกด้วย

ในปัจจุบันนี้ภาษากำลังอยู่ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ภาษาที่มีวรรณยุกต์และในอนาคตอันใกล้คาดว่าจะภาษานี้จะกลายเป็นภาษาที่มีวรรณยุกต์ เนื่องจากขณะนี้ไม่พบลักษณะน้ำเสียงก้องมีลมในภาษากะของรุ่นใหม่ นอกจากนี้ยังพบว่า มีคำยืมจากภาษาไทยในภาษากะของถึงร้อยละ 55.38 (Noppawan Thongkham, 2003 อ้างใน ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน, 2560) ทั้งนี้ผู้พูดภาษากะของมีจำนวนน้อยมาก และผู้พูดส่วนใหญ่มีอายุมากกว่า 60 ปี ชาวกะของส่วนใหญ่พูดภาษาไทย

มิติทางด้านการตั้งถิ่นฐานและวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ของ

โสวัตรี ณ ถลาง (2556) ได้ศึกษาว่าจากตำนานทางประวัติศาสตร์ที่ตั้งถิ่นฐานของชาวของที่อาศัยเงื่อนไขของการพึ่งพาป่าธรรมชาติ ซึ่งในที่นี้หมายถึง เขาศิขมกู่และเขาสอยดาว โดยเทือกเขาลูกนี้ แบ่งออกเป็น 2 ฝั่ง คือ ฝั่งอำเภอศิขมกู่ และฝั่งอำเภอปงน้ำร้อน ในอดีตสามารถเดินเท้าข้ามไปหากันได้ ทำให้มีการถ่ายโอนสมาชิกชาวของระหว่างสองฝั่งของเทือกเขาจนเกิดการรวบรวมเชิงชาติพันธุ์เป็นระบบเครือญาติ ปัจจุบันเทือกเขาดังกล่าวเป็นเทือกเขาที่ถูกใช้เป็นพื้นที่ของส่วนราชการและบางส่วนเป็นของเอกชน ระบบเครือญาติที่เชื่อมต่อกันโดยทางเท้าผ่านข้ามเทือกเขานี้จึงถูกตัดขาดจากกัน การไปมาหาสู่ระหว่างเครือญาติจึงต้องอาศัยการคมนาคมทางถนนเท่านั้นที่เป็นเส้นทางใหม่ในการติดต่อถึงกันได้ ในปัจจุบันพบว่าชาวชาติพันธุ์ของ มีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไปจากเดิม ชาวของได้สร้างครอบครัวกับชนชาติอื่น เช่น ชาวไทย หรือชาวจีน ทำให้สมาชิกในครอบครัวมีสายเลือดอื่น ซึ่งก็จะเกิดการเชื่อมโยงระหว่างชาติพันธุ์และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน สมาชิกรุ่นใหม่ส่วนใหญ่ได้รับการศึกษา จึงทำให้เกิดการขยายถิ่นฐานไปนอกพื้นที่ไปบ้าง แต่อย่างไรก็ตามชาวของที่ยังอาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลคลองพลูและตำบลตะเคียนทอง ได้พยายามที่จะรักษาชาติพันธุ์ของตนในรูปแบบของการรักษาซึ่งเอกลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรมและภาษาที่ใช้ รวมถึงภูมิปัญญาพื้นบ้านและการแพทย์พื้นบ้าน

2.2.1.2 องค์ความรู้การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพรกับการแพทย์พื้นบ้านชาติพันธุ์ของ

1) หมอยาพื้นบ้านชาติพันธุ์ของ ตำบลคลองพลู อำเภอเขาศิขมกู่

จังหวัดจันทบุรี

1.1) รายชื่อหมอยาพื้นบ้านชาติพันธุ์ของ ตำบลคลองพลู อำเภอเขาศิขมกู่ จังหวัดจันทบุรี

ผลการศึกษาพบว่า หมอยาพื้นบ้านชาติพันธุ์ของ ตำบลคลองพลู อำเภอเขาศิขมกู่ จังหวัดจันทบุรี ที่มีความยินดีให้ข้อมูลด้านการแพทย์พื้นบ้านและการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเฉพาะด้านพรรณพืช ที่เป็นพืชสมุนไพร มีจำนวน 10 คน ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

1. นายจรัญ วงษ์สายสิน
2. นายเสรีญ เตือนสว่าง (หมอโหม่ง)
3. นายเสรีญ โตวงษ์
4. นายเสมียน งามล้วน
5. นายหงส์ สีสมบัติ
6. พระบรรพตธรรม เขียวมรกต (สุวโจ)
7. หมอศุภกฤต ผกามาศ
8. นายจารึก แก้วสว่าง
9. นางนวล คงคาใส
10. นายกอน นิลปาน (หมอนกอน)

1.2) ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านของหมอพื้นบ้านชาติพันธุ์ของ ตำบลคลองพลู อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านของหมอพื้นบ้านชาติพันธุ์ของ ตำบล คลองพลู อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี จำแนกเป็นรายบุคคล มีรายละเอียดดังนี้

1.นายจรัญ วงศ์สายสินญ์

นายจรัญ วงศ์สายสินญ์ (หมोजรัญ) มีภูมิลำเนาอยู่ที่ภาค ตะวันออก จังหวัดจันทบุรี ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 41/24 หมู่ที่ 2 ตำบลคลองพลู อำเภอ เขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี อายุ 51 ปี สถานภาพแต่งงาน จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา 4 อาชีพหลักทำการเกษตร ทำไร่ทำสวน มีรายได้มากกว่า 20,001บาทต่อเดือน มีความสามารถในการอ่านเขียนภาษาไทย เป็นหมอพื้นบ้าน แต่ไม่มีใบประกอบโรคศิลปะ และไม่มีหนังสือรับรอง หมอพื้นบ้าน

หมोजรัญ เป็นหมอพื้นบ้านสาขาหมอยาสมุนไพร แผนโบราณ หมอพิธีกรรม ท่านชำนาญการรักษาโรค/อาการโรค ผี หนอง งูสวัด โดนของ มีประสบการณ์ในการ รักษามา 20 ปี โดยท่านได้ศึกษาความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้านโดยสืบทอดจากบรรพบุรุษหรือเครือญาติที่เป็นหมอพื้นบ้าน คือ หมอคง (มีศักดิ์เป็นลุง) และศึกษาเองจากตำรา ระยะเวลาในการศึกษา ความรู้ 5 ปี ความรู้ที่หมोजรัญใช้ในการรักษา เก็บบันทึกเป็นตำราที่ได้รับการสืบทอดมา ปัจจุบัน ยังคงทำการรักษาอยู่ มีผู้ป่วยเข้ารับการรักษา 10 คนต่อเดือน เหตุจูงใจที่ทำให้เป็นหมอพื้นบ้าน คือ เป็นทายาทสืบทอดความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้าน และต้องการช่วยเหลือผู้อื่น หมोजรัญไม่มีการ ถ่ายทอดองค์ความรู้ เนื่องจากไม่มีผู้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้าน

ผู้ป่วยที่มารักษากับหมोजรัญ เป็นผู้ที่อาศัยในพื้นที่อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี และทั่วประเทศ ได้แก่ จังหวัดระยอง พัทลุง เป็นต้น โดยหมोजรัญทำการรักษาที่บ้านของตนเอง หมोजรัญจะวินิจฉัยอาการจากผู้ป่วยโดยการซักประวัติ ตรวจร่างกายด้วยตนเอง และการตรวจดวงชะตา

วิธีการที่ใช้รักษาผู้ป่วย คือ ใช้ยาสมุนไพรเดี่ยว ยาสมุนไพรเดี่ยว และตำรับ รวมถึงการเป่าหรือพ่น ค่าใช้จ่ายในการให้บริการรักษาแก่ผู้ป่วยแต่ละครั้ง โดยมอบค่าครู

ครั้งละ 124 บาท พร้อมเหล้าขาว น้ำแดง ระหว่างการรักษามีการประกอบพิธีกรรมร่วมด้วย มีการไหว้ครูของหมอทุกปี ช่วงเดือน 3 แรม 3 ค่ำ และผู้ป่วยต้องไหว้ครูทุกครั้งที่มาทำการรักษา ไม่มีการบันทึกการรักษา เนื่องจากไม่มีเวลาจดบันทึก ในการรักษาบางครั้งร่วมรักษากับแพทย์แผนปัจจุบัน

การให้บริการรักษา หมอใช้วัตถุดิบสมุนไพรโดยปลูกเองในบ้าน และเก็บในป่าชุมชน ได้แก่ เขากระชาย ห่างจากบ้านไปประมาณ 5 กิโลเมตร เป็นภูเขาสูงไม่สูง มีข้างป่าประมาณ 40 เชือกอาศัยอยู่ นอกจากนี้หมोजรรณีใช้มีดหมอที่ทำขึ้นมาเองเพื่อใช้ประกอบในการทำพิธีกรรมและการรักษาผู้ป่วย

หมोजรรณีมีความเชี่ยวชาญในการรักษาเป็นประเภทหมอยาสมุนไพรหมอพิธีกรรม โดยแบ่งโรคที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษา ดังนี้

โรคที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษา ลำดับที่ 1

ได้แก่ โรคเริม งูสวัด ฝี หนอง

ลักษณะของโรคและอาการเจ็บป่วย

เป็นผื่น ตุ่มใหญ่ๆ บวม ร้อน

สาเหตุของโรค

เกิดจาก โคนของที่มีวิญญาณ

วิธีการตรวจร่างกายและการวินิจฉัยแยกโรค

หมोजรรณีจะถามวันเดือนปีเกิดผู้ป่วย เพื่อตรวจดวงชะตา

ตำรับยาที่รักษา

เริม งูสวัด ได้แก่ หัวไชเท้า ปูนกินหมาก หมาก และพลู

วิธีการรักษา/ปรุงยา

นำหัวไชเท้าและปูนกินหมาก(เล็กน้อย) ตำให้ละเอียด ผสมกับหมาก พลู เคี้ยวพ่น พร้อมกับการท่องคาถาดังนี้

ตั้งนะโม 3 จบ

พุทโธกำจัด สัพพะทุกขา สัพพะยา สัพพะโรคา วินาศสันตุ ธรรมโม
กำจัด สัพพะทุกขา สัพพะยา สัพพะโรคา วินาศสันตุ สังฆะกำจัด สัพพะทุกขา สัพพะยา สัพพะโรคา
วินาศสันตุ โอม กุเปาโครบให้เป็นหนอง กุเปาพองบ่เป็นเลือด ให้มันใครคือแห่ง ใครมันแห่งคือปูน
ออมบอดอมบาตร ออมบิตอมสวาหาย

วิธีการใช้ยา/ระยะเวลาที่ใช้ยา

เช้า เย็น เช้า 3 ครั้ง ก่อนตะวันตกดิน

ข้อควรระวัง/ข้อควรปฏิบัติ

ให้กินหมูเนื้อแดง ห้ามกิน ปลาน้ำจืด(ปลาดุก ปลาไหล)ใส่เกลือ ห้ามกินของหมักดอง หน่อไม้ ไข่ อาหารทะเล

การประเมินผลและติดตามผลการรักษา

1 เดือนหลังจากรักษาผู้ป่วยต้องส่งครู โดยมอบเงิน 124 บาท พร้อมผ้าแดง ผ้าขาว เหล้า และน้ำหวาน ถ้าไม่ส่งครูจะมีอาการป่วยหนักขึ้น

โรคที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษา ลำดับที่ 2

ได้แก่ โรคเอดส์ (รักษาผู้ป่วยแล้ว จำนวน 20-30 ราย)

ลักษณะของโรคและอาการเจ็บป่วย

ผอม พุพอง น้ำหนักลดลง

สาเหตุการเกิดโรค

ติดเชื้อ

วิธีการตรวจร่างกายและการวินิจฉัยแยกโรค

ดูวันเดือนปีเกิด ดูว่าพร้อมตรงไหน

คำรับยาที่รักษา

ยาHIV หรือ ยามะเร็ง ประกอบด้วย

เปลือกต้นลีลาวดี 2 ส่วน แก่นนี้เหล็กบ้าน 2 ส่วน ใบ/รากหญ้าคา

1 ส่วน รากต้นฆ่าพยาธิ 1 ส่วน

วิธีปรุงยา

ต้มน้ำ 200 ลิตร ต้มเคี่ยวเหลือ 1 ลิตร เมื่อขึ้นชั้นให้ปั่นเป็น

ลูกกลอน

วิธีการใช้ยา

รับประทานวันละ 1 เป็ก เวลาเข้าก่อนอาหาร ถ้าถ่ายมากให้

รับประทานวันเว้นวัน 1 ลิตร รับประทาน 3 เดือน เท่ากับ 1 หม้อ ต้องรับประทานให้ครบ 9 หม้อ ระยะเวลา 1 ปีกว่าๆ

วิธีการเก็บรักษาสมุนไพรที่ใช้ในการรักษา

แช่ตู้เย็น/ อุ้นใสน้ำ

2.นายเสริญ เดือนสว่าง (หมอโม่่ง)

นายเสริญ เดือนสว่าง (หมอโม่่ง) มีภูมิลำเนาอยู่ที่ภาคตะวันออก จังหวัดจันทบุรี ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 7/2 หมู่ที่ 2 ตำบลคลองพลู อำเภอบางขัน จังหวัดจันทบุรี รหัสไปรษณีย์ 22210 เบอร์มือถือ 089-1010998 เป็นพ่อตาของผู้ใหญ่วิทยา อายุ 80 ปี สถานภาพเป็นม่าย จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา อาชีพหลักเป็นเกษตรกร ทำไร่ทำสวน รายได้ 10,001-15,000 บาทต่อเดือน มีความสามารถในการอ่านและเขียนภาษาไทย เป็นหมอฟันบ้าน แต่ไม่ได้จัดเป็นแพทย์แผนไทยในกลุ่มใด ไม่มีใบประกอบโรคศิลปะ และไม่มีหนังสือรับรับรอง หมอฟันบ้าน

นายเสริญ เดือนสว่าง เป็นหมอฟันบ้านสาขาหมอนวด ประเภท หมอพิธีกรรม และหมองู

ท่านชำนาญการรักษาโรคผิวหนัง และกวดยาเด็ก มีประสบการณ์ ในการรักษามาตั้งแต่อายุ 18 ปี โดยท่านได้ศึกษาความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้านจากโดยการบันทึก ด้วยความทรงจำด้วยตนเองจากหมอหลายๆ ท่านที่เคยรักษา ใช้ระยะเวลาในการศึกษา 1 ปี ปัจจุบัน หมอโม่่งยังคงทำการรักษาอยู่ มีคนไข้ 10-15 คนต่อเดือน สาเหตุที่ทำให้หมอโม่่งเป็นหมอฟันบ้าน

ได้แก่ มีความสนใจในการรักษา และต้องการช่วยเหลือผู้อื่น ความรู้ของหมอโม่ไม่มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ เพราะมีความคิดที่ว่าถ้าให้คนอื่นความรู้จะออกจากตัวหมอโม่หมดแล้วจะไม่สามารถรักษาผู้ป่วยได้

ผู้ป่วยที่มารักษากับหมอโม่มาจากทั่วประเทศ หมอโม่ทำการรักษาที่บ้านของตนเอง ในการรักษาหมอโม่ใช้ยาสมุนไพรเดี่ยว พร้อมท่องคาถาหรือพิธีกรรมและไหว้บอกครูเทวดา มีค่าใช้จ่ายเป็นค่าครูต่อครั้ง 12 บาท เหล้า บุหรี่ ดอกไม้ ธูปเทียน ขวด และเงินสมนาคุณจำนวน 1,000-2,000 บาท หมอโม่มีการไหว้ครูประจำปีโดยกำหนดช่วงวันสงกรานต์ที่ไม่ตรงกับวันพระ ผู้ป่วยที่รักษาต้องไหว้/บูชาครูประจำปีเช่นเดียวกัน ในระหว่างการรักษาหมอโม่ไม่มีการบันทึกการรักษา เนื่องจากหมอโม่ใช้วิธีการจำแทน ในการรักษาไม่ได้ทำการรักษาร่วมกับแพทย์แผนปัจจุบัน การให้บริการรักษาหมอโม่ใช้วัตถุดิบสมุนไพรโดยปลูกเองในบ้าน เก็บในหมู่บ้าน/ในชุมชน/ป่าทั่วไป นอกพื้นที่หมู่บ้านที่พักอาศัย

นายเสริญ เตือนสว่าง (หมอโม่) มีความเชี่ยวชาญในการรักษาเป็นประเภทหมอพิธีกรรม และหมอ

โรคที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษา ลำดับที่ 1

ได้แก่ แก้วพิษงูกัด

ลักษณะของโรคและอาการเจ็บป่วย

เป็นแผลสด มีรอยเขียวช้ำปรากฏ

สาเหตุของโรค

จากการเดินหรือเข้าไปในพื้นที่ป่า หรือบริเวณบ้าน หรือพื้นที่เสี่ยง

ต่อการชุกชุมของงู

วิธีการตรวจร่างกายและการวินิจฉัยแยกโรค

ตรวจบาดแผลจากเขี้ยวงูที่พบในร่างกาย

ตำรับยาที่รักษา

ตำรับยาที่ใช้แก้พิษงู ได้รับตำรับยานี้มาจากผีมาเข้าฝัน มี

ส่วนประกอบดังนี้

1. ตะไคร้ ใช้ส่วนต้น 1 ต้น

2. ข่า ใช้ส่วนหัว/เหง้า 1 หัว

ใช้ส่วนละเท่ากัน

วิธีการรักษา/ปรุงยา

ผู้ป่วยที่โดนงูกัด ซึ่งรักษายาก อาจส่งผลให้ทั่วร่างกายมีความผิดปกติ

ทำให้มือด้วน เท้าด้วน เลือดออกตา เจ็บแน่นหน้าอก หายใจไม่ออก ถ้าถูกงูเห่ากัดจะรักษายาก นอกจากนี้ยังรักษาพิษจากงูตะปะและงูจงอางด้วย

วิธีการใช้ยา/ระยะเวลาที่ใช้ยา

1. ตะไคร้ ใช้ส่วนต้น 1 ต้น
 2. ข่า ใช้ส่วนหัว/เหง้า 1 หัว
- ใช้ส่วนละเท่ากัน มีวิธีการใช้ 3 วิธี คือ

1. ผนผสมกับน้ำมะนาวทา
 2. ผนผสมกับน้ำมะนาว ร่วมกับการทอุงคาถา
 3. ผนผสมกับน้ำมะนาว ร่วมกับอบหรือพ่นน้ำมนต์
- รักษาต่อเนื่อง 3 วัน ทำแบบเดิมทุกวัน

ข้อควรระวัง/ข้อควรปฏิบัติ

ห้ามรับประทานบวบ ถั่ว ผักเลื่อยเถา ผักทอดยอด และปลาเค็ม

การประเมินผลและติดตามผลการรักษา

ไม่มีการประเมินผลและติดตามผลการรักษา

โรคที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษา ลำดับที่ 2

ได้แก่ โรคผิวหนัง ผดผื่นคัน

ลักษณะของโรคและอาการเจ็บป่วย

คันตามผิวหนัง

วิธีการรักษา/ปรุรงยา

ให้ผู้ป่วยอาบน้ำที่บ้านที่ผ่านการสวดและขอขมาแม่น้ำ อาการป่วยก็

จะหาย

โรคที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษา ลำดับที่ 3

ได้แก่ โรคไข้ในเด็ก

ลักษณะของโรคและอาการเจ็บป่วย

เด็กมีอาการตัวร้อน มีไข้ ชางเต็มปาก(สีขา) ร้องไห้ตอนกลางคืน

วิธีการตรวจร่างกายและการวินิจฉัยแยกโรค

ตรวจร่างกาย

ตำรับยาที่รักษา

ยากวาด หมอโหม่งให้แม่เด็กไปซื้อยากวาดที่ตลาด ซึ่งเป็นยาเขียว นำยาเขียวผสมกับน้ำมะนาว ให้เนื้อยาจับตัวกัน ไม่ได้เป็นน้ำ

วิธีการรักษา/ปรุรงยา

ใช้ยากวาดในองปาก

วิธีการใช้ยา/ระยะเวลาที่ใช้ยา

กวาดที่โคนลิ้น โดยตั้งนะโม 3 จบ กวาด 3 วันหายเป็นปกติทั้ง

ข้อควรระวัง/ข้อควรปฏิบัติ

ห้ามกินเงาะและของร้อน

การประเมินผลและติดตามผลการรักษา

ไม่มีการประเมินผลและติดตามผลการรักษา

3. นายเสริญ โตวงษ์

นายเสริญ โตวงษ์ (หมอเสริญ) ภูมิลำเนา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัด จันทบุรี ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 13/3 หมู่ที่ 3 ตำบลคลองพลู อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัด จันทบุรี อายุ 81 ปี สถานภาพ แต่งงาน จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา 4 อาชีพหลักเป็นหมอพื้นบ้าน รายได้ 5,001-10,000 บาท/เดือน มีความสามารถในการอ่าน-เขียนภาษาไทย และพูดภาษาของได้ เป็นหมอพื้นบ้าน แต่ไม่มีใบประกอบโรคศิลปะและไม่มีหนังสือรับรองหมอพื้นบ้าน

หมอเสริญ เป็นหมอพื้นบ้านสาขาหมอยาสมุนไพร หมอพิธีกรรม แก้กุณไสย ทำขวัญ ไล่ผี หมองูท่านชำนาญการรักษาโรค/อาการ โดนของ(ว่าน) ปวดขา ปวดข้างใน ขาหนีบ กูกัด มีประสบการณ์ในการรักษา 61 ปี โดยท่านได้ศึกษาความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้าน โดยสืบทอดจากบรรพบุรุษหรือเครือญาติที่เป็นหมอพื้นบ้าน คือ ตาดำ และศึกษาจากหมอพื้นบ้าน ท่านอื่นๆทางจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย นอกจากนี้ยังศึกษาด้วยตนเอง ระยะเวลาในการศึกษาความรู้ 7 ปี ความรู้ที่หมอใช้ในการรักษา เก็บบันทึกด้วยความทรงจำของตนเอง ปัจจุบันยังคงทำการรักษาอยู่ มีผู้ป่วยเข้ารับการรักษา 5-6 คน/เดือน เหตุจูงใจที่ทำให้เป็นหมอเพื่อนบ้านคือ เป็นทายาท มีความเชื่อในการรักษาและต้องการช่วยเหลือผู้อื่น หมอเสริญยังไม่มีกรถ่ายถอดองค์ความรู้เพราะเกรงว่าอายุหมอจะสั้น หากใครอยากเรียนรู้ให้จำเอาเอง หากใครจะมอบตัวเป็นศิษย์ให้มีการไหว้ครู โดยมอบ ค่าครู 12 บาท 6 สลึง รูป 9 ดอก เทียน 3 เล่ม ดอกไม้

ผู้ป่วยที่มาปรึกษา เป็นผู้ที่ย้ายมาในพื้นที่อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัด จันทบุรี และทั่วประเทศ โดยหมอทำการรักษาที่บ้านของหมอเอง และบ้านของผู้ป่วยในบางครั้ง หมอวินิจฉัยอาการจากผู้ป่วยโดยการซักประวัติ

วิธีการที่ใช้รักษาผู้ป่วย คือ ใช้ยาสมุนไพรเดี่ยว ยาสมุนไพรน้ำมนต์ การเป่า-พ่น รวมถึงการท่องคาถาเช่นบทสวดธรรมนิสาร ค่าใช้จ่ายในการให้บริการรักษาแก่ผู้ป่วยแต่ละครั้ง โดยมอบค่าครู 12 บาท พร้อม เหล้า บุหรี่ มอบเป็นเงิน 300, 500, 1,000 บาท นมกล่อง ฟ้าขาวม้า ระหว่างการรักษามีการประกอบพิธีกรรมร่วมด้วย มีการไหว้ครูของหมอทุกปีปีละ 1 ครั้ง ก่อนวันสงกรานต์ ไหว้พระพุทธรูป มีหัวหมู เป็ด ไก่ ส่วนผู้ป่วยต้องไหว้ครูทุกครั้ง ในการรักษาไม่มีบันทึกการรักษาเนื่องจากเขียนหนังสือไม่ได้ และไม่มีเวลาในการจดบันทึก ในการรักษาแต่ละครั้งไม่ได้ร่วมรักษากับแพทย์แผนปัจจุบัน

การให้บริการรักษา หมอใช้วัตถุดิบสมุนไพรโดยปลูกเองในบ้าน และเก็บเองในหมู่บ้าน และซื้อสายสิญจน์ที่ในการประกอบพิธีจากร้านในหมู่บ้าน

หมอเสริญ มีความเชี่ยวชาญในการรักษาเป็นประเภทหมอยาหมอยาสมุนไพร หมอพิธีกรรม แก้กุณไสย และหมองู

โรคที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษา ลำดับที่ 1

ได้แก่ โคนของ

ขั้นตอนการรักษา

หมอตั่งนะโม 3 จบ ท่องคาถาเพื่อป้องกันตัวเอง รักษาศีล กราบ 5 ครั้ง แล้วนำว่านมะม่วง ว่านเพชรชนะ ฝานอย่างละ 3 แว่น เคี้ยวเข้าและท่องคาถา จากนั้นพ่นให้ผู้ป่วย

ข้อควรปฏิบัติ

ระหว่างรักษาต้องไม่ไปผิตลูกผิตเมียผู้อื่น

การประเมินผลและติดตามผลการรักษา

รักษา 1 ครั้งอาจหาย ถ้าไม่หายต้องมา 3 ครั้ง และต้องมาส่งครู

(ไหว้ครู)

โรคที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษา ลำดับที่ 2

ได้แก่ งูกัด

ขั้นตอนการรักษา

หมอตั่งนะโม 3 จบ ท่องคาถาเพื่อป้องกันตัวเอง ห้ามผู้ป่วยเข้าชายนาคบ้านก่อนท่องคาถาเสร็จ เพื่อป้องกันตัวหมอด้วยหรืออาจจะรักษาไม่หาย ให้ผู้ป่วยมาเร็วที่สุดแล้วถามว่างูอะไรกัด ให้ใช้คาถาเดียวกันเป่าพ่น

ข้อควรปฏิบัติ

ระหว่างรักษาห้ามกินบวบ ตำลึง ผักประเภทเถาต่างๆ

4. นายเสมียน งามล้วน

นายเสมียน นาล้วน (หมอเสมียน) ภูมิลำเนา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดจันทบุรี ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 12/5 หมู่ที่ 4 ตำบลคลองพลู อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี เบอร์มือถือ 081-0011483 อายุ 80 ปี สถานภาพแต่งงาน จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา อาชีพหลักเป็นเกษตรกรกรรมาไร่ทำสวน รายได้มากกว่า 20,001บาท/เดือน มีความสามารถในการอ่าน-เขียนภาษาไทย เป็นหมอฟันบ้าน แต่ไม่มีใบประกอบโรคศิลปะและไม่มีหนังสือรับรองหมอฟันบ้าน

หมอเสมียน เป็นหมอฟันบ้านสาขาหมอยาสมุนไพร แผนโบราณ หมอพิธีกรรม หมอองู และหมอเป่า ท่านชำนาญการรักษาโรค/อาการโรคผิวหนัง กลากเกลื้อน เริ่มงูสวัด โรคภูมิแพ้ มีประสบการณ์ในการรักษา 59 ปี ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2500 โดยท่านได้ศึกษาความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้านโดยสืบทอดจากบรรพบุรุษหรือเครือญาติที่เป็นหมอฟันบ้าน คือ ปู่ด้วน (แบบครูพักลักจำ) นอกจากนี้ที่ไม่ใช่เครือญาติ คือ ตาขาว ตามัน ตาหลัว ได้รับการถ่ายทอดจากพระสงฆ์ ได้แก่ หลวงพ่อเพชร พุทธวโร นอกจากนี้ได้รับการอบรมหรือเรียนจากการเข้าร่วมอบรมสม ตามโรงพยาบาล ศึกษาเองจากตำราหาซื้อจากร้านหนังสือ ระยะเวลาในการศึกษาความรู้ 59 ปี ความรู้ที่หมอสื่อใช้ในการรักษา เก็บบันทึกเป็นตำราที่ได้รับการสืบทอดมา ตำราที่บันทึกด้วยตนเอง และเป็นตำราที่บันทึกความทรงจำของตนเอง และให้ผู้อื่นช่วยจดบันทึกให้ ปัจจุบันหมอเสมียนยังคงทำ

การรักษาอยู่ มีผู้ป่วยเข้ารับการรักษา 1-2 คน/วัน หรือ 20-30 คน/เดือน เหตุจูงใจทำให้เป็นหมอเพื่อนบ้านคือ เป็นทายาท มีความสนใจในการรักษา มีความเชื่อในการรักษา ต้องการช่วยเหลือผู้อื่น และเห็นผลของการรักษา หมอเสมียนมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับศิษย์ที่เป็นคนในเมืองจัน เมื่อ 2-3 ปีที่แล้ว โดยถ่ายทอดความตัวต่อตัว และให้ศึกษาจากตำราและถ่ายทอดความรู้ตัวต่อตัว วิธีการมอบตัวเป็นศิษย์ของหมอเสมียน มอบค่าครู 12 บาท พร้อม ดอกไม้ ธูป เทียน และเหล้า

ผู้ป่วยที่มารักษากับหมอเสมียน เป็นผู้ที่อาศัยทั่วประเทศ โดยหมอทำการรักษาที่บ้านของหมอเอง บ้านผู้ป่วย วัดเขาน้อย(พิธีกรรม) โรงพยาบาลเขาคิชฌกูฏ และสอบถามอาการทางโทรศัพท์ จ่ายยา และส่งทางไปรษณีย์ วิธีการที่หมอวินิจฉัยอาการจากผู้ป่วย ได้แก่การซักประวัติ ตรวจร่างกายด้วยตนเอง เปรียบเทียบอาการของผู้ป่วยที่วินิจฉัยอาการจากแพทย์แผนปัจจุบัน และโดยการตรวจดวงชะตา

วิธีการที่หมอเสมียนใช้รักษาผู้ป่วย คือ ใช้น้ำมันไพรเดี่ยว ยาสมุนไพรตำรับ(ตำรับยาผสม) เป่า-พ่น และใช้คาถาหรือพิธีกรรม ค่าใช้จ่ายในการให้บริการรักษาแก่ผู้ป่วยแต่ละครั้ง โดยมอบค่าครูครั้งละ 6 บาท พร้อมเหล้าขาว ดอกไม้ ธูปเทียน ระหว่างการรักษามีการไหว้ครูของหมอและผู้ป่วยทุกครั้ง ระหว่างการรักษา ไม่มีการบันทึกการรักษา เนื่องจากไม่มีเวลาจดบันทึก ในการรักษาแต่ละครั้งไม่ได้ร่วมรักษากับแพทย์แผนปัจจุบัน แต่เคยไปรักษผู้ป่วยในโรงพยาบาลเขาคิชฌกูฏ (แอบทำ)

การให้บริการรักษา หมอใช้วัตถุดิบสมุนไพรโดยปลูกเองในบ้าน เก็บในหมู่บ้าน ในป่าชุมชน ในป่าทั่วไปบริเวณใกล้เคียงกับหมู่บ้านที่พักอาศัย และนอกพื้นที่ที่พักอาศัย นอกจากนี้การให้บริการรักษา หมอใช้มีดหมอที่ได้รับตกทอดมาจากปู่ด้าว

หมอเสมียน มีความเชี่ยวชาญในการรักษาเป็นประเภทหมอยาสมุนไพร หมอองู

โรคที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษา ลำดับที่ 1

ได้แก่ โรคเริ่ม งูสวัด

ลักษณะของโรคและอาการเจ็บป่วย

เป็นผื่น ตุ่มใหญ่ๆ เป็นหนอง ปวดแสบ ปวดร้อน เกาๆกลุ่ม พาดไปตามสันหลัง เป็นได้ทั้งตัว ส่วนใหญ่ขึ้นบริเวณอวัยวะเพศ เป็นได้ทั้งผู้หญิง-ผู้ชาย เป็นแล้วจะไม่เป็นอีก

สาเหตุของโรค

เกิดจาก ความร้อน ฤดูกาล เป็นมากช่วงฤดูร้อน

ตำรับยาที่รักษา

เริ่ม งูสวัด ได้มาจากศึกษาด้วยตัวเองและอาจารย์

ตำรับที่ 1

นำมะระขี้้นก ใช้ใบ 1 กำมือ มีสรรพคุณถอนพิษร้อน ถอนพิษไข้

โขลกกับน้ำดินสอพอง ให้รับประทานและทา

ตำรับที่ 2

นำต้นข้าวโหลกกับน้ำดินสอพองแล้วกรองมาทาบริเวณที่เป็น

ตำรับที่ 3

นำฟักข้าว ใบมะระปา 1-2 ใบ ที่มีสรรพคุณดับพาร้อน ถอนพิษไข้
มาโหลกกับน้ำข้าวข้าว และดินสอพอง กรองกินน้ำ กากนำไปพอก

โรคที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษา ลำดับที่ 2

ได้แก่ โรคงูกัด

ลักษณะของโรคและอาการเจ็บป่วย

ดูจากรอยเขียว หรือหัวงู(ส่วนใหญ่เป็นงูตะปะ งูเห่า) บริเวณที่โดนงู
กัดมีเจ็บปวดแสบปวดร้อนที่แผล ชักดิ้นชักงอ กัดลิ้นน้ำลายฟูมปาก

ตำรับยาที่รักษา

ยาโปะ, ยาทา ได้มาจากศึกษาปู่ด้วน

ตำรับที่ 1

นำใบเสลดพังพอนทั้งตัวผู้ตัวเมีย 1 กำมือ ที่มีสรรพคุณถอนพิษ ต่ำ
ละลายน้ำกิน และนำกากมาพอก

ตำรับที่ 2

นำรากของต้นม้าตายพรากราก 1 ราก มาฝนกับฝาละมีผสมน้ำข้าว
ข้าว หรือเหล้าขาว กินและทา เมื่อกินแล้วจะทำให้อาเจียน

วิธีการเก็บรักษาสมุนไพรที่ใช้ในการรักษา

เก็บใช้ได้ 1 สัปดาห์

ข้อควรปฏิบัติ

ห้ามกินของเย็น ผักมีเยื่อ เช่น ฟักทอง ผักหนาม หน่อไม้ ของหมัก
ของดอง ระหว่างการรักษา

การประเมินผลและติดตามผลการรักษา

ผู้ป่วยต้องทำการส่งครุ ถ้าไม่ส่งจะถูกงูกัด

โรคที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษา ลำดับที่ 3

ได้แก่ โรคท้องมาน

ลักษณะของโรคและอาการเจ็บป่วย

ท้องโต เป็นได้ทั้งชายและหญิง ส่วนใหญ่เป็นคนมีอายุ ช้างในมีน้ำ
แตกตันในท้อง ปวดท้อง คลื่นไส้ อาเจียน ตัวเหลือง ตาเหลือง ปวดบวม กดแล้วยุบทั้งตัว

สาเหตุที่เกิดโรค

กินเหล้า กินของสกปรก ของคาว

วิธีการตรวจร่างกายและการวินิจฉัยแยกโรค

ดู คล้ำ กด แยกระหว่างท้องมาน กับครุกระทำ (โดนของ)

ตำรับยาที่รักษา

แก้ท้องมาน (ตำรับเต็ม 32 ตัว) ได้มาจากตำราที่ศึกษาและปู้ถ้วนประกอบด้วย

เหง้าขิง เหง้าข่า แก่น/ฝักราชพฤกษ์ แก่นขี้เหล็ก เปลือกมะขามไก่ ฝักส้มป่อย ใผ่สีสุก

วิธีการปรุงยา

ขณะปรุงยาต้องทำพิธีกรรม มีการปลุกเสก ต้มเคี้ยว 3 เอา 1 กินก่อน/หลังอาหาร 2-3 ครั้ง ครั้งละครึ่งถ้วยชาจีน กินจนยาจืด ประมาณ 3 เดือน ถ้ากินมากก็จะช่วยระบาย

ข้อควรปฏิบัติ

ห้ามกินยอดฟัก ของหมัก ของดอง น้ำอัดลม และขนมจีน

การประเมินผลและติดตามผลการรักษา

หมอมเป็นผู้ติดตาม 1-2 วัน 5 วัน 7 วัน ถึง 1 เดือน

5. นายหงส์ สีสมบัติ

นายหงส์ทอง สีสมบัติ (หมอหงส์) ภูมิลำเนา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดจันทบุรี ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 3 หมู่ที่ 4 ตำบลคลองพลู อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี เบอร์มือถือ 085-2500059 อายุ 47 ปี สถานภาพ แต่งงาน จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา 6 อาชีพหลักเป็นเกษตรกรทำสวน รายได้มากกว่า 20,001บาท/เดือน มีความสามารถในการอ่าน-เขียนภาษาไทย และฟังภาษาชองใต้ เป็นหมอฟันบ้าน แต่ไม่มีใบประกอบโรคศิลปะและไม่มีหนังสือรับรองหมอฟันบ้าน

หมอหงส์ เป็นหมอฟันบ้านสาขาหมอดา ท่านชำนาญการรักษาโรค/อาการโรคต่อเนื้อ ตาแดง มีประสบการณ์ในการรักษามา 20 ปี โดยท่านได้ศึกษาความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้านโดยสืบทอดจากบรรพบุรุษหรือเครือญาติที่เป็นหมอฟันบ้าน คือ คุณยายโม่ ความรู้ที่หมอหงส์ใช้ในการรักษา เก็บบันทึกเป็นตำราที่ได้รับการสืบทอดมา และเป็นตำราที่บันทึกความทรงจำของตนเอง ปัจจุบันหมอหงส์ยังคงทำการรักษาอยู่ มีผู้ป่วยเข้ารับการรักษาเรื่อยๆ ครั้งล่าสุดเมื่อ 6 เดือนที่แล้ว มี 1คน/วัน เหตุจูงใจที่ทำให้เป็นหมอฟันบ้านคือ มีความเชื่อในการรักษา ต้องการช่วยเหลือผู้อื่น องค์ความรู้ของหมอหงส์ยังไม่มีมีการถ่ายทอดองค์ความรู้เนื่องจากยังไม่มีผู้ใดรับถ่ายทอดให้ วิธีการมอบตัวเป็นศิษย์ของหมอหงส์ คือ มอบค่าครู 12 บาท พร้อม ดอกไม้ ฐูปเทียน และเหล้า

ผู้ป่วยที่มารักษากับหมอหงส์ เป็นผู้ที่อาศัยในพื้นที่อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรีโดยหมอทำการรักษาที่บ้านของหมอเอง วิธีการที่หมอวินิจฉัยอาการจากผู้ป่วย ได้แก่ ตรวจร่างกายด้วยตนเอง

วิธีการที่ใช้รักษาผู้ป่วย คือ ใช้วิธีการ เป่า-พ่น ค่าใช้จ่ายในการให้บริการรักษาแก่ผู้ป่วยแต่ละครั้ง โดยมอบค่าครูครั้งละ 12 บาท พร้อมเหล้าขาว ดอกไม้ ฐูปเทียน หมอจะไม่รับเป็นของสมนาคุณหรือบริจาคระหว่างการรักษา มีการไหว้ครูของหมอและผู้ป่วยทุกครั้ง

ระหว่างการรักษาหมอบประกอบพิธีกรรมร่วมด้วยโดยการท่องคาถา ทั้งหมอบและผู้ป่วยต้องทำพิธีการไหว้ครูก่อนการรักษาทุกครั้ง ไม่มีการบันทึกการรักษา เนื่องจากไม่มีเวลาจดบันทึก ในการรักษาแต่ละครั้งบางครั้งร่วมรักษากับแพทย์แผนปัจจุบัน

การให้บริการรักษา หมอบใช้เครื่องมือในการรักษาได้แก่ พานใส่ดอกไม้ กะลาตาเดียว เนื้อสัตว์ ได้แก่ หมู ไก่ วัว และมีดโกน หมอบหงส์ มีความเชี่ยวชาญในการรักษาเป็นประเภทหมอยาตา

โรคที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษา ลำดับที่ 1

ได้แก่ ต้อเนื้อ

ลักษณะของโรคและอาการเจ็บป่วย

มีก้อนเนื้อสีแดง ที่ตาขาว มักเกิดขึ้นกับผู้ป่วยที่มีอายุ 20-30 ปี

ขึ้นไป

สาเหตุของโรค

เกิดจาก กินอาหารแสลง หน่อไม้ ปลา มีเงี่ยง

วิธีการและขั้นตอนการรักษา

หมอบให้ผู้ป่วยนอนราบกับพื้น จากนั้นหมอบนำพานใส่ดอกไม้ เนื้อสัตว์ มีดโกน แล้วนำกะลาตาเดียวครอบที่ดวงตาของผู้ป่วย แล้วทำการท่องคาถา พร้อมใช้มีดโกนเขี่ยเนื้อสัตว์ออก

ข้อควรปฏิบัติ

ให้ทำการรักษาต่อเนื่อง 3 วัน ควรทำช่วงเวลาตอนเย็น ก่อนตะวันตกดิน ห้ามกินหน่อไม้ ห้ามกินปลา มีเงี่ยง ห้ามมีเพศสัมพันธ์ ผักเลี้ยว เช่น ตำลึง

การประเมินผลและติดตามผลการรักษา

ผู้ป่วยโทรศัพท์มารายงานผลด้วยตนเอง

6. พระบรรพตฤกษ์ เขียวมรกต (สุวโจ)

พระบรรพตฤกษ์ เขียวมรกต มีภูมิลำเนาอยู่ที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดจันทบุรี ปัจจุบันจำพรรษาอยู่ที่วัดคลองพลู ตำบลคลองพลู อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี อายุ 61 ปี จบการศึกษาระดับการศึกษาชั้นโท มีความสามารถในการอ่านและเขียนภาษาไทย เป็นหมอบพื้นบ้าน แต่ไม่มีใบประกอบโรคศิลปะ และไม่มีหนังสือรับรองหมอบพื้นบ้าน

พระบรรพตฤกษ์ เขียวมรกต เป็นหมอบพื้นบ้านสาขาหมอยาสมุนไพร แผนโบราณ หมอบรักษากระดูกหรือหมอน้ำมัน หมอบพระ หมอบพิธีกรรม และหมอบู ท่านชำนาญการรักษาโรค/อาการกระดูกหัก งูกัด งูพิษ ไข้ในท้อง และริดสีดวงทวาร มีประสบการณ์ในการรักษา มากกว่า 10 ปี โดยท่านได้ศึกษาความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้านโดยสืบทอดได้รับการถ่ายทอดจาก ครูอาจารย์ที่เป็นหมอบพื้นบ้าน โดยการมอบตัวเป็นศิษย์จากหมอบพงษ์ จันทร์เถร จ.จันทบุรี (ตั้งศาลพระภูมิ เจ้าที่) และปู่ควง (หมอบู) รวมทั้งศึกษาเองจากตำรา (ไม่สามารถเปิดเผยได้) ระยะเวลาในการศึกษาความรู้ 2-3 เดือนปี ความรู้ที่ใช้ในการรักษาเก็บบันทึกเป็นเป็นการบันทึกจากความจริง

ของตนเอง ปัจจุบันยังคงทำการรักษาอยู่ มีผู้ป่วยเข้ารับการรักษา 100 คนต่อเดือน เหตุจูงใจที่ทำให้เป็นหมอเพื่อนบ้าน คือ มีความสนใจในการรักษา ต้องการช่วยเหลือผู้อื่น และต้องการรักษาตนเอง พระบรรพชิต เขียวมรกต ไม่ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ เนื่องจากไม่มีผู้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้านที่เหมาะสม

ผู้ป่วยที่มารักษากับพระบรรพชิต เขียวมรกต เป็นผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่อำเภอเขาคิชฌกูฏ แห่มสิ่งทอ จังหวัดจันทบุรี และทั่วประเทศ รวมทั้งจากต่างประเทศ อาทิ ประเทศญี่ปุ่น โดยหมอจรรณูทำการรักษาที่วัดคลองพลู พระบรรพชิต เขียวมรกต จะวินิจฉัยอาการจากผู้ป่วยโดยการซักประวัติ ตรวจร่างกายด้วยตนเอง เปรียบเทียบอาการของผู้ป่วยกับตำราและประสบการณ์ และการตรวจดวงชะตา

วิธีการที่ใช้รักษาผู้ป่วย คือ ใช้ยาสมุนไพรเดี่ยว ยาสมุนไพรเดี่ยว และตำรับ รวมถึงน้ำมัน การเป่าหรือพ่น ต่อกระดูก ใช้น้ำมัน เสกคาถาหรือทำพิธีกรรม ค่าใช้จ่ายในการให้บริการรักษาแก่ผู้ป่วยแต่ละครั้ง โดยมอบค่าครูครั้งละ 12 บาท พร้อมถวายปัจจัยตามแต่ศรัทธาระหว่างการรักษา มีการประกอบพิธีกรรมร่วมด้วย มีการไหว้ครูทุกปี ผู้ป่วยต้องไหว้ครูทุกครั้งที่มาทำการรักษา ไม่มีการบันทึกการรักษา เนื่องจากไม่มีเวลาจดบันทึก

การให้บริการรักษา หมอใช้วัตถุดิบสมุนไพรโดยปลูกเองในสวนสมุนไพรภายในบริเวณวัดคลองพลู นอกจากนี้ท่านยังใช้เครื่องมือ อาทิ หวายอาคม โดยหยิบเอากิ่งไม้ กิ่งไผ่ มาลงอาคมแล้วใช้งาน ในอดีตท่านเคยใช้มีดหมอร่วมด้วย เพื่อใช้ประกอบในการทำพิธีกรรมและการรักษาผู้ป่วย

พระบรรพชิต เขียวมรกต มีความเชี่ยวชาญในการรักษาเป็นประเภท หมอรักษากระดูกหรือหมอน้ำมัน หมอพระ หมอองู โดยแบ่งโรคที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษา ดังนี้

โรคที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษา ลำดับที่ 1

ได้แก่ กระดูกหัก

ลักษณะของโรคและอาการเจ็บป่วย

กระดูกหักตามส่วนต่างๆของร่างกาย

สาเหตุของโรค

อุบัติเหตุ

วิธีการตรวจร่างกายและการวินิจฉัยแยกโรค

ตรวจดูด้วยสายตา

ตำรับยาที่รักษา

ยากินต่อกระดูก

วิธีการรักษา/ปรุงยา

ใช้ไม้ไผ่ตามและผูกด้วยเชือกไนลอน และทาน้ำมัน

วิธีการใช้ยา/ระยะเวลาที่ใช้ยา

เตรียมยาเสร็จแล้วควรทานเลย ทานจนกว่าจะหาย

ข้อควรระวัง/ข้อควรปฏิบัติ

ใช้ในคนไข้ที่มีอายุตั้งแต่ 14 ปีขึ้นไป

การประเมินผลและติดตามผลการรักษา

โทรไปติดตามอาการ

7. นายศุภกฤต ผกามาศ

นายศุภกฤต ผกามาศ มีภูมิลำเนาอยู่ที่ภาคตะวันออก จังหวัดจันทบุรี ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 49/8 ตำบลคลองพลู อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี อายุ 65 ปี สถานภาพแต่งงาน จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา อาชีพหลักทำการเกษตร ทำไร่ทำสวน มีรายได้ 5,001 – 10,000 บาท/เดือน ไม่สามารถอ่านและเขียนภาษาไทย เป็นหมอพื้นบ้าน แต่ไม่มีใบประกอบโรคศิลปะ และไม่มีหนังสือรับรองหมอพื้นบ้าน

หมอศุภกฤต เป็นหมอพื้นบ้านสาขาหมอยาสมุนไพร ยาแผนโบราณ หมอพิธีกรรม ท่านชำนาญการรักษาโรค/อาการผื่นคันของเด็ก ใช้ในเด็ก ปวดหลัง ปวดเอว เริ่ม ขยับตื่นหมา ไฟลามทุ่ง มีประสบการณ์ในการรักษามา 42 ปี โดยท่านได้ศึกษาความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้านโดยได้รับการถ่ายทอดจาก ครู อาจารย์ที่เป็นหมอพื้นบ้าน โดยการมอบตัวเป็นศิษย์จากอ.สอ (คาถาอาคม) อ.บัว, อ.มัน, อ.ด้วน, อ.คม, อ.เถา (คาถาและสมุนไพร) และศึกษาเองจากตำรา เช่น คาถา 108 ศึกษาจากแผงหนังสือเก่าๆ ระยะเวลาในการศึกษาความรู้ 1 – 2 ปี ความรู้ที่หมอศุภกฤตใช้ในการรักษา เก็บบันทึกเป็นตำราที่ได้รับการสืบสอต่อมา ปัจจุบันยังคงทำการรักษาอยู่ มีผู้ป่วยเข้ารับการรักษา 2 -3 คนต่อเดือน เหตุจูงใจที่ทำให้เป็นหมอเพื่อนบ้าน คือ ต้องการช่วยเหลือผู้อื่น หมอศุภกฤตไม่มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ เนื่องจากไม่มีผู้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้าน

ผู้ป่วยที่มารักษากับหมอศุภกฤตเป็นผู้ที่อาศัยในพื้นที่จังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด รวมถึงพื้นที่อื่นๆทั่วประเทศด้วย โดยหมอศุภกฤตทำการรักษาที่บ้านของตนเอง หมอศุภกฤตจะวินิจฉัยอาการจากผู้ป่วยโดยการซักประวัติ ตรวจร่างกายด้วยตนเอง และการตรวจดวงชะตา

วิธีการที่ใช้รักษาผู้ป่วย คือ ใช้ยาสมุนไพรเดี่ยว ยาสมุนไพรเดี่ยว รวมทั้งใช้น้ำมันดี น้ำมัน การเป่าหรือพ่น ใช้ค่าถาร่วมด้วยพิธีกรรม ค่าใช้จ่ายในการให้บริการรักษาแก่ผู้ป่วยแต่ละครั้ง โดยมอบค่าครูครั้งละ 12 – 82 บาท พร้อมเหล้าขาว หมากพลู ดอกไม้ ธูปเทียน ระหว่างการรักษามีการประกอบพิธีกรรมร่วมด้วย มีการไหว้ครูของหมอทุก 3 ปี ไหว้ 1 ครั้ง ก่อนขึ้น 15 ค่า หรือข้างขึ้นก่อนลอยกระทง และต้องเป็นวันพฤหัสบดี และผู้ป่วยต้องไหว้ครูทุกครั้งที่มาทำการรักษา ไม่มีการบันทึกการรักษา เนื่องจากเขียนหนังสือไม่ได้

การให้บริการรักษา หมอใช้วัตถุดิบสมุนไพรโดยเก็บในป่าชุมชน และซื้อจากร้านขายยาสมุนไพร นอกจากนี้หมอศุภกฤต นอกจากนี้ท่านยังใช้เครื่องมือ อาทิ หวาย อาคม โดยหยิบเอากิ่งไม้ กิ่งไผ่ มาลงอาคมแล้วใช้งาน ในอดีตท่านเคยใช้มีดหมอร่วมด้วย เพื่อใช้ประกอบในการทำพิธีกรรมและการรักษาผู้ป่วย

หมอศุภกฤตมีความเชี่ยวชาญในการรักษาเป็นประเภทหมอยาสมุนไพร หมอพิธีกรรม โดยแบ่งโรคที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษา ดังนี้

โรคที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษา ลำดับที่ 1

ได้แก่ โรคชักในเด็ก

ลักษณะของโรคและอาการเจ็บป่วย

มีไข้ ตัวร้อน ชักเกร็ง แอ่น (ยกเว้นลมชักบ้าหมู แก้ไม่ได้)

อาเจียน ถ่ายท้อง

สาเหตุของโรค

จากการเปลี่ยนแปลงของอากาศ และปัจจัยอื่นๆ

วิธีการตรวจร่างกายและการวินิจฉัยแยกโรค

ตรวจดูด้วยสายตา และถามประวัติการป่วย

ตำรับยาที่รักษา

เดือยไก่ป่าตัวผู้ กะปิ น้ำผึ้งป่า/น้ำผึ้งหลวง/น้ำผึ้งเลี้ยง

วิธีการรักษา/ปรุงยา

เผาไฟใส่ในรูเดือย เผาให้เป็นฝุ่น เผาผสมน้ำผึ้งกวาดคอเด็ก กวาดคอร่วมกับห้องคาถากระทุ้ง 7 แบก ประกอบด้วย อิติปิโส 8 บท และ อีระชะคะตะระสา 3 จบ และ นะโม 3 จบ

วิธีการใช้ยา/ระยะเวลาที่ใช้ยา

กวาดคอ

ข้อควรระวัง/ข้อควรปฏิบัติ

ถูกของ ห้ามกินของมีมัน เช่น มันหมู กะทิ น้ำมันพืชทานได้ ถ้ามีไข้ ใช้ ห้ามกิน เฉาก ลำไย ทูเรียน ของร้อน

การประเมินผลและติดตามผลการรักษา

โทรไปติดตามอาการ

8. นายจาริก แก้วสว่าง

นายจาริก แก้วสว่าง มีภูมิลำเนาอยู่ที่ภาคตะวันออก จังหวัดจันทบุรี ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 57/16 หมู่ที่ 10 ตำบลคลองพลู อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี อายุ 51 ปี สถานภาพแต่งงาน จบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น อาชีพหลักทำการเกษตร ทำไร่ทำสวน มีรายได้ 5,001 – 10,000 บาท/เดือน มีความสามารถในการอ่านและเขียนภาษาไทย เป็นหมอพื้นบ้าน แต่ไม่มีใบประกอบโรคศิลปะ และไม่มีหนังสือรับรองหมอพื้นบ้าน

หมอจาริก เป็นหมอพื้นบ้านสาขาหมอยาสมุนไพร แผนโบราณ หมอพิธีกรรม ท่านชำนาญการรักษาโรค/อาการเรื้อรัง โดนของ ไล่ผี และใช้ที่ประคูดู มีประสบการณ์ในการรักษา 29 ปี โดยท่านได้ศึกษาความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้านโดยได้รับการถ่ายทอดจาก ครู อาจารย์ ที่เป็นหมอพื้นบ้าน โดยการมอบตัวเป็นศิษย์จากคือ พ่อเมย วงศ์น้อย ตอนบวชเรียนเดินทางไปเรียนที่

บ้านหมอ ใช้ระยะเวลาในการศึกษาความรู้ 1 ปี ความรู้ที่ใช้ในการรักษา เก็บบันทึกเป็นตำราที่ได้บันทึกด้วยตนเอง และมาจากความทรงจำ ปัจจุบันยังคงทำการรักษาอยู่ มีผู้ป่วยเข้ารับการรักษา 1 - 2 คนต่อเดือน เหตุจูงใจที่ทำให้เป็นหมอเพื่อนบ้าน คือ ต้องการช่วยเหลือผู้อื่นและดูแลตนเอง หมอจารึกไม่มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ เนื่องจากไม่มีผู้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้านที่เหมาะสม

ผู้ป่วยที่มารักษากับหมอจารึกเป็นผู้ที่อาศัยในพื้นที่อำเภอเขาฉิมชุก จังหวัดจันทบุรี และ จังหวัดระยอง โดยหมอจารึกทำการรักษาที่บ้านของตนเอง หรือบางครั้งผู้ป่วยโทรศัพท์มาปรึกษาอาการ หมอจารึกจะวินิจฉัยอาการจากผู้ป่วยโดยการซักประวัติ ตรวจร่างกายด้วยตนเอง เปรียบเทียบอาการของผู้ป่วยกับตำรา/ประสบการณ์และนั่งสมาธิ/ นั่งทางใน/ เข้าทรง/ เสี่ยงทาย/ ไสยศาสตร์

วิธีการที่ใช้รักษาผู้ป่วย คือ ใช้ยาสมุนไพรเดี่ยว ยาสมุนไพรตำรับ รวมถึงใช้น้ำมันต์ และคาถาร่วมกับพิธีกรรม ค่าใช้จ่ายในการให้บริการรักษาแก่ผู้ป่วยแต่ละครั้ง โดยมอบค่าครูครั้งละ 6 บาท พร้อมกล้วย 1 หวี และมอบเงิน 200 – 300 บาทเป็นค่าตอบแทน ระหว่างการรักษามีการประกอบพิธีกรรมร่วมด้วย มีการไหว้ครูของหมอทุกปี ช่วงเดือน 3 แรม 3 ค่ำ หมอจารึกอาศัยวิธีการจำตำรับยาและวิธีการรักษา

การให้บริการรักษา หมอใช้วัตถุดิบสมุนไพรโดยปลูกเองในบ้าน และเก็บในป่าชุมชน นอกจากนี้หมอจารึกยังใช้มีดหมอเพื่อใช้ประกอบในการทำพิธีกรรมและการรักษา ผู้ป่วยร่วมกับการบริการรถคานา

หมอจารึกมีความเชี่ยวชาญในการรักษาเป็นประเภทหมอยาสมุนไพร ยาแผนโบราณ โดยแบ่งโรคที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษา ดังนี้

โรคที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษา ลำดับที่ 1

ได้แก่ โรคเริม

ลักษณะของโรคและอาการเจ็บป่วย

เม็ดตุ่มน้ำใส ร้อนเหมือนถูกไฟ ประมาณ 3 – 6 เม็ด ถ้าเป็นไฟลาม

ทุ่งจะมีหนังลอก ถ้าเป็นงูฟักไข่หรือขยุ้มตีนหมาจะมีลักษณะเป็นกลุ่มก้อน ถ้าเป็นงูสวัดจะขึ้นพาดผ่านชายโครงส่วนองร่างกายที่มีความผิดปกติ ปวดเมื่อยตัว ไม่มีไข้

สาเหตุของโรค

ติดเชื้อไวรัส หรือไปสัมผัสกับอากาศ หรือการรับประทานอาหาร

เช่น อาหารคาว อาหารทะเล สัตว์น้ำจืด เช่น ตะพาบน้ำ ผัก เช่น หน่อไม้ ชะอม

วิธีการตรวจร่างกายและการวินิจฉัยแยกโรค

ตรวจร่างกายบริเวณที่เกิดอาการ และดูลักษณะร่วมด้วย

ตำรับยาที่รักษา

ยาทารักษาอาการเริม

วิธีการรักษา/ปรุจยา

ตำลึงตัวเมีย(สด) ดินสอพอง ปูนแดง (ปูนกินหมาก) น้ำมันทาผิว (baby oil) ผักกระเฉด

วิธีการใช้ยา/ระยะเวลาที่ใช้ยา

นำตัวยาทาผสมรวมกัน ทาติดต่อกัน 3 วัน ทาบริเวณที่เป็นให้ชุ่มตลอดเวลา ตำโคลกรวมกันเก็บไว้ใช้ได้นาน 1 อาทิตย์

ข้อควรระวัง/ข้อควรปฏิบัติ

ไม่มี

การประเมินผลและติดตามผลการรักษา

โทรไปติดตามอาการ

9.นางนวล คงคาใส

นางนวล คงคาใส มีภูมิลำเนาอยู่ที่ภาคตะวันออก จังหวัดจันทบุรี ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 25/2 หมู่ที่ 8 ตำบลคลองพลู อำเภอเขาฉิมชภูมิ จังหวัดจันทบุรี อายุ 68 ปี สถานภาพแต่งงาน จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา อาชีพหลักรับจ้าง มีรายได้ต่ำกว่า 5000 บาทต่อเดือน มีความสามารถในการอ่านและเขียนภาษาไทย เป็นหมอพื้นบ้าน แต่ไม่มีใบประกอบโรคศิลปะ และไม่มีหนังสือรับรองหมอพื้นบ้าน

หมอนวลเป็นหมอพื้นบ้านสาขาหมอยาสมุนไพร แผนโบราณ หมอพิธีกรรม ท่านชำนาญการรักษาโรคต่อ (ตัดต่อ) มีประสบการณ์ในการรักษามา 48 ปี โดยท่านได้ศึกษาความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้านโดยสืบทอดจากบรรพบุรุษหรือเครือญาติที่เป็นหมอพื้นบ้าน คือ คุณแม่โม่ และศึกษาเองจากตำรา ระยะเวลาในการศึกษาความรู้ 2-3 เดือน ความรู้ที่หมอนวลใช้ในการรักษา เก็บบันทึกด้วยความทรงจำเท่านั้น ปัจจุบันยังคงทำการรักษาอยู่ มีผู้ป่วยเข้ารับการรักษา 2 – 3 คนต่อเดือน เหตุจูงใจที่ทำให้เป็นหมอเพื่อนบ้าน คือ เป็นทายาทสืบทอดความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้าน มีความสนใจในการรักษา และมีความเชื่อในการรักษา หมอนวลไม่มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ เนื่องจากไม่มีผู้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้านที่เหมาะสม และยังไม่ถึงเวลาที่ถ่ายทอดความรู้

ผู้ป่วยที่มารักษากับหมอจรัญ เป็นผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่อำเภอเขาฉิมชภูมิ จังหวัดจันทบุรี และทั่วประเทศ โดยหมอนวลทำการรักษาที่บ้านของตนเอง หมอนวลจะวินิจฉัยอาการจากผู้ป่วยโดยการซักประวัติ ตรวจร่างกายด้วยตนเอง และเปรียบเทียบอาการของผู้ป่วยกับตำรา/ประสบการณ์

วิธีการที่ใช้รักษาผู้ป่วย คือ ใช้ยาสมุนไพรเดี่ยว ค่าใช้จ่ายในการให้บริการรักษาแก่ผู้ป่วยแต่ละครั้ง โดยมอบค่าครุครั้งละ 12 บาท พร้อมเทียน 1 แพ ระหว่างการรักษามีการประกอบพิธีกรรมร่วมด้วย มีการไหว้ครูของหมอทุกปี ช่วงเดือน 3 แรม 3 ค่ำระหว่างการรักษา หมอนวลไม่มีการบันทึกการรักษา เนื่องจากไม่มีเวลาจดบันทึก

การให้บริการรักษา หมอใช้วัตุดิบสมุนไพรโดยปลูกเองในบ้าน และ เก็บในป่าชุมชน นอกจากนี้หมอนวลใช้มีดหมอมีดโกน, กะลาตาเดียว, กระจง, ข้าวสาร, ชันเนื้อ ตามร้านค้าทั่วไป เพื่อใช้ประกอบในการทำพิธีกรรมและการรักษาผู้ป่วย

หมอนวลมีความเชี่ยวชาญในการรักษาเป็นประเภทหมอตัดต่อ โดย แแบ่งโรคที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษา ดังนี้

โรคที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษา ลำดับที่ 1

ได้แก่ โรคต้อในตา

ลักษณะของโรคและอาการเจ็บป่วย

ต้อกระจง เป็นฝ้าขาวๆในตาดำ และมีอาการปวดตา

ต้อเนื้อ เป็นชันเนื้อเข้ามาในตา และมีอาการปวดตา

สาเหตุของโรค

ฝุ่นละออง, เครื่องสำอาง, ลม, แสงแดด

วิธีการตรวจร่างกายและการวินิจฉัยแยกโรค

ตรวจดูอาการของโรคที่ดวงตา

ตำรับยาที่รักษา

ยาตัดต่อ

วิธีการรักษา/ปรุงยา

ต้อกระจง ใช้กระจง, กะลาตาเดียว, ข้าวสาร 3 เม็ด เรียงตามลำดับ จากล่างขึ้นบน ตัดต่อโดยการตัดข้าวสารทั้ง 3 เม็ด

ต้อเนื้อ ใช้กะลา, เนื้อหุ้ม 1 ชันเล็กๆ เรียงตามลำดับจากล่างขึ้นบน ตัดต่อโดยการตัดชันเนื้อหุ้ม

ต้อลม ใช้กะลา, ข้าวสาร 3 เม็ด เรียงตามลำดับจากล่างขึ้นบน ตัดต่อโดยการตัดข้าวสารทั้ง 3 เม็ดพร้อมท่อนคาถาตัดต่อ และคาถาดับพิษไฟ

วิธีการใช้ยา/ระยะเวลาที่ใช้ยา

เตรียมน้ำผึ้งที่ได้จากเกสรดอกไม้ 108 ชนิด ไว้ 1 ซ่อนโตะ หยอด น้ำผึ้งลงในตาข้างที่มีอาการหลังจากใช้วิธีการตัดต่อแล้วติดต่อกัน 3 วัน

ข้อควรระวัง/ข้อควรปฏิบัติ

เก็บน้ำผึ้งไว้ที่อุณหภูมิห้อง และระหว่างทำการรักษาห้ามมีเพศ

สัมพันธ์

การประเมินผลและติดตามผลการรักษา

โทรไปติดตามอาการ

10. นายกอน นิลปาน (หมอกอน)

นายกอน นิลปาน (หมอกอน) ภูมิลำเนาอยู่ที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดจันทบุรี ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านไม่มีเลขที่ ตำบลคลองพลู อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี เบอร์โทรศัพท์มือถือ 093-1153476 อายุ 74 ปี สถานภาพแต่งงาน จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา 4 อาชีพหลักเป็นเกษตรกร ทำไร่ทำสวน และรับจ้างทั่วไป รายได้ต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือน มีความสามารถในการอ่านและเขียนภาษาไทย และพูดภาษาของใต้ เป็นหมอฟันบ้าน แต่ไม่มีใบประกอบโรคศิลปะและไม่มีหนังสือรับรองหมอฟันบ้าน

หมอกอน เป็นหมอฟันบ้านสาขาหมอยาสมุนไพร หมอพิธีกรรม แก้วคุณไสย ท่านชำนาญการรักษาโรค/อาการการเหน็บชา แก้วไขกระดูก มดลูกเคลื่อน ดับพิษไฟ และโดนของ มีประสบการณ์ในการรักษา 4-5 ปี โดยท่านได้ศึกษาความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้านโดยสืบทอดจากบรรพบุรุษหรือเครือญาติที่เป็นหมอฟันบ้าน คือ หมอรอด (มีศักดิ์เป็นพี่ชาย) และศึกษาเองจากตำราจากวัดมะขามเต่า ชื่อ ตำรายาชาวบ้านขนานแท้ ระยะเวลาในการศึกษาความรู้ 2-3 ปี ความรู้ที่หมอกอนใช้ในการรักษา เก็บบันทึกเป็นตำราที่ได้รับการสืบทอดมา ปัจจุบันยังคงทำการรักษาอยู่ มีผู้ป่วยเข้ารับการรักษา 2-3 คนต่อเดือน เหตุจูงใจที่ทำให้เป็นหมอเพื่อนบ้านคือ เป็นทายาท มีความสนใจในการรักษา และต้องการช่วยเหลือผู้อื่น หมอกอนยังไม่มี การถ่ายทอดองค์ความรู้เนื่องจากไม่มีผู้รับการถ่ายทอด เคยคิดจะให้ลูก แต่อยากให้ลูกรับเองโดยไม่ต้องสอน แต่หากมีผู้สนใจจะมอบตัวเป็นศิษย์ให้มีการไหว้ครู โดยมอบค่าครู 12 บาท พร้อม หัวหมู เหล้าขาวคู่ บายศรี น้ำมนต์ ฐูปเทียน

ผู้ป่วยที่มารักษากับหมอกอน เป็นผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี และทั่วประเทศ โดยหมอกอนทำการรักษาที่บ้านของตนเอง และสอบถามอาการทางโทรศัพท์ จ่ายยา และส่งทางไปรษณีย์ หมอวินิจฉัยอาการจากผู้ป่วยโดยการซักประวัติ ตรวจร่างกายด้วยตนเอง โดยตรวจร่างกายด้วยตนเองด้วยการมอง และการตรวจดวงชะตา และการคุณธาตุเจ้าเรือน

วิธีการที่ใช้รักษาผู้ป่วย คือ ใช้ยาสมุนไพรเดี่ยว ยาสมุนไพรเดี่ยว และตำรับ ยาพัฒนาจากสมุนไพรที่เป็นผงเป็นแคปซูล การเป่าหรือพ่น รวมถึงการท่องคาถา ค่าใช้จ่ายในการให้บริการรักษาแก่ผู้ป่วยแต่ละครั้ง โดยมอบค่าครู 12 บาท พร้อม หัวหมู เหล้าขาวคู่ บายศรี น้ำมนต์ ฐูปเทียน ระหว่างการรักษามีการประกอบพิธีกรรมร่วมด้วย มีการไหว้ครูของหมอทุก 7 ปี ส่วนผู้ป่วยต้องไหว้ครูทุกครั้งที่มาทำการรักษา มีบันทึกการรักษาในสมุดโดยเป็นการจดการคุณธาตุเจ้าเรือน ในการรักษาแต่ละครั้งไม่ได้ร่วมรักษาด้วยแพทย์แผนปัจจุบัน

การให้บริการรักษา หมอใช้วัตถุดิบสมุนไพรโดยปลูกเองในบ้าน และซื้อจากร้านขายยาสมุนไพรที่โรงพยาบาลเขาคิชฌกูฏ (ร้านหมอเล็ก)

หมอกอน มีความเชี่ยวชาญในการรักษาเป็นประเภทหมอยาสมุนไพร หมอพิธีกรรม แก้วคุณไสย

โรคที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษา ลำดับที่ 1

ได้แก่ โรคเหน็บชา

ลักษณะของโรคและอาการเจ็บป่วย

เป็นตามแขนขา ยืนนาน กำมือไม่ได้ ตามข้อมือนิ้วเท้า เป็นจาก

เส้นสาย

สาเหตุของโรค

เกิดจากเป็นโรคเกี่ยวกับลม มักเป็นในคนอายุ 50 ปีขึ้นไป

วิธีการตรวจร่างกายและการวินิจฉัยแยกโรค

ไม่มีการตรวจร่างกาย แต่จะให้ผู้ป่วยเล่าอาการให้ฟัง

ตำรับยาที่รักษา

เป็นยาลูกกลอนประกอบด้วยตัวยา 7 ชนิด ได้แก่ ยาดำ ตีป्ली ชิง
กระวาน พริกไทยล่อน กานพลู มหาหิงค์ ให้รับประทานมื่อละ 2 เม็ด เข้า-เย็นก่อนอาหาร

ข้อควรปฏิบัติ

ห้ามทำงานหนัก ระวังระวังช่วงอากาศเปลี่ยน

การประเมินผลและติดตามผลการรักษา

ระยะเวลา 1 เดือน อาการน่าจะหาย ผู้ป่วยโทรศัพท์มารายงานผล

ด้วยตัวเอง

โรคที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษา ลำดับที่ 2

โรคไข้ทับระดู/ระดูทับไข้

ลักษณะของโรคและอาการเจ็บป่วย

จะเป็นก่อนหรือหลังประจำเดือนมา

สาเหตุการเกิดโรค

ทำงานเยอะ

วิธีการตรวจร่างกายและการวินิจฉัยแยกโรค

ผู้ป่วยเล่าอาการให้ฟัง

ตำรับยาที่รักษา

เป็นตัวยาขนาด 29 ขนาด 250 มิลลิตร ใช้กะลามะพร้าว 1 ซีก
4 ส่วน เอา 3 ส่วน สารส้มพอประมาณ ต้มเคี้ยวครึ่งชั่วโมง รับประทาน 1 แก้ว เข้า-เย็น ก่อนอาหาร
รับประทานจนยาจืด ถ้ายังไม่หายให้รับประทานตำรับเดิมต่อเนื่อง

ข้อควรปฏิบัติ

ห้ามกินน้ำเย็น

โรคที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษา ลำดับที่ 3

ได้แก่ โรคมะเร็งภายใน มะเร็งภายนอก

ลักษณะของโรคและอาการเจ็บป่วย

มะเร็งภายนอก เป็นแผลภายนอก มีตัวจืดตามผิวหนัง ทำให้ลามเร็ว เป็นได้ทุกส่วน(ยาทา)ขนานที่ 5 มะเร็งภายใน เต้านม เจ็บจากข้างในมา (ยาต้ม)

สาเหตุของโรค

ความผิดปกติของต่อมน้ำเหลือง

ตำรับยาที่รักษา

หัวจุกมะพร้าว 3 จุก นำมาใส่หม้อดินต้มกับน้ำปูนใส (น้ำปูนแดงกินกับหมาก) พอสมควร กินครั้งละ 1 ถ้วยชา

โรคที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษา ลำดับที่ 4

ได้แก่ โรคมดลูกเคลื่อน (ไส้เลื่อน)

ลักษณะของโรคและอาการเจ็บป่วย

มดลูกเคลื่อน หนักในทวาร เจ็บปวดในท้องน้อย ไม่มีไข้ หนักหน่วง ในท้องน้อย

สาเหตุของโรค

ทำงานหนัก

ข้อควรปฏิบัติ

ห้ามยกของหนัก

2) หมอยาพื้นบ้านชาติพันธุ์ของ ตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

2.1) รายชื่อหมอยาพื้นบ้านชาติพันธุ์ของ ตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

ผลการศึกษาพบว่า หมอยาพื้นบ้านชาติพันธุ์ของ ตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ที่มีความยินดีให้ข้อมูลด้านการแพทย์พื้นบ้านและการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเฉพาะด้านพรรณพืชที่เป็นพืชสมุนไพร มีจำนวน 8 คน ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

1. นายชัยฤทธิ์ วรรณภักดี
2. นางเหงี่ยม หงส์บิน
3. นายรัก ฉัตรเงิน
4. นายสมพงษ์ วงศ์น้อย
5. นายสุวรรณ เต่าทอง
6. นายฟุ่ม ฉัตรเงิน

7. นายกัน คามาวาส
8. พระครูเดชพะโล (พระครูสี)

2.2) ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านของหมอพื้นบ้านชาติพันธุ์ของ ตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านของหมอพื้นบ้านชาติพันธุ์ของ ตำบล
ตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี จำแนกเป็นรายบุคคล มีรายละเอียดดังนี้

1. นายชัยฤทธิ์ วรรณภักดี

นายชัยฤทธิ์ วรรณภักดี ภูมิลำเนาอยู่ที่ภาคตะวันออก จังหวัดจันทบุรี
ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้าน 18 ตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี อายุ 74 ปี
สถานภาพแต่งงาน จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา 4 อาชีพหลักเป็นเกษตรกร ทำไร่ทำสวน และ
รับจ้างทั่วไป รายได้มากกว่า 20,001 บาท/เดือน มีความสามารถในการอ่านและเขียนภาษาไทย
และพูดภาษาของได้ เป็นหมอพื้นบ้าน แต่ไม่มีใบประกอบโรคศิลปะและไม่มีหนังสือรับรองหมอ
พื้นบ้าน

หมอชัยฤทธิ์เป็นหมอพื้นบ้านสาขาหมอยาสมุนไพร หมอพิธีกรรม แก้ว
คุณไสย ท่านชำนาญการรักษาโรค/อาการการมะเร็ง เอตส์ งูสวัด เริม ขยุ้มตีนหมา ภูมิแพ้ และความ
ดันโลหิตสูง ของ มีประสบการณ์ในการรักษามา 44 ปี โดยท่านได้ศึกษาความรู้ด้านการแพทย์
พื้นบ้านโดยสืบทอดจากบรรพบุรุษหรือเครือญาติที่เป็นหมอพื้นบ้าน คือ ไม่สามารถให้ข้อมูลได้ และ
ได้รับการถ่ายทอดจาก อ.ทวย (เขื่อนสนทราย) เรื่องคาถาอาคม อาจารย์ผิน เรื่องงูสวัด อาจารย์เปลี่ยว
แก้ว อาจารย์เตี้ย คาถาอาคม รวมทั้งศึกษาเองจากตำรา ระยะเวลาในการศึกษาความรู้ 1 อาทิตย์
ความรู้ที่หมอชัยฤทธิ์ใช้ในการรักษาโดยเก็บบันทึกด้วยตัวเอง ปัจจุบันยังคงทำการรักษาอยู่ มีผู้ป่วย
เข้ารับการรักษา 4 - 5 คนต่อเดือน เหตุจูงใจที่ทำให้เป็นหมอเพื่อนบ้านคือ มีความสนใจในการรักษา
หมอชัยฤทธิ์ยังไม่มี การถ่ายทอดองค์ความรู้เนื่องจากคนไข้ที่เคยมารักษา มะเร็งปอด มาจากจังหวัด
พิจิตร ต้องการมาขอตัวเป็นศิษย์ แต่ตั้งใจจะมอบให้หลาน แต่ตำรับยารักษา มะเร็งมีข้อจำกัดต้น
โหราศาสตร์และไสยศาสตร์ และตัดอายุหมอที่ให้วิชา คนที่จะมารับวิชาต่อจึงต้องมีศีลธรรม รักษาศีล
ด้วย ผู้ป่วยที่มารักษากับหมอเป็นผู้ที่อาศัยในพื้นที่อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี และทั่วประเทศ
โดยหมอยาทำการรักษาที่บ้านของตนเอง และโรงพยาบาลพระปกเกล้า และโรงพยาบาลเขาคิชฌกูฏ
และสอบถามอาการทางโทรศัพท์ จ่ายยา และส่งทางไปรษณีย์ หมอวินิจฉัยอาการจากผู้ป่วยโดยการ
ซักประวัติ ตรวจร่างกายด้วยตนเอง โดยตรวจร่างกายด้วยตนเองด้วยการมอง และเปรียบเทียบ
อาการของผู้ป่วยกับตำรา/ประสบการณ์

วิธีการที่ใช้รักษาผู้ป่วย คือ ใช้ยาสมุนไพรเดี่ยว ยาสมุนไพรเดี่ยวและ
ตำรับ น้ำมัน และน้ำมัน รวมทั้งการท่องคาถา ค่าใช้จ่ายในการให้บริการรักษาแก่ผู้ป่วยแต่ละครั้ง
โดยมอบค่าครู 6 บาท พร้อม นม ผลไม้ หมาก 3 คำ ดอกไม้ 3 ดอก นอกจากนี้มอบค่าตอบแทน
ประมาณ 1000 – 10000 บาท (แล้วแต่ศรัทธาจะให้) ระหว่างการรักษา มีการประกอบพิธีกรรมร่วม
ด้วยมีการไหว้ครูของหมอทุกวันพระพร้อมกับกรวดน้ำ และวันที่ต้องรักษาผู้ป่วย ส่วนผู้ป่วยต้องไหว้ครู
ทุกครั้งที่มาทำการรักษา มีบันทึกการรักษาด้วยการจำและบันทึกในสมุด

การให้บริการรักษา หมอใช้วัตถุพิษสมุนไพรโดยปลูกเองในบ้าน เก็บใน หมูบ้าน/ ในชุมชน เก็บจากในป่าของชุมชน และซื้อจากร้านขายยาสมุนไพรที่โรงพยาบาลเขาคิชฌกูฏ (ร้านหมอเล็ก)

หมอมีความเชี่ยวชาญในการรักษาเป็นประเภทหมอยาหมอยาสมุนไพร และหมอรักษาเด็ก

โรคที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษา ลำดับที่ 1

ได้แก่ มะเร็ง

ลักษณะของโรคและอาการเจ็บป่วย

มีไข้ และมีอาการปวดเส้น(จับเส้น) ไข้เนื้อขาด หมายถึง ไข้กลับเพราะทำงานหนัก เช่น การเสพกาม เป็นต้น ในขณะที่เป็นไข้ หรือ เพิ่งหายไข้ใหม่ๆ

สาเหตุของโรค

อาหาร, การสะสมจากสารปนเปื้อนในอาหาร, รับประทานอาหารที่เป็นเนื้อในปริมาณมาก, เป็นได้ทุกช่วงอายุ เกิดจากเป็นโรคเกี่ยวกับลม มักเป็นในคนอายุ 50 ปีขึ้นไป

วิธีการตรวจร่างกายและการวินิจฉัยแยกโรค

ปอดมีอาการไอมาก ตับคลำดูแล้วพบแผ่นที่ท้อง กระดูก ปวดใน กระดูก ต่อมน้ำเหลืองคลำพบชัดเจนบริเวณคอ ปากเปื่อย เท้าเปื่อย

ตำรับยาที่รักษา

ยามะเร็ง

กวย ข่อย ตะเพียด หนอนตายหยาก

สับสมุนไพรทั้งหมดให้เป็นชิ้นๆพอหยาบ แล้วนำมาต้มรวมกัน ต้มให้เดือดพร้อมทั้งท่องคาถาปลุกยาร่วมด้วย โดยอุ่นเช้า - เย็น

วิธีการใช้ยา/ ระยะเวลาที่ใช้ยา

กินก่อนอาหาร เช้า กลางวัน เย็น ครั้งละแก้วขนาด 60 ซีซี กิน 1 หม้อ กินได้ 7 - 10 วัน

ข้อควรระวัง ข้อควรปฏิบัติในการใช้ยา และข้อแนะนำในการใช้ยา

ให้ผู้ป่วยสวดมนต์ นั่งสมาธิ เพื่อให้อารมณ์แจ่มใส สุขภาพจิตดี

ข้อควรปฏิบัติ

- การเก็บสมุนไพรอย่าให้เงาทับ (น่าจะหมายถึงไม่ควรเก็บตอนตะวันตรงหัว คือ เที่ยงวัน)

- การเก็บหรือตัดต้นไม้บางชนิด ต้องทำพิธีขอก่อน

- ถ้าเป็นยาประเภทที่ใช้ภายนอก เช่น ยาทา ยาเป่า จะนำยาใส่กระบอก

ไม้ไผ่ แล้วจุดไฟเผา ใช้ควันในการรักษา

- ห้ามรับประทานของแสลง ได้แก่ ปลาหมึก กุ้ง ปลามีเงี่ยง หน่อไม้ มะระ(ทุกชนิด), ข้าเหนียว, ปลาร้า, ไก่, เนื้อ

การประเมินผลและติดตามผลการรักษา

โทรติดตามอาการ

2. นางเหงียม หงส์บิน

นางเหงียม หงส์บิน ภูมิลำเนา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดจันทบุรี ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 30 หมู่ที่ 2 ตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี อายุ 85 ปี สถานภาพม่าย จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาที่ 2 อาชีพหลักเป็นหมอพื้นบ้าน รายได้ 5,001 – 10,000 บาท/เดือน มีความสามารถในการอ่าน-เขียนภาษาไทยและภาษาของ เป็นหมอยาสมุนไพร หมอตำแย หมอกระดูก ไม่มีใบประกอบโรคศิลปะและหนังสือรับรองหมอพื้นบ้าน

นางเหงียม หงส์บิน มีความชำนาญการรักษาโรคกระดูก หมอตำแย และรักษาโรคผิวหนัง มีประสบการณ์ในการรักษา 45 ปี โดยท่านได้ศึกษาความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้านโดยสืบทอดจากบรรพบุรุษหรือเครือญาติที่เป็นหมอพื้นบ้าน คือ ตาตุ่ม อยู่สุวรรณ มีการบันทึกการรักษาด้วยวิธีการจดบันทึกจากความจำของตนเอง ทั้งนี้หมอใช้ระยะเวลาในการศึกษาความรู้ขั้นต้น 3 – 4 เดือน ปัจจุบันหมอยังคงทำการรักษาอยู่ มีคนไข้ 10 คนต่อเดือน สาเหตุที่ทำให้หมอเป็นหมอพื้นบ้าน ได้แก่ เป็นทายาทหรือผู้สืบทอดโดยตรงจากบรรพบุรุษ

หมอใช้วัตถุดิบสมุนไพรโดยซื้อจากร้านขายยาสมุนไพร ในการบริการรักษา ทั้งนี้หมอมียาความเชี่ยวชาญในการรักษาเป็นประเภทหมอรักษากระดูกหรือหมอน้ำมัน

โรคที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษา ลำดับที่ 1

ได้แก่ ต่อกระดูก ขาหัก, ไหล่ปลาร้าหัก, แขนหัก

เจ็บอยู่ข้างใน, เจ็บบริเวณที่ปวด มีวิธีตรวจร่างกาย บูชาครู เพื่อบอกครูเสกคาถา ของใครของมัน

ตำรับยา

ตำรับยาต่อกระดูก

งาดำ นำเมล็ดงาดำดิบ 2 กิโลกรัม มาตำให้ละเอียด แล้วนำไปนึ่งด้วยความร้อน เมื่อสุกแล้ว จึงบีบน้ำมันออกได้ประมาณ 1 ขวดเครื่องต้มชูกำลัง

วิธีการทำ

ทาเมื่อมีอาการปวด ปกติใช้เวลา 3 วัน อาการก็จะหาย โดยใช้ร่วมกับคาถาโดยหมอเป็นผู้ทำพิธีให้ในวันแรก ประกอบไปด้วย 2 คาถา คือ

คาถาขับผีตายโหง

- ตั้งนะโม 3 จบ

- พุทธะ พุทธัส กำจัดออกไป ให้พ้นนอกขอบจักรวาล ธรรมโม ธรรมมัส อย่ำเข้ามาใกล้ ไส้ไปให้พ้น นอกขอบจักรวาล สังโฆ สังฆัส กำจัดออกไป วินาสสันติ

คาถาต่อกระดูก

- ตั้งนะโม 3 จบ

- คาถาบอกรักษาอาจารย์, เจ้าที่ (หมอยาไม่สามารถเปิดเผยข้อมูลด้านคาถาที่ใช้ได้)

การประเมินผลและติดตามผลการรักษา

ไม่มีการติดตามผลจากผู้ป่วย

3. นายรักษ์ ฉัตรเงิน

นายรักษ์ ฉัตรเงิน (หมอรักษ์) ภูมิลำเนา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดจันทบุรี ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 16/1 หมู่ที่ 2 ตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดจันทบุรี เบอร์มือถือ 087-9851615 อายุ 73 ปี สถานภาพแต่งงาน จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาที่ 4 อาชีพหลักเป็นเกษตรกร ทำไร่ทำสวน รายได้ มากกว่า 20,001บาท/เดือน มีความสามารถในการอ่าน-เขียนภาษาไทยและภาษาของ เป็นหมอพื้นบ้านในกลุ่มหมอพื้นบ้านของโรงพยาบาลพระปกเกล้า จังหวัดจันทบุรี ไม่มีใบประกอบโรคศิลปะแต่ผ่านการอบรมเรื่องยาสมุนไพรและโรคทั่วไป และมีหนังสือรับรองหมอพื้นบ้าน

นายรักษ์ ฉัตรเงิน (หมอรักษ์) เป็นหมอพื้นบ้านสาขาหมอยาสมุนไพรแผนโบราณ ท่านชำนาญการรักษาโรคไข้เส้น เริม งูสวัด เลือดเสีย และเลือดขาว เรียงตามลำดับ มีประสบการณ์ในการรักษามาตั้งแต่อายุ 37 ปี โดยท่านได้ศึกษาความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้านโดยสืบทอดจากบรรพบุรุษหรือเครือญาติที่เป็นหมอพื้นบ้าน คือ ตาโรจน์ ฉัตรทอง และได้รับการถ่ายทอดจากครู อาจารย์ที่เป็นหมอพื้นบ้านโดยการมอบตัวศิษย์ที่ไม่ใช่บรรพบุรุษหรือเครือญาติ ได้แก่ นายเปรี๊ยะ นายพิน ซึ่งอยู่ในอำเภอตะเคียนทอง นอกจากนี้ได้รับการอบรมหรือเรียนจากโรงเรียนหรือสถาบันที่เปิดสอน ได้แก่ วัดโพธิ์โดยเรียนเรื่องนวดอีกทั้งศึกษาเองจากตำรา จากเพื่อนหมอพื้นบ้านด้วยกัน และด้วยวิธีการจดบันทึกจากศึกษาจากตำราจากวัดจันทนาราม พร้อมทั้งสะสมประสบการณ์ด้วยตนเอง ใช้ระยะเวลาในการศึกษาความรู้ขั้นต้น 1-2 ปี นอกจากนี้ศึกษาเพิ่มเติมจากเพื่อหมอพื้นบ้านด้วยกันจากอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา และที่โรงพยาบาลพระปกเกล้าเป็นเวลา 2 ปี ความรู้ที่หมอรักษ์ใช้ในการรักษา เก็บบันทึกเป็นตำราที่ได้รับการสืบทอดกันมาเป็นตำราที่บันทึกด้วยตนเอง เป็นตำราที่บันทึกจากความทรงจำของตนเองและให้ผู้อื่นช่วยจดบันทึกให้ และจากการนำสมุนไพรมาปลูก ปัจจุบันหมอรักษ์ยังคงทำการรักษาอยู่ มีคนไข้ 5-10 คนต่อเดือน สาเหตุที่ทำให้หมอรักษ์เป็นหมอพื้นบ้าน ได้แก่ เป็นทายาทหรือผู้สืบทอดโดยตรงจากบรรพบุรุษ มีความสนใจในการรักษา มีความเชื่อ ในการรักษา และเห็นผลของการรักษา ความรู้ของหมอรักษ์ได้มีการถ่ายทอดความตัวต่อตัวเรื่องยาให้แก่หมอเจี๊ยะ เป็นหมอแผนไทย โรงพยาบาลเขาฉกรรจ์ โดยวิธีการมอบตัวศิษย์ต้องมีการไหว้/บูชาครู มอบค่าครู 12 บาท เหล้า 1 ขวด ดอกไม้ ธูป เทียน หรือจะเป็นการลงทะเบียนเรียน หรือแล้วแต่จะให้ค่าบูชาครูจำนวนเงิน 500 , 1,000 และ 1,500 บาท

ผู้ป่วยที่มารักษากับหมอรักษ์มาจากอำเภอขลุง อำเภอตะเคียนทอง จังหวัดจันทบุรี โดยหมอรักษ์ทำการรักษาที่บ้านของหมอเอง บางครั้งก็ไปรักษาที่บ้านของผู้ป่วย และมีทั้งสอบถามอาการทางโทรศัพท์ ก่อนการรักษาหมอรักษ์วินิจฉัยอาการจากผู้ป่วยโดยการซักประวัติ สอบถามอาการจากผู้ป่วย ตรวจร่างกายด้วยตนเอง และทำการรักษาผู้ป่วยโดยใช้ยาแผนไทยทั้งยาสมุนไพรเดี่ยวและยาสมุนไพรตำรับ (ตำรับยาผสม) ซึ่งเป็นสมุนไพรสด เช่น ยา 3, 4 และ 5 ราก

นอกจากนี้ยังทำการรักษาด้วยวิธีการอบ-ประคบสมุนไพร การต่อกระดูก ใช้น้ำมัน และคาถา โดยให้ตั้งนะโม 3 จบ แล้วกล่าวด้วยบทสวดรักษาอาการต่างๆ ดังนี้

บทที่ 1 บทขับผีตายโหง

นะกันตัง อะกันตัง นะกันตัง ใช้ในกรณีที่คนไข้มาหาหมอโดยไม่มีสติ

บทที่ 2 บทคัดเลือด (ให้เลือดหยุด)

นะโลหิต สัมมาสัมพุทธ

บทที่ 3 บทขับภูตผีปีศาจ

พุทธังปัจจะขามิก รัมมังปัจจะขามิก สังฆังปัจจะขามิก

ระหว่างให้การรักษา หมอรักรัษจะประกอบพิธีกรรมร่วมด้วย โดยการท่องคาถาในแต่ละโรค ทุกบทหมอรักรัษจะเป็นผู้ท่องคาถาด้วยตัวเอง

ค่าใช้จ่ายเป็นค่าครู/ครั้ง 12 บาท พร้อมรูปเทียน หมากพลู หรือบางครั้งมีการมอบสิ่งของ เช่น ข้าวสาร แทนค่ารักษาพยาบาล หมอรักรัษมีการไหว้ครูประจำปีโดยกำหนดช่วงวันสงกรานต์ และมีการชุมนุมเทวดา ผู้ป่วยที่รักษาควรไหว้/บูชาครูประจำปีเช่นเดียวกัน (ไม่บังคับ) ในระหว่างการรักษาหมอไม่มีการบันทึกการรักษา เนื่องจากหมอไม่มีเวลาจดบันทึกในการรักษาไม่ได้ทำการรักษาพร้อมกับแพทย์แผนปัจจุบัน เคยแต่มาปรึกษา การให้บริการรักษา หมอรักรัษใช้วัตถุดิบสมุนไพรโดยปลูกเองในบ้าน เก็บในหมู่บ้าน/ในชุมชน/ป่าทั่วไปบริเวณใกล้เคียงกับหมู่บ้านที่พักอาศัย และซื้อจากร้านขายยาสมุนไพร ชื่อร้านกระทิง เป็นร้านของหมอจีน ในตำบลพลวง จังหวัดจันทบุรี ในการบริการรักษาหมอรักรัษใช้การจับชีพจรด้วยมือและการสังเกตเป็นเครื่องมือในการรักษา

นายรักรัษ ฉัตรเงิน (หมอรักรัษ) มีความเชี่ยวชาญในการรักษาเป็นประเภทหมอยาสมุนไพร หมอนวดประเภทบีนวด และหมอรักรัษกระดูกหรือหมอน้ำมัน

โรคที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษา ลำดับที่ 1

ได้แก่ ไข้เส้น

โดยผู้ป่วยจะมีอาการมีไข้สูง ตาแดง ปากแห้ง เจ็บเมื่อยทั้งตัว ซึ่เกียจลุกเดิน ทำงานไม่ได้ เล็บถอน กินอะไรไม่ได้ เวียนหัว สาเหตุเกิดจากการทำงานหนัก ไม่ได้พักผ่อน ตากแดด หรือกินของแสลง เช่น เป็รี้ยวจัด หวานจัด หมอรักรัษจะทำการซักประวัติ ให้ผู้ป่วยเล่าอาการและตรวจร่างกายโดยการจับชีพจร แล้วจึงรักษาด้วยยาสมุนไพรที่เป็นยาถอน

ตำรับยาที่รักษาไข้เส้น

ส่วนประกอบเป็นสมุนไพรจากในป่าและปลูกเอง

ตำรับที่ 1 แก้วเส้นตึง มีส่วนประกอบ ดังนี้

1. ไข้เหล็กทั้ง 3 (ป่า, แดง และบ้าน) ใช้ส่วนต้น 1 กำมือ
2. ขมิ้นเครือ ใช้ส่วนราก/เถา 1 กำมือ
3. บอระเพ็ด ใช้ส่วนเถา 3 องคุลี (ข้อ)

วิธีการทำ

นำส่วนประกอบทั้งหมดมาต้มเคี่ยว แล้วให้รับประทานก่อนอาหาร

3 เวลา

ตำรับที่ 2 แกะไขเพื่อเส้น มีส่วนประกอบ ดังนี้

- 1.คนทา ใช้ส่วนราก/เถา
- 2.นอระคน ใช้ส่วนเถา
- 3.คอกีสอ ใช้ส่วนใบ/ต้น
- 4.เหมือดคน ใช้ส่วนราก

วิธีการทำ

นำทั้ง 4 ชนิดอย่างละเท่ากัน มาต้มเคี่ยวแล้วให้รับประทานก่อน

อาหาร 3 เวลา

ข้อควรระวัง

- 1.พักผ่อนให้เต็มที่ ควรหยุดงาน
- 2.ห้ามรับประทานอาหารแสลง เช่น ปลากระเบน ปู หอย

การประเมินผลและติดตามผลการรักษา

โดยการเจอคนไข้หรือคนไข้มาบอกด้วยตัวเอง

โรคที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษา ลำดับที่ 2

ได้แก่ โรคเริม/งูสวัด

โดยผู้ป่วยจะมีอาการคันทั้งตัว มีเม็ดขึ้นที่รักแร้ กลางน่อง และมีใช้สาเหตุที่ทำให้เป็นโรค เกิดจากเชื้อฝี เชื้อหนอง วิธีการวินิจฉัยโรคโดยการสังเกต ไม่มีการจับชีพจร

ยาทุกตำรับต้องมีการปลุกยา ด้วยคาถาดังนี้

ตั้งนะโม 3 จบ กล่าว นะโมพุทธานะ ยะทาพุทโมนะ (พระเจ้า

5 พระองค์)

มะพัทธะ พัชรมะนะ (ธาตุทั้ง 4)

ตำรับยาที่รักษาโรคเริม/งูสวัด

ส่วนประกอบเป็นสมุนไพรจากในป่าและปลูกเอง

ตำรับที่ 1 ถอนพิษ มีส่วนประกอบ ดังนี้

- 1.ขี้ครอก ใช้ทั้งต้น
- 2.ต้นไม้กวาด ใช้ทั้งต้น
- 3.หญ้าไต่ใบ ใช้ทั้งต้น

วิธีการทำ

นำสมุนไพรทั้ง 3 ชนิดอย่างละเท่ากัน มาต้มเคี่ยวแล้วให้รับประทาน

ก่อนอาหาร 3 เวลา เป็นยาเย็น ช่วยถอนพิษ

ตำรับที่ 2 แก้วร้อนใน มีส่วนประกอบ ดังนี้

- 1.ดินสอพอง ไข่แดง 1 กำมือ
- 2.ดินคราม (ขาวเหมือนงาช้าง) ไข่เล็กน้อย
- 3.หญ้าเกล็ดหอม ไข่ทั้งต้น 1 กำมือ
- 4.น้ำซาวข้าว 1 ถ้วย

วิธีการทำ

นำส่วนประกอบทั้งหมดมาผสมกันโดยไม่ต้องต้ม รับประทานก่อนอาหาร 3 มื้อ หรือใช้ทาบริเวณรอยโรค

ตำรับที่ 3 มีส่วนประกอบ ดังนี้

- 1.ฟักข้าว(มะระปา) ไข่รอก
2. น้ำซาวข้าว

วิธีการทำ

นำส่วนประกอบทั้งหมดมาผสมกัน ใช้ทาบริเวณรอยโรค

ตำรับที่ 4 มีส่วนประกอบ ดังนี้

- 1.ขนุน ไข่ใบ 5 ใบ
- 2.ละมุด ไข่ใบ 5 ใบ
- 3.เหล้าขาว

วิธีการทำ

นำใบขนุนและละมุดฉีกแกนกลางออกแล้วโขลกกับเหล้าขาว ใช้ทาบริเวณรอยโรค

ตำรับที่ 5 มีส่วนประกอบ ดังนี้

- 1.เสลดพังพอน ไข่ทั้งต้น
- 2.เหล้าขาว

วิธีการทำ

นำเสลดพังพอนโขลกกับเหล้าขาว ใช้ทาบริเวณรอยโรค

ข้อควรระวัง

ห้ามกินไข่ ปลากระเบน ปลากระบาง ปู และหอย

โรคที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษา ลำดับที่ 3

ได้แก่ ตกเลือด

โดยผู้ป่วยจะมีอาการเลือดออกไม่หยุด มีเลือดออกเป็นจ้ำๆ ดำๆ มีเลือดมาคั่ง มีกลิ่นเหม็น การวินิจฉัยโรคโดยการสังเกต

ยาทุกตำรับต้องมีการปลูกยา ด้วยคาถาดังนี้
ตั้งนะโม 3 จบ กล่าว นะโมพุทธายะ ยะทาพุทธโมนะ(พระเจ้า
5 พระองค์)

นะมะพุทธะ พัชระมะนะ (ธาตุทั้ง 4)

ตำรับยาที่รักษาโรคตกเลือด

ส่วนประกอบเป็นสมุนไพรจากในป่าและปลูกเอง

ตำรับที่ 1 ขับพรายเลือด มีส่วนประกอบ ดังนี้

- 1.ซีไต้เดือน 3 ก้อน
- 2.ว่านม่วง(ขมิ้นขาว) 3 ท่อน
- 3.กกลังกา ใช้ส่วนราก 3ท่อน

วิธีการทำ

นำส่วนประกอบทั้งหมดมาต้มเคี่ยว รับประทานก่อนอาหาร 3 เวลา

ข้อควรระวัง

ห้ามกินน้ำแข็ง หวานจัด มันจัด เพราะเสลงกับเลือด

4. นายสมพงษ์ วงศ์น้อย

นายสมพงษ์ วงศ์น้อย (หมอสสมพงษ์) ภูมิลำเนา ภาคตะวันออก จังหวัดจันทบุรี ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 7/1หมู่ที่ 2 ตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาชะเมา จังหวัดจันทบุรี อายุ 76 ปี สถานภาพม่าย จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาที่ 2 อาชีพหลัก รับจ้าง รายได้ ต่ำกว่า 5,000บาท/เดือน มีความสามารถในการอ่าน-เขียนภาษาไทยและภาษาของ เป็นหมอฟันบ้านที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มหมอฟันบ้านอย่างเป็นทางการ ไม่มีใบประกอบโรคศิลปะ

นายสมพงษ์ วงศ์น้อย (หมอสสมพงษ์) เป็นหมอฟันบ้านสาขาหมอ รักษากระดูกหรือหมอน้ำมัน โดยการต่อกระดูกและใช้น้ำมันมะพร้าว ทำนุชานาการรักษาโรค กระดูกหัก มีประสบการณ์ในการรักษามาตั้งแต่อายุ 9 ขวบ (67ปี) โดยท่านได้ศึกษาความรู้ด้าน การแพทย์พื้นบ้านโดยได้รับการถ่ายทอดจากอาจารย์ต้อย ซึ่งเป็นหมอของ โดยการมอบตัวเป็นศิษย์ โดยไม่ใช่เครือญาติ ระยะเวลาในการศึกษาความรู้ขั้นต้น 1 วัน ความรู้ที่หมอสสมพงษ์ใช้ในการรักษา เก็บบันทึกเป็นตำราที่บันทึกด้วยตนเอง และบันทึกด้วยความทรงจำของตนเอง ปัจจุบันหมอสสมพงษ์ ยังคงทำการรักษาอยู่ มีคนไข้ 1-2 คนต่อวัน หรือประมาณ 20 คน ต่อเดือน สาเหตุที่ทำให้หมอ สมพงษ์เป็นหมอฟันบ้าน เนื่องจากมีความเชื่อในการรักษา ต้องการช่วยเหลือผู้อื่น และเห็นผลของ การรักษา ความรู้ของหมอสสมพงษ์ยังไม่มีถ่ายทอดให้ใคร มีแต่เคยมาสอบถาม ส่วนวิธีการมอบ ตัวศิษย์ต้องมีการไหว้/บูชาครู มอบค่าครู 1 สลึง เหล้า 1 ขวด ดอกไม้ ธูป เทียน กลั้วน้ำว่า 1 หวี และบุหรี 1 ซอง

ผู้ป่วยที่มารักษากับหมอสสมพงษ์มาจากจังหวัดกรุงเทพฯ และใน อำเภอกระเทียม อำเภอพลวง จังหวัดจันทบุรี โดยหมอสสมพงษ์ทำการรักษาที่บ้านของหมอเอง บางครั้ง ไปรักษาที่บ้านของผู้ป่วย ก่อนการรักษาหมอรักษาวินิจฉัยอาการจากผู้ป่วยโดยการซักประวัติ

สอบถามอาการจากผู้ป่วย ตรวจร่างกายด้วยตนเอง และใช้ผลตรวจสุขภาพของผู้ป่วยที่วินิจฉัยอาการ จากแพทย์แผนปัจจุบัน เช่น พิล์มเอ็กซเรย์ ทำการรักษาผู้ป่วยโดยใช้การเป่า-พน ท้องคาถา ว่า “สูสูตัสสะ ยวะกะจะปะ” และใช้น้ำมันมะพร้าวในการรักษา

ค่าใช้จ่ายเป็นค่าครู/ครั้ง 1 สลึง พร้อมรูปเทียน เหล้า กล้วย หรือ บางครั้งมีการมอบเงิน ครั้งละ 200 300 และ 1,000 บาท เป็นต้น หรือมอบข้าวสาร ระหว่างให้การ รักษามีการประกอบพิธีกรรมร่วมด้วย และมีการไหว้ครูในเดือนที่ 6 ประจำปี ส่วนตัวผู้ป่วยก็ต้อง ไหว้ครูเช่นเดียวกันขณะที่ทำการรักษาทุกวันต่อเนื่องกัน 3 วัน แล้วหมอจะให้น้ำมันไปทาเอง ใน ระหว่างการรักษาหมอไม่มีการบันทึกการรักษา เนื่องจากหมอไม่มีเวลาจดบันทึก ในการรักษาไม่ได้ทำ การรักษาร่วมกับแพทย์แผนปัจจุบัน การให้บริการรักษาหมอสมพงษ์ซื้อมะพร้าวจากตลาดในชุมชน มาทำเป็นน้ำมันมะพร้าว หรือถ้าไม่มีใช้น้ำมันพืชแทนได้

นายสมพงษ์ วงศ์น้อย (หมอสมพงษ์) มีความเชี่ยวชาญในการรักษา เป็นประเภทหมอรักษากระดูกหรือหมอน้ำมัน

โรคที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษา ลำดับที่ 1

ได้แก่ การต่อกระดูก ลักษณะของโรค กระดูกแตก สาเหตุเกิดจาก อุบัติเหตุ หรือ โดนตี

ตำรับยาที่รักษากระดูกแตก

โดยใช้น้ำมันมะพร้าว ที่เคี่ยวเอง ขนาดเท่าขวดยานัตถุ จากนั้นหมอ สมพงษ์จะท่องคาถาว่า สูสูตัสสะ ยวะกะจะปะ และปลุกเสก แล้วปิดขวดให้คนไข้กลับไปทาบที่บ้าน ให้ทาบ่อยๆ โดยไม่ปล่อยให้แห้ง ขณะที่ทำการรักษาคนไข้ต้องห้ามรับประทานอาหาร 3 วัน

โรคที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษา ลำดับที่ 2

ตำรับยาใช้ที่กระดูก

ใช้ดอกดาวเรืองทั้งต้น ต้มเคี้ยว รับประทานก่อนอาหาร 3 เวลา

5. นายสุวรรณ เต่าทอง

นายสุวรรณ เต่าทอง (หมอสุวรรณ) ภูมิลำเนา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดจันทบุรี ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 23/4 หมู่ที่ 3 ตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี เบอร์มือถือ - อายุ 58 ปี สถานภาพ ม่าย จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาที่ 4 อาชีพหลักเป็นเกษตรกร ทำสวน รายได้ 5,000 -10,000บาท/เดือน มีความสามารถในการ อ่าน-เขียนภาษาไทยและภาษาของ เป็นหมอพื้นบ้าน แต่ไม่มีใบประกอบโรคศิลปะและไม่มีหนังสือ รับรองหมอพื้นบ้าน

นายสุวรรณ เต่าทอง (หมอสุวรรณ) เป็นหมอพื้นบ้านสาขาหมอยา สมุนไพร แผนโบราณ และหมอมู ท่านชำนาญการรักษาโรค/อาการที่ถูกลงกัก มีประสบการณ์ในการ รักษา 10 ปี โดยท่านได้ศึกษาความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้านโดยสืบทอดจากบรรพบุรุษหรือเครือญาติที่เป็นหมอพื้นบ้าน คือ หมอเหิน ก้อนเงิน เป็นชาวชอง มีศักดิ์เป็นลูกเขย มีตำรับเป็นภาษาขอม

(หม้ออ่านไม่ออก) ใช้ระยะเวลาในการศึกษาความรู้ 1 สัปดาห์ หม้อสุวรรณไม่ได้เรียนรู้วิชาด้านการแพทย์แผนเพิ่มเติม ความรู้ที่หม้อสุวรรณใช้ในการรักษา เก็บบันทึกเป็นความทรงจำของตนเอง ปัจจุบันหม้อสุวรรณยังคงทำการรักษาอยู่ มีคนไข้ที่ถูกกักตายนานๆที่ 1-2 คนต่อเดือน สาเหตุที่ทำให้หม้อสุวรรณเป็นหม้อพื้นบ้านคือ มีความเชื่อในการรักษา ต้องการช่วยเหลือผู้อื่น และเห็นผลของการรักษา ความรู้ของหม้อสุวรรณยังไม่มีถ่ายทอดให้ผู้อื่น เนื่องจากไม่มีผู้รับการถ่ายทอด หม้อสุวรรณไม่มีการมอบตัวเป็นศิษย์

ผู้ป่วยที่มารักษากับหม้อสุวรรณ เป็นผู้ที่อาศัยในพื้นที่อำเภอเขาคิชฌกูฏ และต่างตำบล ของจังหวัดจันทบุรี มาจากจังหวัดน่าน โดยหม้อสุวรรณทำการรักษาที่บ้านของหม้อเอง โดยการวินิจฉัยอาการจากผู้ป่วยคือตรวจดวงชะตา คุณธาตุ ในกรณีที่ผู้ป่วยเป็นไข้ วิธีการรักษาโดยการเป่า-พ่น ค่าใช้จ่ายในการรักษาแก่ผู้ป่วยต่อครั้ง โดยให้ผู้ป่วยมอบค่าครู/ครั้ง 12 บาท พร้อมเหล้าขาว ฐูปเทียน ดอกไม้ นอกจากนี้คิดเป็นค่ารักษา 200 บาท ต่อครั้ง ระหว่างให้การรักษาจะประกอบพิธีกรรมร่วมด้วย

หม้อสุวรรณมีการไหว้ครูประจำทุกปี ทำที่บ้าน ผู้ป่วยที่รักษาไหว้/บูชาครูในวันที่ทำการรักษาประจำปีเช่นเดียวกัน(ไม่บังคับ) ในระหว่างการรักษาหม้อมีการบันทึกการรักษาโดยความทรงจำ ในการรักษาไม่ได้ทำการรักษาร่วมกับแพทย์แผนปัจจุบัน ให้บริการรักษาหม้อสุวรรณใช้วัตถุดิบสมุนไพร เช่น หมาก พลู ปูนแดง โดยปลูกเองในบ้าน เก็บในป่าทั่วไปบริเวณใกล้เคียงกับหมู่บ้านที่พักอาศัย และซื้อจากร้านขายยาสมุนไพร

หม้อสุวรรณ มีความเชี่ยวชาญในการรักษาเป็นประเภทหม้องู

โรคที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษา ลำดับที่ 1

ได้แก่ โรคแก้พิษงู

ลักษณะของโรคและอาการเจ็บป่วย

เมื่อผู้ป่วยโดนงูกัดจะมาหาหม้อทันที โดยไม่ได้สังเกตว่าเป็นงูชนิดไหน ไม่จำกัดช่วงเวลา ส่วนใหญ่ผู้ป่วยจะเป็นคนถอนหญ้า หลังจากเก็บผลไม้แล้ว เมื่อโดนกัดกล้ามเนื้อที่โดนกัดจะผิปกติไป ได้แก่ อาการปวด บวม ไม่เขียว ไม่มีไข้

วิธีการและขั้นตอนการรักษา

เตรียมหมาก พลู ปูนแดง เคี้ยวให้ละเอียด เคี้ยวไป ท่องคาถาไป(คาถามีความยาวเป็นภาษาของ โดยหม้อไม่เปิดเผย) จากนั้นเป่าไปที่แผลที่โดนงูกัด

ตำรับยาที่รักษา ไม่มีชื่อตำรับ ส่วนประกอบได้แก่

1. เม็ดมะกรูด สรรพคุณ แก้ปวดบวม
2. เม็ดมะละกอ สรรพคุณ แก้ปวดบวม

วิธีปรุงยา นำส่วนประกอบทั้งหมดขนาดเท่ากัน นำมาเคี้ยว (หม้อ

ต้องทำความสะอาดช่องปากก่อน)

วิธีการใช้ยา

ให้พ่นไปที่แผลงูกัด ใช้ในกรณีมีอาการปวดบวม

วิธีการเก็บรักษาสมุนไพรที่ใช้ในการรักษา

เนื่องจากเป็นสมุนไพรใช้สด ใช้หมดต่อครั้งการรักษา 1 ครั้ง

การประเมินผลและติดตามผลการรักษา

ผู้ป่วยโทรมาแจ้งผลการรักษาว่าหายหรือไม่หายด้วยตัวเอง

โรคที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษา ลำดับที่ 2

ได้แก่ โรคไข้ 108

ลักษณะของโรคและอาการเจ็บป่วย

เป็นไข้ ปวดบวมทั้งตัว ตัวเหลือง ตาเหลือง นอนไม่หลับ กินอาหารไม่ได้ ไม่มีแรง สาเหตุเกิดจากการขาดธาตุ(ธาตุหย่อน) อาจจะเป็น ดิน น้ำ ลม ไฟ ไม่เหมือนกัน โดยจะนำการคุณธาตุ ดูอายุเป็นหลัก มาบวก ดิน น้ำ ลม ไฟ การดำเนินของโรคเป็นปี

วิธีการตรวจร่างกายและการวินิจฉัยแยกโรค

พิจารณาตามอายุ และมองด้วยสายตา

วิธีการและขั้นตอนการรักษา

1. หมอทำการคุณธาตุ ดูว่าตกเลขอะไร ขาดได้ตั้งแต่ 1-4 ธาตุ
2. ใช้ตำรับยาตามตำรับยาธาตุ มี 4 ธาตุ
3. หมอหาให้แล้วให้ผู้ป่วยปรุงเอง
4. เป็นตำรับยาต้ม โดย 3 เอา 1 ให้รับประทานก่อนอาหาร 3 เวลา

ครั้งละ 1 แก้ว

ตำรับยาที่รักษา ตำรับยาธาตุ(เบญจกุล) ส่วนประกอบได้แก่

ดีปลี ข่าพลู สะค้าน เจตมูลเพลิงแดง ชิง (ตำรับยาเบญจกุล) และให้เพิ่มบอระเพ็ดที่มีสรรพคุณลดไข้อีก 1 ตัว ขนาดของตัวยาชี้กับแต่ละบุคคล โดยแหล่งที่มาของยาหมอหาได้จากแถวบริเวณรอบๆบ้าน

วิธีปรุงยา

ต้มกับน้ำสะอาดสัดส่วน 3 ให้น้ำงวดจนเหลือ 1 ส่วน จึงนำไปใช้ดื่ม

วิธีการใช้ยา

รับประทานครั้งแก้ว 3 เวลา ก่อนอาหาร

วิธีการเก็บรักษาสมุนไพรที่ใช้ในการรักษา

เก็บได้ 1 สัปดาห์ โดยไม่ต้องแช่ตู้เย็น

การประเมินผลและติดตามผลการรักษา

ผู้ป่วยโทรมาแจ้งผลการรักษาว่าหายหรือไม่หายด้วยตัวเอง

6. นายพุ่ม ฉัตรเงิน

นายพุ่ม ฉัตรเงิน มีภูมิลำเนาอยู่ที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดจันทบุรี ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 17/1 หมู่ที่ 3 ตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาฉิมชภูมิ จังหวัดจันทบุรี อายุ 77 ปี สถานภาพแต่งงาน จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา 4 อาชีพหลักเป็นเกษตรกร ทำไร่

ทำสวน รายได้ 5,000-10,000 บาทต่อเดือน มีความสามารถในการอ่านและเขียนภาษาไทยและภาษา
ของ เป็นหมอฟันบ้านแต่ไม่ได้จัดเป็นแพทย์แผนไทยในกลุ่มใด ไม่มีใบประกอบโรคศิลปะ และไม่มี
หนังสือรับรองหมอฟันบ้าน

หมอฟัน เป็นหมอฟันบ้านสาขาหมอนวด ประเภทปีบนวด จับเส้น
หมอฟีชีกรรม เช่นทำฟีชีกรรม ทำขวัญสู่ขวัญ งานแต่งงาน หมอเป่า ท่านชำนาญการรักษาโรคผิวหนัง
ได้แก่ งามืด ไข้ และโรคทางกล้ามเนื้อ มีประสบการณ์ในการรักษามา 47 ปี โดยท่านได้รับการ
ถ่ายทอดมาจากหมอฟันบ้านชื่อ นายพุทธ ฉัตรเงิน ซึ่งเป็นบิดา และศึกษาเองจากตำราของหมอฟัน
ผู้เป็นบิดาใช้ระยะเวลาในการศึกษาและติดตามเป็นลูกมือของบิดาเป็นเวลา 8 ปี ก่อนที่จะรักษาคนไข้
จริง ความรู้ที่ท่านใช้ในการรักษาเก็บบันทึกเป็นตำราที่ได้รับการสืบทอดมาจากพ่อ ปัจจุบันหมอฟัน
ยังคงรักษาอยู่ มีคนไข้ 5-10คนต่อเดือน สาเหตุที่ทำให้หมอฟันเป็นหมอฟันบ้าน ได้แก่ มีความสนใจ
ในการรักษา ต้องการช่วยเหลือผู้อื่น ความรู้ของหมอฟันไม่มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ เนื่องจากไม่มี
ผู้รับการถ่ายทอด

ผู้ป่วยที่มารักษากับหมอฟันส่วนใหญ่อาศัยในพื้นที่อำเภอเขา
ศิขณภูมิ จังหวัดจันทบุรี และมาจากจังหวัดอื่น ได้แก่ จังหวัดชลบุรี หมอฟันทำการรักษาที่บ้านของ
ตนเอง หรือบ้านของผู้ป่วยบางกรณี เมื่อผู้ป่วยมาหาหมอ หมอไม่มีการตรวจร่างกาย ทำการวินิจฉัย
ตามอาการที่คนไข้บอก ส่วนใหญ่หมอจะทำการรักษาโดยการเป่าหรือพ่น การทอ้งคาถาหรือพิธีกรรม
มีค่าใช้จ่ายเป็นค่าครูต่อครั้ง จำนวนเงิน 6 บาท เหล่า 1 ขวด นอกจากนี้ได้รับเป็นของทาน ผลไม้
และเงินสมนาคุณ จำนวน 200 300 หรือ 1,000 บาท ระหว่างให้การรักษาหมอฟันมีพิธีกรรมร่วมด้วย
หมอฟันไม่ได้ทำการไหว้หรือบูชาครู แต่ผู้ป่วยที่รักษาต้องไหว้/บูชาครูเมื่อจะรักษา ในระหว่างการ
รักษาหมอฟันไม่มีการบันทึกการรักษา เนื่องจากไม่มีเวลาจดบันทึก ในการรักษาไม่ได้ทำการรักษา
ร่วมกับแพทย์แผนปัจจุบัน การให้บริการรักษาหมอฟันใช้วัตถุดิบสมุนไพรโดยเก็บในหมู่บ้าน/ในชุมชน
หมอฟัน ฉัตรเงิน มีความเชี่ยวชาญในการรักษาเป็นประเภทหมอนวดหรือหมอเอ็นจับเส้น

โรคที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษา ลำดับที่ 1

ได้แก่ โรคปวดเมื่อย

ลักษณะของโรคและอาการเจ็บป่วย

ผู้ป่วยมีอาการปวดเมื่อย บวม ลุกขึ้นไม่ได้ เดินไม่สะดวก ซึ่งสามารถ
เกิดกับทุกส่วนของร่างกาย

สาเหตุการเกิดโรค

การทำงานหนัก พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม อาจเป็นทั้งวันหนุ่มสาว
และผู้สูงอายุ

วิธีการตรวจร่างกายและการวินิจฉัยแยกโรค

ผู้ป่วยเล่าอาการให้ฟัง การรักษาจะทำการปีบนวดโดยมีการทอ้ง
คาถาระหว่างการรักษาว่า “รุกกะสะ การุณ บั” และไหว้ระลึกคุณครูบาอาจารย์ สวดระลึกคุณ
รัตนตรัย

ตำรับยาที่รักษา

ตำรับยาที่ใช้รักษาอาการปวดเมื่อย ข้อตำรับ แก้วปวดเมื่อย ได้รับตำรับยานี้มาจากบิดา มีส่วนประกอบดังนี้

แก่นขี้เหล็ก แก่นสีน้ำมัน แก่นตะเกรา รากหญ้าคา หนุทองขาว ใช้ทั้งต้น รากข้าวปลู อย่างละหอบมือ โดยสามารถหาได้จากหมู่บ้านและชุมชน จะใช้แบบสดหรือแห้งก็ได้ ล้างให้สะอาดใส่น้ำให้ท่วมยา ต้มเคี่ยวให้ผู้ป่วยกินวันละ 1 ครั้ง ครั้งละ 1/2 แก้ว ช่วงเวลาใดของวันก็ได้ กินจนกว่ายาจะจืด โดยปกติกินหม้อเดียวอาการก็หาย การติดตามผลการรักษา ผู้ป่วยจะมาบอกอาการว่าดีขึ้นหรือไม่

ข้อควรปฏิบัติ

ไม่มีข้อควรระวัง

การประเมินผลและติดตามผลการรักษา

หมอพุ่มไม่มีการประเมินผลและติดตามการรักษา

โรคที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษา ลำดับที่ 2

ได้แก่ โรคงูสวัด /เริม,อีสุกอีใส ถือว่าเป็นโรคทางผิวหนัง

ลักษณะของโรคและอาการเจ็บป่วย

จะมีลักษณะเป็นตุ่มพองใส พาดตัวจากหัวไหล่ไปเอว มีอาการ

ตัวร้อนร่วมด้วย

สาเหตุของโรค

เกิดได้ทุกเพศทุกวัย เกิดจากการติดเชื้อโรค

วิธีการตรวจร่างกายและการวินิจฉัยแยกโรค

การวินิจฉัยโรคดูจากลักษณะตุ่ม การเรียงตัวของตุ่มซึ่งจะแตกต่างจากโรคอื่น ขั้นตอนการรักษามีดังนี้ ก่อนทำการรักษาต้องไหว้ครูซึ่งเป็นพิธีที่บิดาได้ถ่ายทอดมาประกอบด้วยเหล้า 1 ขวด เงิน 6 บาท จากนั้นทำการเตรียมยาเป่า ได้แก่ น้ำ เหล้า น้ำลาย ก่อนเป่าต้องไหว้ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย จากนั้นท่องคาถาว่า “นะสูณตมสูณอะสุญ วิสุญ มหาสุญ โรคร้ายที่เป็นมูล สูญด้วยนะโมพุทธายะ” ท่องเสร็จแล้วจึงเป่าลงบริเวณรอยโรค เป่าครั้งเดียวหาย หรือติดต่อกัน 3 วัน เวลาค่าทางทิศตะวันตกดิน อาการหายได้ง่ายกว่า หากหายแล้วต้องมีการส่งครู เป็นความเชื่อมีฉะนั้นจะไม่หาย

ตำรับยาที่รักษา

ไม่ได้มีตำรับยา เนื่องจากเป็นยาเป่า ซึ่งประกอบด้วย น้ำ เหล้า

น้ำลาย

ข้อควรปฏิบัติ

ระหว่งการรักษา ห้ามกินของทะเล น้ำปลา เพราะจะทำให้คัน

การประเมินผลและติดตามผลการรักษา

หมอพุ่มไม่มีการประเมินผลและติดตามการรักษา

7. นายกัน คามาวาส

นายกัน คามาวาส (หมอกัน) ภูมิลำเนา ภาคตะวันออก จังหวัด จันทบุรี ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 17 หมู่ที่ 6 ตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัด จันทบุรี อายุ 79 ปี สถานภาพแต่งงาน จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาที่ 4 อาชีพหลักเป็น หมอพื้นบ้าน เกษตรกร ทำไร่ทำสวน รายได้ ต่ำกว่า 5,000 บาท/เดือน มีความสามารถในการอ่าน-เขียนภาษาไทยและพูดภาษาของ เป็นหมอพื้นบ้านที่สังกัดกลุ่มใด ไม่มีใบประกอบโรคศิลปะ และหนังสือรับรองหมอพื้นบ้าน

นายกัน คามาวาส (หมอกัน) เป็นหมอพื้นบ้านสาขาหมอยาสมุนไพร แผนโบราณ ได้แก่ ยาเส้น ริดสีดวง ยาฝีบอก เป็นต้น ท่านชำนาญการรักษาโรค/อาการ แก้วปวดเมื่อย และริดสีดวง ตามลำดับ มีประสบการณ์ในการรักษามา 30 ปี โดยท่านได้ศึกษาความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้านโดยสืบทอดจากบรรพบุรุษหรือเครือญาติที่เป็นหมอพื้นบ้าน คือ ปู่เอี้ยง เป็นชาวช่อง ซึ่งปัจจุบันเสียชีวิตไปแล้ว ใช้ระยะเวลาในการศึกษาความรู้ 5-10 ปี ค่อยๆสะสมมาเรื่อยๆ ความรู้ที่หมอกันใช้ในการรักษา เก็บบันทึกเป็นความทรงจำของตนเอง ปัจจุบันหมอกันยังคงทำการรักษาอยู่ มีคนไข้ 4-5 คนต่อเดือน สาเหตุที่ทำให้หมอกันเป็นหมอพื้นบ้าน ได้แก่ เป็นทายาทหรือผู้สืบทอดโดยตรงจากบรรพบุรุษ และเห็นผลของการรักษา ความรู้ของหมอกันยังไม่มีถ่ายทอดให้ผู้อื่น หมอกันกล่าวว่า “เค้าให้มา ถ้าให้คนอื่นจะไม่ศักดิ์สิทธิ์ รุ่นลูกไม่ให้ ถ้าเป็นรุ่นหลานให้ได้เนื่องจากไกลสายเลือด” โดยวิธีการมอบตัวศิษย์ต้องมีการไหว้/บูชาครู มอบค่าครูไม่กำหนดเป็นจำนวนเงินแล้วแต่จะให้ ดอกไม้ ธูป 3 ดอก เทียน 2 เล่ม ไส้ในพานมา

ผู้ป่วยที่มารักษากับหมอกันมาจากจังหวัดน่าน และจังหวัดอื่นๆ ใกล้เคียง โดยหมอกันทำการรักษาที่บ้านของหมอเอง บางครั้งก็ไปรักษาที่บ้านของผู้ป่วย และมีทั้งสอบถามอาการทางโทรศัพท์ จ่ายยา และส่งทางไปรษณีย์ ก่อนการรักษาหมอกันวินิจฉัยอาการจากผู้ป่วยโดยการซักประวัติ สอบถามอาการจากผู้ป่วย และตรวจร่างกายด้วยตนเองโดยการมอง สังเกต และทำการรักษาผู้ป่วยโดยใช้ยาแผนไทยยาสมุนไพรตำรับ (ตำรับยาผสม) เป่า-พ่น ระหว่างให้การรักษา หมอรักษัจะประกอบพิธีกรรมร่วมด้วย โดยการท่องคาถาในแต่ละโรค ทุกบทหมอรักษัจะเป็นผู้ที่ท่องคาถาด้วยตัวเอง

ค่าใช้จ่ายเป็นค่าครู/ครั้ง 12 บาท พร้อมธูปเทียน หมากพลู หรือ บางครั้งมีการมอบสิ่งของ เช่น ข้าวสาร แทนค่ารักษาพยาบาล หมอรักษัมีการไหว้ครูประจำปีโดยกำหนดช่วงวันสงกรานต์ และมีการชุมนุมเทวดา ผู้ป่วยที่รักษาควรไหว้/บูชาครูประจำปีเช่นเดียวกัน (ไม่บังคับ) ในระหว่างการรักษาหมอกันไม่มีการบันทึกการรักษาเนื่องจากหมอกันไม่มีเวลาจดบันทึก ในการรักษาไม่ได้ทำการรักษาร่วมกับแพทย์แผนปัจจุบัน เคยแต่มาปรึกษา การให้บริการรักษา หมอรักษัใช้วัตถุดิบสมุนไพรโดยปลูกเองในบ้าน เก็บในหมู่บ้าน/ในชุมชน/ป่าทั่วไปบริเวณใกล้เคียงกับหมู่บ้านที่พักอาศัย และซื้อจากร้านขายยาสมุนไพร ชื่อร้านกระทิง เป็นร้านของหมอจีน ในตำบลพลวง จังหวัด จันทบุรี ในการบริการรักษา หมอรักษัใช้การจับชีพจรด้วยมือและการสังเกตเป็นเครื่องมือในการรักษา

นายกัน คามาวาส (หมอกัน) มีความเชี่ยวชาญในการรักษาเป็น ประเภทหมอยาสมุนไพร ยาแผนโบราณ รักษาโดยใช้สมุนไพรตามตำรายาไทย/ยาพื้นเมือง

โรคที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษา ลำดับที่ 1

ได้แก่ โรคกรดสีดวงทวาร

ผู้ป่วยมาด้วยอาการ ปวดเจ็บท้อง ทวารหนัก มีไข้ ถ่ายเป็นเลือด รักษาด้วยยาต้ม ประกอบด้วยตัวยา 3-4 ตัวยา (สูตรหมอกันปิดเป็นความลับ ไม่สามารถเปิดเผยได้) ต้มรับประทาน 1 เดือน รักษาหาย

โรคที่มีความเชี่ยวชาญในการรักษา ลำดับที่ 2

ได้แก่ โรคปวดเมื่อย

ตำรับรักษาเป็นยาต้มประกอบด้วย 5 ตัวยา น้ำเหลืองอ้อย มีคาถา (สูตรหมอกันปิดเป็นความลับ ไม่สามารถเปิดเผยได้)

8. พระครูเดชพะโล

พระครูสี (พระครูเดชพะโล) นามสกุลเดิม พลอยงาม มีภูมิลำเนา อยู่ที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดจันทบุรี ปัจจุบันจำวัดอยู่วัดตะเคียนทอง ตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี เบอร์มือถือ 089-9881021 อุปสมบทเมื่อปีพ.ศ. 25379 ตอนอายุ 57 ปี ปัจจุบัน อายุ 89 ปี จบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษา (ม.1) หลังจากนั้นสมัครทำงานเป็นข้าราชการพลเรือน เป็นครูสอน ตั้งแต่อายุ 15-57ปี จนอุปสมบท มีความสามารถในการอ่าน-เขียนภาษาไทย และภาษาซอง (ในจังหวัดระยอง/จันทบุรี/ตราด) ไม่จัดเป็นแพทย์แผนไทยในกลุ่มใด ไม่มีใบประกอบโรคศิลปะ และไม่มีหนังสือรับรองหมอพื้นบ้าน

พระครูสี เป็นหมอพื้นบ้านสาขาหมอยาสมุนไพร ยาแผนโบราณ รักษาโดยใช้สมุนไพรตามตำรายาไทย/ยาพื้นเมือง ท่านชำนาญการรักษาโรคผิวหนัง โดยเฉพาะโรคน้ำกัดเท้า มีประสบการณ์ในการรักษา 21 ปี ท่านได้รับศึกษาความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้านจากพระครู ที่วัดมหาโลก อำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี ซึ่งเป็นตำราที่ได้รับการสืบทอดมา โดยใช้ระยะเวลาในการศึกษาความรู้เพียง 35 วัน ปัจจุบันพระครูสียังคงทำการรักษาอยู่ แต่ไม่ได้บันทึกจำนวนผู้มาเข้ารับการรักษา สาเหตุที่ทำให้พระครูสีเป็นหมอพื้นบ้าน คือมีความสนใจในการรักษาและตำรับยา พระครูสีได้ถ่ายทอดองค์ความรู้โดยการถอดความตัวต่อตัวให้กับลูกสาวชื่อ นางพรณี กระจาดแก้ว อายุ 60 ปี ได้ศึกษาจากตำราของพระครูสี ทั้งนี้ไม่มีการมอบตัวเป็นศิษย์ เนื่องจากเป็นลูกสาว

ผู้ป่วยที่มารักษากับพระสีมาจากทั่วประเทศ ได้แก่ จังหวัดเพชรบุรี นครศรีธรรมราช ขอนแก่น ราชบุรี อุบลราชธานี ลำปาง เป็นต้น ส่วนใหญ่ ร้อยละ 80 มาให้พระครูสีทำการรักษาโรคสะเก็ดเงิน มีทั้งเดินทางมารักษาด้วยตนเองที่วัดตะเคียนทองที่พระครูสีจำวัดอยู่ และมานิมนต์พระครูสีไปรักษาที่บ้านผู้ป่วย ก่อนทำการรักษาผู้ป่วยพระครูสีจะทำการซักถามอาการและสังเกตเพื่อเป็นการวินิจฉัย จากนั้นพระครูสีจะจ่ายยาสมุนไพรตำรับ (ตำรับยาผสม) เป็นน้ำมันคณาของให้ผู้ป่วยนวด หรือทา ค่าใช้จ่ายในการรักษาเป็นค่าน้ำมันคณาของขวดละ 35 บาท 3 ขวด 100 บาท การรักษาผู้ป่วยของพระครูสีไม่มีการประกอบพิธีกรรมหรือการรักษากับแพทย์แผนปัจจุบันร่วมด้วย พระครูสีไม่มีการไหว้ครูและผู้ป่วยที่มารักษาไม่ได้ไหว้ครูเช่นเดียวกัน ระหว่างการรักษาพระครูสีจะทำ

การจดบันทึกประวัติอาการของผู้ป่วยไว้ในสมุด วัตถุประสงค์สมุนไพรพระครูสีปลุกเองรอบๆ ภูมิและซื้อจากร้านขายยาสมุนไพร ลักษณะเป็นผงให้โรงงานจีนผลิตให้ ส่วนที่เป็นน้ำมันพระครูสีจะทำการเคี้ยว น้ำมันไว้ใช้เอง

พระครูสี มีความเชี่ยวชาญในการรักษาเป็นประเภทหมอยาสมุนไพร ยาแผนโบราณ รักษาโดยใช้ยาพื้นเมืองได้แก่ น้ำมันคนำของ คำว่า คนำ หรือกนำ เป็นภาษาเขมร แปลว่า ยา แหล่งที่มาจากพระครูที่จังหวัดสระบุรี

วิธีการทำน้ำมันคนำของ (คนของ) ได้แก่ นำใส่ใบพลู 10 ใบลงไปต้มกับน้ำมันมะพร้าว 1 ปี๊บ เพื่อกันเหม็นหืนแล้วยกขึ้น นำว่านเอ็นเหลือง 1 กำมือ มาต้มเคี้ยวกับผสมน้ำมันปาล์ม 1 ชั่วโมง แล้วใส่ผงสมุนไพรที่เหลือลงไป และใส่เมล็ดดาวอินคาลงไปด้วย

2.2.2 ข้อมูลด้านสำรวจการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพด้านพรรณไม้สมุนไพรในตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

จากการสำรวจพรรณไม้โดยเฉพาะพืชสมุนไพรที่ใช้ของหอมพื้นบ้านชาติพันธุ์ของโดยหอมพื้นบ้านร่วมกับคณะผู้ศึกษาได้สำรวจในบริเวณป่าชุมชนของตำบลคลองพลู และเส้นทางเดินในป่าบริเวณน้ำตกตะเคียนทอง ตำบลตะเคียนทอง ผลการสำรวจพบว่ามีพรรณไม้ที่เป็นพืชสมุนไพรจำนวน 90 ชนิด ทั้งนี้ไม่สามารถระบุชื่อพฤกษศาสตร์หรือชื่อวิทยาศาสตร์ได้ จำนวน 16 ชนิด รายละเอียดพรรณไม้สมุนไพรที่พบในพื้นที่ป่าชุมชนของตำบลคลองพลูและตะเคียนทอง มีดังนี้

ตารางที่ 1 รายชื่อพรรณไม้สมุนไพรและตำแหน่งที่พบในพื้นที่ป่าชุมชนของตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง

พิกัดกริด UTM	ชื่อวงศ์	ชื่อพฤกษศาสตร์ หรือ ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ลำดับที่ต้นไม้	
180506	1431224	Leguminosae	<i>Peltophorum dasyrrhachis</i> (Miq.) Kurz	อะราง, นนทรี	อะราง	A01
180364	1431098	Malvaceae	<i>Microcos tomentosa</i> Sm.	พลับพลา	ไม้ลาย น้ำลาย	A02
180376	1431150	Euphorbiaceae	<i>Baliospermum solanifolium</i> (Burm.) Suresh	เปล้าใหญ่	เปล้าหลวง	A03
180371	1431207	Unknown			ระจับ	A04
180370	1431206	Poaceae	<i>Centotheca lappacea</i> (L.) Desv.	หญ้าอีเหนียว	หญ้าฮียุ่ม	A05
180377	1431197	Apocynaceae	Unknown		นกเขาเหงา	A06
180435	1431303	Moraceae	<i>Ficus</i> sp.		มะเดื่อชุมพร	A07
180462	1431287	Rubiaceae	<i>Chassalia curviflora</i> (Wall.) Thwaites	เข็มพระราม	เข็มขาว	A08
180483	1431287	Rubiaceae	<i>Ixora</i> sp.		เข็มแดง	A09
180483	1431270	Simaroubaceae	<i>Eurycoma longifolia</i> Jack	ปลาไหลเผือก	ปลาไหลเผือก	A10
180492	1431229	Polypodiaceae	<i>Drynaria sparsisora</i> (Desv.) T. Moore	กูดฮอก	พรอก	A11
180551	1431287	Apocynaceae	<i>Tabernaemontana pauciflora</i> Blume	พริกป่า	พริกป่า	A12
180561	1431300	Lamiaceae	<i>Clerodendrum paniculatum</i> L.	พนมสวรรค์	นมสวรรค์	A13
180402	1431390	Zingiberaceae	<i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd.	ข่า	ข่าป่า	A14
180385	1431391	Zingiberaceae	<i>Curcuma</i> sp.		พญาว่าน	A15
181061	1432465	Zingiberaceae	<i>Curcuma</i> sp.		ว่านเหลือง	A16

พิกัดกริด UTM		ชื่อวงศ์	ชื่อพฤกษศาสตร์ หรือ ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ลำดับ ที่ ต้นไม้
180410	1431390	Costaceae	Cheilocostus speciosus (J.Koenig) C.D.Specht	เอื้องหมายนา	เอื้องหมายนา	A17
180421	1431391	Cucurbitaceae	Gymnopetalum chinense (Lour.) Merr.	มะนอย	กะดอม	A18
180535	1431194	Euphorbiaceae	Croton sp.		เปล้าใบใหญ่	A19
180527	1431202	Arecaceae	Calamus diepenhorstii Miq.	หมายขม	หวายขม	A20
180512	1431218	Asparagaceae	Dracaena angustifolia (Medik.) Roxb.	ค้อนหมาขาว	หงอนไก่	A21
180480	1431227	Unknown			มะกา	A22
180503	1431279	Dioscoreaceae	Dioscorea hispida Dennst.	กลอย	กลอย	A23
180502	1431280	Unknown			เถาขมับ, พญา นอนหลับ	A24
180503	1431281	Unknown			คันทรง	A25
180486	1431273	Guttiferae	Cratoxylum sp.		แต้ว	A26
180474	1431264	Leguminosae	Caesalpinia bonduc (L.) Roxb.	สวาด	สวาด	A27
180462	1431270	Celastraceae	Salacia chinensis L.	กำแพงเจ็ดชั้น	กำแพงเจ็ดชั้น	A28
180444	1431264	Leguminosae	Abrus sp.		เถาดังเม, มะขามเถา	A29
180434	1431231	Xanthorrhoeaceae	Dianella ensifolia (L.) DC.	หญ้าหนูต้น		A30
180531	1431239	Leguminosae	Senna timoriensis (DC.) H.S.Irwin & Barneby	ขี้เหล็กเลือด	ขี้เหล็กป่า	A31
181078	1432472	Asparagaceae	Cordyline fruticosa (L.) A.Chev.	มะผู้มะเมีย	หมากผู้	A32
181073	1432470	Acanthaceae	Justicia gendarussa Burm.f.	สันพร้าวมอญ	กระดุกโกดำ	A33
181076	1432478	Asparagaceae	Sansevieria cylindrica Bojer ex Hook.	ว่านงาช้าง	งาช้าง	A34
180386	1431392	Zingiberaceae	Curcuma sp.		ว่านเหลือง	A35
181601	1432464	Zingiberaceae	Zingiber ligulatum Roxb	ขิงแห้ง	ขิงแห้ง	A36
181062	1432464	Rubiaceae	Morinda citrifolia L.	ยอ	ยอ	A37
181079	1432483	Acanthaceae	Graptophyllum pictum (L.) Griff.	ใบเงิน	ใบเงิน	A38
181085	1432473	Acanthaceae	Graptophyllum pictum (L.) Griff.	ใบเงิน	ใบทอง	A39
181074	1432471	Arecaceae	Areca catechu L.	หมากสง	หมากเมีย	A40
181289	1432986	Asteraceae	Eclipta prostrata (L.) L.	กะเม็ง	กะเม็ง	A41
181288	1432988	Asteraceae	Cyanthillium cinereum (L.) H.Rob.	หมอน้อย	โพรงอากาศ	A42
181289	1432987	Asteraceae	Synedrella nodiflora (L.) Gaertn.	ผักแครด	ดับพิษไฟ	A43
181283	1432990	Plantaginaceae	Scoparia dulcis L.	กรตน้ำ	กัญชานา, กัญชาป่า	A44
181283	1433002	Balsaminaceae	Impatiens balsamina L.	เทียนบ้าน	เทียน	A45
181283	1433003	Costaceae	Costus woodsonii Maas		เอื้องหมายนา	A46
181281	1433005	Davalliaceae	Davallia sp.		พญานาคราช	A47
181281	1433004	Lamiaceae	Orthosiphon aristatus (Blume) Miq.	หญ้า หนวดแมว	หญ้า หนวดแมว	A48
181280	1433004	Dioscoreaceae	Tacca chantrieri André	นระพูสี	ค้างคาวดำ	A49
181281	1433006	Rutaceae	Glycosmis pentaphylla (Retz.) DC.	เขยตาย	เขยตายแม่ ยายหักโปะ	A50
184472	1432768	Amaryllidaceae	Crinum asiaticum L.	พลับพลึง	พลับพลึง	A51

พิกัดกริด UTM		ชื่อวงศ์	ชื่อพฤกษศาสตร์ หรือ ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ลำดับ ที่ ต้นไม้
184493	1432787	Zingiberaceae	Globba candida Gagnep.		ว่านร้อนเงิน	A52
184493	1432793	Unknown			อิซู, จกขี้หมู	A53
184501	1432805	Unknown			ท้องปลิง	A54
184508	1432819	Malvaceae	Sida sp.		คัตม่อน	A55
184522	1432844	Leguminosae	Adenantha pavonina L.	มะกล่ำต้น	มะกล่ำต้น	A56
184530	1432863	Rhamnaceae	Ziziphus oenopolia (L.) Mill.	หนาม เล็บเหยี่ยว	หนาม เล็บเหยี่ยว	A57
180483	1431270	Simaroubaceae	Eurycoma longifolia Jack	ปลาไหลเผือก	ปลาไหลเผือก	A58
184541	1432890	Unknown			พรหมราชา	A59
180503	1431281	Unknown			คันทรง	A60
184542	1432892	Unknown			แห้ม, ขมิ้นเครือ	A61
184580	1432949	Unknown			โปกกระจ๊อน	A62
184591	1432957	Unknown		ชองระอา	ชองระอา	A63
184737	1433070	Unknown			คันทา	A64
184740	1433083	Marantaceae	Donax canniformis (G.Forst.) K.Schum.	คลุ้ม	คลุ้ม	A65
184839	1433213	Moraceae	Ficus foveolata (Wall. ex Miq.) Miq.	ม้ากระที่บโรง	ม้ากระที่บโรง	A66
180561	1431300	Lamiaceae	Clerodendrum paniculatum L.	พนมสวรรค์	นมสวรรค์	A67
184432	1432745	Malvaceae	Sida sp.		ไม้กวาด	A68
184432	1432746	Scrophulariaceae	Lindernia sp.		หญ้าเกล็ดหอย	A69
184432	1432745	Leguminosae	Mimosa pudica L.	ไมยราบ	ไมยราบ	A70
184435	1432748	Phyllanthaceae	Phyllanthus amarus Schumach. & Thonn.	ลูกใต้ใบ	ลูกใต้ใบ	A71
184432	1432734	Poaceae	Unknown		หญ้าไข่เหา	A72
180525	1431213	Anonaceae	Melodorum fruticosum Lour.	ลำตวน	ลำตวน	A73
180526	1431216	Unknown			ประดง	A74
180496	1431279	Clusiaceae	Garcinia sp.		พะวา	A75
180491	1431292	Rhamnaceae	Ziziphus sp.		กำลังเสือโคร่ง	A76
180477	1431300	Unknown			พญาไม้	A77
180458	1431302	Apocynaceae	Tabernaemontana pauciflora Blume	พริกป่า	พริกป่า	A78
180417	1431200	Apocynaceae	Dischidia major (Vahl) Merr.		บวบอากาศ, โพรงอากาศ	A79
180415	1431186	Unknown			หุบปลาช่อน	A80
180400	1431162	Dioscoreaceae	Dioscorea hispida Dennst.	กลอย	กลอย	A81
180387	1431145	Rutaceae	Harrisonia perforata (Blanco) Merr.	คนทา	คันทา	A82
180381	1431118	Zingiberaceae	Zingiber sp.		กระเทียมแดง	A83
180375	1431114	Anonaceae	Artabotrys sp.		นมราชสีห์	A84
180514	1431121	Celastraceae	Salacia chinensis L.	กำแพงเจ็ดชั้น	กำแพงเจ็ดชั้น	A85
180526	1431151	Moraceae	Ficus sp.	มะเดื่อดิน	มะเดื่อดิน	A86
180545	1431193	Leguminosae	Senna timoriensis (DC.) H.S.Irwin & Barneby	ขี้เหล็กเลือด	ขี้เหล็กป่า	A87
180531	1431239	Rubiaceae	Mitragyna speciosa (Korth.) Havil.	กระท่อม	กระท่อม	A88

พิกัดกริด UTM		ชื่อวงศ์	ชื่อพฤกษศาสตร์ หรือ ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ลำดับ ที่ ต้นไม้
181281	1433006	Euphorbiaceae	Euphorbia tirucalli L.	พญาไร้ใบ	พญาไร้ใบ	A89
181281	1433005	Acanthaceae	Acanthus montanus (Nees) T.Anderson	เหงือกปลา หมอ	เหงือกปลา หมอ	A90

สำหรับรายละเอียดทางพฤกษศาสตร์ของพรรณไม้สมุนไพรที่พบบริเวณป่าชุมชนของตำบลคลองพลู และเส้นทางเดินในป่าบริเวณน้ำตกตะเคียนทอง ตำบลตะเคียนทอง และสรรพคุณทางยา แสดงในภาคผนวก ก

บทที่ 3

อภิปรายผลการวิจัย

โครงการวิถีชาติพันธุ์ของ อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี : การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนกับการแพทย์พื้นบ้าน เป็นการศึกษาด้านวัฒนธรรมสุขภาพ (Health Culture) เพื่อทำความเข้าใจและอธิบายปรากฏการณ์สัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับความหลากหลายทางชีวภาพในวิถีชีวิต โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย ผู้นำชุมชน หมอพื้นบ้าน ประชาชน ชาวบ้านของชาติพันธุ์ของที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สำรวจ รวบรวม คัดสรร จัดระบบองค์ความรู้การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพรกับการแพทย์พื้นบ้าน ของชุมชนชาติพันธุ์ของ อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี 2) ส่งเสริมฟื้นฟูการใช้ภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพของชุมชนชาติพันธุ์ของอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ให้เกิดปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน 3) สืบพ้ององค์ความรู้การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพรกับการแพทย์พื้นบ้านของชุมชนชาติพันธุ์ของ อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี สู่คนรุ่นใหม่และจัดทำเอกสาร ตำรา การแพทย์พื้นบ้านของชาติพันธุ์ของ และ 4) เผยแพร่และแลกเปลี่ยนเรียนรู้การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพรกับการแพทย์พื้นบ้านของชุมชนชาติพันธุ์ของ อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ร่วมกับเครือข่ายหมอพื้นบ้านชาติพันธุ์อื่นๆ ในเวทีสาธารณะ ซึ่งผลการศึกษาที่ได้จะเป็นข้อมูลทางวิชาการที่เป็นองค์ความรู้การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพรกับการแพทย์พื้นบ้านของชุมชนชาติพันธุ์ของ อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี รวมทั้งการอนุรักษ์และขยายพันธุ์พืชสมุนไพรที่พบในท้องถิ่น จะช่วยรักษาพรรณไม้ให้คงอยู่คู่กับชุมชน และยังสามารถขยายโอกาสในการเป็นพืชสมุนไพรเศรษฐกิจ ซึ่งชุมชนชาติพันธุ์ของเป็นเจ้าขององค์ความรู้การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพรกับการแพทย์พื้นบ้าน จะเกิดความตระหนักและรู้คุณค่าภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ของตนเองต่อไป

3.1 ข้อมูลด้านสังคม

ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่

การศึกษาวถีชาติพันธุ์ของ อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี : การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนกับการแพทย์พื้นบ้าน ได้ทำการศึกษาในพื้นที่ตำบลคลองพลูและตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้นำชุมชน หมอพื้นบ้าน และประชาชนชาวบ้านในพื้นที่ศึกษา รวมทั้งสำรวจพรรณพืชสมุนไพรในป่าชุมชนและบริเวณใกล้เคียงโดยรอบชุมชนชาติพันธุ์ของในตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

ตำบลคลองพลู อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี มีอาณาเขตด้านทิศเหนือติดต่อกับ ตำบลจันทเขลม อำเภอเขาคิชฌกูฏ ทิศใต้ติดต่อกับตำบลเขาแก้ว อำเภอท่าใหม่ ทิศตะวันออกติดต่อกับตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ และทิศตะวันตกติดต่อกับ ตำบลแก้งหางแมว อำเภอ

แก่งหางแมว พื้นที่ส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 62 เป็นที่ราบลุ่ม และประมาณร้อยละ 32 เป็นสันเขา สภาพภูมิอากาศร้อนชื้น มีฝนตกชุกติดต่อกันประมาณ 6 เดือนต่อปี ตำบลคลองพลู แบ่งการปกครอง 10 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านคลองเกวียนลอย หมู่ที่ 2 บ้านน้ำซุ่น หมู่ที่ 3 บ้านน้ำซุ่น หมู่ที่ 4 บ้านคลองพลู หมู่ที่ 5 บ้านคลองพลู หมู่ที่ 6 บ้านทุ่งกบิล หมู่ที่ 7 บ้านซำตาเรือ หมู่ที่ 8 บ้านหลังเนิน หมู่ที่ 9 บ้านคลองตาอิน และหมู่ที่ 10 บ้านวังยายมุก มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 6,153 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตร ทำสวนผลไม้ ผลผลิตที่สำคัญ ได้แก่ ทุเรียน มังคุด เงาะ กล้วยไข่ ยางพารา ลองกอง เป็นต้น นอกจากนี้ประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์ ค้าขาย รับราชการ และมีการรวมกลุ่มอาชีพต่าง ๆ มีระบบสาธารณูปโภค ได้แก่ ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ การคมนาคมสะดวกสามารถสัญจรได้ง่าย

ตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี มีอาณาเขตด้านทิศเหนือติดต่อกับตำบลคลองพลู อำเภอเขาคิชฌกูฏ ทิศใต้ติดต่อกับตำบลพลวง อำเภอเขาคิชฌกูฏ ทิศตะวันออกติดต่อกับเทือกเขาสอยดาว และทิศตะวันตกติดต่อกับตำบลพลวง อำเภอเขาคิชฌกูฏ มีเนื้อที่รวมทั้งหมดประมาณ 217 ตารางกิโลเมตร หรือ 135,625 ไร่ เป็น พื้นที่ป่าไม้ประมาณ 165 ตารางกิโลเมตร หรือ 102,500 ไร่ เป็นที่ราบลุ่มประมาณ 52 ตารางกิโลเมตร หรือ 33,125 ไร่ ลักษณะภูมิประเทศทางด้านทิศตะวันออกเป็นภูเขาน้อยใหญ่จำนวนมาก พื้นที่ป่าไม้มีความอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายด้านพรรณไม้ อาทิ ห้อยยี่สาร ยางแดง จิกตง เลือดควาย ตะเคียนทอง ยางหิน ฯลฯ โดยเฉพาะพันธุ์กล้วยไม้เลื้อยจันทน์ ซึ่งมีในบริเวณป่าแห่งเดียว รวมทั้งเฟิร์นหลวงหลังลาย และมีน้ำตกที่สวยงาม ได้แก่ น้ำตกตะเคียนทอง และน้ำตกคลองไพบูลย์ สภาพภูมิอากาศอยู่ในเขตอากาศร้อนชื้น มีฝนตกชุกติดต่อกันประมาณ 6 เดือน/ปี ตำบลตะเคียนทองมี เขตการปกครองของตำบลตะเคียนทอง 9 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านลำพัง หมู่ที่ 2 บ้านตะเคียนทอง หมู่ที่ 3 บ้านตะเคียนทอง หมู่ที่ 4 บ้านตะเคียนทอง หมู่ที่ 5 บ้านตะเคียนทอง หมู่ที่ 6 บ้านซำเคราะห์ หมู่ที่ 7 บ้านคลองกระสือ หมู่ที่ 8 บ้านคลองน้ำเป็น และหมู่ที่ 9 บ้านคลองไพบูลย์ ประชากรในตำบลตะเคียนทองมีจำนวนทั้งสิ้น 4,425 คน ส่วนใหญ่มีอาชีพทำสวน และตั้งบ้านเรือนในที่ดินของตนเอง มีระบบสาธารณูปโภค ได้แก่ ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ การคมนาคมสะดวกสามารถสัญจรได้ง่าย

ชนชาติพันธุ์ของหรือชาว “ชอง” (Chong, Shong, Xong) เป็น ชนเผ่าโบราณเผ่าหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ออสโตร-เอเชียติก (Austro-Asiatic) ตระกูล มอญ-เขมร (Mon-Khmer) มีภาษาพูดของตนเอง นับถือผีบรรพบุรุษ มีวัฒนธรรมความเชื่อ มีเอกลักษณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเป็นของตนเอง อาศัยอยู่บริเวณที่ราบเชิงเขา เช่น บ้านคลองพลู บ้านกระทิง บ้านตะเคียนทอง บ้านคลองน้ำเย็น อำเภอเขาคิชฌกูฏ บ้านวังแฉิม บ้านปิต ตำบลปิลิว อำเภอมะขาม ตำบลทับไทร อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี บ้านกร่ำ ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง บ้านคลองแสง บ้านด่านชุมพล บ้านปะดา อำเภอบ่อไร่ รวมทั้งแถบบริเวณเทือกเขาบรรทัด จังหวัดตราด และเลยเข้าไปที่จังหวัดพิจิตร เสารัง พระตะบอง และจังหวัดกำปอด ของประเทศกัมพูชา

กลุ่มชาติพันธุ์ชองเปนกลุ่ม ชาติพันธุ์ 1 ในจำนวน 5 กลุ่มชาติพันธุ์ ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดจันทบุรี (ชาติพันธุ์ชอง ชาติพันธุ์จีน ชาติพันธุ์ญวน ชาติพันธุ์กูหลา และชาติพันธุ์เขมร) มีวิถีชีวิตสัมพันธ์กับป่าเขาธรรมชาติสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะบริเวณเทือกเขาสอยดาว เทือกเขาคิชฌกูฏ ลักษณะทางกายภาพของคนชาติพันธุ์ชองจะมีรูปร่างสันทัด สูงประมาณ 5 – 5.5 ฟุต เมื่อเทียบกับชน

ชาติอื่นถือว่ามีรูปร่างไม่คอสสูง โดยเฉพาะเพศชายนั้นถือได้ว่าตัวเล็ก ผมหยิกขดติดหนังศีรษะและตัดเรียบแบน ไบหนาเหลี่ยม คางเหลี่ยม ขากรรไกรกว้าง หน้าผากกว้างเอิก ศีรษะโต สีสิวเข้มออกดำแดง ริมฝีปากหนา จมูกแบนจนไม่มีตั้ง รูปปกจมูกใหญ่ ตาโปนโต คิ้วดก ลักษณะของหน้าตาจะเหมือนกับชนพื้นเมืองในประเทศออสเตรเลียมาก (ตาโต ผิวดำ ผมหยิก สันคิ้วหนา) และประการสำคัญทั้งผู้หญิงและผู้ชายชาวช่องจะมีลักษณะของโครงกระดูกด้านหลังยกขึ้นสูงไม่ต่ำราบ (ดูจากไหล่และสะบัก) เมื่อเทียบกับคนทั่วไป ลักษณะกล้ามเนื้อตั้งแต่สะบักถึงเอวมีกล้ามเนื้อที่นูนแผ่กว้างเต็มทั้งแผ่นหลัง ร่องกระดูกสันหลังลึกด้วยลักษณะทางกายภาพนี้ จึงทำให้นักมานุษยวิทยาจัดให้กลุ่มชาติพันธุ์ของอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ตระกูลเขมรและมอญ (Mon Khmer) ซึ่งถูกบรรจุเป็นสาขาย่อยของกลุ่มชาติพันธุ์ตระกูลออสโตร – เอเชียติก (Austro-Asiatic)

ที่ผ่านมาชาวช่องได้มีการรวมกลุ่มอนุรักษ์พื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของขึ้น เพื่ออนุรักษ์และพื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของตนเอง มีการจัดทำโครงการอนุรักษ์พื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี โดยได้รับความร่วมมือจากสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล และได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย สำนักงานภาค ทำให้มีการคิดค้นภาษาเขียน ซึ่งได้สร้างระบบตัวเขียนภาษากะช่องขึ้นมา ได้แก่ พยัญชนะภาษากะช่อง 21 ตัว สระภาษากะช่อง 21 ตัว ตัวสะกด 12 ตัว วรรณยุกต์ 4 เสียงเพื่อใช้เป็นเครื่องมือบันทึกภาษา วัฒนธรรม ประเพณี นิทานพื้นบ้าน ตำนาน ประวัติศาสตร์ของชาวช่อง โดยมีการรวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญาดั้งเดิมและจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นภาษาช่องเพื่อใช้สอนเด็กๆ ในโรงเรียนซึ่งอยู่ในพื้นที่

องค์ความรู้การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพรกับการแพทย์พื้นบ้านชาติพันธุ์ช่อง

หมอยาพื้นบ้านชาติพันธุ์ช่อง ตำบลคลองพลู อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ที่มีความยินดีให้ข้อมูลด้านการแพทย์พื้นบ้านและการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเฉพาะด้านพรรณพืช ที่เป็นพืชสมุนไพร มีจำนวน 10 คน ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

1. นายจรัญ วงษ์สายสิน
2. นายเสรีญ เตือนสว่าง (หมอโม่)
3. นายเสรีญ โตวงษ์
4. นายเสมียน งามล้วน
5. นายหงส์ สีสมบัติ
6. พระบรรฑูรณ์ เขียวมรกต (สุวใจ)
7. หมอศุภกฤต ผกามาศ
8. สท.จารึก แก้วสว่าง
9. นางนวล คงคาใส
10. นายกอน นิลปาน (หมอนกอน)

หมอยาพื้นบ้านชาติพันธุ์ของ ตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ที่มีความยินดีให้ข้อมูลด้านการแพทย์พื้นบ้านและการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเฉพาะด้านพรรณพืชที่เป็นพืชสมุนไพร มีจำนวน 8 คน ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

1. นายชัยฤทธิ์ วรรณภักดี
2. นางเหงี่ยม หงส์บิน
3. นายรัก ฉัตรเงิน
4. นายสมพงษ์ วงศ์น้อย
5. นายสุวรรณ เต่าทอง
6. นายพุ่ม ฉัตรเงิน
7. นายกัน คามาวาส
8. พระครูเดชพะโล (พระครูสี)

ตำรับยารักษาโรคพื้นบ้านที่หมอยาพื้นบ้านชาติพันธุ์ของได้ใช้รักษาผู้ป่วยส่วนใหญ่ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษ และไม่มีผู้รับสืบทอดต่อ เนื่องจากลูกหลานไม่ให้ความสนใจเรื่องด้านการแพทย์พื้นบ้านและพืชสมุนไพร และยังหาผู้ที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมมาฝากตัวเป็นศิษย์ ซึ่งหมอยาพื้นบ้านส่วนใหญ่จะใช้วิธีการรักษาที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมด้วย ดังนั้นผู้ที่จะมาฝากตัวเป็นศิษย์เพื่อรับการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้านและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรจึงต้องมีคุณสมบัติที่รักษาดี อยู่ในธรรม คดีดี ทำดี และลูกหลานหรือบุคคลในสายเลือดส่วนมากประกอบอาชีพทำสวนผลไม้ ค้าขาย รับจ้าง รับราชการ และทำงานในภาคเอกชน และผู้ป่วยส่วนใหญ่ใช้บริการทางการแพทย์แผนปัจจุบันมากกว่า จึงทำให้องค์ความรู้การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพรกับการแพทย์พื้นบ้านชาติพันธุ์ของที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมเริ่มสูญหายไป รวมทั้งหมอยาพื้นบ้านส่วนใหญ่ไม่เปิดเผยตำรับยาพื้นบ้านและวิธีการรักษาให้กับบุคคลภายนอกพื้นที่ นอกจากเป็นบุคคลในครอบครัวหรือผู้ที่สนใจศึกษา โดยจะต้องทำพิธีกรรมรับตัวเป็นศิษย์ก่อน และบางส่วนไม่เปิดเผยตำรับยาพื้นบ้านเลย เนื่องจากหมอยาพื้นบ้านถือว่าเป็นความรู้เฉพาะส่วนบุคคล จึงไม่สามารถบอกเล่าหรืออธิบายวิธีการรักษาให้กับคณะผู้ศึกษาได้ ทั้งนี้หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของตำบลคลองพลูและตะเคียนทองได้พยายามส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ด้านพรรณไม้สมุนไพร และการใช้ประโยชน์จากพรรณไม้สมุนไพรในชีวิตประจำวันมากยิ่งขึ้น เช่น การจัดทำป้ายสื่อความหมายทางพฤกษศาสตร์ของพรรณไม้ในบริเวณป่าชุมชน เป็นต้น

สำหรับสำรวจพรรณไม้โดยเฉพาะพืชสมุนไพรที่ใช้ในการแพทย์พื้นบ้านของชาติพันธุ์ของโดยหมอยาพื้นบ้านร่วมกับคณะผู้ศึกษาได้สำรวจในบริเวณป่าชุมชนของตำบลคลองพลู และเส้นทางเดินในป่าชุมชนบริเวณน้ำตกตะเคียนทอง ผลการสำรวจพบว่ามีพืชสมุนไพร จำนวน 90 ชนิด ทั้งนี้ไม่สามารถระบุชื่อพฤกษศาสตร์หรือชื่อวิทยาศาสตร์ได้ จำนวน 16 ชนิด

ตารางที่ 2 รายชื่อพรรณไม้สมุนไพรที่พบในพื้นที่ป่าชุมชนของตำบลคลองพลูและตำบลตะเคียนทอง อำเภอลำลูกเกด จังหวัดจันทบุรี

ชื่อวงศ์	ชื่อพฤกษศาสตร์ หรือ ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ลำดับที่ต้นไม้
Leguminosae	Peltophorum dasyrrhachis (Miq.) Kurz	อะราง, นนทรี	อะราง	A01
Malvaceae	Microcos tomentosa Sm.	พลับพลา	ไม้ลาย น้ำลาย	A02
Euphorbiaceae	Baliospermum solanifolium (Burm.) Suresh	เปล้าใหญ่	เปล้าหลวง	A03
Unknown			ระงับ	A04
Poaceae	Centotheca lappacea (L.) Desv.	หญ้าอี่เหนียว	หญ้าฮี่ยม	A05
Apocynaceae	Unknown		นกเขาเหงา	A06
Moraceae	Ficus sp.		มะเดื่อชุมพร	A07
Rubiaceae	Chassalia curviflora (Wall.) Thwaites	เข็มพระราม	เข็มขาว	A08
Rubiaceae	Ixora sp.		เข็มแดง	A09
Simaroubaceae	Eurycoma longifolia Jack	ปลาไหลเผือก	ปลาไหลเผือก	A10
Polypodiaceae	Drynaria sparsisora (Desv.) T. Moore	กูดฮอก	พรอก	A11
Apocynaceae	Tabernaemontana pauciflora Blume	พริกป่า	พริกป่า	A12
Lamiaceae	Clerodendrum paniculatum L.	พนมสวรรค์	นมสวรรค์	A13
Zingiberaceae	Alpinia galanga (L.) Willd.	ข่า	ข่าป่า	A14
Zingiberaceae	Curcuma sp.		พญาว่าน	A15
Zingiberaceae	Curcuma sp.		ว่านเหลือง	A16
Costaceae	Cheilocostus speciosus (J.Koenig) C.D.Specht	เอื้องหมายนา	เอื้องหมายนา	A17
Cucurbitaceae	Gymnopetalum chinense (Lour.) Merr.	มะนอย	กะดอม	A18
Euphorbiaceae	Croton sp.		เปล้าใบใหญ่	A19
Arecaceae	Calamus diepenhorstii Miq.	หมายขม	หวายขม	A20
Asparagaceae	Dracaena angustifolia (Medik.) Roxb.	ค้อนหมาขาว	หงอนไก่	A21
Unknown			มะกา	A22
Dioscoreaceae	Dioscorea hispida Dennst.	กลอย	กลอย	A23
Unknown			เถาขมับ, พญา นอนหลับ	A24
Unknown			คันทรง	A25
Guttiferae	Cratoxylum sp.		แต้ว	A26
Leguminosae	Caesalpinia bonduc (L.) Roxb.	สวาด	สวาด	A27
Celastraceae	Salacia chinensis L.	กำแพงเจ็ดชั้น	กำแพงเจ็ดชั้น	A28
Leguminosae	Abrus sp.		เถาตั้งเม, มะขาม เถา	A29
Xanthorrhoeaceae	Dianella ensifolia (L.) DC.	หญ้าหนุตัน		A30
Leguminosae	Senna timoriensis (DC.) H.S.Irwin & Barneby	ขี้เหล็กเลือด	ขี้เหล็กป่า	A31
Asparagaceae	Cordyline fruticosa (L.) A.Chev.	มะผู้มะเมีย	หมากผู้	A32
Acanthaceae	Justicia gendarussa Burm.f.	สันพร้าวอมู	กระดุกไก่อดำ	A33
Asparagaceae	Sansevieria cylindrica Bojer ex Hook.	ว่านงาช้าง	งาช้าง	A34

ชื่อวงศ์	ชื่อพฤกษศาสตร์ หรือ ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ลำดับที่ ต้นไม้
Zingiberaceae	Curcuma sp.		ว่านเหลือง	A35
Zingiberaceae	Zingiber ligulatum Roxb	ชิงแห้ง	ชิงแห้ง	A36
Rubiaceae	Morinda citrifolia L.	ยอ	ยอ	A37
Acanthaceae	Graptophyllum pictum (L.) Griff.	ใบเงิน	ใบเงิน	A38
Acanthaceae	Graptophyllum pictum (L.) Griff.	ใบเงิน	ใบทอง	A39
Arecaceae	Areca catechu L.	หมากสง	หมากเม็ย	A40
Asteraceae	Eclipta prostrata (L.) L.	กะเม็ง	กะเม็ง	A41
Asteraceae	Cyanthillium cinereum (L.) H.Rob.	หมอน้อย	โพรงอากาศ	A42
Asteraceae	Synedrella nodiflora (L.) Gaertn.	ผักแครด	ดับพิษไฟ	A43
Plantaginaceae	Scoparia dulcis L.	กรตน้ำ	กัญชานา, กัญชาป่า	A44
Balsaminaceae	Impatiens balsamina L.	เทียนบ้าน	เทียน	A45
Costaceae	Costus woodsonii Maas		เอื้องหมายนา	A46
Davalliaceae	Davallia sp.		พญานาคราช	A47
Lamiaceae	Orthosiphon aristatus (Blume) Miq.	หญ้าหนวดแมว	หญ้าหนวดแมว	A48
Dioscoreaceae	Tacca chantrieri André	นระพูสี	ค้างคาวดำ	A49
Rutaceae	Glycosmis pentaphylla (Retz.) DC.	เขยตาย	เขยตายแม่ม่าย หักโปะ	A50
Amaryllidaceae	Crinum asiaticum L.	พลับพลึง	พลับพลึง	A51
Zingiberaceae	Globba candida Gagnep.		ว่านร้อนเงิน	A52
Unknown			อิซู, จกชี้หุม	A53
Unknown			ท้องปลิง	A54
Malvaceae	Sida sp.		คัตม่อน	A55
Leguminosae	Adenanthera pavonina L.	มะกล่ำต้น	มะกล่ำต้น	A56
Rhamnaceae	Ziziphus oenopolia (L.) Mill.	หนามเล็บเหยี่ยว	หนามเล็บเหยี่ยว	A57
Simaroubaceae	Eurycoma longifolia Jack	ปลาไหลเผือก	ปลาไหลเผือก	A58
Unknown			พรหมราชา	A59
Unknown			คันทร้ง	A60
Unknown			แห้ม, ขมิ้นเครือ	A61
Unknown			โปกกระจ๊อน	A62
Unknown		ของระอา	ของระอา	A63
Unknown			คันทา	A64
Marantaceae	Donax canniformis (G.Forst.) K.Schum.	คลุ้ม	คลุ้ม	A65
Moraceae	Ficus foveolata (Wall. ex Miq.) Miq.	ม้ากระทืบโรง	ม้ากระทืบโรง	A66
Lamiaceae	Clerodendrum paniculatum L.	พนมสวรรค์	นมสวรรค์	A67
Malvaceae	Sida sp.		ไม้กวาด	A68
Scrophulariaceae	Lindernia sp.		หญ้าเกล็ดหอย	A69
Leguminosae	Mimosa pudica L.	ไมยราบ	ไมยราบ	A70
Phyllanthaceae	Phyllanthus amarus Schumach. & Thonn.	ลูกใต้ใบ	ลูกใต้ใบ	A71
Poaceae	Unknown		หญ้าไซเหา	A72
Anonaceae	Melodorum fruticosum Lour.	ลำควน	ลำควน	A73

ชื่อวงศ์	ชื่อพฤกษศาสตร์ หรือ ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ลำดับที่ ต้นไม้
Unknown			ประดง	A74
Clusiaceae	Garcinia sp.		พะวา	A75
Rhamnaceae	Ziziphus sp.		กำลังเสือโคร่ง	A76
Unknown			พญาไม้	A77
Apocynaceae	Tabernaemontana pauciflora Blume	พริกป่า	พริกป่า	A78
Apocynaceae	Dischidia major (Vahl) Merr.		บวบอากาศ, โพรงอากาศ	A79
Unknown			หุบลาซอน	A80
Dioscoreaceae	Dioscorea hispida Dennst.	กลอย	กลอย	A81
Rutaceae	Harrisonia perforata (Blanco) Merr.	คนทา	คนทา	A82
Zingiberaceae	Zingiber sp.		กระทือแดง	A83
Anonaceae	Artabotrys sp.		นมราชสีห์	A84
Celastraceae	Salacia chinensis L.	กำแพงเจ็ดชั้น	กำแพงเจ็ดชั้น	A85
Moraceae	Ficus sp.	มะเดื่อดิน	มะเดื่อดิน	A86
Leguminosae	Senna timoriensis (DC.) H.S.Irwin & Barneby	ขี้เหล็กเลือด	ขี้เหล็กป่า	A87
Rubiaceae	Mitragyna speciosa (Korth.) Havil.	กระท่อม	กระท่อม	A88
Euphorbiaceae	Euphorbia tirucalli L.	พญาไร้ใบ	พญาไร้ใบ	A89
Acanthaceae	Acanthus montanus (Nees) T.Anderson	เหงือกปลาหมอ	เหงือกปลาหมอ	A90

บทที่ 4

สรุปข้อเสนอแนะ

โครงการวิถีชาติพันธุ์ของ อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง : การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนกับการแพทย์พื้นบ้าน มีปัญหาและข้อเสนอแนะในการจัดการองค์ความรู้การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพรกับการแพทย์พื้นบ้าน ชาติพันธุ์ของ ในตำบลคลองพลูและตำบลตะเคียนทอง อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง สามารถสรุปข้อเสนอแนะดังนี้

4.1 ข้อเสนอแนะจากการนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์

1) ปัญหาที่พบในการศึกษาครั้งนี้พบว่า หมอยาพื้นบ้านส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ไม่สามารถเดินทางเข้ามาร่วมทำกิจกรรมโดยเฉพาะการเข้าร่วมประชุมในรูปแบบของเวทีชุมชน จึงทำให้คณะผู้ศึกษาต้องปรับเปลี่ยนวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหมอยาพื้นบ้าน โดยคณะผู้ศึกษาเดินทางเข้าไปพบและสัมภาษณ์เชิงลึกกับหมอยาพื้นบ้านที่บ้านอาศัยด้วยตนเอง ซึ่งในการเก็บข้อมูลในแต่ละครั้ง คณะผู้ศึกษาใช้เวลาพูดคุยกับหมอยาพื้นบ้านหลายชั่วโมงต่อหนึ่งคน เนื่องจากหมอยาพื้นบ้านแต่ละคนไม่สามารถถ่ายทอดวิชาความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้าน ตำรับยา วิธีการรักษาอย่างชัดเจน อีกทั้งบางท่านไม่สามารถเปิดเผยข้อมูลความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้าน ตำรับยา วิธีการรักษาให้กับคณะผู้ศึกษา โดยมีเหตุผลว่า ไม่สามารถให้ข้อมูลดังกล่าวกับบุคคลภายนอกได้ อีกทั้งโดยลักษณะนิสัยของคนของค่อนข้างเก็บตัว ไม่ไว้ใจบุคคลแปลกหน้า หรือบุคคลภายนอกชุมชน จึงทำให้คณะผู้ศึกษาได้รับข้อมูลเฉพาะในส่วนที่สามารถเปิดเผยได้เท่านั้น ซึ่งคณะผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะในการเข้าไปศึกษาข้อมูลจากคนชาติพันธุ์ของในครั้งต่อไปว่า ควรให้หน่วยงานท้องถิ่นประสานงานกับหมอยาพื้นบ้านที่เป็นตัวแทนของตำบล (หมอยาพื้นบ้านที่ยังสามารถเดินทางได้สะดวก) เพื่อประโยชน์ต่อการขอรับข้อมูลด้านด้านการแพทย์พื้นบ้าน ตำรับยา วิธีการรักษา รวมทั้งให้หน่วยงานท้องถิ่นจัดตั้งสวนสมุนไพรของตำบลอย่างเป็นทางการต่อไป เพื่อจะได้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรให้แก่สมาชิกของชุมชนและเยาวชนที่สนใจ

2) แนวทางการขยายพันธุ์พรรณไม้สมุนไพร สำหรับพรรณไม้ที่มีแนวโน้มได้รับความเสี่ยงต่อจำนวนพรรณไม้ที่ลดลง จึงควรขยายพันธุ์ด้วยวิธีการที่เหมาะสมสำหรับพรรณไม้ชนิดนั้นๆ โดยให้หมอยาพื้นบ้านมีส่วนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน และโรงเรียน เพื่อเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดองค์ความรู้ในการเพาะและขยายพันธุ์พรรณไม้และสามารถดำเนินการต่อไปได้ด้วยตนเอง เกิดความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์พรรณพืช ซึ่งบุคลากรเหล่านี้จะเป็นกำลังสำคัญในการช่วยประชาสัมพันธ์และขยายพันธุ์พรรณไม้ต่อไป

4.2 ผลผลิต

ผลงานเชิงสาธารณะ

องค์ความรู้การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพรกับการแพทย์พื้นบ้านของชุมชนชาติพันธุ์ของ อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องในการวางแผนนโยบายการส่งเสริมและสนับสนุนองค์ความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพรที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชน ให้ตระหนักถึงภูมิปัญญา สิทธิชุมชน และการรักษาอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ ซึ่งจะนำไปสู่การเผยแพร่องค์ความรู้การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพรกับการแพทย์พื้นบ้านของชุมชนชาติพันธุ์ของสู่สาธารณชนต่อไป นอกจากนี้ชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องยังมีส่วนสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาและฟื้นฟูการท่องเที่ยววิถีชุมชนชาติพันธุ์ของในอนาคตต่อไป

บรรณานุกรม

- กรมป่าไม้. 2548. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. สืบค้นได้จาก <http://chm-thai.onep.go.th/chm/mountain/detail/ecotourism.html>
- ก่องกานดา ชยามฤต. 2550. ลักษณะประจำวงศ์พรรณไม้. พิมพ์ครั้งที่ 2 สำนักงานหอพรรณไม้ สำนักอุทยานแห่งชาติกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. อรุณการพิมพ์. กรุงเทพฯ.
- เกษม เขียวธรรม. 2553. การพัฒนาเส้นทางศึกษารวมชาติภูมั่งกรเขียวโดยการมีส่วนร่วมของชาวบ้านตำบลน ตำบลบุพราหมณ์ อำเภอชาติ จังหวัดปราจีนบุรี. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (พัฒนาการเกษตร) คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- จำลอง เฟื่องคล้าย. 2560. การศึกษาสำรวจพรรณพืช. สืบค้นได้จาก http://www.tis-museum.org/articles/article_8/article_8_2.html
- จำลอง เฟื่องคล้าย. 2559. ชนิดป่าและพรรณพืชเมืองไทย. สืบค้นได้จาก <http://www.rspg.or.th/articles/series2/forest1.html>
- ชรัตน์ มงคลสวัสดิ์และคณะ. 2551. การประมาณการเปรียบเทียบวิธีการหาปัจจัยความยาวและความลาดชันด้วยแบบจำลองความสูงเชิงเลข. สืบค้นได้จาก
- ดอกกรัก มารอด. 2549. บทปฏิบัติการการวิเคราะห์สังคมพืช. ภาควิชาชีววิทยาป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เต็ม สมิตินันท์. 2557. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย. สำนักหอพรรณไม้ สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช.
- ธงชัย จารุพัฒน์ และคณะ. 2545. การวางแผนการใช้ที่ดินบริเวณลุ่มน้ำลำพระเพลิงโดยวิธีการสร้างแบบจำลองเชิงพื้นที่. สืบค้นได้จาก <http://gecnet.kku.ac.th/research>.
- บุญศรี เลิศวิริยจิตต์. 2554. คลังภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านกับสมุนไพรชุมชนภาคอีสาน. รายงานวิจัย ฉบับสมบูรณ์ สนับสนุนโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- พรชัย ปรีชาปัญญา. 2557. การจัดการภูมิปัญญาในเขตท้องถิ่นเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพ. กรุงเทพฯ: สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช.
- พรชัย ปรีชาปัญญา. 2557. การจัดการภูมิปัญญาในเขตท้องถิ่นเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพ. กรุงเทพฯ: สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช.
- เพ็ญญา ทรัพย์เจริญและคณะ. 2543. บทบาทสถานภาพและทิศทางการพัฒนาองค์ความรู้และพื้นบ้านชาวไทยภูเขา. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์แผนไทยกรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข.
- ภัทรพร พิมพ์ดี และคณะ. 2554. การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศเพื่อกำหนดพื้นที่เสี่ยงต่อการถูกบุกรุกป่าไม้เพื่อใช้เป็นพื้นที่เกษตรกรรม บริเวณเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง

จังหวัดเลย. สืบค้นได้จาก

http://gecnet.kku.ac.th/research/n_journal/2554/3_nj2011.pdf.

มณฑิยา พัฒเสมา และคณะ. 2551. การศึกษาความรู้ชาวของเรื่องพืชคลุม-กล้า (รุ่นทาก-รุ่นเชอ) โดยใช้ภาษาของเป็นแนวทางในการศึกษา. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น และศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.

ราชันย์ ภูมา. 2559. สารานุกรมพืชในประเทศไทย (ฉบับย่อ) : เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุ 60 พรรษา . สำนักงานหอพรรณไม้ สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

วิสุทธิ ไบไม้. 2548. ความหลากหลายทางชีวภาพ วัฒนธรรมและสังคมไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.

สมชาย วรภิเกษมสกุล. 2554. ระเบียบวิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. สืบค้นได้จาก <http://www.udru.ac.th/index.php/elearning-king-84-years-book02.html>

สมบูรณ์ ทิพย์นัย และคณะ. 2546. โครงการองค์ความรู้หมอบ้านและการสร้างเสริมสุขภาพชุมชน อำเภอเขาสน จังหวัดพัทลุง. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สำนักงานแพทย์พื้นบ้านไทย. 2557. การแพทย์พื้นบ้าน. กรุงเทพฯ: กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทย กระทรวงสาธารณสุข.

สำนักความหลากหลายทางชีวภาพ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2557. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. สืบค้นได้จาก

<http://chm-thai.onep.go.th/chm/mountain/detail/ecotourism.html>

สำนักบริหารยุทธศาสตร์ กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน. การทบทวนแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. สืบค้นได้จาก

<http://www.osmsouth-w.moi.go.th/file-data/933207.pdf>

สิริรัตน์ สุขสุเสียง และคณะ. 2555. การประเมินศักยภาพเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติระยะไกลในอุทยานแห่งชาติ จังหวัดเชียงใหม่. วารสารวนศาสตร์ ปีที่ 31 ฉบับที่ 2, หน้า 108 -118.

สิริรัตน์ สีสมนัติ. 2552. แหล่งเรียนรู้ชุมชนกับการฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวของ ตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น และศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.

สุนันทา โอศิริ. 2552. แพทย์พื้นบ้านกับการใช้พืชสมุนไพรในจังหวัดฉะเชิงเทรา.ชลบุรี: คณะแพทย์แผนไทยอภัยภูเบศร มหาวิทยาลัยบูรพา.

- สุภาพร วุกถ้อง และคณะ. การจัดทำคู่มือศึกษาธรรมชาติเพื่อการเรียนรู้สิ่งแวดล้อม ณ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าโดนงาช้าง จังหวัดสงขลา-สตูล. สืบค้นได้จาก <http://kucon.lib.ku.ac.th/Fulltext/KC4109010.pdf>
- สุภาพร บางใบ. 2556. การคงอยู่ของพืชสมุนไพรและผักพื้นบ้านของชุมชนลุ่มน้ำเข็ก. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- สุมณฑา ก่อแก้ว. 2551. การศึกษาสังคมพืชสมุนไพรและภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้พืชสมุนไพรในระบบนิเวศป่าบ่ง ป่าทาม ป่าอาลอ-โดนแบน ตำบลนาดี อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการสิ่งแวดล้อม) คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุมณฑา ก่อแก้ว. 2551. การศึกษาสังคมพืชสมุนไพรและภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้พืชสมุนไพรในระบบนิเวศป่าบ่ง ป่าทาม ป่าอาลอ-โดนแบน ตำบลนาดี อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการสิ่งแวดล้อม) คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุเมตร ปุจฉาการ และขวัญเรือน ศรีนุ้ย. 2555. ทรรศนะชีวภาพทางทะเลในพื้นที่ปกปิดพันธุ์กรรมพืชทางทะเล หมู่เกาะแสมสาร จังหวัดชลบุรี : องค์ความรู้ต้นสู่วิถีไทยและการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน (สนองพระราชดำรินโยบายการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี). รายงานฉบับสมบูรณ์. สถาบันวิทยาศาสตร์ทางทะเล มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สุวิทย์ วรรณศรี และประจักษ์ บัวพันธ์. 2556. ความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรบริเวณพื้นที่ภูผาม้า อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ สำนักบริหารโครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- สุวิทย์ วรรณศรี และประจักษ์ บัวพันธ์. 2556. ความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรบริเวณพื้นที่ภูผาม้า อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ สำนักบริหารโครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ สำนักคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- โสภณ อาชาวเมธากุล. สารสนเทศภูมิศาสตร์ สถานที่ตามเส้นทางเสด็จในหนังสือ “เที่ยวเมืองพระร่วง”. สืบค้นได้จาก www.tci-thaijo.org/index.php/damrong/article/view/20723
- โสวัตรี ณ ถกลาง และคณะ. 2556. มิติทางวัฒนธรรมและการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ของในจังหวัดจันทบุรี. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. เอกสารอัดสำเนา
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). 2561. กะซอง. สืบค้นได้จาก <http://www.sac.or.th/databases/ethnic-groups/ethnicGroups/38>
http://gecnet.kku.ac.th/research/n_journal/2551/4_Comparative.pdf

- อดิษฐ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา. 2549. **โครงการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**. รายงานฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- อดิษฐ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา. 2549. **รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- อำนาจ บุญรัตน์ไมตรี และคณะ. 2557. **การศึกษาสำรวจและจัดทำเส้นทางการท่องเที่ยวจังหวัดสมุทรสงคราม**. การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ครั้งที่ 2 “งานวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น”. เอกสารอัดสำเนา.
- เอี่ยมพร วิสมหมาย และ ปณิธาน แก้วดวงเทียน. 2552. **ไม้ป่ายืนต้นของไทย 1**. โรงพิมพ์ เอช เอ็น กรุ๊ปจำกัด. กรุงเทพฯ.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายละเอียดพรรณไม้

นนทรีป่า

Peltophorum dasyrrhachis (Miq.) Kurz

(วงศ์ FABACEAE)

ชื่ออื่น กว่าแซก คางรุ้ง คางฮุ้ง จ้าขาม ซ้ำขม ตาเชก นนทรี ร้าง ร้าง อะราง อะล้าง อินทรี

วิสัยพืช ไม้ต้น

ลักษณะทั่วไป ไม้ต้นผลัดใบ สูงได้ถึง 30 ม. มีขนสีน้ำตาลแดงตามกิ่งอ่อน แกนซ่อ หูใบยาวได้ถึง 1 ซม. แยกสองแฉก แต่ละแฉกแยกแบบขนนก ใบประกอบยาว 15-40 ซม. ใบประกอบย่อยมี 5-9 คู่ ใบย่อยมี 6-16 คู่ รูปขอบขนาน ยาว 1-2.5 ซม. ปลายเว้าตื้น แผ่นใบมีขนสั้นนุ่มด้านล่าง ไร้ก้าน ช่อดอกแบบช่อกระจุก ออกตามซอกใบใกล้ปลายกิ่ง ยาว 15-30 ซม. ใบประดับรูปรีแคบ ยาว 7-9 มม. ติดทน ก้านดอกยาว 2-4 ซม. ตาดอกรูปไข่ กลีบเลี้ยงรูปรี ยาวประมาณ 1 ซม. ด้านนอกมีขน กลีบดอกรูปไข่กลับ โคนมีขนจรดก้านกลีบด้านบน ก้านชูอับเรณูยาว 1-1.5 ซม. รังไข่ไร้ก้าน มีขนละเอียด ฝักรูปใบหอก ปลายและโคนแหลม ยาว 10-15 ซม. ขอบมีปีกกว้าง 4-5 มม. มี 4-8 เมล็ด เรียงตามขวาง

การใช้ประโยชน์ เปลือก เป็นยาสมุนไพร รสฝาด เป็นยากล่อมเสมหะ แก้ท้องร่วง และขับลม

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สารานุกรมพืชในประเทศไทย. (2559). นนทรีป่า. เข้าถึงได้จาก <http://www.dnp.go.th/botany/detail.aspx>.

พลับพลา

Microcos tomentosa Sm.

(วงศ์ MALVACEAE)

ชื่ออื่น ก้อมส้ม กะปุกกะปู ขี้เก๊า ค่อม คอมเกลี้ยง คอมส้ม จี๋มือแก น้ำลายควาย พลองส้ม พลา
พลาขาว พลาลาย มลาย ลาย สากกะเบือตง สากกะเบือลวะว่า หมากหอม

วิสัยพืช ไม้ต้น

ลักษณะทั่วไป ไม้ต้น สูงได้ถึง 15 ม. มีขนกระจุกรูปดาวสั้นนุ่มตามกิ่งอ่อน ก้านใบ แผ่นใบ ช่อดอก
ใบประดับ กลีบเลี้ยง และผล ใบรูปไข่กลับหรือแกมรูปขอบขนาน ยาว 8-22 ซม. ปลายแหลม โคนมนหรือกลม
ขอบจักฟันเลื่อย เส้นแขนงใบข้างละ 4-6 เส้น เส้นแขนงใบย่อยที่สามแบบชั้นบันได ก้านใบยาว 0.5-2.5 ซม.
ช่อดอกยาว 3-15 ซม. ใบประดับรูปใบหอก ยาวประมาณ 5 มม. กลีบเลี้ยงรูปใบพาย ยาว 5-8 มม. กลีบดอก
รูปไข่ ยาว 2-3 มม. ร่วงเร็ว ก้านชูอับเรณูยาวประมาณ 5 มม. รังไข่มีขน ผลรูปรีกว้าง ยาว 1-1.5 ซม. เปลือก
หนา

การใช้ประโยชน์ ผลสุก รับประทานได้

เปลือก ให้เส้นใย นำมาทำเป็นเชือกได้

ผลดิบ ใช้เป็นของเล่น หรือที่เรียกว่า ฉับโผง โดยทำเป็นกระสุนยิงจากกระบอกไม้ไผ่

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สารานุกรมพืชในประเทศไทย. (2560). **พลับพลา**. เข้าถึงได้จาก <http://www.dnp.go.th/botany/detail.aspx?wordsLinkno=3920&words=%E0%B8%9E%E0%B8%A5%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B8%9E%E0%B8%A5%E0%B8%B2&typeword=word>.

วิชาเกษตร. (2555). **ต้นพลับพลากับการนำมาใช้ประโยชน์**. เข้าถึงได้จาก <http://www.vichakaset.com/%E0%B8%95%E0%B9%89%E0%B8%99%E0%B8%9E%E0%B8%A5%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B8%9E%E0%B8%A5%E0%B8%B2/>.

เปล้าใหญ่

Croton poilanei Gagnep.

(วงศ์ EUPHORBIACEAE)

ชื่ออื่น เปล้า เปล้าเลือด เปล้าหลวง

วิสัยพืช ไม้พุ่มหรือไม้ต้น

ลักษณะทั่วไป ไม้พุ่มหรือไม้ต้น สูงได้ถึง 10 ม. สิ่งปกคลุมหนาแน่นตามกิ่งอ่อน หูใบ ก้านใบ ช่อดอก ก้านดอก กลีบเลี้ยง และผล หูใบยาว 2-4 มม. ใบรูปขอบขนานหรือรูปใบหอก ยาว 15-37 ซม. ขอบจักฟันเลื่อยห่าง ๆ ต่อมติดที่โคนเส้นกลางใบด้านล่าง ก้านใบยาว 1.5-7 ซม. ช่อดอกยาว 12-40 ซม. ดอกเพศเมียมี 7-20 ดอก บานก่อนดอกเพศผู้ ใบประดับรูปขอบขนาน ยาว 3-5 มม. ดอกเพศผู้ก้านดอกยาว 2-3 มม. กลีบเลี้ยงรูปรี ยาวประมาณ 2.5 มม. กลีบดอกรูปขอบขนาน ยาวเท่า ๆ กลีบเลี้ยง เกสรเพศผู้มีประมาณ 10 อัน ดอกเพศเมีก้านดอกหนา ยาว 1-3 มม. โคนก้านมีต่อมคู่ กลีบเลี้ยงหนา รูปขอบขนาน ยาว 5-7 มม. พังอโคนมีขน กลีบดอกยาว 2-3 มม. ก้านเกสรเพศเมียเชื่อมติดกันที่โคน ยอดเกสรยาว 3-4 มม. ผลรูปรีกว้าง ยาวประมาณ 1 ซม.

การใช้ประโยชน์ ใบ เข้ายากับใบหนาด เครื่องสำอาง และตะไคร้หอม ต้มน้ำดื่มและอาบ แก้วิงเวียน ช่วยให้เลือดไหลเวียนดี

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สารานุกรมพืชในประเทศไทย. (2560). **เปล้าใหญ่**. เข้าถึงได้จาก <http://www.dnp.go.th/botany/detail.aspx?wordsLinkno=3549&words=%E0%B9%80%E0%B8%9B%E0%B8%A5%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B9%83%E0%B8%AB%E0%B8%8D%E0%B9%88&typeword=word>.

ฐานข้อมูลพืชสมุนไพร คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. (2553). **เปล้าใหญ่**. เข้าถึงได้จาก <http://www.phargarden.com/main.php?action=viewpage&pid=74>.

หญ้าเหนียวหมา

Centotheca lappacea (L.) Desv.

(วงศ์ POACEAE)

ชื่ออื่น ขนหมอยแม่ม่าย หญ้าอีเหนียว เหล็กไฟ

วิสัยพืช หญ้าล้มลุก

ลักษณะทั่วไป หญ้าล้มลุกหลายฤดู มีเหง้า ลำต้นสูง 30-60 ซม. ข้อบวมพอง ใบรูปใบหอก ยาว 10-16 ซม. โคนสอบ ขอบมีขนสาก เส้นใบมีเส้นขวางเป็นตาราง ลิ่นกาบขอบมีขนครุย ช่อดอกแบบช่อแยกแขนง ช่อแขนงคล้ายช่อกระจัง ช่อดอกย่อยออกเดี่ยว ๆ เรียงเวียน รูปใบหอกแกมรูปไข่ แบนด้านข้าง ยาว 5-7 มม. ก้านช่อยาวได้ถึง 3 มม. กาบช่อดอกย่อยบาง รูปขอบขนานแกมรูปไข่ ปลายแหลม เส้นกาบ 3 เส้น กาบกลางยาวประมาณ 2.5 มม. สันกลางกาบมีหนาม กาบบนยาว 3-3.5 มม. เกลี้ยง มีดอกย่อย 3 ดอก ดอกกลางสมบูรณ์เพศ กาบบาง เกลี้ยง กาบกลางรูปใบหอก ยาวประมาณ 4 มม. เส้นกาบ 7 เส้น กาบบนรูปคล้ายเรือ ยาวประมาณ 3 มม. ปลายมีขนด้านข้าง เส้นกาบ 2 เส้น ดอกบน 2 ดอก เป็นหมัน กาบบาง ปลายกาบมีขนด้านข้าง ยาวประมาณ 3 มม. กาบกลางรูปใบหอก มีขนต่อมบนเส้นกาบ เส้นกาบ 7 เส้น กาบบนรูปเรือ เส้นกาบ 2 เส้น

การใช้ประโยชน์ ต้มดื่ม ในสตรีหลังคลอดบุตรที่ช่วยให้ช่องคลอดกระชับเร็วขึ้น

สารสกัดใช้เป็นเครื่องสำอาง

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สารานุกรมพืชในประเทศไทย. (2560). **หญ้าเหนียวหมา**. เข้าถึงได้จาก <http://www.dnp.go.th/botany/detail.aspx>
พืชเกษตร. **หญ้ารีแพร์**. เข้าถึงได้จาก <http://puechkaset.com/%E0%B8%AB%E0%B8%8D%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%B5%E0%B9%81%E0%B8%9E%E0%B8%A3%E0%B9%8C/>.

มะเดื่อชุมพร

Ficus sp.

(วงศ์ MORACEAE)

ชื่ออื่น มะเดื่ออุทุมพร ทุแซ เตื่อเกลี้ยง เตื่อน้ำ มะเดื่อ

วิสัยพืช ไม้ต้น

ลักษณะทั่วไป ไม้ต้น สูงได้ถึง 30 เมตร เปลือกต้นสีน้ำตาลปนเทา ผิวเรียบเกลี้ยง กิ่งอ่อนมีขนประปราย ทุกส่วนมีน้ำยางสีขาว ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่หรือรูปใบหอก กว้าง 2.5-6.5 ซม. ยาว 9-20 ซม. ปลายใบแหลม โคนใบมนหรือเบี้ยว ใบอ่อนมีขนประปราย ดอกเป็นช่อแบบมะเดื่อออกตามลำต้น เส้นผ่านศูนย์กลาง 3-4 ซม. ดอกย่อยกระจุกอยู่บนฐานรองดอกเดียวกัน ดอกแยกเพศอยู่ร่วมต้น มีกลิ่นหอมอ่อนๆ ก้านช่อดอก ยาว 2-7 ซม. ผลคล้ายรูปกรวยค่อนข้างกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 2-2.5 ซม. เมื่อสุกสีเหลืองหรือสีแดง

การใช้ประโยชน์ ปลูกเพื่อให้ร่มเงา ผลสุกเป็นอาหารของนก ผลอ่อนกินเป็นผักกับน้ำพริก

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สำนักพิมพ์บ้านและสวน. (2558). มะเดื่ออุทุมพร. เข้าถึงได้จาก <http://book.baanlaesuan.com/plant-library/ficus-racemosa/>.

กะพ้อ

Licuala paludosa Griff.

(วงศ์ ARECEAE)

ชื่ออื่น กะพ้อหนาม กะพ้อเขียว พ้อ กุวา

วิสัยพืช ไม้พุ่ม

ลักษณะทั่วไป ไม้พุ่ม สูงประมาณ 5 ม. มักแตกหน่อเป็นกอใหญ่ แต่ละต้นมีเส้นผ่านศูนย์กลาง 5-8 ซม. ยอดอ่อน ใบอ่อน และช่อดอก มีสะเก็ดรังแคสีน้ำตาลแต่หลุดร่วงง่าย ใบ เป็นชนิดใบประกอบรูปพัด ก้านใบยาว 1-2 เมตร ขอบก้านใบมีหนามสีเหลือง มีลักษณะไม้แน่นอน เรียงตัวกันอย่างไม่เป็นระเบียบตลอดทั้งก้าน ใบย่อยอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม 18-19 กลุ่ม แต่ละกลุ่มมีใบย่อย 3-4 ใบ ขอบใบเชื่อมติดกันเกือบตลอด แต่ละใบย่อยยาว 50-70 ซม. ปลายใบย่อยหยักเว้า ดอกออกเป็นช่อเชิงซ้อน 2 ชั้น ช่อดอกยาว 1-2 ซม. ดอกหนึ่ง ๆ จะให้ผลเพียงผลเดียว ผล ลักษณะค่อนข้างกลม มีเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.8-1 ซม. เมื่อสุกจะมีสีส้มถึงแดงคล้ำ

การใช้ประโยชน์ ลำต้น ใช้ทำเสารั้วและใช้ทำสิ่งก่อสร้างชั่วคราว

ใบแก่ ใช้ห่อของและมุงหลังคา หรือกั้นฝากระท่อม

ยอดอ่อน ใช้ห่อข้าวเหนียวแล้วนึ่ง

เข็มพระราม

Chassalia curviflora (Wall.) Thwaites

(วงศ์ RUBIACEAE)

ชื่ออื่น -

วิสัยพืช ไม้พุ่ม

ลักษณะทั่วไป ไม้พุ่ม สูง 30-50 ซม. ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปใบหอกหรือรูปรี กว้าง 4-7 ซม. ยาว 12-18 ซม. หูใบรูปสามเหลี่ยม ช่อดอกออกที่ปลายกิ่ง แบบช่อกระจุก ดอกสีขาว เป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 กลีบ หลอดกลีบดอกโค้ง ผลกลม เมื่อสุกสีดำ แกนกลางช่อผลสีแดง บวม

การใช้ประโยชน์ -

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

ฐานข้อมูลพรรณไม้องค์การสวนพฤกษศาสตร์. (2558). เข็มพระราม. เข้าถึงได้จาก http://www.qsbg.org/Database/Botanic_Book%20full%20option/search_detail.asp?botanic_id=2815.

เข็มแดง

Ixora sp.

(วงศ์ RUBIACEAE)

ชื่ออื่น เข็มแดง

วิสัยพืช ไม้พุ่ม

ลักษณะทั่วไป ไม้พุ่ม ขนาดเล็กหรือขนาดกลาง สูง 0.3-5.0 ม. ใบเรียงตรงข้ามหรือเรียงรอบข้อ ใบเดี่ยว รูปหอก ปลายใบแหลม เนื้อใบหนาและแข็ง สีเขียวสด ก้านใบสั้นมากหรือไม่มีก้านใบ ดอกช่อออกรวมกันเป็น ช่อใหญ่ที่ปลายยอดหรือกิ่งข้าง ดอกย่อยสีแดง กลีบดอกเชื่อมกันเป็นหลอดยาว ปลายหลอดกลีบแยกเป็น 4-6 กลีบ เกสรเพศผู้สี่เหลี่ยม 4 อัน ติดอยู่ที่หลอดดอกด้านบนและอยู่สลับกับกลีบ เกสรเพศเมียยื่นเลยหลอดดอก มี 2 แฉก ผลกลมเนื้อนุ่ม ภายในมีเมล็ด 1 เมล็ด เมื่อสุกสีดำ นิยม

การใช้ประโยชน์ -

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

ปลาไหลเผือก

Eurycoma longifolia Jack

(วงศ์ SIMAROUBACEAE)

ชื่ออื่น กรุงบาดาล คะนาง ชะนาง ตรึงบาดาล ตุงสอ ตูรูเป๊ะมิง ตูรูวอมิง เพี้ยก หยิกบ่อถอง
หยิกไม่ถึง ไหลเผือก เอียนดอน แสพันชั้น

วิสัยพืช ไม้ต้น

ลักษณะทั่วไป ไม้ต้น สูงได้ถึง 10 ม. ใบประกอบยาวได้กว่า 1 ม. เรียงหนาแน่นช่วงปลายกิ่ง ใบย่อยจำนวนมาก รูปใบหอก รูปขอบขนาน หรือแกมรูปไข่ ยาว 5-20 ซม. โคนเบี้ยว ก้านสั้นมากหรือไร้ก้าน ช่อดอกขนาดใหญ่ มีขนละเอียดและขนต่อมกระจาย ดอกสีแดง ก้านดอกหนา ยาวประมาณ 7 มม. กลีบเลี้ยงรูปสามเหลี่ยม ยาวประมาณ 1 มม. กลีบดอกรูปใบหอก รูปขอบขนาน หรือแกมรูปไข่ ยาว 4-5 มม. มีขนละเอียด เกสรเพศผู้ ยาว 1.5-2.5 มม. เกสรเพศผู้ที่เป็นหมันยาวได้ถึง 2 มม. ในดอกเพศเมียสั้นมาก ก้านเกสรเพศเมียเรียวยาว ติดเหนือรังไข่ประมาณ 1 มม. ยาวประมาณ 2 มม. ผลย่อยรูปรีหรือรูปไข่ ยาว 1-2 ซม. ก้านผลยาวประมาณ 3 มม.

การใช้ประโยชน์ -

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สารานุกรมพืชในประเทศไทย. (2559). ปลาไหลเผือก. เข้าถึงได้จาก <http://www.dnp.go.th/botany/detail.aspx?wordsLinkno=3270&words=%E0%B8%9B%E0%B8%A5%E0%B8%B2%E0%B9%84%E0%B8%AB%E0%B8%A5%E0%B9%80%E0%B8%9C%E0%B8%B7%E0%B8%AD%E0%B8%81&typeword=word>.

กุศฮอก

Drynaria sparsisora (Desv.) T. Moore

(วงศ์ POLYPODIACEAE)

ชื่ออื่น -

วิสัยพืช เฟินพวกอิงอาศัย

ลักษณะทั่วไป เฟินพวกอิงอาศัย ลำต้นทอดขนานยาว ใบเป็นใบเดี่ยวมีรูปร่างต่างกันสองแบบ ใบที่ไม่สร้างสปอร์ไม่มีก้านใบ แผ่นใบรูปไข่ถึงรูปขอบขนาน มีสีเขียวระยะแรกแล้วเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาล ใบที่สร้างสปอร์ขอบใบหยักเว้าลึกแบบขนนก พुरुขอบขนานแกมรูปใบหอก ปลายพुरुเรียวแหลม เส้นใบสานเป็นร่างแห ฐานเป็นสันเห็นได้ชัดเจนในใบที่ไม่สร้างสปอร์ กลุ่มสปอร์กลมเรียงตัวอยู่บนเส้นใบที่สานกันเป็นร่างแห กระจัดกระจายทั่วไปที่แผ่นใบด้านล่าง พบขึ้นเกาะตามกิ่งไม้หรือลำต้น ของไม้ใหญ่

การใช้ประโยชน์ -

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

ไทยเกษตรศาสตร์. (2557). กุศฮอก. เข้าถึงได้จาก <http://www.thaikasetsart.com/%E0%B8%81%E0%B8%B9%E0%B8%94%E0%B8%AE%E0%B8%AD%E0%B8%81/>.

พริกป่า

Tabernaemontana pauciflora Blume

(วงศ์ APOCYNACEAE)

ชื่ออื่น พริกนายพราน พุดน้อย พุดป่า พริกป่าใหญ่ พริกป่าเล็ก พริกผี

วิสัยพืช ไม้พุ่มขนาดเล็ก

ลักษณะทั่วไป ไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง 1 ม. ลำต้น เกลี้ยง ใบเดี่ยว ออกตรงข้าม เนื้อใบบาง แผ่นใบรูปรีแคบแกมรูปไข่ ยาว 8-15 ซม. กว้าง 2-4 ซม. โคนใบรูปลิ้น ขอบใบเรียบ ปลายใบเรียวแหลม ผิวใบเกลี้ยง ก้านใบสั้น ยาวประมาณ 3-7 มม. ช่อดอก แบบช่อกระจุก ออกที่ซอกใบหรือปลายยอด ก้านช่อดอก ยาว 4-7 ซม. ดอกย่อย 3-25 ดอกสีขาวแกมเหลืองอ่อน รูปดอกเข็ม กลีบเลี้ยง สีเขียวอ่อน มี 5 กลีบ ยาวเกือบ 2 มม. รูปสามเหลี่ยม เรียงซ้อนกัน กลีบดอกเชื่อมกันเป็นหลอด ส่วนหลอดยาว 12-17 มม. ส่วนปลายแยกเป็น 5 แฉก ยาว 7-9 มม. รูปไข่ เกสรตัวผู้มี 5 อัน ก้านเกสรสั้น อับเรณูรูปขอบขนาน ปลายเป็นติ่งแหลม ท่อเกสรตัวเมียเรียวยาว 7 มม. ปลายเกสรแยกเป็น 2 แฉก รังไข่ 2 ช่อง แยกจากกัน ยาวประมาณ 1 มม. ผล แบบฝักคู่ โค้ง รูปรีปลายเรียวแหลม คอดเว้าเป็นพู่สั้นๆ กว้างประมาณ 7 มม. ยาว 9-10 ซม. ผลย่อยแตกแนวเดียว ผิวมันสีเขียว ผิวเกลี้ยง มีเมล็ด 6-8 เมล็ด เมล็ดแก่มีเยื่อหุ้มเมล็ดสีแดงสด

การใช้ประโยชน์ ราก ต้มน้ำดื่มแก้ตกขาว แก้ไอ แก้เจ็บคอ ต่ำละเอียดยาแก้ฝี ฝนน้ำดื่ม รสสุขุม แก้โรคลม ใช้ปรุงยาแก้โลหิตเป็นพิษเนื่องจากชอกช้ำ แก้ไข้ใน ตำรายาไทย ใช้ ทั้งต้น รสเย็น แก้ไข้ แก้ร้อนในดับพิษร้อน

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สมุนไพโร. (2556). พริกป่า. เข้าถึงได้จาก http://samunpai2525.blogspot.com/2013/12/blog-post_9.html.

พนมสวรรค์

Clerodendrum paniculatum L.

(วงศ์ LAMIACEAE)

ชื่ออื่น ฉัตรฟ้า นมสวรรค์ ป้างจวา พวงพีเหลือง พุ่มนก สาวสวรรค์ หัวลิง

วิสัยพืช ไม้ต้น

ลักษณะทั่วไป ไม้พุ่ม สูง 1-2 ม. มีขนและต่อมกระจายตามแผ่นใบ กลีบเลี้ยงและกลีบดอกด้านนอก ใบรูปฝ่ามือ 3-7 พู รูปไข่กว้างหรือเกือบกลม ส่วนมากยาว 10-30 ซม. ปลายแฉกแหลม โคนรูปหัวใจ ขอบจักฟันเลื่อย ก้านใบยาวได้ถึง 15 ซม. ช่อดอกรูปคล้ายพืระมิต ยาวได้ถึง 50 ซม. ก้านช่อเป็นเหลี่ยม ใบประดับคล้ายใบ รูปไข่หรือแกมรูปขอบขนาน ยาว 1-5 ซม. ใบประดับย่อยรูปแถบ ยาวได้ถึง 1 ซม. ดอกสีส้มแดง กลีบเลี้ยงรูปใบหอก ยาวประมาณ 5 มม. หลอดกลีบยาว 1.-1.5 ซม. กลีบรูปขอบขนานแกมรูปไข่ ยาว 0.7-1.4 ซม. เกสรเพศผู้ยาว 3-4 เท่าของกลีบดอก รังไข่เกลี้ยง ก้านเกสรเพศเมียยาวเท่า ๆ เกสรเพศผู้สั้นยาว ผลกลม จัก 2-4 พู เส้นผ่านศูนย์กลาง 5-9 มม. สุกสีดำ

การใช้ประโยชน์ -

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สารานุกรมพืชในประเทศไทย. (2560). **พนมสวรรค์**. เข้าถึงได้จาก <http://www.dnp.go.th/botany/detail.aspx?wordsLinkno=3853&words=%E0%B8%9E%E0%B8%99%E0%B8%A1%E0%B8%AA%E0%B8%A7%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%84%E0%B9%8C&typeword=word>.

โคลงเคลงญวน

Melastoma saigonense (Kuntze) Merr.

(วงศ์ MELASTOMATACEAE)

ชื่ออื่น โคลงเคลงขน ม่ายะ เอ็นอ้า

วิสัยพืช ไม้พุ่ม

ลักษณะทั่วไป ไม้พุ่ม สูงได้ประมาณ 3 ม. กิ่งมีขนแข็งสีน้ำตาลแดง ขนยาวตามแผ่นใบทั้งสองด้านและใบประดับ ขนแข็งรูปดาวเป็นติ่งหนาแน่นตามฐานดอก และผล ใบรูปขอบขนาน ยาว 3-9 ซม. เส้นโคนใบข้างละ 1-2 เส้น ก้านใบยาวได้ถึง 2 ซม. ช่อดอกออกตามซอกใบที่ปลายกิ่งมี 3-5 ดอก ใบประดับยาวประมาณ 5 มม. ฐานดอกยาว 1-1.3 ซม. กลีบเลี้ยง 4-5 กลีบ รูปสามเหลี่ยมแคบ ยาวประมาณ 7 มม. กลีบดอก 4-5 กลีบ รูปไข่กลับ ยาว 1.5-2 ซม. เกสรเพศผู้ 10 อัน ยาวไม่เท่ากัน อับเรณูยาวประมาณ 1 ซม. แกนอับเรณูยาวเท่า ๆ อับเรณู วงในแกนอับเรณูไม่ยื่นยาว รังไข่ปลายมีขนแข็ง ผลยาว 1.2-1.4 ซม.

การใช้ประโยชน์ -

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สารานุกรมพืชในประเทศไทย. (2560). โคลงเคลงญวน. เข้าถึงได้จาก <http://www.dnp.go.th/botany/detail.aspx?wordsLinkno=1444&words=%E0%B9%82%E0%B8%84%E0%B8%A5%E0%B8%87%E0%B9%80%E0%B8%84%E0%B8%A5%E0%B8%87%E0%B8%8D%E0%B8%A7%E0%B8%99&typeword=word>.

ข่า

Alpinia galanga (L.) Willd.

(วงศ์ ZINGIBERACEAE)

ชื่ออื่น -

วิสัยพืช พืชล้มลุก

ลักษณะทั่วไป พืชล้มลุก มีเหง้าอยู่ในดิน เหง้าจะมีข้อและปล้องมองเห็นได้ค่อนข้างชัดเจน ลำต้นตรง มีความสูงประมาณ 1 ถึง 2 ม. ลำต้นมีสีเขียว ใบของข่า เป็นใบเดี่ยว เรียงสลับกันที่ยอดของลำต้น ใบมีลักษณะรี ดอกของข่าจะออกที่ยอดลำต้น มีขนาดเล็ก สีขาว และผลของข่าจะเป็นทรงกลม สามารถมองเห็นได้เมื่อดอกแห้ง

การใช้ประโยชน์ เหง้าของข่า สามารถนำมาช่วยบำรุงร่างกาย

ใบ สามารถนำมาช่วยฆ่าพยาธิ ช่วยรักษากลากเกลื้อน

ราก สามารถนำมาช่วยให้ระบบไหลเวียนของเลือดปกติ ช่วยขับเสมหะ

ดอก สามารถนำมาช่วยแก้อาการท้องเสีย ช่วยแก้ฝีดาษ

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

ปีแซบดอทคอม. (256). ข่า เข้าถึงได้จาก <https://beezab.com/%E0%B8%82%E0%B9%88%E0%B8%B2%E0%B8%AA%E0%B8%A1%E0%B8%B8%E0%B8%99%E0%B9%84%E0%B8%9E%E0%B8%A3%E0%B9%83%E0%B8%99%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B8%A7%E0%B9%80%E0%B8%A3%E0%B8%B7%E0%B8%AD%E0%B8%99/>.

พญาวาน

Curcuma sp.

(วงศ์ ZINGIBERACEAE)

ชื่ออื่น -

วิสัยพืช ไม้ล้มลุก

ลักษณะทั่วไป ลำต้นสีแดง ลักษณะลำต้นและใบเหมือนขมิ้นมาก แต่ขนาดลำต้นของพญาวานจะสูงใหญ่กว่าขิง กระจุกใบ ตลอดไปถึงส่วนยอดของใบสีแดง ส่วนพื้นหน้า-หลังของใบนั้นสีเขียว สีเนื้อในหัวมีสีเหลืองขมิ้น และมีรสขม ดอกสีขาว คล้ายกับดอกกระเจียว พญาวานจะแทงช่อดอกออกมากกลางลำต้น

การใช้ประโยชน์ -

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

วาน วานมงคล. พญาวาน. เข้าถึงได้จาก http://saimherbal.blogspot.com/2008/05/blog-post_9482.html.

ว่านเหลือง

Curcuma sp.

(วงศ์ ZINGIBERACEAE)

ชื่ออื่น ขมิ้นอ้อย ขมิ้นเจดีย์ ว่านเหลือง ขมิ้นหัวขึ้น สากกะเบือชะว่า

วิสัยพืช ไม้ล้มลุก

ลักษณะทั่วไป เหง้ารูปทรงกระบอก ยาว 4-6 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 2.5-4 ซม. ผิวนอกสีเหลืองน้ำตาล เห็นข้อ ระหว่างข้อจะมีรอยย่นตามยาว เนื้อในเหง้าสีเหลืองอ่อน มีกลิ่นหอมเฉพาะ รสฝาดเผื่อน ผืดเล็กน้อย

การใช้ประโยชน์ เหง้า รสฝาดเผื่อน แก้ไข้ครั่นเนื้อครั่นตัว แก้เสมหะ แก้อาเจียน

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

ฐานข้อมูลเครื่องยาสมุนไพร คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. (2553). **ขมิ้นอ้อย**. เข้าถึงได้จาก <http://www.thaicrudedrug.com/main.php?action=viewpage&pid=151>.

เอื้องหมายนา

Cheilocostus speciosus (J.Koenig) C.D.Specht (วงศ์ COSTACEAE)

ชื่ออื่น ชูไลบ้อง ชูเลโบ บันไตสวรรค์ เอื้องใหญ่ เอื้องช้าง เอื้องต้น เอื้องเพ็ดม้า

วิสัยพืช ไม้ล้มลุก

ลักษณะทั่วไป ไม้ล้มลุก มีหัวใต้ดิน สูง 1-3 ม. บางครั้งแตกกิ่ง ใบเรียงเวียน ใบด้านล่างมักลดรูป ใบช่วงบนรูปขอบขนาน รูปใบหอก หรือแกมรูปไข่กลับ ยาว 15-23 ซม. ปลายแหลมยาว โคนกลม แผ่นใบด้านล่างมีขนยาวคล้ายไหมหนาแน่น ก้านใบยาว 5-7 มม. ช่อดอกออกที่ยอด รูปรี ยาว 10-15 ซม. ก้านช่อสั้น ใบประดับสีเขียวหรือน้ำตาลอมแดง รูปไข่ ปลายแหลม ยาว 1.2-2 ซม. แต่ละใบประดับมีดอกเดี่ยว ใบประดับย่อยขนาดเล็กกว่าใบประดับ ขอบมีขนครุย หลอดกลีบเลี้ยงยาวได้ถึง 2 ซม. ปลายแยกเป็น 3 กลีบ ขนาดไม่เท่ากัน สีแดง ปลายกลีบมีขนยาวคล้ายไหม หลอดกลีบดอกยาวประมาณ 1 ซม. กลีบดอกสีขาวหรืออมชมพู รูปรี ยาว 3-5 ซม. กลีบปากแผ่ออกคล้ายรูปแตร ยาว 6.5-9 ซม. กว้าง 5.5-7.5 ซม. ด้านในมีปื้นสีเหลือง เกสรเพศผู้ยาว 2.5-4.5 ซม. ก้านแผ่กว้าง 1-1.2 ซม. โคนมีปื้นสีเหลือง มีขนสั้นนุ่ม ผลกลม เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1.5 ซม. เมล็ดสีดำ ขนาดเล็ก

การใช้ประโยชน์ -

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สารานุกรมพืชในประเทศไทย. (2561). เอื้องหมายนา. เข้าถึงได้จาก <http://www.dnp.go.th/botany/detail.aspx?wordsLinkno=12270&words=%E0%B9%80%E0%B8%AD%E0%B8%B7%E0%B9%89%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%AB%E0%B8%A1%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%99%E0%B8%B2&typeword=word>.

มะนอย

Gymnopetalum chinense (Lour.) Merr.

(วงศ์ CUCURBITACEAE)

ชื่ออื่น มะนอยจา มะนอยหก ขี้กาเหลี่ยม

วิสัยพืช ไม้พุ่มหรือไม้ยืนต้นขนาดเล็ก

ลักษณะทั่วไป ไม้พุ่มหรือไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูงถึง 3 ม. ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปรี ดอกแยกเพศ ออกเป็นช่อจากซอกใบ ผลรูปรี สีเหลือง เมื่อสุก จะเปลี่ยนเป็นสีแดงถึงสีม่วง

การใช้ประโยชน์ ยอดอ่อนและผลอ่อนใช้ลวกจิ้มกับน้ำพริก หรือผัดใส่ไข่

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

องค์การสวนพฤกษศาสตร์. (2560). มะนอย. เข้าถึงได้จาก http://www.qsbg.org/Database/Botanic_Book%20full%20option/search_detail.asp?Botanic_ID=2877.

เปล้าใหญ่

Croton sp.

(วงศ์ EUPHORBIACEAE)

ชื่ออื่น เปล้าใบใหญ่ เปล้าหลวง เปาะ คะวู

วิสัยพืช ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก

ลักษณะทั่วไป ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก ผลัดใบ สูงประมาณ 8 ม. เปลือกลำต้นเรียบ สีน้ำตาลเทา มีรอยแตกข้างเล็กน้อย กิ่งก้านค่อนข้างใหญ่ ยอดอ่อน ใบอ่อน และช่อดอก มีเกล็ดสีเทาเป็นแผ่นเล็กๆปกคลุมทั่วไป ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปขอบขนาน รูปวงรีแกมขอบขนาน รูปไข่หรือรูปใบหอก ใบลู่ลง ใบรียาว กว้าง 5-10 ซม. ยาว 9-30 ซม. ใบอ่อนสีน้ำตาล โคนใบและปลายใบแหลมหรือมน ขอบใบจักเป็นซี่ฟันไม่สม่ำเสมอ ใบแก่ค่อนข้างเกลี้ยง ก้านใบยาว 1.3-6 ซม. ฐานใบมีต่อม 2 ต่อม หลังใบเรียบสีเขียวเข้ม ท้องใบมีขนไม่มาก ใบแก่สีเปลี่ยนเป็นสีส้มก่อนร่วงหล่น ดอกช่อออกที่ปลายกิ่ง หลายช่อ ช่อดอกยาว 12-22 ซม. ตั้งตรง ดอกแยกเพศ อยู่บนต้นเดียวกัน หรือแยกต้น ดอกย่อยมีขนาดเล็ก กลีบดอกสีเหลืองแกมเขียว หยอยบานจากโคนช่อไปหาปลาย ดอกตัวผู้สีขาวใส กลีบดอกสั้นมี 5 กลีบ โคนกลีบดอกติดกัน มีกลีบเลี้ยงรูปขอบขนานกว้างๆ 5 กลีบ หลังกลีบเลี้ยงมีเกล็ดสีน้ำตาล กลีบดอกยาวเท่ากับกลีบเลี้ยง มีขนหนาแน่น ที่ฐานดอกมีต่อมกลมๆ 5 ต่อม เกสรตัวผู้มี 12 อัน เกลี้ยง ดอกตัวเมียสีเหลืองแกมเขียว กลีบดอกมี 5 กลีบ กลีบดอกเล็กรูปยาวแคบ ขอบกลีบมีขน โคนกลีบดอกติดกัน ปลายกลีบดอกแหลม กลีบเลี้ยงรูปขอบขนาน รั้งไข่รูปขอบขนาน มีเกล็ด ผลแห้งแตก รูปทรงกลมแบน มี 3 พู ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 ซม. ผิวเรียบ ด้านบนแบน มีเกล็ดเล็กๆ ห่างกัน ผลอ่อนสีเขียว

การใช้ประโยชน์ ผลอ่อนใช้ย้อมผ้า ผลแก่รับประทานได้

น้ำต้มใบ ชำระล้างบาดแผล

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

ฐานข้อมูลสมุนไพร คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. (2553). เปล้าใหญ่. เข้าถึงได้จาก <http://www.phargarden.com/main.php?action=viewpage&pid=74>.

หมายเหตุ

Calamus diepenhorstii Miq.

(วงศ์ ARECACEAE)

ชื่ออื่น เสื่อครอง หวายนั่ง หวายปูน หวายสยาม

วิสัยพืช ลำต้นเกี่ยวพันหรือเลื้อยเกาะ เป็นลำต้นแตกกอ

ลักษณะทั่วไป ลำต้นเกี่ยวพันหรือเลื้อยเกาะ เป็นลำต้นแตกกอ (multiple trunk) ลำต้นสามารถแตกหน่อด้านข้างในตำแหน่งใต้ดินหรือใกล้ผิวดินเป็นกอ เป็นกอขนาดเล็ก มีหนามบริเวณลำต้น ลำต้นมีสีเขียวปนน้ำตาล ใบเป็นรูปขนนกเป็นพวง (plumose) รูปใบเรียวแหลม ฐานใบแหลม ใบมีสีเขียวทั้งหลังใบและใต้ใบ ช่อดอกแบบแตกแขนงเป็นช่อดอกเล็กๆ ช่อดอกจะผลิทย่อยออกมาจากภายใต้ก้าน ช่อดอกประกอบด้วยดอกเพศผู้สีเหลืองนวล ดอกเพศเมียสีเหลือง ผลมีลักษณะรูปร่างกลม ขนาด 1-2 ซม. ผลอ่อนมีสีเขียว ผลแก่มีสีน้ำตาล

การใช้ประโยชน์ หัว รสขมเย็น แก้ไอ บำรุงน้ำดี แก้อ่อนในกระหายน้ำ

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สมุนไพรร. (2557). หวายขม. เข้าถึงได้จาก http://samunpai2525.blogspot.com/2011/03/blog-post_81.html.

ค้อนหมาขาว

Dracaena angustifolia (Medik.) Roxb.

(วงศ์ ASPARAGACEAE)

ชื่ออื่น -

วิสัยพืช ไม้พุ่ม

ลักษณะทั่วไป ไม้พุ่ม สูงประมาณ 2-3 ม. ลำต้นตั้งตรง หนา รูปทรงกระบอก ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปดาบ กว้าง 2-3 ซม. ยาว 20-50 ซม. เนื้อใบเป็นเส้นใย ผิวใบด้านบนมีสีเขียวเข้ม เป็นมัน ดอกช่อ ออกที่ซอกใบด้านปลายกิ่ง ดอกย่อยจำนวนมาก ห้อยลง ก้านช่อดอกยาว กลีบดอกสีขาว ผลสดมีสีเขียว เป็นรูปทรงกลม พอแก่ สีเหลืองส้ม

การใช้ประโยชน์ ราก ต้มน้ำดื่มแก้ไอ ยาพื้นบ้านใช้ทั้งต้นต้มน้ำดื่มแก้เบาหวาน

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สมุนไพรรพพื้นบ้านภาคเหนือ. ค้อนหมาขาว. เข้าถึงได้จาก <https://sites.google.com/site/smunphirphunbanphakhenuxthiy/khxn-hma-khaw>.

กลอย

Dioscorea hispida Dennst.

(วงศ์ DIOSCOREACEAE)

ชื่ออื่น มั่นกลอย กลอยข้าวเหนียว กลอยหัวเหนียว กลอยนก กอย คลี

วิสัยพืช ไม้เถาเลื้อยพันต้นไม้อื่น

ลักษณะทั่วไป ไม้เถาเลื้อยพันต้นไม้อื่น ลำต้น กลม โคนต้นเป็นเหลี่ยม มีหนามสั้น ๆ ตลอดเถา ลำต้นสีเขียว มีหัวอยู่ใต้ผิวดินเปลือกของหัวบาง สีน้ำตาลอ่อนเหลือง ลักษณะกลมรีมีรากเล็กๆ กระจายทั่วทั้งหัว มีหัว 3-5 หัว ใบ เป็นใบประกอบแบบพัด เรียงสลับมีใบย่อย 3 ใบ แยกออกจากจุดเดียวกันของก้านใบ ใบกลางเป็นรูปวงรี ปลายใบแหลมโคนสอบแคบ แผ่นใบกว้าง มีขนนุ่มปกคลุมใบย่อย 2 ใบ ใบข้างมีลักษณะคล้ายรูปหัวใจ เบี้ยว ปลายใบแหลม สั้นกว่าใบกลาง ใบกว้าง 6-15 ซม. ยาว 8-12 ซม. ขึ้นอยู่กับขนาดของหัว ก้านใบยาว 7-14 ซม. ดอก เริ่มออกดอกหลังจากลำต้น เจริญพันต้นไม้อื่นได้ระยะหนึ่ง ออกเป็นช่อระย้า ตามข้อง่าม ใบ หรือซอกใบ มีดอกเล็กๆ สีเขียวอ่อนติดบนก้านช่อดอก ออกดอกเพศผู้และดอกเมียแยกกัน มีเกสรตัวผู้ 6 อัน เกสรตัวเมีย ปลายแยกเป็นแฉก ผล คล้ายผลมะเฟืองมี 3 พู แต่ละพูมี 1 เมล็ด เมื่อผลแก่แตกได้เอง เมล็ดมีลักษณะกลมแบน มีปีกบางใส

การใช้ประโยชน์ หุงเป็นน้ำมันใส่แผล กัดฝ้า กัดหนอง ใช้ประกอบอาหาร

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สมุนไพรร. (2557). กลอย. เข้าถึงได้จาก http://samunpai2525.blogspot.com/2011/02/blog-post_71.html.

ตั้วขาว

Cratoxylum sp.

(วงศ์ GUTTIFERAE)

ชื่ออื่น กายโซย แต้ว ผักเตา ตั้วส้ม

วิสัยพืช ไม้ยืนต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลาง

ลักษณะทั่วไป ไม้ยืนต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลาง ผลัดใบ และผลิใบใหม่พร้อมกับออกดอก ลำต้น มีหนามรอบ ๆ แผ่กิ่งก้านออกเป็นทรงพุ่ม เนื้อไม้ค่อนข้างเหนียว กระจุกสีขาวแก่นสีน้ำตาลปนเหลือง มีน้ำยางเหนียวซึม ออกมาความสูงต้น 8-15 ม. ใบ มีลักษณะเรียวยาว ปลายแหลม เรียงเป็นคู่ตรงข้ามกัน ใบกว้าง 1.5-5 ซม. ขอบใบเรียบ มีต่อมอยู่ใต้ใบกระจายไปทั่วโคนและปลายขอบหลังใบเป็นมัน มีสีเข้มกว่าท้องใบ เส้นแขนงใบมี 6-8 คู่ปลายโค้งจรดกึ่งถึงขอบใบ ใบแก่มีสีแสดหรือแดง ดอก มีสีชมพูหรือสีขาว เป็นดอกสมบูรณ์เพศ ออกเป็นดอกเดี่ยว ๆ หรือเป็นกระจุกตามงาม มีกลีบเลี้ยงและกลีบดอกอย่างละ 5 กลีบ ดอกมีลักษณะมน กลีบดอกรูปไข่ มีเกสรตัวผู้จำนวนมากและรวมกันเป็นกลุ่ม ผล ผิวของผลแข็ง รูป กระจุกสีน้ำตาลถึงน้ำตาลดำ มีนวลขาวติดบริเวณผิวผล เมื่อแก่จัดจะแตกตามรอยประสานเป็นสามแฉก มองเห็นเมล็ดซึ่งมีปีกเป็นรูปโค้งเรียงอัดแน่นกันผลยาวประมาณ 1 ซม. มีขนกระจายอยู่ทั่วทั่วไป

การใช้ประโยชน์ ยอด และใบอ่อน มีรสฝาดและเปรี้ยว นิยมใช้เป็นผักจิ้มน้ำพริก

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สมุนไพรร. (2557). ตั้วขาว. เข้าถึงได้จาก http://samunpai2525.blogspot.com/2011/02/blog-post_84.html.

สวาด

Caesalpinia bonduc (L.) Roxb.

(วงศ์ FABACEAE)

ชื่ออื่น ดามัด บ่าชี้แฮต มะกาเล็ง หวาด

วิสัยพืช ไม้เถา

ลักษณะทั่วไป ไม้เถา ลำต้นมีหนาม หูใบคล้ายใบแบบขนนก ยาวได้ถึง 2 ซม. มีใบย่อย 3-5 ใบ แกนกลางใบประกอบยาว 30-50 ซม. มีหนาม ใบประกอบย่อย มี 3-9 คู่ มีใบย่อย 8-12 คู่ มีหนามระหว่างรอยต่อ 1 คู่ ใบย่อยรูปไข่แกมรูปขอบขนาน กว้าง 1-2 ซม. ยาว 2-4 ซม. ปลายแหลมหรือกลม ปลายมีติ่งแหลม โคนเบี้ยว เล็กน้อย ก้านใบย่อยยาวได้ถึง 0.8 มม. ช่อดอกออกตามซอกใบใกล้ปลายกิ่ง บางครั้งแยกแขนงสั้น ๆ มีทั้งดอกเพศผู้และดอกเพศเมีย ใบประดับรูปลิ้นแคบ ยาว 0.6-1.2 ซม. โค้งงอกลับ ร่วงช้า ก้านดอกย่อยยาว 4-6 มม. มีขนสั้นนุ่ม มีข้อต่อใกล้ปลายก้าน ดอกสีเหลือง กลีบเลี้ยงยาวเท่า ๆ กัน รูปใบหอก สั้นกว่ากลีบดอกเล็กน้อย มีขนสั้นนุ่มสีน้ำตาล กลีบดอกกลีบกลางรูปขอบขนาน ยาว 1-1.2 ซม. คอดกลาง มีปื้นสีแดงและขนด้านใน กลีบบนและกลีบข้างรูปใบพาย สั้นกว่ากลีบกลางเล็กน้อย เกสรเพศผู้ยาวเท่า ๆ กัน ก้านชูอับเรณูมีขน ริงไข่ ยาวประมาณ 1 มม. มีขนสั้นนุ่มและขนแข็ง มีก้านสั้น ๆ ฝักรูปรี ยาว 5-8 ซม. มีขนแข็งคล้ายหนาม ยาว 7-9 มม. ก้านผลเหนือฐานดอกยาว 0.5-1 ซม. ผลแห้งสีน้ำตาล เมล็ดมี 2 เมล็ด รูปกลม ๆ คล้ายรูปไข่ ยาว 1.5-2 ซม. สีเทา

การใช้ประโยชน์ เมล็ดมีพิษ มีสรรพคุณลดไข้

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สารานุกรมพืชในประเทศไทย. (2561). สวาด. เข้าถึงได้จาก <http://www.dnp.go.th/botany/detail.aspx?wordsLinkno=12314&words=%E0%B8%AA%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%94&typeword=word>.

กำแพงเจ็ดชั้น

Salacia chinensis L.

(วงศ์ CELASTRACEAE)

ชื่ออื่น ตะลุ่มนง ตาไก่ น้ำนอง มะต่อมไก่ สามชั้น หลุ่มนง

วิสัยพืช ไม้เถาเนื้อแข็งหรือไม้พุ่มรอเลื้อย

ลักษณะทั่วไป ไม้เถาเนื้อแข็งหรือไม้พุ่มรอเลื้อย สูงได้ถึง 4 ม. ใบเรียงตรงข้ามหรือเกือบตรงข้าม รูปรี รูปไข่ หรือรูปไข่กลับ ยาว 4-17 ซม. ขอบใบเรียบหรือจักมน ก้านใบยาว 1-1.5 ซม. ช่อดอกแบบช่อกระจุกหรือแยกแขนงสั้น ๆ มี 3-6 ดอกในแต่ละช่อ ก้านดอกยาว 0.5-1 ซม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปสามเหลี่ยมปลายมนกลม ยาวประมาณ 1 มม. ขอบจักชายครุย ดอกสีเขียวยอมเหลือง มี 5 กลีบ รูปรีหรือรูปไข่กว้าง ยาว 3-4 มม. ปลายกลม จานฐานดอกรูปเบาะหนา เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5-2 มม. ขอบมีปุ่มเล็ก ๆ เกสรเพศผู้ 3 อัน ติดบนขอบจานฐานดอก ก้านชูอับเรณูสั้น อับเรณูเปิดตามขวาง รังไข่มี 3 ช่อง จมอยู่ในจานฐานดอก ก้านเกสรเพศเมียสั้น ผลสดรูปกลม ๆ เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 ซม. สุกสีแดง มีเมล็ดเดียว

การใช้ประโยชน์ -

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สารานุกรมพืชในประเทศไทย. (2561). กำแพงเจ็ดชั้น. เข้าถึงได้จาก <http://www.dnp.go.th/botany/detail.aspx>.

กะอวม

Acronychia pedunculata (L.) Miq.

(วงศ์ RUTACEAE)

ชื่ออื่น กระเบื้องถ้าย ย่อมฝ้าระนาบ กริง เปล้าขลิบทอง ค้อนหมา ชวน อ่วม คะนาง ชะนาง ชุ่มฉ่ำ
ทองฟ้า น้ำผึ้งใหญ่ ยมป่า พุมารี ไพรสามกอ มะงัน มะยมป่า ยาโกร้ง

วิสัยพืช ไม้พุ่มหรือไม้ต้น

ลักษณะทั่วไป ไม้พุ่มหรือไม้ต้น สูงได้ถึง 20 ม. ใบประกอบมีใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปรี รูปไข่ หรือแกมรูป
ขอบขนาน ยาว 3.5-25 ซม. แผ่นใบมีต่อมน้ำมัน ก้านใบยาวได้ถึง 5 ซม. ช่อดอกแบบช่อกระจุกหรือแยกแขนง
ออกตามซอกใบ ยาวได้ถึง 25 ซม. ก้านดอกยาว 0.2-1.2 ซม. กลีบเลี้ยง 4 กลีบ รูปสามเหลี่ยมขนาดเล็ก ดอก
สีขาวเรียงจรดกันในตาดอก มี 4 กลีบ รูปใบหอก ยาว 0.4-1.2 ซม. พับงอกลับ ปลายมีติ่งแหลม เกสรเพศผู้ 8
อัน ยาวเท่า ๆ กลีบดอก โคนก้านชูอับเรณูแผ่กว้าง มีขน จานฐานดอกสีเหลืองอ่อน หนาค้ำยวม รังไข่มี 4
ช่องเชื่อมติดกัน แต่ละช่องมีออวุล 2 เม็ด รังไข่และก้านเกสรเพศเมียส่วนมากมีขน ผลผนังชั้นในแข็ง จักตั้ง ๆ
4 พู เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.5-1.5 ซม. เมล็ดรูปรี ยาว 3-7 มม. มีเยื่อหุ้ม

การใช้ประโยชน์ ให้น้ำมันหอมระเหย รากแก้โรคปวดตามข้อ

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สารานุกรมพืชในประเทศไทย. (2559). **กะอวม**. เข้าถึงได้จาก <http://www.dnp.go.th/botany/detail.aspx?wordsLinkno=636&words=%E0%B8%81%E0%B8%B0%E0%B8%AD%E0%B8%A7%E0%B8%A1&typeword=word>.

หญ้าหนุตัน

Dianella ensifolia (L.) DC.

(วงศ์ XANTHORRHOACEAE)

ชื่ออื่น โกง้าแล่น ทางไก่เถื่อน มะพร้าวป่า ศรีคั่นไชย หญ้าหนู หอมแดง ลำพัน ว่านเคียงปิ่น

วิสัยพืช ไม้ล้มลุก

ลักษณะทั่วไป ไม้ล้มลุก มีเหง้าใต้ดิน สูง 30-60 ซม. ขึ้นเป็นกอขนาดเล็ก ใบเดี่ยวเรียงสลับ แตกเป็นกระจุกที่โคนต้น อยู่ในระนาบเดียวกัน รูปขอบขนานหรือรูปหอก กว้าง 1-4 ซม. ยาว 20-60 ซม. ปลายใบแหลม ฐานใบมน ขอบใบเรียบ ก้านใบแผ่เป็นแผ่นหุ้มซ้อนกัน ดอกช่อ ออกจากซอกใบที่โคนต้น กลีบเลี้ยงและกลีบดอกมีลักษณะเหมือนกัน มีสีขาวปนม่วง เป็นหลอดเล็กๆ ปลายแยกเป็นกลีบ 6 กลีบ เกสรเพศผู้มี 6 อัน สีเหลือง ผลสดรูปทรงกลม เมื่อสุกมีสีม่วงน้ำเงิน

การใช้ประโยชน์ รากและใบ เข้ายากับเส้นผ่าฮ้อ ปิปลาทั้ง และชันบฮี ต้มน้ำดื่ม แก้ปวดเมื่อย

ราก บำรุงกำหนด ขับปัสสาวะ

ทั้งต้น ผสมกับสมุนไพรอื่น ต้มน้ำดื่ม รักษาเมเร็งและแผลเรื้อรัง

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

ฐานข้อมูลสมุนไพร คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. (2557). **หญ้าหนุตัน**. เข้าถึงได้จาก <http://www.phargarden.com/main.php?action=viewpage&pid=133>.

จุกโรหิณี

Dischidia major (Vahl) Merr.

(วงศ์ APOCYNACEAE)

ชื่ออื่น โกฎพุงปลา กล้วยไม้ เถาพุงปลา นมตำไร บวบลม

วิสัยพืช ไม้เถาเลื้อยเกาะพันต้นไม้อื่น

ลักษณะทั่วไป ไม้เถาเลื้อยเกาะพันต้นไม้อื่น มีรากตามลำต้นส่วนต่างๆ ของเถามีน้ำยางสีขาวเหมือนน้ำนม ใบ ใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามกัน แผ่นใบหนาอวบน้ำ รูปค่อนข้างกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 1 -2 ซม. ผิวใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน เนื่องจากถูกมดเจาะ เข้าอาศัยทำให้มีลักษณะโป่งเป็นถุง ยาว 5-10 ซม. กว้าง 3-5 ซม. ก้านใบสั้น ดอก ดอกเล็กรูปโคม สีเขียวแกมเหลือง ออกเป็นกระจุกหรือเป็น ช่อสั้นๆ ตามง่ามใบ ผล เป็นฝัก เรียวยาว 5-7.5 ซม. กว้าง 3-5 มม. เมล็ด เล็ก แบน มีขนเป็นพุ่มที่ปลาย

การใช้ประโยชน์ รากแก้ท้องเสีย แก้อ่อนเพลีย บำรุงกำลัง แก้หอบหืด ต้น ต้มน้ำดื่มแก้ปวดท้อง เนื่องจากโรคกระเพาะอาหารอักเสบ

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

ไทยเกษตรศาสตร์. (2556). จุกโรหิณี. เข้าถึงได้จาก <http://www.thaikasetsart.com/%E0%B8%88%E0%B8%B8%E0%B8%81%E0%B9%82%E0%B8%A3%E0%B8%AB%E0%B8%B4%E0%B8%99%E0%B8%B5/>.

มะเดื่อดิน

Amphineurion marginatum (Roxb.) D.J.Middleton (วงศ์ APOCYNACEAE)

ชื่ออื่น เตื่อเครือ เตื่อดิน เตื่อยดิบ มะเดื่อเถา โมกเครือ ใ้ต้ัน ไม้พิษ ย่านเดื่อยบิด

วิสัยพืช ไม้เถาเนื้อแข็ง

ลักษณะทั่วไป ไม้เถาเนื้อแข็ง เลื้อยพาดพันไม้อื่น ลำต้นสีน้ำตาล มีตุ่มที่เป็นช่องอากาศจำนวนมาก ทุกส่วนของต้นมีน้ำยางสีขาว ใบเดี่ยวออกตรงข้ามกันเป็นคู่ ใบรูปขอบขนาน กว้าง 2-4.5 ซม. ยาว 5-12.5 ซม. ปลายใบเป็นติ่งแหลม โคนใบมนหรือกลม ผิวใบด้านบนเกลี้ยงมีขนประปราย ผิวใบด้านล่างมีขนสั้นๆ ก้านใบมีขนยาว 5-8 ซม. ดอกออกเป็นช่อที่ปลายยอดหรือตามง่ามใบ ยาว 5-10 ซม. กลีบเลี้ยงมี 5 กลีบ ที่โคนเชื่อมติดกันเล็กน้อย มีขน กลีบดอกสีขาว ตอนโคนเชื่อมติดกันเป็นหลอด ที่โคนสุดเป็นกะเปาะ ปลายเรียวแคบแยกเป็น 5 แฉก ดอกตูมกลีบดอกจะบิดงอ ผลเป็นฝักออกติดกันเป็นคู่ เมื่อแก่ แห้งและแตกออก เมล็ดรูปขอบขนานยาว ปลายด้านหนึ่งมีขนติดเป็นกระจุกอยู่

การใช้ประโยชน์ ราก แก้ประดงเม็ดผดผื่นคันตามผิวหนัง แก้ลมพิษ แก้พิษภายใน แก้ตับไตพิการ บำรุงกำลัง ขับโลหิตระดู ขับปัสสาวะ

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สมุนไพรร. (2557). มะเดื่อดิน. เข้าถึงได้จาก http://samunpai2525.blogspot.com/2011/03/blog-post_47.html.

ว่านชักมดลูก

Curcuma sp.

(วงศ์ ZINGBERACEAE)

ชื่ออื่น -

วิสัยพืช ไม้ล้มลุก

ลักษณะทั่วไป ไม้ล้มลุก สูงได้ถึง 1 ม. หัวใต้ดินขนาดใหญ่ อาจยาวถึง 10 ซม. เนื้อสีส้มถึงสีส้มแดง ใบเดี่ยว เรียงสลับ ออกเป็นกระจุกเหนือดิน รูปวงรีหรือรูปวงรีแกมใบหอกกว้าง 15 - 20 ซม. ยาว 40 - 90 ซม. มีแถบสีม่วงกว้างได้ถึง 10 ซม. บริเวณกลางใบ ดอกช่อเชิงลด ออกที่บริเวณกาบใบ ก้านดอกยาว 15 - 20 ซม. กลีบดอกสีแดงอ่อน ใบประดับสีม่วง เกสรตัวผู้ที่เป็นหมัน แปรรูปคล้ายกลีบดอกสีเหลือง ผลแห้ง แตกได้

การใช้ประโยชน์ ราก แก้ท้องอืดเฟ้อ

เหง้า เป็นยาบีบมดลูก ทำให้มดลูกเข้าอู่เร็วหลังจากการคลอดบุตร

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สมุนไพรร. (2557). ว่านชักมดลูก. เข้าถึงได้จาก http://samunpai2525.blogspot.com/2011/04/blog-post_33.html.

จ้าว

Bombax ceiba L.

(วงศ์ MALVACEAE)

ชื่ออื่น จ้าวแดง จ้าวบ้าน จ้าวปง จ้าวปงแดง สะเน่มระกา

วิสัยพืช ไม้ต้น

ลักษณะทั่วไป ไม้ต้น สูงได้ถึง 30 ม. ใบรูปฝ่ามือ มีใบย่อย 5-7 ใบ ก้านใบยาว 10-20 ซม. รูปขอบขนานถึงรูปใบหอก ขนาดไม่เท่ากัน ยาว 8-15 ซม. ก้านใบย่อยสั้น หรือยาวได้ถึง 4 ซม. ก้านดอกยาว 0.5-1 ซม. กลีบเลี้ยงรูปถ้วย ยาว 2-3 ซม. ด้านนอกมีขนคล้ายไหม กลีบ 3-5 กลีบ รูปรีกว้าง ยาวประมาณ 1.5 ซม. ดอกสีแดงอมส้มหรือเหลือง กลีบรูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับ ยาว 5-10 ซม. แผ่นกลีบค่อนข้างหนา มีขนรูปดาวละเอียดทั้งสองด้าน เกสรเพศผู้ยาว 3.5-7 ซม. เรียง 2 วง วงนอก 5 มัด วงใน 5 มัด ก้านเกสรเพศเมียยาว 8-8.5 ซม. ผลรูปรีถึงรูปขอบขนาน ยาว 8-15 ซม. มีขนรูปดาวกระจาย

การใช้ประโยชน์ ปลูกเป็นไม้เศรษฐกิจ ทุกส่วนมีสรรพคุณด้านสมุนไพรหลายอย่าง

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สารานุกรมพืชในประเทศไทย. (2559). จ้าว. เข้าถึงได้จาก <http://www.dnp.go.th/botany/detail.aspx>.

ขี้เหล็กเลือด

Senna timoriensis (DC.) H.S.Irwin & Barneby (วงศ์ FABACEAE)

ชื่ออื่น ขี้เหล็กป่า ขี้เหล็กแดง มะเกลือเลือด ข้ำขี้เหล็ก ขี้เหล็กปั้นขี้ กะแลงแล้น

วิสัยพืช ไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็ก

ลักษณะทั่วไป ไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็ก สูงได้ประมาณ 10 ม. กิ่งอ่อนเกลี้ยงหรือมีขนสีเหลืองทอง ใบประกอบแบบขนนก เรียงสลับ หูใบรูปติ่งหู มีขนสั้นนุ่ม ปลายใบแหลมสั้นๆ หรือเป็นติ่ง โคนใบกลม แผ่นใบเกลี้ยงหรือมีขนสั้นนุ่มทั้งสองด้านของแผ่นใบ ส่วนท้องใบเป็นสีแดง ดอก เป็นช่อแบบช่อกระจจะ ออกตามซอกใบ มีใบประดับรูปไข่ ปลายแหลม ร่วงง่าย กลีบดอกสีเหลือง แผ่นกลีบรูปไข่กลับ ฝักรูปแถบแบน เกลี้ยงแห้งแล้วแตก ยาว 8-16 ซม. เมล็ดมี 10-30 เมล็ด รูปรี แบน เป็นมันวาว ยาวประมาณ 7 มม.

การใช้ประโยชน์ เปลือกต้น รสขม แก้โรคหิด

แก่น รสขมจัด ขับฟอกโลหิตระดูสตรี บำรุงโลหิตระดู ขับปัสสาวะ แก้กษัย

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

ภิรมย์วรรณ. (2556). ขี้เหล็กเลือด. เข้าถึงได้จาก http://piromwaroon.blogspot.com/2013/10/blog-post_2449.html.

ส้มสันดาน

Cissus sp.

(วงศ์ VITACEAE)

ชื่ออื่น ส้มพอดี เถาสมอบ สมขาว

วิสัยพืช ไม้เถา

ลักษณะทั่วไป ไม้เถาเลื้อยมีหัวหรือเหง้าอยู่ใต้ดิน ลำต้นทรงสามเหลี่ยมเป็นข้อๆ สีม่วงแดง ตามข้อมีเส้นเป็นมือเกาะยาวเป็นเกลียวสีม่วงแดงใช้ยึดเกาะต้นไม้อื่น ใบ เป็นใบเดี่ยวออกเวียนสลับตามเถา ทรงเรียวยาว โคนใบกลมเว้าเป็นรูปหัวใจ ปลายแหลมมีติ่ง ขอบหยักเล็กน้อย ดอกออกเป็นช่อตามซอกใบ แต่ละช่อมีดอกย่อยขนาดเล็ก เวลาบานมีกลิ่นดอก 5 กลีบ สีชมพู ผล ทรงกลม ออกเป็นกลุ่มราว 30 ผล มีขนาดเท่าเมล็ดพริกไทย ผลอ่อนมีสีเขียว ผลสุกมีสีดำ

การใช้ประโยชน์ ยอดอ่อนใส่ในแกงส้ม เพื่อให้มีรสเปรี้ยว

เหง้าฝนแล้วทาฝี ประคบแก้ท้องอืดได้

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

คมชัดลึก. (2559). ส้มสันดาน. เข้าถึงได้จาก <http://www.komchadluek.net/news/agricultural/224298>.

ฝาง

Caesalpinia sappan L.

(วงศ์ FABACEAE)

ชื่ออื่น ง่าย ฝางส้ม

วิสัยพืช ไม้พุ่มกึ่งเลื้อยขนาดใหญ่

ลักษณะทั่วไป ไม้พุ่มกึ่งเลื้อยขนาดใหญ่ แตกกิ่งต่ำ สูงได้ถึง 10 ม. ลำต้นมีหนามหนาโค้ง หูใบขนาดเล็ก ร่วงเร็ว ใบประกอบย่อยมี 8-18 คู่ แกนกลางใบประกอบยาว 15-40 ซม. ใบย่อยมี 6-20 คู่ รูปขอบขนาน ยาว 1-2 ซม. ปลายกลม เว้าตื้น โคนเบี้ยว เกือบไร้ก้าน ช่อดอกแบบช่อกระจุก ยาว 15-30 ซม. มีหนาม ใบประดับรูปใบหอก ยาวประมาณ 6 มม. ดอกยาวประมาณ 1.8 ซม. ก้านดอกยาว 1.5-2 ซม. มีขนสั้นนุ่ม กลีบเลี้ยงกลีบล่างโค้ง ใหญ่กว่ากลีบอื่น ดอกสีเหลือง กลีบกลางมีก้านกลีบ ขนาดเล็ก เกสรเพศผู้ยาวประมาณ 1.2 ซม. ก้านชูอับเรณูมีขน รังไข่มีขน ฝักแบน แข็ง รูปขอบขนาน กว้างเป็นเหลี่ยม ช่วงปลายมีจะงอย ยาว 7-12 ซม. มี 2-4 เมล็ด รูปรี แบน ยาวประมาณ 1.8 ซม.

การใช้ประโยชน์ เนื้อไม้ หรือ sappan wood ให้สีแดงใช้ย้อมผ้า หรือทำสีทาตัวสำหรับงานเทศกาล ในอินเดีย ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญ และเป็นเครื่องบรรณาการอย่างหนึ่ง แก่นมีฤทธิ์ฝาด ใช้รักษาโรคท้องร่วงและโรคผิวหนัง

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สารานุกรมพืชในประเทศไทย. (2560). ฝาง. เข้าถึงได้จาก <http://www.dnp.go.th/botany/detail.aspx>.

ว่านมหากาฬ

Gynura sp.

(วงศ์ ASTERACEAE)

ชื่ออื่น ดาวเรือง ผักกาดกบ ขนาดแห้ง ผักกาดดง

วิสัยพืช ไม้ล้มลุก

ลักษณะทั่วไป ไม้ล้มลุก มีรากขนาดใหญ่ ลำต้นอวบน้ำ ทอดเลื้อยยาว ชูยอดตั้งขึ้น ใบเดี่ยว เรียงเวียนสลับ รอบต้น ใบรูปวงรียาวถึงรูปไข่แกมรูปใบหอก กว้าง 2.5-8 ซม. ยาว 6-30 ซม. ปลายใบแหลม โคนใบสอบ ขอบใบหยักหรือเว้าเป็นพู่ตื้นๆ แผ่นใบหนา ผิวใบด้านบนสีเขียวเข้มปนสีน้ำตาลอมม่วง เส้นใบเป็นสีเขียวอ่อน ตัดกับสีพื้นใบ มีขนสั้นปกคลุมทั่วไป ผิวใบด้านล่างสีเขียวแกมเทา ดอก ช่อ ออกที่ปลายยอด ก้านช่อดอกยาว ดอก สีเหลือง ออกเป็นช่อแบบช่อเชิงหลั่นจากต้น

การใช้ประโยชน์ หัว รับประทานแก้พิษอักเสบ ดับพิษกาฬ พิษร้อน แก้ไข้พิษเซื่องซึม แก้ริบ

ใบสด ขับระดู ตำพอกฝี หรือหัวมะละกอก ทุบสวด เติมน้ำ เติมน้ำส้ม เติมน้ำมะนาว เติมน้ำมะขาม เติมน้ำมะพร้าว เติมน้ำมะนาว เติมน้ำมะขาม เติมน้ำมะพร้าว เติมน้ำมะนาว เติมน้ำมะขาม เติมน้ำมะพร้าว เติมน้ำมะนาว เติมน้ำมะขาม เติมน้ำมะพร้าว

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สมุนไพรร. (2557). ว่านมหากาฬ. เข้าถึงได้จาก http://samunpai2525.blogspot.com/2011/02/blog-post_26.html.

ว่านเสน่ห์จันทร์หอม

Kaempferia sp.

(วงศ์ ZINGIBERACEAE)

ชื่ออื่น -

วิสัยพืช ไม้ล้มลุก

ลักษณะทั่วไป ไม้ล้มลุก ที่มีลำต้นใต้ดิน ลักษณะเป็นเหง้าหรือแงง หัวว่านขนาดไม่ใหญ่มากนัก แต่มีกลิ่นหอม เนื้อในหัวมีสีขาวปนเขียว กาบกำบังใบชูตั้งขึ้นตรงผิวดจากเปราะหอมที่กำบังใบแนบพื้นดิน ใบ เป็นใบเดี่ยว ลักษณะใบรีรูปทรงกลม หรือใบรีรูปขอบขนานปลายใบแหลมและมีจุดประสีแดงม่วง โคนใบตัดมนสอบ เรียวเข้าหากำบังใบ ใบสีเขียว กลางใบกว้าง ขอบใบเรียบเหมือนใบกุยช่าย ดอก ออกดอกเป็นดอกเดี่ยวแบบสมมาตรด้านข้าง กลีบดอกสีขาว ลักษณะมนตรงกลาง กลีบดอกมีแต้มสีแดงอมม่วง กลีบดอกมี 3 กลีบ รั้งไขเป็นแบบใต้วงกลีบ

การใช้ประโยชน์ -

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สวนล้านก้าว. (2557). ว่านเสน่ห์จันทร์หอม. เข้าถึงได้จาก http://saunlankao.blogspot.com/2014/06/blog-post_3028.html.

หัวหอมแดง

Eleutherine bulbosa (Mill.) Urb.

(วงศ์ IRIDACEAE)

ชื่ออื่น ว่านหมาก ว่านไก่แดง ว่านเข้า ว่านเพลาะ

วิสัยพืช ไม้ล้มลุก

ลักษณะทั่วไป ไม้ล้มลุกลงหัว มีหัวเหมือนหอมหัวแดง แต่รูปทรงกระสวย ใบเกล็ดที่หุ้มหัวหนาแข็งกว่าสีแดงเข้มอมม่วง ลักษณะใบแบนสีเขียวมีเส้นยาวตามไปเป็นทาง ขอบใบจะมีรอยจีบเล็กๆ ที่ปลายใบจะแหลม คล้ายกับว่านสากเหล็ก หรือกล้วยไม้ดิน ดอกเป็นกลีบสีขาวรูปช้อนปลายแหลม 5 กลีบ เกสรเหลือง ออกเป็นช่อ คล้ายดอกดาวเรืองสีขาว แต่เล็กกว่าดาวเรือง

การใช้ประโยชน์ หัว โขลกละเอียดรักษาโรคผิวหนัง กลากเกลื้อนได้

รักษารำมะนาดเลือดออกตามไรฟัน และทำยาหม่อง

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สมุนไพรร. (2557). **ว่านหอมแดง**. เข้าถึงได้จาก http://samunpai2525.blogspot.com/2014/01/blog-post_1.html.

หมากผู้หมากเมีย

Cordyline fruticosa (L.) A.Chev.

(วงศ์ ASPARAGACEAE)

ชื่ออื่น มะผู้มะเมีย หมากผู้

วิสัยพืช ไม้พุ่ม

ลักษณะทั่วไป ไม้พุ่ม ลำต้นตรงหรือแตกกิ่ง สูง 1-3 ม. มีรอยการติดของใบชัดเจนรอบลำต้น ใบเรียงหนาแน่นที่ยอด รูปใบหอก ยาว 25-50 ซม. ก้านใบยาว 10-30 ซม. โคนพองหุ้มลำต้น เรียงซ้อนกันใบอื่นกลายเป็นดิ่งแหลม แผ่นใบสีเขียวหรือมีลายหลากสี เป็นร่องด้านบน เส้นแขนงใบเรียงขนานยาวจรดปลายใบ มีเส้นแขนงใบแยกออกจากเส้นกลางใบประมาณจุดกึ่งกลาง ช่อดอกแบบช่อแยกแขนง ออกตามซอกใบ ยาว 30-60 ซม. ช่อแขนงยาว 6-13 ซม. ดอกจำนวนมาก ดอกไร้ก้านหรือมีก้านยาวได้ถึง 4 มม. มีข้อใกล้ปลายก้านดอก ใบประดับ 3 ใบ รูปไข่ ยาว 2-3 มม. ขอบบาง ปลายแหลมยาว ดอกสีแดง เหลือง หรือสีม่วงอมน้ำเงิน กลีบรวม 6 กลีบ เรียง 2 วง หลอดกลีบยาว 5-6 มม. แผ่นกลีบยาวเท่า ๆ หลอดกลีบดอก มักพับงอกลับ เกสรเพศผู้ 6 อัน ติดภายในหลอดกลีบดอก ยื่นพ้นหลอดกลีบดอกเพียงเล็กน้อย อับเรณูติดไหวได้ รังไข่มี 3 ช่อง ก้านเกสรเพศเมียเรียวยาว ยอดเกสรเป็นตุ่มขนาดเล็ก ผลแห้งแตก เปลือกหนา สีแดง มีหลายเมล็ด สีดำ มีสาร Phytomelanin เคลือบ

การใช้ประโยชน์ ปลูกเป็นไม้ประดับทั่วไปในเขตร้อน

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สารานุกรมพืชในประเทศไทย. (2561). **หมากผู้หมากเมีย**. เข้าถึงได้จาก <http://www.dnp.go.th/botany/detail.aspx?wordsLinkno=12309&words=%E0%B8%AB%E0%B8%A1%E0%B8%B2%E0%B8%81%E0%B8%9C%E0%B8%B9%E0%B9%89%E0%B8%AB%E0%B8%A1%E0%B8%B2%E0%B8%81%E0%B9%80%E0%B8%A1%E0%B8%B5%E0%B8%A2&typeword=word>.

สันพร้ามอญ

Justicia gendarussa Burm.f.

(วงศ์ ACANTHACEAE)

ชื่ออื่น กุลาดำ บัวลาดำ กระจูดไก่ดำ เฌียงพริ้วบ้าน เฌียงพริ้วมอญ ฝีมอญ ปองดำ สันพริ้วมอญ
เฌียงพริ้วมาน กียงพา สำมะงาจีน เฌียงพริ้ว กระจูดดำ

วิสัยพืช ไม้พุ่ม

ลักษณะทั่วไป ไม้กึ่งพุ่ม สูง 0.7-1.5 ม. แตกกิ่งก้านมาก ข้อโปร่ง พืชใบเกลี้ยง ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม
แผ่นใบรูปใบหอกแคบ ผิวใบเกลี้ยง ดอกช่อ แบบช่อเชิงลด ออกที่ซอกใบหรือปลายยอด กลีบดอกส่วนโคน
เชื่อมกัน ส่วนปลายแยกเป็นรูปปากเปิด สีขาว ปากกลางมีจุดสีม่วง ผลแบบแห้งแตก รูปคล้ายกระบอง

การใช้ประโยชน์ ใบ หรือ ราก แก้วร้อนใน บรรเทาหัด อีสุกอีใส เป็นส่วนผสมในยาเขียวและใช้ถอน
พิษงูกัด โดยตำกับสุราคั้นเอาน้ำดื่ม กากพอกแผล ใบ ต้มเอาน้ำดื่ม แก้ไข้ ขับปัสสาวะ ขับเลือดเสียที่ค้างเป็น
จ้ำให้กระจาย ใบใช้ภายนอก อาบแก้โรคผิวหนังผื่นคันและแก้ลม ชัดบวมตามข้อ ใบสดตำกับสุราคั้นเอาน้ำดื่ม
แก้ไอและอาเจียนเป็นโลหิต แก้ไข้

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

อุทยานธรรมชาติวิทยาสิริรุกขชาติ. (2553). สันพริ้วมอญ. เข้าถึงได้จาก http://pharmacy.mahidol.ac.th/siri/index.php?page=search_detail&medicinal_id=476.

ว่านงาช้าง

Sansevieria cylindrica Bojer ex Hook.

(วงศ์ ASPARAGACEAE)

ชื่ออื่น ว่านงาช้างเขียว หอกสุรกาฬ ว่านงาช้างลาย หอกสุรโกฬ

วิสัยพืช ไม้ล้มลุก

ลักษณะทั่วไป ไม้ล้มลุก ลำต้นอยู่ใต้ดิน สูงประมาณ 40-60 ซม. เป็นว่านที่ไม่มีใบ โผล่ขึ้นมาจากพื้นดิน เหมือนงาช้างแทงขึ้นมา หน่อทุกหน่อก็แทงขึ้นมาไม่มีกิ่งก้านสาขา ลักษณะเป็นพุ่ม ว่านนี้มี 2 ชนิด ชนิดหนึ่งมีสีเขียวล้วน อีกชนิดหนึ่งมีสีเขียวแก่ลายดำๆ ดอกออกจากเหง้าโผล่ขึ้นมาตั้งตรง ดอกสีขาว มีกลิ่นหอมอ่อนๆ

การใช้ประโยชน์ เป็นยาบำรุงโลหิต ใช้ตำโขลกหรือหั่นเป็นแว่นๆ ผสมกับสุรารับประทานแก้เลือดตีขึ้นในโรคบาดทะยักปากมดลูกในเรือนไฟ ปลูกเป็นไม้ประดับ

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สมุนไพรร. (2557). ว่านงาช้าง. เข้าถึงได้จาก http://samunpai2525.blogspot.com/2013/12/blog-post_28.html.

ว่านเหลือง

Curcuma sp.

(วงศ์ ZINGIBERACEAE)

ชื่ออื่น ขมิ้นอ้อย ขมิ้นเจดีย์ ว่านเหลือง ขมิ้นหัวขึ้น สากกะเบือชะว้า

วิสัยพืช ไม้ล้มลุก

ลักษณะทั่วไป เหง้ารูปทรงกระบอก ยาว 4-6 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 2.5-4 ซม. ผิวนอกสีเหลืองน้ำตาล เห็นข้อ ระหว่างข้อจะมีรอยย่นตามยาว เนื้อในเหง้าสีเหลืองอ่อน มีกลิ่นหอมเฉพาะ รสฝาดเผื่อน ผืดเล็กน้อย

การใช้ประโยชน์ เหง้า รสฝาดเผื่อน แก้ไข้ครั่นเนื้อครั่นตัว แก้เสมหะ แก้อาเจียน

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

ฐานข้อมูลเครื่องยาสมุนไพร คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. (2553). **ขมิ้นอ้อย**. เข้าถึงได้จาก <http://www.thaicrudedrug.com/main.php?action=viewpage&pid=151>.

ขิงแห้ง

Zingiber ligulatum Roxb

(วงศ์ ZINGIBERACEAE)

ชื่ออื่น -

วิสัยพืช ไม้ล้มลุก

ลักษณะทั่วไป เหง้ามีลักษณะเป็นข้อๆ แบนในแนวนอน แตกแขนง รูปร่างเหมือนฝ่ามือประกอบด้วยแง่งเล็กๆ ขนาดยาว 3-6 ซม. กว้าง 1-2 ซม. ผิวนอกสีน้ำตาลอ่อน ภายในมีสีขาวแกมม่วงอ่อนๆ เนื้อค่อนข้างเรียบ มีกลิ่นหอมเฉพาะ เหง้าขิงแห้งมีรสเย็นกว่าเหง้าขิง และมีกลิ่นฉุนน้อยกว่า

การใช้ประโยชน์ เหง้า รสหวาน ร้อน เผ็ด แก้พรรดึก แก้ไข้จับ แก้นอนไม่หลับ

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

ฐานข้อมูลเครื่องยาสมุนไพร คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. (2557). ขิงแห้ง. เข้าถึงได้จาก <http://www.thaicrudedrug.com/main.php?action=viewpage&pid=187>.

ยอ

Morinda citrifolia L.

(วงศ์ RUBIACEAE)

ชื่ออื่น กะมูดู คุยู่ เควาะ เคะะขมั้น ตะเกรย ตะลุมพุก มะตาเสื่อ ยอเถื่อน ยอบ้าน ยอป่า แยใหญ่
สะกีย สะเกย หัสเกย

วิสัยพืช ไม้พุ่มหรือไม้ต้น

ลักษณะทั่วไป ไม้พุ่มหรือไม้ต้น อาจสูงได้ถึง 10 ม. ใบรูปไข่ ยาว 0.5-1.5 ซม. ใบรูปรีหรือรูปไข่ ยาว 10-25 ซม. ปลายแหลมหรือมน โคนแหลมหรือเรียวสอบ เส้นแขนงใบข้างละ 5-7 เส้น มักมีตุ่มใบเป็นขน ก้านใบ ยาว 0.5-3.5 ซม. ก้านช่อยาว 1-1.5 ซม. ช่อขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.5-1 ซม. บางครั้งมีแผ่นคล้ายใบประดับสีขาว 1-3 ใบ รูปรี ยาว 0.5-1.5 ซม. ดอกรูปแตรแคบ ๆ หลอดกลีบดอกยาว 0.8-1.5 ซม. ด้านในมีขนหนาแน่น มี 5-6 กลีบ รูปใบหอกแกมรูปไข่ ยาว 2-6 มม. ก้านเกสรเพศเมียยาว 0.8-1 ซม. ช่อผลแก่สีขาว รูปไข่หรือกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 2.5-5 ซม. ผลย่อยจำนวนมากเชื่อมติดกัน

การใช้ประโยชน์ ปลูกเป็นไม้ผลและพืชสมุนไพร ใบและผลมีสรรพคุณหลายอย่าง โดยเฉพาะน้ำลูกยอที่เรียกว่า noni juice เชื่อว่ามีสรรพคุณรักษาโรคมะเร็งได้

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สารานุกรมพืชในประเทศไทย. (2560). ยอ. เข้าถึงได้จาก <http://www.dnp.go.th/botany/detail.aspx?wordsLinkno=4766&words=%E0%B8%A2%E0%B8%AD&typeword=word>.

ใบเงิน

Graptophyllum pictum (L.) Griff.

(วงศ์ ACANTHACEAE)

ชื่ออื่น ใบทอง ใบนาก

วิสัยพืช ไม้พุ่ม

ลักษณะทั่วไป ไม้พุ่ม สูงประมาณ 1-2 เมตร ลักษณะเป็นพุ่มทึบ เป็นใบเดี่ยว ออกตรงข้ามกันเป็นคู่ ๆ ลักษณะใบรีรูปรี โคนใบมนปลายใบแหลม หรือเป็นติ่งแหลม ขอบใบเรียบเป็นคลื่นเล็กน้อย ใบมักจะมีสีเขียว มีสีเหลืองเข้มแทรกตามริมใบ, ใบเงิน ใบจะมีสีเขียว มีสีขาวแทรกอยู่ตามริมใบ และใบนาก ใบจะมีสีเขียวเข้ม และมีสีชมพูแทรกอยู่กลางใบ ดอก ออกดอกเป็นช่ออยู่ตามส่วนยอดของต้น ดอกมีสีม่วงแดงออกที่ปลายยอด เป็นกระจุก ลักษณะเป็นหลอดรูปกรวยตอนปลายแยกเป็น 2 ส่วน 3 กลีบล่างห้อยลง เมื่อดอกบาน ปลายกลีบจะม้วนงอ 2 กลีบบนตั้งขึ้น ปลายแยกเป็นแฉกแหลม ๆ 2 แฉก ด้านในของกลีบ มีขนอ่อน ๆ ขึ้นอยู่เต็ม แต่ด้านนอกเกลี้ยง ผล เป็นฝักรูปรี ปลายเป็นติ่งแหลม แต่ในประเทศไทยไม่เคยติดฝัก

การใช้ประโยชน์ ดอก รสเฝื่อนเล็กน้อย ชงดื่มขับประจำเดือน

เกสร รสเย็นหอมหวาน แก้อ่อนเพลีย แก้ไข้มีพิษร้อน

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

ประโยชน์ดอกทศสม. (2560). ใบเงิน. เข้าถึงได้จาก <https://prayod.com/%E0%B9%83%E0%B8%9A%E0%B9%80%E0%B8%87%E0%B8%B4%E0%B8%99/>.

ใบเงิน

Graptophyllum pictum (L.) Griff.

(วงศ์ ACANTHACEAE)

ชื่ออื่น ใบทอง ใบนาก

วิสัยพืช ไม้พุ่ม

ลักษณะทั่วไป ไม้พุ่ม สูงประมาณ 1-2 เมตร ลักษณะเป็นพุ่มทึบ เป็นใบเดี่ยว ออกตรงข้ามกันเป็นคู่ ๆ ลักษณะใบรีรูปรี โคนใบมนปลายใบแหลม หรือเป็นติ่งแหลม ขอบใบเรียบเป็นคลื่นเล็กน้อย ใบมักจะมีสีเขียว มีสีเหลืองเข้มแทรกตามริมใบ, ใบเงิน ใบจะมีสีเขียว มีสีขาวแทรกอยู่ตามริมใบ และใบนาก ใบจะมีสีเขียวเข้ม และมีสีชมพูแทรกอยู่กลางใบ ดอก ออกดอกเป็นช่ออยู่ตามส่วนยอดของต้น ดอกมีสีม่วงแดงออกที่ปลายยอด เป็นกระจุก ลักษณะเป็นหลอดรูปกรวยตอนปลายแยกเป็น 2 ส่วน 3 กลีบล่างห้อยลง เมื่อดอกบาน ปลายกลีบจะม้วนงอ 2 กลีบบนตั้งขึ้น ปลายแยกเป็นแฉกแหลม ๆ 2 แฉก ด้านในของกลีบ มีขนอ่อน ๆ ขึ้นอยู่เต็ม แต่ด้านนอกเกลี้ยง ผล เป็นฝักรูปรี ปลายเป็นติ่งแหลม แต่ในประเทศไทยไม่เคยติดฝัก

การใช้ประโยชน์ ดอก รสเฝื่อนเล็กน้อย ชงดื่มขับประจำเดือน

เกสร รสเย็นหอมหวาน แก้อ่อนเพลีย แก้ไข้มีพิษร้อน

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

ประโยชน์ดอกทศสม. (2560). ใบเงิน. เข้าถึงได้จาก <https://prayod.com/%E0%B9%83%E0%B8%9A%E0%B9%80%E0%B8%87%E0%B8%B4%E0%B8%99/>.

หมากสง

Areca catechu L.

(วงศ์ ARECACEAE)

ชื่ออื่น -

วิสัยพืช ไม้ต้น

ลักษณะทั่วไป เป็นปาล์มต้นเดี่ยว ขนาดกลาง เส้นผ่าศูนย์กลางลำต้น 15-20 ซม. สูงถึง 25 ม. ลำต้นเปลวตรง มีปล้องสีขาวเด่นชัด คอยอดสีเขียว กาบใบยาว ประมาณ 80-100 ซม. ลักษณะเป็นท่อนห่อหุ้มคอยอด ใบเป็นใบประกอบแบบขนนก(pinnate) แผ่นใบยาว 1.5-2 ม. มีใบย่อย 20-30 คู่ ขนาด 30-60 x 3-7 ซม. ใบย่อยแบบรางน้ำคว่ำ(reduplicate)ปลายตัด หยักเป็นซี่ เรียงตัวสม่ำเสมอในระนาบเดียวกัน ช่อดอกออกได้ค้อยอดตั้งขึ้น ช่อดอกแยกแขนง 3 ชั้นดอกแยกเพศอยู่ในช่อเดียวกัน บริเวณโคนก้านช่อหรือโคนก้านแขนงจะมีกลุ่มดอก ซึ่งประกอบด้วยดอกเพศเมีย 1 ดอก ขนาดข้างด้วยดอกเพศผู้ 2 ดอก ส่วนตอนปลายก้านแขนง จะมีเฉพาะดอกเพศผู้ ดอกมีกลิ่นหอม ออกดอกตลอดปี ผลรูปไข่ขนาด 4-6 x 7-8 ซม. ผลอ่อนสีเขียว ผลแก่สีส้ม ผลหนึ่งมี 1 เมล็ด

การใช้ประโยชน์ เมล็ดช่วยขับปัสสาวะปวดท้องแน่นท้อง บิด แผลเน่าเปื่อย ฆ่าพยาธิ
เปลือกผล ช่วยขับลม ขับปัสสาวะ แก้ท้องอืดแน่น บิด ท้องเสีย
ผลอ่อนช่วยเจริญอาหาร ขับเสมหะ แก้เมาอาเจียน ไอ สมานแผล
ดอกตัวผู้ เป็นยาหอม บำรุงกระเพาะ แก้กระหายน้ำ

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม. หมากสง. เข้าถึงข้อมูลได้จาก <https://sites.google.com/site/swnphvssastrsanpatxngwithyakhm/khi-xmul-phanth-mi/hukwang/hmaksng>.

กะเม็ง

Eclipta prostrata (L.) L.

(วงศ์ ASTERACEAE)

ชื่ออื่น กะเม็ง กะเม็งตัวเมีย คัดเม็ง บังกีเช่า หญ้าสับ ฮ่อมเกี้ยว

วิสัยพืช ไม้ล้มลุก

ลักษณะทั่วไป ไม้ล้มลุก ทอดนอน สูงได้ถึง 50 ซม. ลำต้นส่วนมากมีสีน้ำตาลแดง มีขนเอนตามกิ่ง แผ่นใบ ก้านช่อดอก และวงใบประดับ ใบเรียงตรงข้าม รูปรีถึงรูปใบหอก ยาว 1-5.5 ซม. โคนสอบเรียวเป็นก้านใบสั้น ๆ หรือไร้ก้าน ขอบจักฟันเลื่อยตื้น ๆ เส้นออกใกล้โคนใบข้างละเส้น ช่อดอกแบบช่อกระจุกแน่น ออกตามซอก ใบ 1-2 ช่อ ก้านช่อสั้นหรือยาวได้ถึง 4 ซม. ช่อเส้นผ่านศูนย์กลาง 5-7 มม. ขยายในผลได้ถึง 1 ซม. วงใบประดับรูปถ้วย ใบประดับ 8-12 อัน เรียง 2 วง วงนอกรูปไข่ ยาว 4-6 มม. วงในขนาดเล็กกว่า ติดทน ฐานดอกแบน มีกาบรูปแถบ ยาวประมาณ 3 มม. ดอกวงนอกมี 20-40 ดอก เรียง 2 วง เป็นดอกเพศเมีย สีขาว กลีบรูปแถบ ยาว 1.5-2.5 มม. ปลายจัก 2 พู ดอกวงในสมบูรณ์เพศ มี 15-30 ดอก หลอดกลีบดอกยาวประมาณ 1.5 มม. ปลายจัก 4 แฉก ยอดเกสรเพศเมียแยก 2 แฉก ผลแห้งเมล็ดล่อน มี 3-4 เหลี่ยม รูปขอบขนานปลายตัด ยาว 3-3.5 มม. มีขนและตุ่มกระจาย

การใช้ประโยชน์ -

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สารานุกรมพืชในประเทศไทย. (2559). กะเม็ง. เข้าถึงได้จาก <http://www.dnp.go.th/botany/detail.aspx>.

หมอน้อย

Cyanthillium cinereum (L.) H. Rob.

(วงศ์ ASTERACEAE)

ชื่ออื่น หญ้าสามวัน ก้านรูป ถั่วแระดิน ฝรั่งเศส หญ้าละออง หญ้าหมอน้อย หนวดหนา
หญ้าดอกชิง หญ้าเหล้าอก หญ้าเหนียวข้าง เชี่ยวไซ

วิสัยพืช ไม้ล้มลุก

ลักษณะทั่วไป ไม้ล้มลุกจำพวกหญ้า ลำต้นตั้งตรงเป็นสัน มีขน สูง 1 ฟุต ใบเป็นใบเดี่ยว ออกเรียงสลับ เป็นรูปไข่กลับหรือรูปใบหอกแกมขอบขนาน คล้ายต้นพริก มีขนละเอียดทั้ง 2 ด้าน ดอก ออกเป็นช่อแบบ แยกแขนงช่อที่ปลายกิ่ง แต่ละช่อประกอบด้วย ดอกย่อยจำนวนมาก เมื่อดอกบาน กลีบดอกจะเป็น สีม่วงสด กลีบดอก เป็นฝอยๆ เป็นกระจุกคล้ายดอกดาวเรือง แต่มีขนาดเล็กกว่า แก่จะกลายเป็นสีขาว ผลแห้งเล็กๆ มี 4 - 5 อัน ติดอยู่ หลุดร่วงง่าย

การใช้ประโยชน์ ใช้ทั้งต้นต้มน้ำรับประทาน แก้ปวดท้อง ท้องขึ้น ท้องเฟ้อ

ใบสด หยอดตา แก้กตาแดง ตาฝ้า ตาเปียก ตาแฉะ

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สมุนไพรร. (2557). หมอน้อย. เข้าถึงได้จาก http://samunpai2525.blogspot.com/2011/03/blog-post_45.html.

ผักแครด

Synedrella nodiflora (L.) Gaertn.

(วงศ์ ASTERACEAE)

ชื่ออื่น สับกา หญ้าขี้หมา

วิสัยพืช ไม้ล้มลุก

ลักษณะทั่วไป ไม้ล้มลุก อายุหนึ่งปี ลำต้นตรง สูง 25-80 ซม. แตกกิ่งก้านเป็นง่าม มีขนประปรายและมีต่อมเล็กๆ ใบ รูปไข่ หรือ รูปรี กว้าง .5-9 ซม. ยาว 1.5-12.5 ซม. ปลายแหลม โคนสอบแคบเป็นปีกไปยังก้านใบ ขอบใบจักเป็นฟันเลื่อย เนื้อใบบางคล้ายกระดาษ มีขนทั้งสองด้าน. ดอก เป็นกระจุก วัตถุประสงค์กลางประมาณ 4 มม. ออกตามง่ามใบบนๆ ไม่มีก้านดอก รังประดับมี 2-3 วง รูปขอบขนานแคบ วงนอกยาวประมาณ 9 มม. ปลายแหลม มีขนสีขาวเล็กน้อย มีต่อมเล็กๆ วงในยาวประมาณ 7 มม. ปลายค่อนข้างมน เกสรตัวผู้ ดอกวงนอกมี 3-8 ดอก กลีบดอกสีเหลืองเป็นรูปร่างน้ำ ยาว 3.5 มม. ที่ปลายจักเป็นฟันเลื่อย ดอกวงใน กลีบดอกเป็นรูปท่อยาวประมาณ 4 มม. ปลายจักเป็นซี่ฟัน 4 ซี่. ผล สีดำ หรือ น้ำตาลดำ ยาว 4-5 มม. ระยะเวลาเป็นหนาม 2 อัน

การใช้ประโยชน์ ทั้งต้น เป็นยาพอกเวลาปวด ปอกหัวแก้ปวดหัว ใช้ทาแก้โรคไขข้ออักเสบ น้ำคั้นใช้หยอดหูแก้หูเจ็บ เป็นยาพอกแผลไฟ น้ำต้มกินเป็นยาระบาย น้ำคั้นแก้ปวดท้อง

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

คลังสมุนไพร. (2560). **สมุนไพรผักแครด**. เข้าถึงได้จาก <http://www.xn42cg8cuanoj5b9czdzg.com/2017/08/%E0%B8%9C%E0%B8%B1%E0%B8%81%E0%B9%81%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%94/>.

กรตน้ำ

Scoparia dulcis L.

(วงศ์ PLANTAGINACEAE)

ชื่ออื่น กระต่ายจามใหญ่ มะไฟเดือนห้า กัญชาป่า ชัดมอนเทศ ชัดมอนเล็ก หนวดแมว ข้างโลด
ตานชาน เทียนนา ปีกแมงวัน ยูกวาดแม่หม้าย หญ้าหัวแมงฮุน หญ้าขัดหิน หญ้าขัด
หญ้าจาดตุ้ต หญ้าพ่าสามวัน หูปลาซ่อนตัวผู้

วิสัยพืช ไม้ล้มลุกหรือไม้พุ่ม

ลักษณะทั่วไป ไม้ล้มลุกหรือไม้พุ่ม สูงได้ถึง 1 ม. มีขนตามข้อ ใบเรียงตรงข้ามหรือรอบข้อ รูปไข่หรือแกมรูป
ขอบขนาน ยาว 0.5-3.5 ซม. โคนเรียวจรดก้านใบ ขอบจักซี่ฟัน แผ่นใบด้านล่างมีต่อมโปร่งแสง ก้านใบยาว
0.5-1 ซม. ดอกออกเป็นกระจุก 1-4 ดอกตามข้อ ก้านดอกยาวได้ถึง 1 ซม. กลีบเลี้ยง 4 กลีบ แยกจรดโคน รูป
ขอบขนานแกมรูปไข่ ยาวประมาณ 1.5 มม. ขยายในผล ขอบมีขนครุย ดอกสีขาว โคนสีม่วงอ่อน มี 4 กลีบ
เรียงซ้อนเหลื่อม รูปขอบขนาน ยาวประมาณ 3 มม. ปากหลอดกลีบมีขนหนาแน่น กลีบบนขนาดใหญ่กว่ากลีบ
อื่นเล็กน้อย เกสรเพศผู้ 4 อัน ยาวเท่า ๆ กลีบดอก รังไข่มี 2 ช่อง ก้านเกสรเพศเมียยาวเท่า ๆ เกสรเพศผู้ ผล
แห้งแตกเป็น 4 ซีก เส้นผ่านศูนย์กลาง 2-3 มม. เมล็ดขนาดเล็กจำนวนมาก

การใช้ประโยชน์ เป็นวัชพืช ใช้เป็นส่วนประกอบในตำรับสมุนไพรหลายขนาน มีสรรพคุณแก้ไข้
มาลาเรีย และต้านเซลล์มะเร็ง

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สารานุกรมพืชในประเทศไทย. (2559). **กรตน้ำ**. เข้าถึงได้จาก <http://www.dnp.go.th/botany/detail.aspx>.

เทียนบ้าน

Impatiens balsamina L.

(วงศ์ BALSAMINCEAE)

ชื่ออื่น -

วิสัยพืช ไม้ล้มลุกหรือไม้พุ่ม

ลักษณะทั่วไป ไม้ล้มลุกหรือไม้พุ่ม ลำต้นส่วนมากอวบน้ำ ใบเรียงเวียน เรียงตรงข้าม หรือเรียงรอบข้อ ไม่มีหูใบหรือมีต่อมคล้ายหูใบ ขอบส่วนมากจักฟันเลื่อย ปลายจักมักมีต่อมเป็นติ่ง ดอกสมมาตรด้านข้าง ออกเดี่ยว ๆ เป็นคู่ เป็นกระจุก หรือเป็นช่อคล้ายช่อกระจุกหรือช่อซี่ร่ม ส่วนมากออกตามซอกใบ ใบประดับขนาดเล็ก ส่วนมากติดที่โคนก้านดอก กลีบเลี้ยง (lateral sepals) มี 2 หรือ 4 กลีบ คู่นั้นมักมีขนาดเล็กหรือลดรูป กลีบปาก (lower sepal) รูปเรือ รูปกรวย หรือเป็นถุง มักมีเดือยเรียบหรือจัก 2 พู กลีบดอก 5 กลีบ กลีบกลาง (upper petal) บานออกหรือเป็นคุ่ม มักมีสันด้านบน กลีบข้างหรือกลีบปีก (lateral united petals) เชื่อมติดกัน หรือแยกเป็นกลีบคู่นอก (basal wings) และกลีบคู่นอก (distal wings) เกสรเพศผู้ 5 อัน ก้านชูอับเรณูเชื่อมติดกัน อับเรณูติดกันเป็นวงคล้ายหมวก มีรังไข่และยอดเกสรเพศเมียล้อมรอบ อับเรณูมี 2 ช่อง รังไข่มี 4-5 ช่อง พลาเซนทารอบแกนร่วม ออวุลจำนวนมาก ก้านเกสรเพศเมียสั้น ยอดเกสร 1-5 อัน ผลแห้งแตก รูปกระบองหรือรูปกระสวย บางครั้งเต่งกลาง เมล็ดขนาดเล็ก

การใช้ประโยชน์ -

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สารานุกรมพืชในประเทศไทย. (2559). **เทียน**. เข้าถึงได้จาก <http://www.dnp.go.th/botany/detail.aspx>.

เอื้องหมายนาดอกแดง

Costus woodsonii Maas

(วงศ์ COSTACEAE)

ชื่ออื่น เอื้อง

วิสัยพืช ไม้พุ่ม

ลักษณะทั่วไป ออกดอกเป็นช่อ ช่อดอกจะออกที่ปลายของลำต้น ลักษณะเป็นรูปไข่ ยาวประมาณ 8-12 ซม. กาบรองดอกเป็นรูปไข่ปลายแหลม ปลายแข็งคล้ายหนาม สีเขียวปนแดง

การใช้ประโยชน์ เหง้า นำมาต้มกับน้ำดื่มเป็นยารักษาโรคความดันโลหิตต่ำ อากาหรหน้าซีด
ลำต้น นำไปต้มกิน เชื่อว่าเป็นยาต้านโรคมะเร็ง
ใบ เป็นยาแก้ไข้ น้ำคั้นจากลำต้นใช้เป็นยารักษาโรคบิด

พญานาคราช

Davallia sp.

(วงศ์ DAVALLIACEAE)

ชื่ออื่น กูดเกียะ เนระพูสี พญานาคราช ว่านนาคราช

วิสัยพืช เฟินอิงอาศัย

ลักษณะทั่วไป เฟินอิงอาศัย เหง้าเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.6-1.2 ซม. มีขนหนาแน่น เกล็ดสีน้ำตาลดำ ใบประกอบ 3 ชั้น รูปสามเหลี่ยม ยาว 15-90 ซม. กว้าง 20-40 ซม. ก้านใบแข็ง ยาว 10-35 ซม. ด้านบนและแกนกลางเป็นร่อง ใบประกอบย่อยเรียงเกือบตรงข้าม ใบประกอบย่อยที่สองเรียงสลับระนาบเดียว ปลายเรียวแหลม โคนรูปลิ้ม มีก้านสั้น ๆ ใบย่อยไร้ก้าน รูปขอบขนานแกมรูปสามเหลี่ยม ยาว 2-3 ซม. ปลายแหลม โคนรูปลิ้ม ขอบจักเว้าเป็นพู่สั้น ๆ ไม่เป็นระเบียบ แผ่นใบค่อนข้างหนา เส้นแขนงใบแตกเป็นง่าม กลุ่มอับสปอร์รูปกลม เกิดบนเส้นใบที่ปลายส่วนที่จักริมขอบใบ มีเยื่อคลุม

การใช้ประโยชน์ เหง้าใช้แก้พิษจากแมลงสัตว์กัดต่อย

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สารานุกรมพืชในประเทศไทย. (2560). พญานาคราช. เข้าถึงข้อมูลได้จาก <http://www.dnp.go.th/botany/detail.aspx?wordsLinkno=3808&words=%E0%B8%9E%E0%B8%8D%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%8A&typeword=word>.

หญ้าหนวดแมว

Orthosiphon aristatus (Blume) Miq.

(วงศ์ LAMIACEAE)

ชื่ออื่น บางรักป่า พยับเมฆ อีตุ๋ตง

วิสัยพืช ไม้ล้มลุก

ลักษณะทั่วไป ไม้ล้มลุก สูงได้ถึง 2.5 ม. รากอวบหนา ลำต้นเป็นสี่เหลี่ยม ใบเรียงตรงข้าม รูปไข่ แกมรูปขอบขนานหรือรูปใบหอก ยาวได้ถึง 12 ซม. ปลายแหลมหรือแหลมยาว โคนรูปลิ้ม ขอบจักฟันเลื่อย ก้านใบยาวได้ถึง 3 ซม. มีขนสั้นนุ่ม ช่อดอกออกที่ปลายกิ่ง ช่อย่อยแบบช่อกระจุกไร้ก้านเรียงเป็นวงรอบแกนช่อ แต่ละใบประดับมี 2-3 ดอก ใบประดับรูปไข่ ยาวประมาณ 5 มม. ติดทน ก้านดอกยาว 3-5 มม. ขยายในผลเล็กน้อย มีขนสั้นนุ่ม กลีบเลี้ยงรูปปากเปิด ยาว 3-8 มม. ขยายในผล มีขนสั้นนุ่ม กลีบบนกลม สั้นกว่ากลีบล่าง กลีบล่างแยก 4 แฉกสั้น ๆ ปลายแหลมยาว ดอกสีม่วงอ่อน รูปปากเปิด ยาว 1.2-3.5 ซม. หลอดกลีบดอกยาว 1-2 ซม. กลีบรูปขอบขนาน กลีบบน 3 กลีบ กลีบกลางเว้าตื้น กลีบล่าง 2 กลีบ เกสรเพศผู้สั้น 2 อัน ยาว 2 อัน ยื่นพ้นหลอดกลีบดอก จานฐานดอกจัก 4 พู เกสรเพศเมียยาวกว่าเกสรเพศผู้เล็กน้อย ผลย่อยเปลือกแข็งรูปขอบขนาน ยาวประมาณ 2 มม. ผิวเป็นร่างแห

การใช้ประโยชน์ ใบมีสรรพคุณขับปัสสาวะ แก้โรคไต ปวดตามข้อ

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สารานุกรมพืชในประเทศไทย. (2560). **หญ้าหนวดแมว**. เข้าถึงข้อมูลได้จาก <http://www.dnp.go.th/botany/detail.aspx>.

เนระพูสี

Tacca chantrieri André

(วงศ์ DIOSCOREACEAE)

ชื่ออื่น กลาดิกลามูยี คลุ้มเลีย ว่านหัวฟา ดิงูหว่า ตีปลาช่อน นิลพูสี เนระพูสีไทย มังกรดำ
ม้าถอนหลัก ละเปาะบูเก๊ะ ว่านค่างขาว ว่านพังพอน

วิสัยพืช ไม้ล้มลุก

ลักษณะทั่วไป ไม้ล้มลุก ใบรูปขอบขนานหรือรูปใบหอก ยาว 20-60 ซม. ปลายแหลมหรือเป็นติ่งแหลม โคนแหลม เบี้ยวเล็กน้อย ก้านใบยาว 15-30 ซม. รวมกาบใบ ช่อดอกมี 1-3 ช่อ ยาวได้ถึง 70 ซม. แต่ละช่อมี 4-25 ดอก ใบประดับมี 2 คู่ ไร้ก้าน สีเขียวอ่อนอมม่วงหรือสีอมม่วงน้ำตาล คู่นอกรูปไข่ รูปขอบขนาน ยาวได้ถึง 6 ซม. คู่ในรูปไข่หรือรูปไข่กลับ ยาว 7-14 ซม. ใบประดับย่อยมี 5-25 อัน สีอ่อนกว่าใบประดับ ยาว 10-25 ซม. หลอดกลีบสั้น กลีบสีม่วงอมน้ำตาล รูปใบหอก ยาว 0.5-1.2 ซม. ก้านดอกยาว 2-3.5 ซม. ผลสดมีหลายเมล็ด รูปขอบขนานแกมสามเหลี่ยม มีสันกลาง สีน้ำตาลม่วง เมล็ดรูปคล้ายไต

การใช้ประโยชน์ เป็นไม้ประดับ

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สารานุกรมพืชในประเทศไทย. (2560). **เนระพูสี**. เข้าถึงข้อมูลได้จาก <http://www.dnp.go.th/botany/detail.aspx?wordsLinkno=5247&words=%E0%B8%A7%E0%B9%88%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%84%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B8%B2%E0%B8%A7&typeword=word>.

เหงือกปลาหมอ

Acanthus montanus (Nees) T.Anderson

(วงศ์ ACANTHACEAE)

ชื่ออื่น -

วิสัยพืช ไม้พุ่ม

ลักษณะทั่วไป ไม้พุ่ม สูงได้ถึง 2 ม. ลำต้นหนา หูใบเป็นหนามแข็ง ใบเรียงตรงข้าม รูปขอบขนานหรือรูปใบหอก ยาว 6-14 ซม. ปลายแหลมเป็นติ่งหนาม แผ่นใบหนา ขอบเรียบหรือจักเป็นติ่งหนาม ช่อดอกแบบช่อเชิงลด ออกที่ยอดหรือซอกใบ ใบประดับรูปไข่ ยาว 7-8 มม. ใบประดับย่อยยาวประมาณ 5 มม. กลีบเลี้ยง 4 กลีบ รูปไข่ โคนหนา กลีบค่อนอกยาว 1-1.3 ซม. กลีบคู้ในสั้นกว่าเล็กน้อย ดอกสีม่วงอ่อนหรือขาว รูปปากเปิด ยาว 3-4 ซม. หลอดกลีบหนา สั้น กลีบปากล่างยาวประมาณ 3 ซม. ปลายจัก 3 พู ตื้น ๆ มีขนสั้นนุ่มด้านนอก ด้านในมีแถบขนเป็นคู่ กลีบปากบนฝ่อ เกสรเพศผู้ 4 อัน ติดบนปากหลอดกลีบดอก ก้านชูอับเรณูหนา ยาวประมาณ 1.5 ซม. อับเรณูมีช่องเดียว รูปขอบขนาน ยาวประมาณ 8 มม. มีขนเครา รั้งไขมี 2 ช่อง แต่ละช่องมีออวูล 2 เม็ด ก้านเกสรเพศเมียยาวเลยเกสรเพศผู้เล็กน้อย ยอดเกสรแยก 2 แฉก ผลแห้งแตก รูปรี เป็นมันวาว ยาว 2.5-3 ซม. มี 4 เมล็ด ติดบนต่อม (retinaculum) รูปคล้ายไตแบน

การใช้ประโยชน์ ใบแก้โรคไขข้ออักเสบ ทั้งต้นใช้รักษาโรคนิวโมไต ใช้ในตำรับยาสมุนไพรไทยหลายขนาน และมีความเชื่อว่าถ้าเคี้ยวใบแล้วจะป้องกันงูกัดได้ในป่าโกงกาง

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สารานุกรมพืชในประเทศไทย. (2561). **เหงือกปลาหมอ**. เข้าถึงข้อมูลได้จาก <http://www.dnp.go.th/botany/detail.aspx>.

เขยตาย

Glycosmis pentaphylla (Retz.) DC.

(วงศ์ RUTACEAE)

ชื่ออื่น เขยตายแม่ยายซึกปรก ลูกเขยตาย ต้นขมขึ้น ลูกเขยตายแม่ยายทำศพ หล้าตาย น้ำเข้า
โรคน้ำเข้า กระรอกน้ำข้าว ละครอก กระรอกน้ำ ส้มขึ้น ศรีขมขึ้น น้ำข้าวต้น พิษนาคราช

วิสัยพืช ไม้พุ่มกึ่งไม้ยืนต้นขนาดเล็ก

ลักษณะทั่วไป ไม้พุ่มกึ่งไม้ยืนต้นขนาดเล็ก สูงประมาณ 3-6 ม. เปลือกลำต้นเรียบสีน้ำตาลเทา ผิวลำต้นตก
กระเป็นวงสีขาว แตกกิ่งก้านต่ำตั้งแต่โคนต้น ใบออกดกทึบ ใบเป็นใบเดี่ยว รูปหอกแกมวงรี ออกตรงข้าม หรือ
กึ่งตรงข้าม กว้างประมาณ 3-5 ซม. ยาวประมาณ 10-20 ซม. ปลายใบแหลมถึงกลม โคนสอบเรียว ใบ
ด้านบนๆจะมีสีแดงที่ฐาน ขอบใบเรียบหรือมีรอยจักตื้น แผ่นใบเรียบ ผิวใบทั้งสองด้านมีจุดต่อม ผิวใบด้านบน
สีเขียวเข้มเป็นมัน ลำต้นเป็นเหลี่ยม ดอกช่อเชิงลดแยกแขนง ยาว 10-30 ซม. ออกดกทึบ ดอกเล็กสีขาว ดอก
ย่อยเป็นกระจุกละ 12-15 ดอก ออกตามซอกใบหรือที่ปลายกิ่ง กลีบดอก 5 กลีบ สีขาว ขนาด 4-5 x 2-2.5
มม. ผิวมีต่อมเป็นจุด รูปไข่กลับ กลีบเลี้ยง 5 กลีบ โคนเชื่อมติดกัน ปลายแยกเป็น 5 แฉก ยาว 1-1.5
มิลลิเมตร รูปแหลมกึ่งรูปไข่ มีขนอ่อนที่ส่วนปลาย มีใบประดับหุ้ม โดยชั้นบนมี 5 กลีบใหญ่ และมีส่วนย่อย
เล็กๆหลายอัน มีต่อมซึ่งปลายเป็นร่อง ก้านชูดอกสั้นมาก เกสรตัวเมียเรียงเป็นวง ตรงกลางแกนดอกมีเกสรตัว
ผู้เป็นแท่ง รั้งไขขนาดกว้าง 2-2.5 มม. รูปไข่ เกสรเพศผู้ 8-10 อัน ก้านชูอับเรณูยาว 2-3 มม. ผลสดรูปทรง
กลมขนาดเล็ก กว้าง 1-1.2 ซม. ยาว 1-1.8 ซม. ผิวเรียบ สีเขียวทึบ เมื่อสุกเป็นสีชมพูใส ฉ่ำน้ำ มีรสหวาน มี
เมล็ดเดี่ยว ลักษณะกลม เป็นลาย

การใช้ประโยชน์ ราก รสเมาขึ้นปร่า กระทบพิษ ฝนน้ำกินและทาแก้พิษงู แก้พิษแมลงกัดต่อย
เปลือกต้น รสเมาร้อน แก้ฝีภายนอกและภายใน กระทบพิษ แก้พิษงู ขับ
เนื้อไม้ กระทบพิษ แก้ฝีภายนอกและภายใน แก้พิษงู ขับน้ำนม
ดอกและผล รสเมาร้อน ทารักษาหิด

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

ฐานข้อมูลสมุนไพร คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. (2553). เขยตาย. เข้าถึงได้จาก
<http://www.phargarden.com/main.php?action=viewpage&pid=186>.

พญาไร้ใบ

Euphorbia tirucalli L.

(วงศ์ EUPHORBIACEAE)

ชื่ออื่น พญาไร้ใบ เกี้ยวเจียน เคี้ยวจีน เคี้ยวเทียน

วิสัยพืช ไม้ยืน

ลักษณะทั่วไป ไม้ยืนต้นทรงพุ่มขนาดเล็กสูง 3-7 ม. แตกกิ่งก้านสาขามาก ลำต้นกิ่งก้านกลมสีเขียว ใบมีไม่มาก ขนาดเล็กมากปลายแหลม ดอกช่อออกเป็นกระจุก ตามข้อหรือปลายกิ่ง สีขาวอมเหลือง ผลเล็กๆมีสามพู มีขนสีน้ำตาล มีน้ำยางสีขาว

การใช้ประโยชน์ ใบและราก รสเฝื่อน ตำพอกแก้ริดสีดวงทวาร

ต้น รสเฝื่อน ต้มดื่มแก้ปวดท้อง แก้กระเพาะอาหารอักเสบ

ราก รสเฝื่อน ต้มดื่มแก้ธาตุพิการ ระบายท้อง ต้มกับน้ำมะพร้าวทาแก้ปวดท้อง

ยาง รสเมาเบื่อร้อน มีพิษกัดมาก ใช้กัดหูด ทาแก้ปวดข้อ เข้าตาอาจบอดได้

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สมุนไพรร. (2557). พญาไร้ใบ. เข้าถึงได้จาก http://samunpai2525.blogspot.com/2011/03/blog-post_46.html.

พลับพลึง

Crinum asiaticum L.

(วงศ์ AMARYLLIDACEAE)

ชื่ออื่น ลิลาว

วิสัยพืช ไม้ล้มลุก

ลักษณะทั่วไป ไม้ล้มลุกขึ้นเป็นกอ มีหัวอยู่ใต้ดิน ลำต้นกลม กว้าง 15 ซม. ยาว 30 ซม. ใบ ออกกรอบๆ ต้น ลักษณะแคบยาวเรียว ใบอวบน้ำ ขอบใบเป็นคลื่น ปลายใบแหลม ยาว 1 ม. กว้าง 10-15 ซม. ดอกออกเป็นช่อ ตรงปลายและเป็นกระจุก มีประมาณ 12-40 ดอก เมื่อยังตูมจะมี กาบสีเขียวย่อๆ หุ้มอยู่ กลีบดอกมีสีขาว และมีกลิ่นหอม ผล เป็นสีเขียวย่อๆ และผลค่อนข้างกลม

การใช้ประโยชน์ ใบ นำไปต้มกินทำให้อาเจียน หรือใช้ใบพันรักษาอาการฟกช้ำ บวม ถอนพิษได้

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

ฐานข้อมูลพรรณไม้ องค์การสวนพฤกษศาสตร์. (2556). **พลับพลึง**. เข้าถึงได้จาก <http://www.qsbg.org/Database/plantdb/mdp/medicinal-specimen.asp?id=724>.

มังคุด

Garcinia mangostana L.

(วงศ์ CLUSIACEAE)

ชื่ออื่น -

วิสัยพืช ไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่

ลักษณะทั่วไป ไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ ลำต้นทรงกลม สูงประมาณ 7-25 ม. แตกกิ่งตั้งแต่ระดับล่างของลำต้น มีทรงพุ่มแบบกรวยคว่ำหรือแบบพีระมิด เปลือกลำต้นมีสีดำ ใบเป็นใบเดี่ยว ไม่พลัดใบ ออกใบดก เขียวตลอดทั้งปี ใบแทงออกตามกิ่งตรงข้ามกัน ใบมีลักษณะเป็นวงรีหรือรูปไข่ กว้าง 6-12 ซม. ยาว 15-25 ซม. ใบมีลักษณะค่อนข้างหนา เป็นมัน เนื้อใบเหนียวคล้ายหนังสัตว์ ใบมีสีเขียวถึงเขียวอมเหลือง ใบมียางสีเหลือง ดอกออกเป็นคู่หรือเดี่ยว แทงออกตามซอกใบบริเวณปลายกิ่ง ดอกมีกลีบแดงสีแดง ผลทรงกลม เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 3.2-7 ซม. เปลือกมังคุดหนาประมาณ 0.7-1.0 ซม. ผลอ่อนมีสีเขียวอมเหลือง และเปลี่ยนเป็นสีเขียวย เขียวเข้ม เขียวอมม่วง สีม่วง และสีดำเมื่อสุกจัด เปลือกด้านนอกมีลักษณะแข็ง เป็นมัน เปลือกด้านในอ่อน มีสีม่วงแดง ถัดมาเป็นเนื้อผล มีลักษณะเป็นรอน 4-8 รอน แต่ละรอนห่อหุ้มเมล็ด 1 เมล็ด เนื้อผลมีสีขาว อ่อนนุ่มคล้ายวุ้น มีเส้น vein สีชมพูติดอยู่ ให้รสหวานอมเปรี้ยวเล็กน้อย

การใช้ประโยชน์ สารสกัดจากเปลือกมังคุดสามารถใช้รักษาโรคผิวหนังชนิดต่างๆ

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

พืชเกษตรดอทคอม. มังคุด. เข้าถึงได้จาก <http://puechkaset.com/%E0%B8%A1%E0%B8%B1%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B8%B8%E0%B8%94/>.

ขี้ดมอน

Sida sp.

(วงศ์ MALVACEAE)

ชื่ออื่น หญ้าขี้ด ขี้ดมอน คัดมอน ยุงปิดแม่่มาย

วิสัยพืช ไม้พุ่มขนาดเล็ก

ลักษณะทั่วไป ไม้พุ่มขนาดเล็ก พืชจำพวกหญ้า ต้นสูงประมาณ 3 ฟุต บางชนิดสูงไม่ถึงฟุต ลำต้นขนาดเท่า นิ้วมือ เปลือกบางคล้ายปอ ผิวสีขาวแดง หรือแดงคล้ำ ใบ เป็นใบเดี่ยว ชนิดใบกลมลักษณะใบรูปไข่กลม ขอบใบจัก โตราว 1-2 ซม. และชนิดใบแบนลักษณะใบรูปขอบขนาน ขอบใบจัก ปลายใบมนแหลม ยาวประมาณ 2 ซม. ดอกเล็กเสียงเหลืองออกตามซอกกิ่งก้าน

การใช้ประโยชน์ ราก รสเผ็ดฝาด แก้ตัวร้อน ขับพิษร้อนภายใน ดับพิษไข้ พิษกาฬ แก้พิษงู

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

ประโยชน์ดอกหอม. (2560). **ขี้ดมอน**. เข้าถึงได้จาก <https://prayod.com/%E0%B8%82%E0%B8%B1%E0%B8%94%E0%B8%A1%E0%B8%AD%E0%B8%99/>.

มะกล่ำต้น

Adenanthera pavonina L.

(วงศ์ FABACEAE)

ชื่ออื่น -

วิสัยพืช ไม้ต้น

ลักษณะทั่วไป ไม้ต้นผลัดใบ สูง 15-25 ม. ใบประกอบแบบขนนกสองชั้น เรียงแบบเวียน ใบย่อย กว้าง 1-2 ซม. ยาว 1.5-3.5 ซม. โคนเบี้ยว ด้านบนสีเขียวอมเทา ด้านล่างสีอ่อนกว่ามีขนเล็กน้อย ช่อดอกยาว 7.5-20 ซม. ดอกสีเหลืองอ่อน ก้านดอกเกลี้ยง กลีบดอกขนาด 3-4.5 มม. ฝักโค้ง กว้าง 1.2-1.6 ซม.

การใช้ประโยชน์ -

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

ฐานข้อมูลพรรณไม้ สวนพฤกษศาสตร์. (2558). มะกล่ำต้น. เข้าถึงได้จาก http://www.qsbg.org/Database/Botanic_Book%20full%20option/search.asp?txtsearch=%E0%B8%A1%E0%B8%B0%E0%B8%81%E0%B8%A5%E0%B9%88%E0%B8%B3%E0%B8%95%E0%B9%89%E0%B8%99.

ขี้เหล็กเลือด

Senna timoriensis (DC.) H.S.Irwin & Barneby (วงศ์ FABACEAE)

ชื่ออื่น กะแลงแเงน ขี้เหล็กคันขั่ง ขี้เหล็กดง ขี้เหล็กแดง ขี้เหล็กนางชี ขี้เหล็กป่า ขี้เหล็กพันขั่ง
ขี้เหล็กเลือด จีลีหลอย ข้ำขี้เหล็ก ปี่ตะกะ มะเกลือเลือด แมะขี้ทะเลที่ แมะแคะແຫ່ລະ

วิสัยพืช ไม้พุ่มหรือไม้ต้น

ลักษณะทั่วไป ไม้พุ่มหรือไม้ต้น สูงได้ถึง 10 ม. มีขนสั้นนุ่มกระจาย หูใบรูปติ่งหู ยาว 1.5-2 ซม. ใบประกอบ มีใบย่อย 10-20 คู่ แกนกลางยาว 20-30 ซม. ก้านใบยาว 1-2 ซม. ใบย่อยรูปขอบขนานหรือรูปใบหอก ยาว 2-6 ซม. ปลายมีติ่งแหลม โคนกลม ช่อดอกแบบช่อกระจุก ออกตามซอกใบหรือปลายกิ่ง ยาว 10-30 ซม. ใบประดับรูปไข่ ยาวประมาณ 2.5 ซม. ก้านดอกยาว 1-3 ซม. กลีบเลี้ยงรูปขอบขนานแกมรูปไข่ ปลายกลม ยาว 0.7-1.5 ซม. มีขนด้านนอก กลีบดอกรูปไข่กลับ ยาว 1.5-2 ซม. เกสรเพศผู้สั้นยาว 2 อัน ก้านชูอับเรณูยาว 2-4 มม. อับเรณูยาว 0.8-1 ซม. อันสั้น 5 อัน อับเรณูสั้นกว่าเล็กน้อย ละครูป 3 อัน รังไข่เกลี้ยง ฝักรูปแถบแบน ยาว 8-16 ซม. ปลายมีจะงอย มี 10-30 เมล็ด

การใช้ประโยชน์ -

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สารานุกรมพืชในประเทศไทย. (2559). **ขี้เหล็กเลือด**. เข้าถึงข้อมูลได้จาก <http://www.dnp.go.th/botany/detail.aspx?wordsLinkno=1111&words=%E0%B8%82%E0%B8%B5%E0%B9%89%E0%B9%80%E0%B8%AB%E0%B8%A5%E0%B9%87%E0%B8%81%E0%B9%80%E0%B8%A5%E0%B8%B7%E0%B8%AD%E0%B8%94&typeword=word>.

หนามเล็บเหยี่ยว

Ziziphus oenopolia (L.) Mill.

(วงศ์ RHAMNACEAE)

ชื่ออื่น หมากหนาม หนามเล็บเหยี่ยว มะตันขอ ยับยี้ว พุทธราขอ เล็ดเหยี่ยว เล็บเหยี่ยว แสงคำ
สังคัน ตาฉู่แม โลซูมี เล็บแมว ยับเหยี่ยว

วิสัยพืช ไม้พุ่มรอเลื้อย

ลักษณะทั่วไป ไม้พุ่มรอเลื้อย เนื้อแข็ง ยาว 3-10 ม. เถาและกิ่งมีหนามสั้นแหลมโค้งตามลำต้น และกิ่งก้าน เปลือกเถาเรียบหรือขรุขระเล็กน้อย สีดำเทา กิ่งอ่อนมีขนสีน้ำตาล เปลือกในสีแดง ใบเป็นใบเดี่ยว ออกเรียงสลับ รูปไข่แกมรูปใบรี กว้าง 1-3 ซม. ยาว 2-6 ซม. ปลายใบแหลม โคนใบเบี้ยวเล็กน้อย ขอบใบเรียบ แผ่นใบอ่อนทั้งสองด้านมีขนนุ่มสั้นๆ ผิวใบด้านบนเรียบ หรือมีขนเล็กน้อย ผิวใบด้านล่างมีขนนุ่มจำนวนมาก เส้นใบ 3 เส้น ออกจากฐานใบไปปลายใบ ก้านใบยาว 2-8 มม. ดอกออกเป็นช่อที่ซอกใบเป็นช่อกระจุก ขนาดเล็ก ดอกย่อยจำนวนมาก ช่อดอกยาว 4-6 มม. ก้านช่อดอกยาว 0.5-1.0 มม. มีขนเล็กน้อย ใบประดับช่อดอก 1 อัน ยาว 2-3 มม. มีขนกระจายทั่วไป ดอกจำนวน 5-11 ดอก ก้านดอกย่อยยาว 1.0-2.5 มม. มีขนเล็กน้อย กลีบดอกมี 5 กลีบ รูปช้อน ปลายกลม ยาว 0.8-1 มม. กว้าง 0.2-0.5 มม. สีเขียว หรือสีเขียวอมเหลือง ออกสลับกับกลีบเลี้ยง เกสรเพศผู้ มี 5 อัน สีเขียวอมเหลือง ก้านชูเกสรแบน ยาว 0.5-0.8 มม. ติดที่ฐานของกลีบดอก อับเรณูรูปสามเหลี่ยม ยาว 0.1-0.2 มม. สีน้ำตาล เกสรเพศเมีย มีรังไข่เหนือวงกลีบ รังไข่เกิดจาก 2 คาร์เพล แต่ละคาร์เพลมี 1 ช่อง และ 1 ออวูล ก้านและยอดเกสรเพศเมียคล้ายรูปขวด ยาว 0.5-1.0 มม. เกสรตัวเมีย สีเขียวอมเหลือง ฐานดอกขนาด 1.5 มม. ผิวขรุขระ สีเหลือง กลีบเลี้ยงมี 5 กลีบ หลอดกลีบกว้าง 0.5-1.0 มม. ยาว 1.5-2.0 มม. ปลายแฉกกว้าง 1 มิลลิเมตร ยาว 1.0-1.5 มม. สีเขียว หรือสีเขียวอมเหลือง ปลายกลีบด้านนอกมีขนเล็กน้อย ผลสดรูปทรงกลมหรือรูปไข่ ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1 ซม. ผลอ่อนสีเขียวพอสุกเปลี่ยนเป็นสีม่วงดำ ก้านผลยาว 3-5 มม. มีขนกระจายทั่วไป เมล็ดแข็งมี 1 เมล็ด รูปร่างค่อนข้างกลม กว้าง 5-8 มม. ยาว 6-9 มม. ปลายกลม

การใช้ประโยชน์ ผลแก่มีรสเปรี้ยว รับประทานได้

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

ฐานข้อมูลสมุนไพร คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. (2553). เล็บเหยี่ยว. เข้าถึงได้จาก <http://www.phargarden.com/main.php?action=viewpage&pid=279>.

ปลาไหลเผือก

Eurycoma longifolia Jack

(วงศ์ SIMAROUBACEAE)

ชื่ออื่น กรงบาดาล คะนาง ชะนาง ตรึงบาดาล ตุงสอ ตูรูเป๊ะมิง ตูรูวอมิง เพี้ยก หยิกบ่อถอง
หยิกไม่ถึง ไหลเผือก เอียนดอน แสพันชั้น

วิสัยพืช ไม้ต้น

ลักษณะทั่วไป ไม้ต้น สูงได้ถึง 10 ม. ใบประกอบยาวได้กว่า 1 ม. เรียงหนาแน่นช่วงปลายกิ่ง ใบย่อยจำนวนมาก รูปใบหอก รูปขอบขนาน หรือแกมรูปไข่ ยาว 5-20 ซม. โคนเบี้ยว ก้านสั้นมากหรือไร้ก้าน ช่อดอกขนาดใหญ่ มีขนละเอียดและขนต่อมกระจาย ดอกสีแดง ก้านดอกหนา ยาวประมาณ 7 มม. กลีบเลี้ยงรูปสามเหลี่ยม ยาวประมาณ 1 มม. กลีบดอกรูปใบหอก รูปขอบขนาน หรือแกมรูปไข่ ยาว 4-5 มม. มีขนละเอียด เกสรเพศผู้ ยาว 1.5-2.5 มม. เกสรเพศผู้ที่เป็นหมันยาวได้ถึง 2 มม. ในดอกเพศเมียสั้นมาก ก้านเกสรเพศเมียเรียวยาว ติดเหนือรังไข่ประมาณ 1 มม. ยาวประมาณ 2 มม. ผลย่อยรูปรีหรือรูปไข่ ยาว 1-2 ซม. ก้านผลยาวประมาณ 3 มม.

การใช้ประโยชน์ -

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สารานุกรมพืชในประเทศไทย. (2559). ปลาไหลเผือก. เข้าถึงได้จาก <http://www.dnp.go.th/botany/detail.aspx?wordsLinkno=3270&words=%E0%B8%9B%E0%B8%A5%E0%B8%B2%E0%B9%84%E0%B8%AB%E0%B8%A5%E0%B9%80%E0%B8%9C%E0%B8%B7%E0%B8%AD%E0%B8%81&typeword=word>.

คลุ้ม

Donax canniformis (G.Forst.) K.Schum.

(วงศ์ MARANTACEAE)

ชื่ออื่น คลุ้ม

วิสัยพืช ไม้ล้มลุก

ลักษณะทั่วไป ไม้ล้มลุก ลำต้นตั้งตรง มีเหง้าใต้ดิน สูง 0.5-3 ม. ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่หรือรูปขอบขนาน แกมใบหอก ก้านใบแผ่เป็นแผ่นหุ้ม ดอกช่อ ออกที่ซอกใบ ช่อดอกห้อยลง กลีบดอกสีขาวนวล ผลสด รูปทรงกลม เมื่อสุกสีขาวขุ่น

การใช้ประโยชน์ หัวใต้ดิน ประุงเป็นยาแก้ไข้ ไข้หัว

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

อุทยานธรรมชาติวิทยาสิริรุกชาติ. (2553). **คลุ้ม**. เข้าถึงได้จาก http://www.pharmacy.mahidol.ac.th/siri/index.php?page=search_detail&medicinal_id=289.

ไม้กระพือโรง

Ficus foveolata (Wall. ex Miq.) Miq.

(วงศ์ MORACEAE)

ชื่ออื่น -

วิสัยพืช ไม้พุ่มรอเลื้อย

ลักษณะทั่วไป ไม้พุ่มรอเลื้อย เลื้อยเกาะไปตามพรรณไม้อื่น มีน้ำยางขาว สูงได้ถึง 25 ม. กิ่งอ่อน ก้านใบ ผิวใบด้านล่าง และฐานรองดอกอ่อนมีขน ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปใบหอก รูปขอบขนานแกมใบหอก รูปไข่หรือรูปขอบขนานแกมวงรี ดอกช่อ ลักษณะทรงกลมคล้ายผล ออกเดี่ยวๆที่ซอกใบ แยกเพศอยู่ในช่อเดียวกัน ฐานรองดอกรูปทรงกลม ผลสด รูปทรงกลม ภายในสีแดง

การใช้ประโยชน์ ลำต้น ดอกเหล้าต้ม บำรุงกำลัง แก้เลือดเสีย เลือดคั่ง ชุบขีด

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

อุทยานธรรมชาติวิทยาสิริรุกชาติ. (2553). ไม้กระพือโรง. เข้าถึงได้จาก http://www.pharmacy.mahidol.ac.th/siri/index.php?page=search_detail&medicinal_id=296.

พนมสวรรค์

Clerodendrum paniculatum L.

(วงศ์ LAMIACEAE)

ชื่ออื่น ฉัตรฟ้า นมสวรรค์ ปิ้งจวงวา พวงพีเหลือง พุ่มหมวก สาวสวรรค์ หัวลิง

วิสัยพืช ไม้ต้น

ลักษณะทั่วไป ไม้พุ่ม สูง 1-2 ม. มีขนและต่อมกระจายตามแผ่นใบ กลิบเลี้ยงและกลีบดอกด้านนอก ใบรูปฝ่ามือ 3-7 พู รูปไข่กว้างหรือเกือบกลม ส่วนมากยาว 10-30 ซม. ปลายแฉกแหลม โคนรูปหัวใจ ขอบจักฟันเลื่อย ก้านใบยาวได้ถึง 15 ซม. ช่อดอกรูปคล้ายพืระมิต ยาวได้ถึง 50 ซม. ก้านช่อเป็นเหลี่ยม ใบประดับคล้ายใบ รูปไข่หรือแกมรูปขอบขนาน ยาว 1-5 ซม. ใบประดับย่อยรูปแถบ ยาวได้ถึง 1 ซม. ดอกสีส้มแดง กลิบเลี้ยงรูปใบหอก ยาวประมาณ 5 มม. หลอดกลีบยาว 1.-1.5 ซม. กลีบรูปขอบขนานแกมรูปไข่ ยาว 0.7-1.4 ซม. เกสรเพศผู้ยาว 3-4 เท่าของกลีบดอก รังไข่เกลี้ยง ก้านเกสรเพศเมียยาวเท่า ๆ เกสรเพศผู้สั้นยาว ผลกลม จัก 2-4 พู เส้นผ่านศูนย์กลาง 5-9 มม. สุกสีดำ

การใช้ประโยชน์ -

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สารานุกรมพืชในประเทศไทย. (2560). **พนมสวรรค์**. เข้าถึงได้จาก <http://www.dnp.go.th/botany/detail.aspx?wordsLinkno=3853&words=%E0%B8%9E%E0%B8%99%E0%B8%A1%E0%B8%AA%E0%B8%A7%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%84%E0%B9%8C&typeword=word>.

ขี้ดมอน

Sida sp.

(วงศ์ MALVACEAE)

ชื่ออื่น หญ้าขี้ด ขี้ดมอน คัดมอน ยุงปิดแม่่มาย

วิสัยพืช ไม้พุ่มขนาดเล็ก

ลักษณะทั่วไป ไม้พุ่มขนาดเล็ก พืชจำพวกหญ้า ต้นสูงประมาณ 3 ฟุต บางชนิดสูงไม่ถึงฟุต ลำต้นขนาดเท่านิ้วมือ เปลือกบางคล้ายปอ ผิวสีขาวแดง หรือแดงคล้ำ ใบ เป็นใบเดี่ยว ชนิดใบกลมลักษณะใบรูปไข่กลม ขอบใบจัก โตราว 1-2 ซม. และชนิดใบแบนลักษณะใบรูปขอบขนาน ขอบใบจัก ปลายใบมนแหลม ยาวประมาณ 2 ซม. ดอกเล็กเสียงเหลืองออกตามซอกกิ่งก้าน

การใช้ประโยชน์ ราก รสเผ็ดฝาด แก้ตัวร้อน ขับพิษร้อนภายใน ดับพิษไข้ พิษกาฬ แก้พิษงู

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

ประโยชน์ดอกหอม. (2560). **ขี้ดมอน**. เข้าถึงได้จาก <https://prayod.com/%E0%B8%82%E0%B8%B1%E0%B8%94%E0%B8%A1%E0%B8%AD%E0%B8%99/>.

หญ่้ากาทบทย

Lindernia sp.

(วงศ์ SCROPHULARIACEAE)

ชื่อบื่น หญ่้าเกล็ดทบทย

วีสัยพืช ไมล์มลุก

ลักษณะท่วไป ไมล์มลุก ความสูง: 5-20 ซม. ลำต้น ตั้งชูขึ้น เป็นเหลี่ยม ใบเดี่ยว ใบรูปไข่แกมรูปขอบขนาน ถึงรูปไข่กว้าง ขนาด 4-15 x 6-19 มม. ขอบใบจักฟันเลื่อย ดอก รูปแตร สีม่วงหรือม่วงอ่อน มี 5 กลีบ ผลแห้ง รูปกระสวยหรือกลม หุ้มด้วยกลีบเลี้ยงที่ยังติดอยู่ เมล็ดเล็ก จำนวนมาก

การใช้ประโยชน์ ใบใช้ปรุงรยงยา ต้มดื่มหลังคลอด เหมาะะปลูกคลุมดิน เพื่อกันฝนชะ

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สำนักพิมพ์บ้านและสวน.(2558). หญ่้ากาทบทยตัวเมีย. เข้าถึงได้จาก <http://book.baanlaesuan.com/plant-library/lindernia/>.

ไมยราบ

Mimosa pudica L.

(วงศ์ FABACEAE)

ชื่ออื่น กระต๊อบยอด กะหงับ ก้านทอง นาหมื่นมะ ระงับ หงับพระพาย หญ้าจียอบ หญ้าปันยอด
หนามหญ้าราบ

วิสัยพืช ไม้ล้มลุก ทอดเลื้อยตามพื้นดิน

ลักษณะทั่วไป ไม้ล้มลุก ทอดเลื้อยตามพื้นดิน บางครั้งสูงได้ถึง 1 ม. มีขนหยาบตามลำต้น แกนใบประกอบ ก้านใบ แผ่นใบด้านล่าง และช่อดอก แกนกลางใบรวมก้านยาว 2.5-5 ซม. ใบประกอบย่อยมี 2 คู่ เรียงชิดกัน คล้ายรูปฝ่ามือ ยาว 1.5-7 ซม. ใบย่อยมี 12-25 คู่ รูปขอบขนานหรือรูปเคียว ยาว 0.5-1 ซม. ก้านช่อดอกยาว 2.5-4 ซม. ดอกไร้ก้าน รูประฆังแคบ ยาวประมาณ 2 มม. กลีบดอกมนกลม ยาว 0.5-0.8 มม. เกสรเพศผู้ 4 อัน รังไข่เกลี้ยง ฝักรูปขอบขนาน ยาว 1.5-1.8 ซม. ขอบมีขนแข็ง

การใช้ประโยชน์ -

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สารานุกรมพืชในประเทศไทย. (2560). ไมยราบ. เข้าถึงได้จาก <http://www.dnp.go.th/botany/detail.aspx>.

ลูกใต้ใบ

Phyllanthus amarus Schumach. & Thonn.

(วงศ์ PHYLLANTHACEAE)

ชื่ออื่น มะขามป้อมดิน หญ้าใต้ใบ หญ้าใต้ใบขาว

วิสัยพืช ไม้ล้มลุก

ลักษณะทั่วไป ไม้ล้มลุก สูง 10 - 60 ซม. ทุกส่วนมีรสขม ใบเป็นใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียวปลายคี่ มีใบย่อย 23 - 25 ใบ ใบย่อยรูปขอบขนานแกมไข่กลับ ปลายใบมนกว้างโคนใบมนแคบ ขนาดประมาณ 0.4X1.0 ซม. ก้านใบสั้นมากและมีหูใบสีขาวนวลรูปสามเหลี่ยมปลายแหลมเกาะติด 2 อัน ดอกแยกเพศ เพศเมียมักอยู่ส่วนโคน เพศผู้มักอยู่ส่วนปลายก้านใบ ดอกขนาดเล็กสีขาว เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 0.08 ซม. ผลทรงกลม ผิวเรียบสีเขียวอ่อนนวล ขนาดประมาณ 0.15 ซม. เกษะติดอยู่ที่ใต้โคนใบย่อย เมื่อแก่จะแตกเป็น 6 พู แต่ละพูจะมี 1 เมล็ด เมล็ดสีน้ำตาลรูปเสี้ยว 1/6 ของทรงกลม ขนาดประมาณ 0.1 ซม.

การใช้ประโยชน์ ราก ช่วยแก้ไข้หวัด แก้ท้องเสีย แก้บวม แก้ปัสสาวะขัด แก้ นิ้ว ขับปัสสาวะ

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สมุนไพรร.(2553). ลูกใต้ใบ. เข้าถึงได้จาก http://samunpai2525.blogspot.com/2011/03/blog-post_86.html.

ลำดวน

Melodorum fruticosum Lour.

(วงศ์ ANONACEAE)

ชื่ออื่น หอมนวล

วิสัยพืช ไม้ยืนต้น

ลักษณะทั่วไป ไม้ยืนต้น สูง 10-15 ม. เปลือกสีเทา ผิวเรียบ ทรงพุ่มรูปกรวยคว่ำ และแน่นทึบ ลำต้นตรง แตกกิ่งใบจำนวนมาก เมื่อลำต้นแก่เปลือกลำต้นสีน้ำตาลอมดำ มีรอยแตกตามแนวยาวลำต้น กิ่งอ่อนมีสีเขียวสด ยอดอ่อนและใบอ่อนมีสีแดง ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ รูปไข่ หรือรูปขอบขนาน กว้าง 2-3 ซม. ยาว 8-10 ซม. มีสีเขียวเข้มเป็นมัน โคนใบและปลายใบแหลมหรือสอบ ขอบใบเรียบ ผิวใบด้านบนเป็นมัน ด้านล่างสีอ่อนกว่า ผิวใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน เส้นกลางใบสีออกเหลืองนูนเด่นทั้งสองด้าน ก้านใบยาว 0.5-0.7 ซม. ดอกเดี่ยวหรือช่อกระจุก 2-3 ดอก ออกตามซอกใบ หรือปลายกิ่ง สีเหลืองนวล มีกลิ่นหอม รูปไข่ป้อมถึงรูปเกือบกลม โคนกลีบกว้าง ปลายกลีบแหลม กลีบดอก 6 กลีบ หนาแข็ง สีเขียวปนเหลือง มีขนนุ่ม แยกเป็น 2 วง ชั้นนอกมี 3 กลีบ แผ่แบน รูปสามเหลี่ยมมีขนาดใหญ่กว่ากลีบดอกวงใน โคนกลีบกว้าง ปลายกลีบแหลม กว้างราว 1 เซนติเมตร ยาวราว 1.2 ซม. กลีบดอกชั้นในงุ้มเข้าหากันเป็นรูปโดม ขนาดเล็กกว่า แต่หนาและโค้งกว่า กว้างราว 0.6 ซม. ยาวราว 0.9 ซม. ดอกบานมีเส้นผ่าศูนย์กลาง 2-2.5 ซม. เกสรเพศผู้มีขนาดเล็ก เกสรเพศผู้และรังไข่มีจำนวนมากอยู่บนฐานสั้นๆ รังไข่ ไม่มีขน กลีบเลี้ยง 3 กลีบ มีขนาดเล็ก รูปเกือบกลม ปลายกลีบมน เกลี้ยงหรือมีขนประปราย ก้านดอกยาว 2.5 ซม. ผลกลุ่ม มีผลย่อย 15-20 ผล ก้านผลยาว ผลรูปทรงกลมรีสีเขียว ขนาด 6-8 มม. เมื่อแก่สีแดง และผลสุกมีสีน้ำตาลเงินดำ ภายในมีเมล็ด 1-2 เมล็ด

การใช้ประโยชน์ ผลรับประทานได้มีรสหวานอมเปรี้ยว

เนื้อไม้และดอกแห้ง ต้มน้ำดื่ม ช่วยบำรุงหัวใจ แก้ลม วิงเวียน บำรุงโลหิต

ดอก มีกลิ่นหอม รสเย็น จัดอยู่ในพิภักัดเกสรทั้ง 9

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

ฐานข้อมูลสมุนไพร คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. (2553). ลำดวน. เข้าถึงข้อมูลได้จาก <http://www.phargarden.com/main.php?action=viewpage&pid=107>.

กระท่อม

Mitragyna speciosa (Korth.) Havil.

(วงศ์ RUBIACEAE)

ชื่ออื่น อีถ่าง ท่อม

วิสัยพืช ไม้ต้น

ลักษณะทั่วไป ไม้ต้น สูงได้ถึง 25 ม. หน่อใบรูปใบหอก ยาวได้ถึง 4 ซม. มีสันกลาง ร่วงเร็ว ใบรูปรีหรือรูปไข่ ยาว 12-17 ซม. ปลายเป็นติ่ง เส้นใบย่อยแบบชั้นบันได ก้านใบยาว 2.5-5 ซม. ช่อดอกแบบช่อกระจุกแน่น ออกเดี่ยว ๆ ที่ปลายกิ่ง เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5-2.5 ซม. ใบประดับรูปช้อนหุ้มกลีบเลี้ยง ยาว 4-6 มม. หลอดกลีบยาวประมาณ 2 มม. ปลายจักตื้น ๆ ดอกรูปดอกเข็ม สีชมพู หลอดกลีบดอกยาวประมาณ 5 มม. กลีบยาวประมาณ 3 มม. รั้งไข่เกลี้ยง ยอดเกสรรูปกระบอง ยาว 1-2 มม. ผลรวมแข็ง เส้นผ่านศูนย์กลาง 2-3 ซม. ผลย่อยรูปรี ยาว 7-9 มม. เมล็ดรูปรี ยาวประมาณ 1 มม. มีปีกบางที่ปลายทั้งสองด้าน

การใช้ประโยชน์ ใบกระท่อมมีสารเสพติด มีฤทธิ์ทำให้เคลิบเคลิ้ม เคี้ยวใบสดหรือสูบใบแห้ง

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สารานุกรมพืชในประเทศไทย. (2559). **กระท่อม**. เข้าถึงได้จาก <http://www.dnp.go.th/botany/detail.aspx>.

พะวา

Garcinia sp.

(วงศ์ CLUSIACEAE)

ชื่ออื่น มะป่อง สารภีป่า มะระขี้้นก มะตะขี้้นก ขวาด กวักไหม หมากกวัก ชมม่วง วาน้ำ กะวา

วิสัยพืช ไม้ต้นขนาดกลาง

ลักษณะทั่วไป ไม้ต้นขนาดกลาง เปลือกลำต้นบาง มีสีเทาอมดำ แตกกิ่งก้านสาขาและใบหนาทึบเป็นทรงพุ่ม รูปโดม มีขนาดความสูงของลำต้นประมาณ 10-18 ม. ส่วนของลำต้น ใบ และผลมียางสีขาวอมเหลือง ใบเดี่ยว เรียงสลับตรงข้ามกัน ใบมีลักษณะเป็นรูปทรงรี รูปไข่กลับ รูปขอบขนาน หรือรูปรีแกมขอบขนาน แผ่นใบเรียบ ค่อนข้างหนา มีสีเขียวเข้มเป็นมัน โคนใบสอบ ปลายใบแหลมหรือมนกว้าง ขอบใบเรียบ มีขนาดความกว้างของใบประมาณ 4-8 ซม. ยาวประมาณ 8-15 ซม. ดอกใบดกและหนาทึบ ดอก ออกเป็นช่อกระจุกที่ปลายกิ่ง ดอกเพศผู้และดอกเพศเมียจะแยกกันอยู่คนละต้น ดอกเพศผู้มีลักษณะเป็นรูปทรงกลมรีสีเหลืองอ่อนและหนา จำนวน 4 กลีบ มีกลีบเลี้ยงจำนวน 4 กลีบ มีเกสรเพศผู้อยู่บริเวณกลางดอกเป็นจำนวนมาก ขนาดดอกที่บานเต็มที่มีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 2 ซม. และร่วงโรยไปภายใน 1-2 วัน ส่วนดอกเพศเมียจะออกเป็นดอกเดี่ยวๆ ลักษณะคล้ายกับดอกเพศผู้ แต่กลีบดอกจะยาวกว่า มีกลีบดอกและกลีบเลี้ยงสีเหลืองจำนวน 4 กลีบ มีเกสรเพศเมียอยู่บริเวณกลางดอกซึ่งจะพัฒนาเป็นผลต่อไป เมื่อบานเต็มที่จะมีขนาดเท่ากับดอกเพศผู้ ดอกเพศเมียมักร่วงโรยไปภายในเวลา 1 วัน ดอกมีกลิ่นหอม ผล มีลักษณะเป็นรูปทรงไข่ ผิวผลเรียบ มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางผลประมาณ 1-2 ซม. ยาวประมาณ 1.5-3 ซม. ผลอ่อนมีสีเขียว และเปลี่ยนเป็นสีเหลือง สีส้ม และสีแดงเมื่อสุก บนขั้วผลมีกลีบเลี้ยงติดอยู่ ภายในผลมีเนื้อเป็นกลีบคล้ายกับมังคุดแต่จะมีความใสกว่า เนื้อผลมีรสฝาดเปรี้ยว เมล็ด มีลักษณะแบนยาวเป็นสีน้ำตาล

การใช้ประโยชน์ เนื้อไม้ มีสีน้ำตาลแดง แข็งแรงทนทาน สามารถนำมาใช้ในการก่อสร้างได้เป็นอย่างดี ผลสุก มีรสฝาดเปรี้ยว สามารถนำมารับประทานได้

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

วิชาเกษตร. (2556). พะวา. เข้าถึงได้จาก <http://www.vichakaset.com/%E0%B8%95%E0%B9%89%E0%B8%99%E0%B8%9E%E0%B8%B0%E0%B8%A7%E0%B8%B2/>.

กำลังเสือโคร่ง

Ziziphus sp.

(วงศ์ RHAMNACEAE)

ชื่ออื่น กำลังเสือโคร่ง

วิสัยพืช ไม้พุ่ม

ลักษณะทั่วไป ไม้พุ่ม สูงประมาณ 7 ม. กิ่งเรียวเล็ก มีหนามแหลมโค้ง ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปขอบขนานหรือรูปใบหอก ปลายเรียวแหลม โคนเบี้ยว ขอบจักฟันเลื่อยเล็กๆ เส้นใบออกจากโคนใบ 3 เส้น เห็นชัดทางด้านล่าง ช่อดอกออกตามง่ามใบ มีขนสั้น กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปสามเหลี่ยมปลายมน กลีบดอก 5 กลีบ รูปไข่กลับ โคนกลีบสอบแคบ ขอบเรียบ กลีบโค้ง เกสรเพศผู้ 5 อัน สั้นกว่ากลีบดอก รังไข่อยู่ลึก มี 2 ช่อง มีออวูลช่องละ 1 เม็ด ปลายแยกเป็นก้านเกสรเพศเมียองๆ 2 อัน ผลกลม มีเนื้อ มีขนสีแดง มีเมล็ดแข็ง 1 เมล็ด รูปขอบขนาน

การใช้ประโยชน์ -

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

กำลังเสือโคร่ง. เข้าถึงได้จาก http://www.rspg.or.th/plants_data/plantdat/rhamnace/zattop_2.htm.

พริกป่า

Tabernaemontana pauciflora Blume

(วงศ์ APOCYNACEAE)

ชื่ออื่น พริกนายพราน พุดน้อย พุดป่า พริกป่าใหญ่ พริกป่าเล็ก พริกผี

วิสัยพืช ไม้พุ่มขนาดเล็ก

ลักษณะทั่วไป ไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง 1 ม. ลำต้น เกลี้ยง ใบเดี่ยว ออกตรงข้าม เนื้อใบบาง แผ่นใบรูปรีแคบแกมรูปไข่ ยาว 8-15 ซม. กว้าง 2-4 ซม. โคนใบรูปลิ้ม ขอบใบเรียบ ปลายใบเรียวแหลม ผิวใบเกลี้ยง ก้านใบสั้น ยาวประมาณ 3-7 มม. ช่อดอก แบบช่อกระจุก ออกที่ซอกใบหรือปลายยอด ก้านช่อดอก ยาว 4-7 ซม. ดอกย่อย 3-25 ดอกสีขาวแกมเหลืองอ่อน รูปดอกเข็ม กลีบเลี้ยง สีเขียวอ่อน มี 5 กลีบ ยาวเกือบ 2 มม. รูปสามเหลี่ยม เรียงซ้อนกัน กลีบดอกเชื่อมกันเป็นหลอด ส่วนหลอดยาว 12-17 มม. ส่วนปลายแยกเป็น 5 แฉก ยาว 7-9 มม. รูปไข่ เกสรตัวผู้มี 5 อัน ก้านเกสรสั้น อับเรณูรูปขอบขนาน ปลายเป็นติ่งแหลม ท่อเกสรตัวเมียเรียวยาว 7 มม. ปลายเกสรแยกเป็น 2 แฉก รังไข่ 2 ช่อง แยกจากกัน ยาวประมาณ 1 มม. ผล แบบฝักคู่ โค้ง รูปรีปลายเรียวแหลม คอดเว้าเป็นพู่สั้นๆ กว้างประมาณ 7 มม. ยาว 9-10 ซม. ผลย่อยแตกแนวเดียว ผิวมันสีเขียว ผิวเกลี้ยง มีเมล็ด 6-8 เมล็ด เมล็ดแกมมีเยื่อหุ้มเมล็ดสีแดงสด

การใช้ประโยชน์ ราก ต้มน้ำดื่มแก้ตกขาว แก้ไอ แก้เจ็บคอ ตำละเอียดทาแก้ฝี ฝนนํ้าดื่ม รสสุขุม แก้โรคลม ใช้ปรุงยาแก้โลหิตเป็นพิษเนื่องจากชอกช้ำ แก้ไข้ใน ตำรายาไทย ใช้ ทั้งต้น รสเย็น แก้ไข้ แก้ร้อนในดับพิษร้อน

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สมุนไพรร. (2556). พริกป่า. เข้าถึงได้จาก http://samunpai2525.blogspot.com/2013/12/blog-post_9.html.

จุกโรหิณี

Dischidia major (Vahl) Merr.

(วงศ์ APOCYNACEAE)

ชื่ออื่น โกฎพุงปลา กล้วยไม้ เถาพุงปลา นมตำไร บวบลม

วิสัยพืช ไม้เถาเลื้อยเกาะพันต้นไม้อื่น

ลักษณะทั่วไป ไม้เถาเลื้อยเกาะพันต้นไม้อื่น มีรากตามลำต้นส่วนต่างๆ ของเถามีน้ำยางสีขาวเหมือนน้ำนม ใบ ใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามกัน แผ่นใบหนาอวบน้ำ รูปค่อนข้างกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 1 -2 ซม. ผิวใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน เนื่องจากถูกมดเจาะ เข้าอาศัยทำให้มีลักษณะโป่งเป็นถุง ยาว 5-10 ซม. กว้าง 3-5 ซม. ก้านใบสั้น ดอก ดอกเล็กรูปโคม สีเขียวแกมเหลือง ออกเป็นกระจุกหรือเป็น ช่อสั้นๆ ตามง่ามใบ ผล เป็นฝัก เรียวยาว 5-7.5 ซม. กว้าง 3-5 มม. เมล็ด เล็ก แบน มีขนเป็นพุ่มที่ปลาย

การใช้ประโยชน์ รากแก้ท้องเสีย แก้อ่อนเพลีย บำรุงกำลัง แก้หอบหืด ต้น ต้มน้ำดื่มแก้ปวดท้อง เนื่องจากโรคกระเพาะอาหารอักเสบ

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

ไทยเกษตรศาสตร์. (2556). จุกโรหิณี. เข้าถึงได้จาก <http://www.thaikasetsart.com/%E0%B8%88%E0%B8%B8%E0%B8%81%E0%B9%82%E0%B8%A3%E0%B8%AB%E0%B8%B4%E0%B8%99%E0%B8%B5/>.

กลอย

Dioscorea hispida Dennst.

(วงศ์ DIOSCOREACEAE)

ชื่ออื่น มั่นกลอย กลอยข้าวเหนียว กลอยหัวเหนียว กลอยนก กอย คลี

วิสัยพืช ไม้เถาเลื้อยพันต้นไม้อื่น

ลักษณะทั่วไป ไม้เถาเลื้อยพันต้นไม้อื่น ลำต้น กลม โคนต้นเป็นเหลี่ยม มีหนามสั้น ๆ ตลอดเถา ลำต้นสีเขียว มีหัวอยู่ใต้ผิวดินเปลือกของหัวบาง สีน้ำตาลอ่อนเหลือง ลักษณะกลมรีมีรากเล็กๆ กระจายทั่วทั้งหัว มีหัว 3-5 หัว ใบ เป็นใบประกอบแบบพัด เรียงสลับมีใบย่อย 3 ใบ แยกออกจากจุดเดียวกันของก้านใบ ใบกลางเป็นรูปวงรี ปลายใบแหลมโคนสอบแคบ แผ่นใบกว้าง มีขนนุ่มปกคลุมใบย่อย 2 ใบ ใบข้างมีลักษณะคล้ายรูปหัวใจ เบี้ยว ปลายใบแหลม สั้นกว่าใบกลาง ใบกว้าง 6-15 ซม. ยาว 8-12 ซม. ขึ้นอยู่กับขนาดของหัว ก้านใบยาว 7-14 ซม. ดอก เริ่มออกดอกหลังจากลำต้น เกี่ยวพันต้นไม้อื่นได้ระยะหนึ่ง ออกเป็นช่อระย้า ตามซอกง่าม ใบ หรือซอกใบ มีดอกเล็กๆ สีเขียวอ่อนติดบนก้านช่อดอก ออกดอกเพศผู้และดอกเมียแยกต้น มีเกสรตัวผู้ 6 อัน เกสรตัวเมีย ปลายแยกเป็นแฉก ผล คล้ายผลมะเฟืองมี 3 พู แต่ละพูมี 1 เมล็ด เมื่อผลแก่แตกได้เอง เมล็ดมีลักษณะกลมแบน มีปีกบางใส

การใช้ประโยชน์ หุงเป็นน้ำมันใส่แผล กัดฝ้า กัดหนอง ใช้ประกอบอาหาร

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สมุนไพรร. (2557). กลอย. เข้าถึงได้จาก http://samunpai2525.blogspot.com/2011/02/blog-post_71.html.

คนทา

Harrisonia perforata (Blanco) Merr.

(วงศ์ RUTACEAE)

ชื่ออื่น กะลันทา โโกทา ชีดำตา จี้ จี้หนาม มีชี สีเตาะ สีพัน สีพันคนตาย สีพันคนทา หนามจี้

วิสัยพืช ไม้พุ่ม

ลักษณะทั่วไป ไม้พุ่ม สูง 1-2 ม. ทุใบเป็นหนาม ยาวประมาณ 1 ซม. ใบประกอบปลายคี่ เรียงเวียน ยาวได้ถึง 20 ซม. แกนกลางมีปีก มีขนสั้นนุ่ม ก้านยาวประมาณ 3 ซม. ใบย่อยมีใบเดี่ยวหรือมีได้ถึง 7 คู่ รูปรี รูปขอบขนาน รูปสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด หรือแกมรูปไข่ ยาว 1-2 ซม. บางครั้งจักเป็นพู ก้านใบสั้นมาก ช่อดอกแบบช่อกระจุกหรือแยกแขนงสั้น ๆ ก้านดอกยาวประมาณ 2 มม. กลีบเลี้ยง 4-5 กลีบ ยาวประมาณ 1.5 มม. เชื่อมติดกันประมาณกึ่งหนึ่ง กลีบดอก 4-5 กลีบ เรียงซ้อนเหลื่อมในตาดอก รูปขอบขนานถึงรูปใบหอก ยาว 6-9 มม. เกสรเพศผู้ 8-10 อัน ติดที่โคนจานฐานดอก ก้านชูอับเรณูยาว 0.7-1 ซม. มีแผ่นคล้ายลิ้นจ๊ก 2 พู ยาวประมาณ 2 มม. ขอบมีขน อับเรณูยาว 1.5-4.5 มม. จานฐานดอกรูปถ้วย มี 4-5 คาร์เพล เชื่อมติดกัน เกสรตัวเมีย ก้านเกสรเพศเมียยาว 5-8 มม. มีขน ผลผนังชั้นในแข็ง กลม แบนเล็กน้อย มักจักเป็นพู เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-1.5 ซม.

การใช้ประโยชน์ น้ำคั้นจากเปลือกกรากแก้ท้องเสีย และบิด

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สารานุกรมพืชในประเทศไทย. (2559). คนทา. เข้าถึงได้จาก <http://www.dnp.go.th/botany/detail.aspx?wordsLinkno=1214&words=%E0%B8%84%E0%B8%99%E0%B8%97%E0%B8%B2&ypeword=word>.

กระเทียม

Zingiber sp.

(วงศ์ ZINGIBERACEAE)

ชื่ออื่น กระเทียมป่า กระเทียมบ้าน กะแวน กะแวน แหวดดำ เหี่ยวแดง เหี่ยวดำ แสมดำ

วิสัยพืช ไม้ล้มลุกอายุหลายปี

ลักษณะทั่วไป ไม้ล้มลุกอายุหลายปี ลำต้นเทียมสูงได้ถึง 1 ม. มีเหง้าใต้ดิน แตกแขนงเป็นกอ เปลือกเหง้าสีน้ำตาลแกมเหลือง เนื้อในสีเหลืองอ่อน กลิ่นหอม จะแทงหน่อใหม่ช่วงฤดูฝน ใบเดี่ยว เรียงสลับในระนาบเดียวกัน รูปใบหอก กว้าง 3-10 ซม. ยาว 14-40 ซม. ปลายใบเรียวแหลม โคนใบสอบมน ขอบใบเรียบ แผ่นใบเรียบ หลังใบสีเขียวเป็นมัน ท้องใบสีเขียวฉ่ำวาว ก้านใบสั้นมาก ยาวประมาณ 0.5 ซม. กาบใบเรียงตัวกันแน่น หุ้มเป็นลำต้นเทียม ดอกช่อ แบบช่อเชิงลด ก้านช่อดอกยาว 14-45 ซม. ตั้งตรง แทงออกมาจากเหง้าใต้ดิน ดอกทรงกระบอก กว้าง 4-5 ซม. ยาว 6-12 ซม. ปลายมน ใบประดับสีเขียวแล้วเปลี่ยนเป็นสีแดงเข้ม มี 10-25 ใบ เรียงซ้อนกันแน่นเป็นระเบียบ รูปไข่กลับกว้างหรือเกือบกลม กว้าง 3.0-3.2 ซม. ยาว 2.0-2.3 ซม. ปลายมน ขอบพับเข้าด้านใน ดอกบานสีขาวอมเหลืองไหล่ออกมาจากซอกใบประดับ โคนกลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอด ยาวประมาณ 2.5 ซม. ปลายแยกเป็น 3 แฉก กลีบบนรูปไข่กว้าง 0.9 ซม. ยาว 1.7 ซม. ปลายแหลม ผิวเกลี้ยง กลีบข้างรูปหอก กว้าง 0.5 ซม. ยาว 1.8 ซม. ปลายเรียวแหลม ผิวเกลี้ยง ดอกบานไม่พร้อมกัน กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นหลอด กว้าง 0.1-0.35 ซม. ยาว 1.6-1.7 ซม. ปลายแยกเป็น 3 แฉก ผิวเกลี้ยง สีขาว เกสรเพศผู้ 1 อัน อับเรณูขนาดใหญ่ โค้ง มีรยางค์ที่ปลาย กว้าง 0.4 ซม. ยาว 1 ซม. ก้านชูอับเรณูสั้นมากยาว 0.1 ซม. เกสรเพศผู้เป็นหมันด้านข้าง 2 อัน สีเหลืองอ่อน เกสรเพศผู้เป็นหมันอันกลาง สีเหลืองอ่อน ตรงโคนมีแต้มสีเหลืองเข้ม เกสรเพศเมีย รังไข่รูปวงรี กว้าง 0.3 ซม. ยาว 0.4 ซม. ผิวเกลี้ยง มี 3 ช่อง พลาเซนทารอบแกนร่วม ก้านชูเกสรเพศเมียยาว 2.5 ซม. ยอดเกสรเพศเมียรูปกรวยหรือเกือบกลม ผลแบบผลแห้งแตก รูปไข่กลับ ขนาดเล็ก ผิวเรียบ สีแดง ยาวประมาณ 1.5 ซม. เมล็ดรูปขอบขนาน ค่อนข้างกลม มีเยื่อหุ้มเมล็ดเป็นริ้วสีขาว เมล็ดสีดำเป็นมัน

การใช้ประโยชน์ หน่ออ่อน เนื้ออ่อนในลำต้น ช่อดอกอ่อน รับประทานเป็นผักสดได้

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

ฐานข้อมูลสมุนไพร คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. (2553). **กระเทียม**. เข้าถึงได้จาก <http://www.phargarden.com/main.php?action=viewpage&pid=200>.

นาวน้ำ

Artabotrys sp.

(วงศ์ ANONACEAE)

ชื่ออื่น หัวชุม

วิสัยพืช ไม้พุ่มแกมเถาขนาดใหญ่

ลักษณะทั่วไป เป็นไม้พุ่มแกมเถาขนาดใหญ่ สูงได้ถึง 10 ม. ลำต้นและกิ่งก้านมี หนามแหลมเป็นคู่ๆ ใบ ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปวงรี แกมขอบขนาน กว้าง 3-6 ซม. ยาว 5-12 ซม. สีเขียวเข้มเป็นมัน ดอก ออกเป็นดอกเดี่ยวหรือเป็นกระจุก 2-3 ดอก ที่ซอกใบ กลีบดอกสี ขาวแกมเหลือง กลิ่นหอม ผล ผลกลุ่ม ผลย่อยหลายผลเป็นผลสด รูปกระสวย เมื่อสุกสีเหลืองหม่น มีจุดประสีเหลืองอ่อน

การใช้ประโยชน์ เปลือกต้น ใช้ยารักษาแกมโรค

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

ฐานข้อมูลพรรณไม้ องค์การสวนพฤกษศาสตร์. (2556). นาวน้ำ. เข้าถึงได้จาก <http://www.qsbg.org/Database/plantdb/mdp/medicinal-specimen.asp?id=78>.

กำแพงเจ็ดชั้น

Salacia chinensis L.

(วงศ์ CELASTRACEAE)

ชื่ออื่น ตะลุ่มนาก ตาไก่ น้ำนอง มะต่อมไก่ สามชั้น หลุมนาก

วิสัยพืช ไม้เถาเนื้อแข็งหรือไม้พุ่มรอเลื้อย

ลักษณะทั่วไป ไม้เถาเนื้อแข็งหรือไม้พุ่มรอเลื้อย สูงได้ถึง 4 ม. ใบเรียงตรงข้ามหรือเกือบตรงข้าม รูปรี รูปไข่ หรือรูปไข่กลับ ยาว 4-17 ซม. ขอบใบเรียบหรือจักมน ก้านใบยาว 1-1.5 ซม. ช่อดอกแบบช่อกระจุกหรือแยกแขนงสั้น ๆ มี 3-6 ดอกในแต่ละช่อ ก้านดอกยาว 0.5-1 ซม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปสามเหลี่ยมปลายมนกลม ยาวประมาณ 1 มม. ขอบจักชายครุย ดอกสีเขียวอมเหลือง มี 5 กลีบ รูปรีหรือรูปไข่กว้าง ยาว 3-4 มม. ปลายกลม จานฐานดอกรูปเบาะหนา เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5-2 มม. ขอบมีปุ่มเล็ก ๆ เกสรเพศผู้ 3 อัน ติดบนขอบจานฐานดอก ก้านชูอับเรณูสั้น อับเรณูเปิดตามขวาง รังไข่มี 3 ช่อง จมอยู่ในจานฐานดอก ก้านเกสรเพศเมียสั้น ผลสดรูปกลม ๆ เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-2 ซม. สุกสีแดง มีเมล็ดเดียว

การใช้ประโยชน์ เนื้อไม้ ต้มน้ำดื่ม แก้โรคไต แก้ท้องผูก ยาระบาย แก้ลมตีขึ้น

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สารานุกรมพืชในประเทศไทย. (2561). กำแพงเจ็ดชั้น. เข้าถึงได้จาก <http://www.dnp.go.th/botany/detail.aspx>.

มะเดื่อดิน

Amphineurion marginatum (Roxb.) D.J.Middleton (วงศ์ APOCYNACEAE)

ชื่ออื่น เตื่อเครือ เตื่อดิน เตื่อยดิบ มะเดื่อเถา โมกเครือ ใ้ต้ัน ไม้พิษ ย่านเดื่อยบิด

วิสัยพืช ไม้เถาเนื้อแข็ง

ลักษณะทั่วไป ไม้เถาเนื้อแข็ง เลื้อยพาดพันไม้อื่น ลำต้นสีน้ำตาล มีตุ่มที่เป็นช่องอากาศจำนวนมาก ทุกส่วนของต้นมีน้ำยางสีขาว ใบเดี่ยวออกตรงข้ามกันเป็นคู่ ใบรูปขอบขนาน กว้าง 2-4.5 ซม. ยาว 5-12.5 ซม. ปลายใบเป็นติ่งแหลม โคนใบมนหรือกลม ผิวใบด้านบนเกลี้ยงมีขนประปราย ผิวใบด้านล่างมีขนสั้นๆ ก้านใบมีขนยาว 5-8 ซม. ดอกออกเป็นช่อที่ปลายยอดหรือตามง่ามใบ ยาว 5-10 ซม. กลีบเลี้ยงมี 5 กลีบ ที่โคนเชื่อมติดกันเล็กน้อย มีขน กลีบดอกสีขาว ตอนโคนเชื่อมติดกันเป็นหลอด ที่โคนสุดเป็นกะเปาะ ปลายเรียวแคบแยกเป็น 5 แฉก ดอกตูมกลีบดอกจะบิดงอ ผลเป็นฝักออกติดกันเป็นคู่ เมื่อแก่ แห้งและแตกออก เมล็ดรูปขอบขนานยาว ปลายด้านหนึ่งมีขนติดเป็นกระจุกอยู่

การใช้ประโยชน์ ราก แก้ประดงเม็ดผดผื่นคันตามผิวหนัง แก้ลมพิษ แก้พิษภายใน แก้ตับไตพิการ บำรุงกำลัง ขับโลหิตระดู ขับปัสสาวะ

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

สมุนไพรร. (2557). มะเดื่อดิน. เข้าถึงได้จาก http://samunpai2525.blogspot.com/2011/03/blog-post_47.html.

ภาคผนวก ข

ภาพกิจกรรมการเก็บรวบรวมข้อมูลหมอยาพื้นบ้านและ
การสำรวจพรรณไม้สมุนไพร ตำบลคลองพลูและตำบลตะเคียนทอง
อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

ภาพกิจกรรมการเก็บรวบรวมข้อมูลหมอยาพื้นบ้านและการสำรวจพรรณไม้สมุนไพร
ตำบลคลองพลูและตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดจันทบุรี

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร (Executive Summary)

ข้าพเจ้า นางสาวศิริอร ศักดิ์วิไลสกุล ได้รับทุนสนับสนุนโครงการวิจัยจากมหาวิทยาลัยบูรพา ประเภทงบประมาณเงินรายได้ จากเงินอุดหนุนรัฐบาล (งบประมาณแผ่นดิน) มหาวิทยาลัยบูรพา โครงการวิจัยเรื่อง วิถีชาติพันธุ์ของ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดจันทบุรี : การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนกับการแพทย์พื้นบ้าน (Sustainable Use of Biodiversity and Indigenous Medicine of Chong Ethnic, Khao Kitchakood District, Chantaburi Province) เลขที่สัญญา 162/2559 ได้รับงบประมาณรวมทั้งสิ้น 594,000 บาท ระยะเวลาดำเนินการระหว่าง เดือนตุลาคม พ.ศ.2558 – 30 กันยายน พ.ศ. 2561

บทคัดย่อ

โครงการวิถีชาติพันธุ์ของ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดจันทบุรี : การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนกับการแพทย์พื้นบ้าน มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อสำรวจรวบรวม คัดสรร จัดระบบองค์ความรู้การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพรกับการแพทย์พื้นบ้าน ของชุมชนชาติพันธุ์ของ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดจันทบุรี 2) เพื่อส่งเสริมฟื้นฟูการใช้ภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพของชุมชนชาติพันธุ์ของอำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดจันทบุรี ให้เกิดปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน 3) เพื่อสืบต่องค์ความรู้การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพรกับการแพทย์พื้นบ้านของชุมชนชาติพันธุ์ของ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดจันทบุรี สู่คนรุ่นใหม่และจัดทำเอกสาร ตำราการแพทย์พื้นบ้านของชาติพันธุ์ของ 4) เพื่อเผยแพร่และแลกเปลี่ยนเรียนรู้การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพรกับการแพทย์พื้นบ้านของชุมชนชาติพันธุ์ของ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดจันทบุรี ร่วมกับเครือข่ายหมอพื้นบ้านชาติพันธุ์อื่นๆ ในเวทีสาธารณะ การวิจัยนี้เป็นการศึกษาด้านวัฒนธรรมสุขภาพ (Health Culture) เชิงคุณภาพ (Qualitative Study) ร่วมกับการสำรวจตรวจสอบ (Exploratory Research) และการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) โดยการเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แพทย์พื้นบ้านชาติพันธุ์ของในการใช้พืชสมุนไพร บันทึกรายชื่อพืชสมุนไพรที่ใช้ และแหล่งของพืชสมุนไพรด้วยการใช้เทคโนโลยีภูมิสารสนเทศในตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดจันทบุรี

ผลการศึกษาพบว่าหมอยาพื้นบ้านชาติพันธุ์ของในตำบลคลองพลู อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดจันทบุรี มีจำนวน 10 คน และตำบลตะเคียนทอง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดจันทบุรี มีจำนวน 8 คน และสามารถแบ่งหมอยาพื้นบ้านตามวิธีการรักษาคือ การรักษาด้วยการเป่า การรักษาด้วยน้ำมัน การรักษาด้วยสมุนไพร การรักษาด้วยพิธีกรรม และการรักษาด้วยวิธีเหนือธรรมชาติ ซึ่งหมอยาพื้นบ้าน ไม่มีใบประกอบโรคศิลป์ รวมจำนวน 18 คน นอกจากนี้หมอยาพื้นบ้าน 1 คน ใช้วิธีการ

รักษามากกว่า 1 วิธี เรียกว่า การรักษาแบบผสมผสานขึ้นอยู่กับอาการของผู้ป่วย ซึ่งเป็นการรักษาควบคู่กับการรักษาทางด้านจิตใจด้วย และจากการสำรวจพรรณไม้สมุนไพรในบริเวณป่าชุมชนของตำบลคลองพลู และเส้นทางเดินในป่าชุมชนบริเวณน้ำตกตะเคียนทอง ผลการสำรวจพบว่ามีพืชสมุนไพร จำนวน 90 ชนิด ทั้งนี้ไม่สามารถระบุชื่อพฤกษศาสตร์หรือชื่อวิทยาศาสตร์ได้ จำนวน 16 ชนิด

คำสำคัญ : ชาติพันธุ์ของ การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน การแพทย์พื้นบ้าน

Abstract

The sustainable use of biodiversity and indigenous medicine of Chong ethnic, Khao Kitchakood District, Chantaburi Province Project aims 1) to survey and collect the knowledge of utilize biological diversity on indigenous medicine of Chong Ethnic in Khao Kitchakood District, Chantaburi Province 2) to promote the revitalization of the use of wisdom in health care of the Chong ethnic community 3) to inherit the knowledge of the use of biological diversity on medicinal plants and indigenous medicine of Chong ethnic communities to new generation 4) to disseminate and exchange knowledge about the use of biodiversity in medicinal plants and the indigenous medicine of the Chong ethnic community together with the network of other ethnic doctors in the public area. This research is a study of health culture (Qualitative Study) in conjunction with exploratory research and participatory action. Participatory Research by in-depth interviews with the Chong ethnic doctors in the use of medicinal plants and also recorded the herbs used. The source of medicinal plants using geo-informatics technology in Tambon Klong Plu and Tambon Takianthong, Khao Kitchakut District, Chantaburi Province.

The result was that 10 Chong ethnic doctors in Tambon Klong Plu and 8 Chong ethnic doctors in Tambon Takianthong. The qualitative data analysis five categories of Chong indigenous medicine including; 1) blow treatment 2) oil treatment 3) herbal treatment 4) ritual treatment and 5) conjuror or shamanism. 18 Chong ethnic doctors did not have the certificate. They used to treat more than one method; a integrated of treatment that depending on the capabilities of Chong indigenous medicine and diseases. A treatments are also integrated with psychotherapy. The herbal plants found at the trails in Tambon Klong Plu and

Tambon Takianthong were comprised of 90 species in total. In this trails, 16 species; could not be classified its family.

Key words : Chong Ethnic, Sustainable Use of Biodiversity, Indigenous Medicine

โครงการวิถีชาติพันธุ์ของ อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง : การใช้ประโยชน์ ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนกับการแพทย์พื้นบ้าน มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อสำรวจ รวบรวม คัดสรร จัดระบบองค์ความรู้การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืช สมุนไพรกับการแพทย์พื้นบ้าน ของชุมชนชาติพันธุ์ของ อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง 2) เพื่อ ส่งเสริมฟื้นฟูการใช้ภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพของชุมชนชาติพันธุ์ของอำเภอลำปาง จังหวัด ลำปาง ให้เกิดปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน 3) เพื่อสืบหาค้นคว้าความรู้การใช้ประโยชน์ความ หลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพรกับการแพทย์พื้นบ้านของชุมชนชาติพันธุ์ของ อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง สู่คนรุ่นใหม่และจัดทำเอกสาร ตำราการแพทย์พื้นบ้านของชาติพันธุ์ของ 4) เพื่อเผยแพร่และแลกเปลี่ยนเรียนรู้การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืช สมุนไพรกับการแพทย์พื้นบ้านของชุมชนชาติพันธุ์ของ อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง ร่วมกับ เครือข่ายหมอพื้นบ้านชาติพันธุ์อื่นๆ ในเวทีสาธารณะต่อไป ซึ่งผลการศึกษาที่ได้จะเป็นข้อมูลทาง วิชาการที่เป็นองค์ความรู้การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพรกับ การแพทย์พื้นบ้านของชุมชนชาติพันธุ์ของ อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง รวมทั้งการอนุรักษ์และ ขยายพันธุ์พืชสมุนไพรที่พบในท้องถิ่น จะช่วยรักษาพรรณไม้ให้คงอยู่กับชุมชน และยังสามารถขยาย โอกาสในการเป็นพืชสมุนไพรเศรษฐกิจ ซึ่งชุมชนชาติพันธุ์ของเป็นเจ้าขององค์ความรู้การใช้ ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพรกับการแพทย์พื้นบ้าน จะเกิด ความตระหนักและรู้คุณค่าภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ของตนเองต่อไป

1. ข้อมูลด้านสังคม

ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่

การศึกษาวิถีชาติพันธุ์ของ อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง : การใช้ประโยชน์ความ หลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนกับการแพทย์พื้นบ้าน ได้ทำการศึกษาในพื้นที่ตำบลคลองพลูและ ตำบลตะเคียนทอง อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้นำชุมชน หมอ พื้นบ้าน และปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ศึกษา รวมทั้งสำรวจพรรณพืชสมุนไพรในป่าชุมชนและบริเวณ ใกล้เคียงโดยรอบชุมชนชาติพันธุ์ของในตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง

ตำบลคลองพลู อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง มีอาณาเขตด้านทิศเหนือติดต่อกับ ตำบล จันทเขลม อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง ทิศใต้ติดต่อกับตำบลเขากัว อำเภอลำปาง ทิศตะวันออกติดต่อกับ ตำบลตะเคียนทอง อำเภอลำปาง และทิศตะวันตกติดต่อกับ ตำบลแก่งหางแมว อำเภอลำปาง แก่งหางแมว พื้นที่ส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 62 เป็นที่ราบลุ่ม และประมาณร้อยละ 32 เป็นสัน

เขา สภาพภูมิอากาศร้อนชื้น มีฝนตกชุกติดต่อกันประมาณ 6 เดือนต่อปี ตำบลคลองพลู แบ่งการปกครอง 10 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านคลองเกวียนลอย หมู่ที่ 2 บ้านน้ำซุ่น หมู่ที่ 3 บ้านน้ำซุ่น หมู่ที่ 4 บ้านคลองพลู หมู่ที่ 5 บ้านคลองพลู หมู่ที่ 6 บ้านทุ่งกบิล หมู่ที่ 7 บ้านซำตาเรือ หมู่ที่ 8 บ้านหลังเนิน หมู่ที่ 9 บ้านคลองตาอิน และหมู่ที่ 10 บ้านวังยายมุก มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 6,153 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตร ทำสวนผลไม้ ผลผลิตที่สำคัญ ได้แก่ทุเรียน มังคุด เงาะ กล้วยไข่ ยางพารา ลองกอง เป็นต้น นอกจากนี้ประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์ ค้าขาย รับราชการ และมีการรวมกลุ่มอาชีพต่าง ๆ มีระบบสาธารณสุขปกได้แก่ ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ การคมนาคมสะดวกสามารถสัญจรได้ง่าย

ตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี มีอาณาเขตด้านทิศเหนือติดต่อกับตำบลคลองพลู อำเภอเขาคิชฌกูฏ ทิศใต้ติดต่อกับตำบลพลวง อำเภอเขาคิชฌกูฏ ทิศตะวันออกติดต่อกับเทือกเขาสอยดาว และทิศตะวันตกติดต่อกับตำบลพลวง อำเภอเขาคิชฌกูฏ มีเนื้อที่รวมทั้งหมดประมาณ 217 ตารางกิโลเมตร หรือ 135,625 ไร่ เป็นพื้นที่ป่าไม้ประมาณ 165 ตารางกิโลเมตร หรือ 102,500 ไร่ เป็นที่ราบลุ่มประมาณ 52 ตารางกิโลเมตร หรือ 33,125 ไร่ ลักษณะภูมิประเทศทางด้านทิศตะวันออกเป็นภูเขาน้อยใหญ่จำนวนมาก พื้นที่ป่าไม้มีความอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายด้านพรรณไม้ อาทิ หย่อง สำรอง ยางแดง จิกตง เลือดควาย ตะเคียนทอง ยางหิน ฯลฯ โดยเฉพาะพันธุ์กล้วยไม้เหลือจันทน์ ซึ่งมีในบริเวณป่าแห่งเดียว รวมทั้งเฟิร์นหลวงหลังลาย และมีน้ำตกที่สวยงาม ได้แก่ น้ำตกตะเคียนทอง และน้ำตกคลองไพบูลย์ สภาพภูมิอากาศอยู่ในเขตอากาศร้อนชื้น มีฝนตกชุกติดต่อกันประมาณ 6 เดือน/ปี ตำบลตะเคียนทองมี เขตการปกครองของตำบลตะเคียนทอง 9 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านลำพัง หมู่ที่ 2 บ้านตะเคียนทอง หมู่ที่ 3 บ้านตะเคียนทอง หมู่ที่ 4 บ้านตะเคียนทอง หมู่ที่ 5 บ้านตะเคียนทอง หมู่ที่ 6 บ้านซำเคราะห์ หมู่ที่ 7 บ้านคลองกระสือ หมู่ที่ 8 บ้านคลองน้ำเป็น และหมู่ที่ 9 บ้านคลองไพบูลย์ ประชากรในตำบลตะเคียนทองมีจำนวนทั้งสิ้น 4,425 คน ส่วนใหญ่มีอาชีพทำสวน และตั้งบ้านเรือนในที่ดินของตนเอง มีระบบสาธารณสุขปกได้แก่ ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ การคมนาคมสะดวกสามารถสัญจรได้ง่าย

ชนชาติพันธุ์ของหรือชาว “ชอง” (Chong, Shong, Xong) เป็น ชนเผ่าโบราณเผ่าหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ออสโตร-เอเชียติก (Austro-Asiatic) ตระกูล มอญ-เขมร (Mon-Khmer) มีภาษาพูดของตนเอง นับถือผีบรรพบุรุษ มีวัฒนธรรมความเชื่อ มีเอกลักษณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเป็นของตนเอง อาศัยอยู่บริเวณที่ราบเชิงเขา เช่น บ้านคลองพลู บ้านกระทิง บ้านตะเคียนทอง บ้านคลองน้ำเย็น อำเภอเขาคิชฌกูฏ บ้านวังแฉ่ม บ้านปิด ตำบลปัลลิว อำเภอมะขาม ตำบลทับไทร อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี บ้านกรำ ตำบลเนินซ้อ อำเภอแก่ง จังหวัดระยอง บ้านคลองแสง บ้านด่านชุมพล บ้านปะดา อำเภอบ่อไร่ รวมทั้งแถบบริเวณเทือกเขาบรรทัด จังหวัดตราด และเลยเข้าไปที่จังหวัดโพลิน เสาธง พระตะบอง และจังหวัดกำปอต ของประเทศกัมพูชา

กลุ่มชาติพันธุ์ของเปนกลุ่ม ชาติพันธุ์ 1 ในจำนวน 5 กลุ่มชาติพันธุ์ ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดจันทบุรี (ชาติพันธุ์ชอง ชาติพันธุ์จีน ชาติพันธุ์ญวน ชาติพันธุ์กูหลา และชาติพันธุ์เขมร) มีวิถีชีวิตสัมพันธ์กับป่าเขารวมชาติสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะบริเวณเทือกเขาสอยดาว เทือกเขาคิชฌกูฏ ลักษณะทางกายภาพของคนชาติพันธุ์ของจะมีรูปร่างสันทัด สูงประมาณ 5 – 5.5 ฟุต เมื่อเทียบกับชนชาติอื่นถือว่ารูปร่างไม่คอสสูง โดยเฉพาะเพศชายนั้นถือได้ว่าตัวเล็ก ผมหยิกขอดติดหนังศีรษะและ

ตัดเรียบแบน ใบหนาเหลี่ยม คางเหลี่ยม ขากรรไกรกว้าง หน้าผากกว้างเอิก ศีรษะโต สีส้มเข้มออกดำ แดง ริมฝีปากหนา จมูกแบนจนไม่มีตั้ง รูปปากจมูกใหญ่ ตาโปนโต คิ้วดก ลักษณะของหน้าตาจะเหมือนกับชนพื้นเมืองในประเทศออสเตรเลียมาก (ตาโต ผิวดำ ผมหยิก สันคิ้วหนา) และประการสำคัญทั้งผู้หญิงและผู้ชายชาวช่องจะมีลักษณะของโครงกระดูกด้านหลังยกขึ้นสูงไม่ต่ำราบ (ดูจากไหล่และสะบัก) เมื่อเทียบกับคนทั่วไป ลักษณะกล้ามเนื้อตั้งแต่สะบักถึงเอวมีกล้ามเนื้อที่นูนแผ่กว้างเต็มทั้งแผ่นหลัง ร่องกระดูกสันหลังลึกด้วยลักษณะทางกายภาพนี้ จึงทำให้นักมานุษยวิทยาจัดให้กลุ่มชาติพันธุ์ของอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ตระกูลเขมรและมอญ (Mon Khmer) ซึ่งถูกบรรจุเป็นสาขาย่อยของกลุ่มชาติพันธุ์ตระกูลออสโตร – เอเชียติก (Austro-Asiatic)

ที่ผ่านมาชาวช่องได้มีการรวมกลุ่มอนุรักษ์พื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของขึ้น เพื่ออนุรักษ์และพื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของตนเอง มีการจัดทำโครงการอนุรักษ์พื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมของตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี โดยได้รับความร่วมมือจากสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล และได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย สำนักงานภาค ทำให้มีการคิดค้นภาษาเขียน ซึ่งได้สร้างระบบตัวเขียนภาษากะช่องขึ้นมา ได้แก่ พยัญชนะภาษากะช่อง 21 ตัว สระภาษากะช่อง 21 ตัว ตัวสะกด 12 ตัว วรรณยุกต์ 4 เสียงเพื่อใช้เป็นเครื่องมือบันทึกภาษา วัฒนธรรม ประเพณี นิทานพื้นบ้าน ตำนาน ประวัติศาสตร์ของชาวช่อง โดยมีการรวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญาดั้งเดิมและจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นภาษาช่องเพื่อใช้สอนเด็กๆ ในโรงเรียนซึ่งอยู่ในพื้นที่

2. องค์ความรู้การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพรกับการแพทย์พื้นบ้านชาติพันธุ์ช่อง

หมอยาพื้นบ้านชาติพันธุ์ช่อง ตำบลคลองพลู อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ที่มีความยินดีให้ข้อมูลด้านการแพทย์พื้นบ้านและการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเฉพาะด้านพรรณพืช ที่เป็นพืชสมุนไพร มีจำนวน 10 คน ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

1. นายจรรย์ วงษ์สายสิน
2. นายเสรีญ เตือนสว่าง (หมอโม่)
3. นายเสรีญ โตวงษ์
4. นายเสมียน งามล้วน
5. นายหงส์ สีสัมบัติ
6. พระบรรฑูรณ์ เขียวมรกจ (สุวใจ)
7. หมอศุภกฤต ผกามาศ
8. สท.จารึก แก้วสว่าง
9. นางนวล คงคาใส
10. นายกอน นิลปาน (หมอนกอน)

หมอยาพื้นบ้านชาติพันธุ์ช่อง ตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ที่มีความยินดีให้ข้อมูลด้านการแพทย์พื้นบ้านและการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเฉพาะด้านพรรณพืชที่เป็นพืชสมุนไพร มีจำนวน 8 คน ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

1. นายชัยฤทธิ์ วรรณภักดี
2. นางเหียงม หงส์บิน
3. นายรัก ฉัตรเงิน
4. นายสมพงษ์ วงศ์น้อย
5. นายสุวรรณ เต่าทอง
6. นายพุ่ม ฉัตรเงิน
7. นายกัน คามาวาส
8. พระครูเดชพะโล (พระครูสี)

ตำรับยารักษาโรคพื้นบ้านที่หมอยาพื้นบ้านชาติพันธุ์ของได้ใช้รักษาผู้ป่วยส่วนใหญ่ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษ และไม่มีผู้รับสืบทอดต่อ เนื่องจากลูกหลานไม่ให้ความสนใจเรื่องด้านการแพทย์พื้นบ้านและพืชสมุนไพร และยังหาผู้ที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมมาฝากตัวเป็นศิษย์ ซึ่งหมอยาพื้นบ้านส่วนใหญ่จะใช้วิธีการรักษาที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมด้วย ดังนั้นผู้ที่จะมาฝากตัวเป็นศิษย์เพื่อรับการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้านและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรจึงต้องมีคุณสมบัติที่รักษาดี อยู่ในธรรม คิดดี ทำดี และลูกหลานหรือบุคคลในสายเลือดส่วนมากประกอบอาชีพทำสวนผลไม้ ค้าขาย รับจ้าง รับราชการ และทำงานในภาคเอกชน และผู้ป่วยส่วนใหญ่ใช้บริการทางการแพทย์แผนปัจจุบันมากกว่า จึงทำให้องค์ความรู้การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพรกับการแพทย์พื้นบ้านชาติพันธุ์ของที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมเริ่มสูญหายไป รวมทั้งหมอยาพื้นบ้านส่วนใหญ่ไม่เปิดเผยตำรับยาพื้นบ้านและวิธีการรักษาให้กับบุคคลภายนอกพื้นที่ นอกจากเป็นบุคคลในครอบครัวหรือผู้ที่สนใจศึกษา โดยจะต้องทำพิธีกรรมรับตัวเป็นศิษย์ก่อน และบางส่วนไม่เปิดเผยตำรับยาพื้นบ้านเลย เนื่องจากหมอยาพื้นบ้านถือว่าเป็นความรู้เฉพาะส่วนบุคคล จึงไม่สามารถบอกเล่าหรืออธิบายวิธีการรักษาให้กับคณะผู้ศึกษาได้ ทั้งนี้หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของตำบลคลองพลูและตะเคียนทองได้พยายามส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ด้านพรรณไม้สมุนไพร และการใช้ประโยชน์จากพรรณไม้สมุนไพรในชีวิตประจำวันมากยิ่งขึ้น เช่น การจัดทำป้ายสื่อความหมายทางพฤกษศาสตร์ของพรรณไม้ในบริเวณป่าชุมชน เป็นต้น

3. ข้อมูลด้านสำรวจการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพด้านพรรณไม้สมุนไพรในตำบลคลองพลูและตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

สำหรับสำรวจพรรณไม้โดยเฉพาะพืชสมุนไพรที่ใช้ในการแพทย์พื้นบ้านของชาติพันธุ์ของโดยหมอยาพื้นบ้านร่วมกับคณะผู้ศึกษาได้สำรวจในบริเวณป่าชุมชนของตำบลคลองพลู และเส้นทางเดินในป่าชุมชนบริเวณน้ำตกตะเคียนทอง ผลการสำรวจพบว่ามีพืชสมุนไพร จำนวน 90 ชนิด ทั้งนี้ไม่สามารถระบุชื่อพฤกษศาสตร์หรือชื่อวิทยาศาสตร์ได้ จำนวน 16 ชนิด รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 รายชื่อพรรณไม้สมุนไพรและตำแหน่งที่พบในพื้นที่ป่าชุมชนของตำบลคลองพลู และตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

พิกัดกริด UTM		ชื่อวงศ์	ชื่อพฤกษศาสตร์ หรือ ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ลำดับ ที่ ต้นไม้
180506	1431224	Leguminosae	<i>Peltophorum dasyrrhachis</i> (Miq.) Kurz	อะราง, นนทรี	อะราง	A01
180364	1431098	Malvaceae	<i>Microcos tomentosa</i> Sm.	พลับพลา	ไม้ลาย น้ำลาย	A02
180376	1431150	Euphorbiaceae	<i>Baliospermum solanifolium</i> (Burm.) Suresh	เปล้าใหญ่	เปล้าหลวง	A03
180371	1431207	Unknown			ระงับ	A04
180370	1431206	Poaceae	<i>Centotheca lappacea</i> (L.) Desv.	หญ้าอีเหนียว	หญ้ายู่ม	A05
180377	1431197	Apocynaceae	Unknown		นกเขาเหงา	A06
180435	1431303	Moraceae	<i>Ficus</i> sp.		มะเดื่อชุมพร	A07
180462	1431287	Rubiaceae	<i>Chassalia curviflora</i> (Wall.) Thwaites	เข็มพระราม	เข็มขาว	A08
180483	1431287	Rubiaceae	<i>Ixora</i> sp.		เข็มแดง	A09
180483	1431270	Simaroubaceae	<i>Eurycoma longifolia</i> Jack	ปลาไหลเผือก	ปลาไหลเผือก	A10
180492	1431229	Polypodiaceae	<i>Drynaria sparsisora</i> (Desv.) T. Moore	กูดฮอก	พรอก	A11
180551	1431287	Apocynaceae	<i>Tabernaemontana pauciflora</i> Blume	พริกป่า	พริกป่า	A12
180561	1431300	Lamiaceae	<i>Clerodendrum paniculatum</i> L.	พนมสวรรค์	นมสวรรค์	A13
180402	1431390	Zingiberaceae	<i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd.	ข่า	ข่าป่า	A14
180385	1431391	Zingiberaceae	<i>Curcuma</i> sp.		พญาว่าน	A15
181061	1432465	Zingiberaceae	<i>Curcuma</i> sp.		ว่านเหลือง	A16
180410	1431390	Costaceae	<i>Cheilocostus speciosus</i> (J.Koenig) C.D.Specht	เอื้องหมายนา	เอื้องหมายนา	A17
180421	1431391	Cucurbitaceae	<i>Gymnopetalum chinense</i> (Lour.) Merr.	มะนอย	กะตอม	A18
180535	1431194	Euphorbiaceae	<i>Croton</i> sp.		เปล้าใบใหญ่	A19
180527	1431202	Arecaceae	<i>Calamus diepenhorstii</i> Miq.	หมายขม	หวายขม	A20
180512	1431218	Asparagaceae	<i>Dracaena angustifolia</i> (Medik.) Roxb.	ค้อนหมาขาว	หงอนไก่	A21
180480	1431227	Unknown			มะกา	A22
180503	1431279	Dioscoreaceae	<i>Dioscorea hispida</i> Dennst.	กลอย	กลอย	A23
180502	1431280	Unknown			เถาขมับ, พญา นอนหลับ	A24
180503	1431281	Unknown			คันทรง	A25
180486	1431273	Guttiferae	<i>Cratoxylum</i> sp.		แต้ว	A26
180474	1431264	Leguminosae	<i>Caesalpinia bonduc</i> (L.) Roxb.	สวาด	สวาด	A27
180462	1431270	Celastraceae	<i>Salacia chinensis</i> L.	กำแพงเจ็ดชั้น	กำแพงเจ็ดชั้น	A28
180444	1431264	Leguminosae	<i>Abrus</i> sp.		เถาดังเม, มะขามเถา	A29
180434	1431231	Xanthorrhoeaceae	<i>Dianella ensifolia</i> (L.) DC.	หญ้าหนุตัน		A30
180531	1431239	Leguminosae	<i>Senna timoriensis</i> (DC.) H.S.Irwin & Barneby	ขี้เหล็กเลือด	ขี้เหล็กป่า	A31
181078	1432472	Asparagaceae	<i>Cordyline fruticosa</i> (L.) A.Chev.	มะผู้มะเมีย	หมากผู้	A32
181073	1432470	Acanthaceae	<i>Justicia gendarussa</i> Burm.f.	สันพร้าวมอญ	กระดุกไก่ดำ	A33
181076	1432478	Asparagaceae	<i>Sansevieria cylindrica</i> Bojer ex Hook.	ว่านงาช้าง	งาช้าง	A34

พิกัดกริด UTM		ชื่อวงศ์	ชื่อพฤกษศาสตร์ หรือ ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ลำดับ ที่ ต้นไม้
180386	1431392	Zingiberaceae	Curcuma sp.		ว่านเหลือง	A35
181601	1432464	Zingiberaceae	Zingiber ligulatum Roxb	ชิงแห้ง	ชิงแห้ง	A36
181062	1432464	Rubiaceae	Morinda citrifolia L.	ยอ	ยอ	A37
181079	1432483	Acanthaceae	Graptophyllum pictum (L.) Griff.	ใบเงิน	ใบเงิน	A38
181085	1432473	Acanthaceae	Graptophyllum pictum (L.) Griff.	ใบเงิน	ใบทอง	A39
181074	1432471	Arecaceae	Areca catechu L.	หมากสง	หมากเม็ย	A40
181289	1432986	Asteraceae	Eclipta prostrata (L.) L.	กะเม็ง	กะเม็ง	A41
181288	1432988	Asteraceae	Cyanthillium cinereum (L.) H.Rob.	หมอน้อย	โพรงอากาศ	A42
181289	1432987	Asteraceae	Synedrella nodiflora (L.) Gaertn.	ผักแครด	ดับพิษไฟ	A43
181283	1432990	Plantaginaceae	Scoparia dulcis L.	กรตน้ำ	กัญชานา, กัญชาป่า	A44
181283	1433002	Balsaminaceae	Impatiens balsamina L.	เทียนบ้าน	เทียน	A45
181283	1433003	Costaceae	Costus woodsonii Maas		เอื้องหมายนา	A46
181281	1433005	Davalliaceae	Davallia sp.		พญานาคราช	A47
181281	1433004	Lamiaceae	Orthosiphon aristatus (Blume) Miq.	หญ้า หนวดแมว	หญ้า หนวดแมว	A48
181280	1433004	Dioscoreaceae	Tacca chantrieri André	เนระพูสี	ค้างคาวดำ	A49
181281	1433006	Rutaceae	Glycosmis pentaphylla (Retz.) DC.	เขยตาย	เขยตายแม่ ยายหักโปะ	A50
184472	1432768	Amaryllidaceae	Crinum asiaticum L.	พลับพลึง	พลับพลึง	A51
184493	1432787	Zingiberaceae	Globba candida Gagnep.		ว่านร้อนเงิน	A52
184493	1432793	Unknown			อิซู, จกขี้หมู	A53
184501	1432805	Unknown			ท้องปลิง	A54
184508	1432819	Malvaceae	Sida sp.		คัดม่อน	A55
184522	1432844	Leguminosae	Adenanthera pavonina L.	มะกล่ำต้น	มะกล่ำต้น	A56
184530	1432863	Rhamnaceae	Ziziphus oenopolia (L.) Mill.	หนาม เล็บเหยี่ยว	หนาม เล็บเหยี่ยว	A57
180483	1431270	Simaroubaceae	Eurycoma longifolia Jack	ปลาไหลเผือก	ปลาไหลเผือก	A58
184541	1432890	Unknown			พรหมราชา	A59
180503	1431281	Unknown			คันทรง	A60
184542	1432892	Unknown			แหม้ม, ขมื่นเครีอ	A61
184580	1432949	Unknown			โปกกระจอน	A62
184591	1432957	Unknown		ซองระอา	ซองระอา	A63
184737	1433070	Unknown			คันทา	A64
184740	1433083	Marantaceae	Donax canniformis (G.Forst.) K.Schum.	คลุ้ม	คลุ้ม	A65
184839	1433213	Moraceae	Ficus foveolata (Wall. ex Miq.) Miq.	ม้ากระต๊อบโรง	ม้ากระต๊อบโรง	A66
180561	1431300	Lamiaceae	Clerodendrum paniculatum L.	พนมสวรรค์	นมสวรรค์	A67
184432	1432745	Malvaceae	Sida sp.		ไม้กวาด	A68
184432	1432746	Scrophulariaceae	Lindernia sp.		หญ้าเกล็ดหอย	A69
184432	1432745	Leguminosae	Mimosa pudica L.	ไมยราบ	ไมยราบ	A70

พิกัดกริด UTM		ชื่อวงศ์	ชื่อพฤกษศาสตร์ หรือ ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อทั่วไป	ชื่อท้องถิ่น	ลำดับ ที่ ต้นไม้
184435	1432748	Phyllanthaceae	Phyllanthus amarus Schumach. & Thonn.	ลูกใต้ใบ	ลูกใต้ใบ	A71
184432	1432734	Poaceae	Unknown		หญ้าไซ้เทา	A72
180525	1431213	Anonaceae	Melodorum fruticosum Lour.	ลำควน	ลำควน	A73
180526	1431216	Unknown			ประดง	A74
180496	1431279	Clusiaceae	Garcinia sp.		พะวา	A75
180491	1431292	Rhamnaceae	Ziziphus sp.		กำลังเสือโคร่ง	A76
180477	1431300	Unknown			พญาไม้	A77
180458	1431302	Apocynaceae	Tabernaemontana pauciflora Blume	พริกป่า	พริกป่า	A78
180417	1431200	Apocynaceae	Dischidia major (Vahl) Merr.		บวบอากาศ, โพรงอากาศ	A79
180415	1431186	Unknown			หุบลาซอน	A80
180400	1431162	Dioscoreaceae	Dioscorea hispida Dennst.	กลอย	กลอย	A81
180387	1431145	Rutaceae	Harrisonia perforata (Blanco) Merr.	คนทา	คันทา	A82
180381	1431118	Zingiberaceae	Zingiber sp.		กระเทียมแดง	A83
180375	1431114	Anonaceae	Artabotrys sp.		นมราชสีห์	A84
180514	1431121	Celastraceae	Salacia chinensis L.	กำแพงเจ็ดชั้น	กำแพงเจ็ดชั้น	A85
180526	1431151	Moraceae	Ficus sp.	มะเดื่อดิน	มะเดื่อดิน	A86
180545	1431193	Leguminosae	Senna timoriensis (DC.) H.S.Irwin & Barneby	ขี้เหล็กเลือด	ขี้เหล็กป่า	A87
180531	1431239	Rubiaceae	Mitragyna speciosa (Korth.) Havil.	กระท่อม	กระท่อม	A88
181281	1433006	Euphorbiaceae	Euphorbia tirucalli L.	พญาไร้ใบ	พญาไร้ใบ	A89
181281	1433005	Acanthaceae	Acanthus montanus (Nees) T.Anderson	เหงือกปลา หมอ	เหงือกปลา หมอ	A90

4. ข้อเสนอแนะจากการนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์

1) ปัญหาที่พบในการศึกษาครั้งนี้พบว่า หมอยาพื้นบ้านส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ไม่สามารถเดินทางเข้ามาร่วมทำกิจกรรมโดยเฉพาะการเข้าร่วมประชุมในรูปแบบของเวทีชุมชน จึงทำให้คณะผู้ศึกษาต้องปรับเปลี่ยนวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหมอยาพื้นบ้าน โดยคณะผู้ศึกษาเดินทางเข้าไปพบและสัมภาษณ์เชิงลึกกับหมอยาพื้นบ้านที่บ้านอาศัยด้วยตนเอง ซึ่งในการเก็บข้อมูลในแต่ละครั้ง คณะผู้ศึกษาใช้เวลาพูดคุยกับหมอยาพื้นบ้านหลายชั่วโมงต่อหนึ่งคน เนื่องจากหมอยาพื้นบ้านแต่ละคนไม่สามารถถ่ายทอดวิชาความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้าน ตำรับยา วิธีการรักษาอย่างชัดเจน อีกทั้งบางท่านไม่สามารถเปิดเผยข้อมูลความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้าน ตำรับยา วิธีการรักษาให้กับคณะผู้ศึกษา โดยมีเหตุผลว่า ไม่สามารถให้ข้อมูลดังกล่าวกับบุคคลภายนอกได้ อีกทั้งโดยลักษณะนิสัยของคนของค่อนข้างเก็บตัว ไม่ไว้ใจบุคคลแปลกหน้า หรือบุคคลภายนอกชุมชน จึงทำให้คณะผู้ศึกษาได้รับข้อมูลเฉพาะในส่วนที่สามารถเปิดเผยได้เท่านั้น ซึ่งคณะผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะในการเข้าไปศึกษาข้อมูลจากคนชาติพันธุ์ของในครั้งต่อไปว่า ควรให้หน่วยงานท้องถิ่นประสานงานกับหมอยาพื้นบ้านที่เป็นตัวแทนของตำบล (หมอยาพื้นบ้านที่ยังสามารถเดินทางได้สะดวก) เพื่อประโยชน์ต่อการขอรับข้อมูลด้านด้านการแพทย์พื้นบ้าน ตำรับยา วิธีการรักษา รวมทั้งให้หน่วยงานท้องถิ่นจัดตั้งสวน

สมุนไพรของตำบลอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป เพื่อจะได้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรให้แก่สมาชิกของชุมชนและเยาวชนที่สนใจ

2) แนวทางการขยายพันธุ์พรรณไม้สมุนไพร สำหรับพรรณไม้ที่มีแนวโน้มได้รับความเสี่ยงต่อจำนวนพรรณไม้ที่ลดลง จึงควรขยายพันธุ์ด้วยวิธีการที่เหมาะสมสำหรับพรรณไม้ชนิดนั้นๆ โดยให้หมอยาพื้นบ้านมีส่วนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน และโรงเรียน เพื่อเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดองค์ความรู้ในการเพาะและขยายพันธุ์พรรณไม้และสามารถดำเนินการต่อไปได้ด้วยตนเอง เกิดความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์พรรณพืช ซึ่งบุคลากรเหล่านี้จะเป็นกำลังสำคัญในการช่วยประชาสัมพันธ์และขยายพันธุ์พรรณไม้ต่อไป

5. ผลผลิต

ผลงานเชิงสาธารณะ

องค์ความรู้การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพรกับการแพทย์พื้นบ้านของชุมชนชาติพันธุ์ของ อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องในการวางแผนนโยบายการส่งเสริมและสนับสนุนองค์ความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพรที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชน ให้ตระหนักถึงภูมิปัญญา สิทธิชุมชน และการรักษาอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ ซึ่งจะนำไปสู่การเผยแพร่ องค์ความรู้การใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวกับพืชสมุนไพรกับการแพทย์พื้นบ้านของชุมชนชาติพันธุ์ของสู่สาธารณชนต่อไป นอกจากนี้ชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องยังมีส่วนสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาและฟื้นฟูการท่องเที่ยววิถีชุมชนชาติพันธุ์ของในอนาคตต่อไป